ANALIZA CONFLICTELOR INTERNAŢIONALE

Iftode Florinel

CUPRINS

Capitolul 1

DOMENIU, DEFINIŢII, CONCEPTE

1.1. Conflict şi crize

Conceptul de conflict

Conflictul este un fenomen social care apare între doua sau mai multe persoane fizice sau juridice, care au scopuri diferite sau similare, respectiv intenții sau metode de rezolvare a lor diferite. Conflictele constituie o caracteristică specifică existenţei umane. Conflictele sunt vechi de când lumea, sunt un fenomen universal, care poate fi întâlnit la toate nivelurile convieţuirii umane. Dar nu prezenţa conflictelor este problematică, nu ea este cea care constituie o ameninţare la adresa păcii, ci formele ei violente, care propagă sisteme nedrepte, care avantajează doar una dintre părţile implicate, înclinate spre preluarea puterii şi spre impunerea propriilor interese şi care cred că doar ele deţin „adevărul absolut“.

Termenul de conflict, exprimă în general un blocaj al mecanismelor normale de luare a deciziilor, astfel încât un grup social sau o organizație întâmpină dificultăți în efectuarea alegerii acțiunii sale. În cele mai multe dintre cazuri, conflictele sunt asociate în mod automat cu certurile, cu conflictele de interese, cu puterea sau cu uzul de violenţă. Cercetătoarea Ulrike C. Wasmuth a atras atenţia asupra faptului că este important să considerăm conflictele ca nişte simple fapte sociale, să nu le confundăm cu formele sale mai avansate; conflictele nu trebuie să fie minimizate prin prisma unor evaluări concrete şi nu trebuie confundate cu cauzele lor. Conflictul, în viziunea cercetătoarei Wasmuth, este, prin urmare, un „fapt social la care participă cel puţin două părţi (indivizi, grupe, state), care:

a) urmăresc scopuri diferite, neconciliabile sau chiar acelaşi scop, dar care nu poate fi atins decât de o singură parte, şi/sau;

b) doresc să facă uz de mijloace, disputate, pentru a atinge un scop anume.

Conflictele sunt deseori percepute ca o luptă care trebuie câştigată. Ele dezvoltă adesea o dinamică internă care îngreunează, dacă nu chiar exclude, o reglementare paşnică, constructivă şi nonviolentă. Cercetările asupra comportamentului oamenilor în situaţii conflictuale au arătat că majoritatea acestora tinde să-şi impună propriile interese, insistând asupra propriei poziţii – asta chiar şi acolo unde încep să se arate insuccesele. Acest model comportamental este însoţit şi de o limitare din ce în ce mai crescută a capacităţii de percepţie şi de decizie.

Adevărata problemă a conflictelor este pericolul permanent ca acestea să escaladeze: pe parcursul acestora se pune din ce în ce mai mult preţ pe strategii de dobândire a puterii şi pe uzul violenţei. Conflictul devine prin urmare din ce în ce mai greu de controlat, până când scapă de sub control, trece pragul violenţei, cauzând distrugere şi suferinţă. Convieţuirea este astfel îngreunată, dacă nu chiar imposibilă, pe termen lung.

Am încercat să punem în relaţie noţiuni precum război şi pace, violenţă şi conflict. Continuumul dintre război şi pace conţine toate "stările de agregare" care pot exista în politica internaţională. În acest context, războiul este un caz extrem, marcat de un grad sporit de violenţă. Pacea este cazul extrem aflat la polul opus, caracterizat de soluţii de aplanare a conflictelor (întru totul) nonviolente. Între aceşti doi poli se află multe alte stări de agregare (conflicte de mică intensitate, crize, conflicte armate), fiecare purtând propria sa măsură de violenţă[1].

[1] Crăciun Ioan, *Prevenirea conflictelor şi managementul crizelor*, Editura Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I", Bucureşti, 2006,p.21-24

Este esenţial să înţelegem acum că mereu vor exista conflicte, pe timp de război, dar şi de pace. Conflictele sunt o parte inerentă a vieţii sociale, neconstituind de fapt o problemă. Ele reprezintă, într-o oarecare măsură, fundalul invizibil pe care se desfăşoară continuumul menţionat mai sus. Prin urmare, nu împiedicarea izbucnirii conflictelor trebuie să ne preocupe, ci soluţionarea lor în mod paşnic.

Prin conflict în sens restrâns, obiectiv, înţelegem o diferenţă ireconciliabilă de poziţii într-o chestiune anume, care face obiectul acestuia. Aici poate fi vorba despre un obiect real – de exemplu, proverbialul „măr al discordiei" pe care şi-l dispută doi copii – sau poate fi vorba despre o chestiune abstractă – de exemplu, reglementarea legală a relaţiilor dintre state.

Conflictele sunt momente omniprezente în toate ordinile sociale. Atunci când decurg în mod violent şi li se permite să îşi desfăşoare potenţialul distructiv, ele pot destabiliza ordinea unei societăţi, ba chiar să o pună cu totul sub semnul întrebării. Pe de o altă parte, aplanarea cu succes a unui conflict poate avea efecte educaţionale pozitive, iar aceasta reprezintă „civilizarea conflictului".

Prin „civilizare" înţelegem în primul rând procesul de temperare a afectelor oamenilor prin intermediul mecanismelor sociale. Înţelegem acest proces ca fiind o raţionalizare şi intelectualizare progresivă a existenţei noastre. Acest proces este de fapt o cale de la un diferend de natură impulsiv-naivă la unul controlat-reflectat cu mediul nostru ambiant – natural şi social.

Reinhard Meyers arată că Norbert Elias a definit acest proces ca fiind unul de „ridicare a pragului de penibil", sau ca pe un proces în care uzul violenţei în desfăşurarea conflictelor devine penibil. De-abia atunci când ne va fi penibil să facem uz de forţă vom căuta mijloace şi căi să ne ferim de a fi penibili[2].

De asemenea, Meyers menţionează că Dieter Senghaas a demonstrat, în sens figurat, relevanţa acestui proces al civilizării pentru limitarea şi renunţarea la uzul de forţă în relaţiile intersociale: „În sistemul internaţional pot fi observate două procese de durată: rivalităţile de putere de anverguri diferite şi interdependenţele de densitate diferită. Ambele aspecte constituie subiectul cercetărilor din domeniul păcii: rivalităţile de putere, pentru că din acestea se pot naşte violenţe sau chiar războaie; interdependenţele, pentru că acestea pot provoca sau masca rivalităţile de putere. Între cele două aspecte există o relaţie dialectică. Cu cât sunt mai ascunse rivalităţile de putere, cu atât devine mai greu pentru relaţiile de interdependenţă să amortizeze efectele conflictelor; cu cât sunt mai dezvoltate relaţiile de interdependenţă, cu atât mai mult creşte şi posibilitatea ca rivalităţile de putere să fie împinse într-un plan secundar, iar inevitabilele conflicte de interese să fie deviate pe căi mai paşnice"[3].

În ceea ce priveşte relaţiile internaţionale, efectul acestui proces de civilizare descris mai sus poate fi integrat în dreptul internaţional ca element care conduce la renunţarea la violenţe sau chiar la interzicerea acestora. Prin toate acestea înţelegem obligaţia unui stat de a renunţa, în cazul divergenţelor cu alte state, la ameninţări sau la comiterea unor acte violente, fie ele multilaterale şi abstracte sau bilaterale, faţă de un alt stat.

De exemplu, articolul 2, alin. 4 al *Cartei Naţiunilor Unite* stipulează: „Toţi Membrii Organizaţiei se vor abţine, în relaţiile lor internaţionale, de a recurge la ameninţarea cu forţa sau la folosirea ei, fie împotriva integrităţii teritoriale ori independenţei politice a vreunui stat, fie în orice alt mod incompatibil cu scopurile Naţiunilor Unite". Totuşi, de la sfârşitul celui de-al doilea război mondial, au fost purtate peste 160 de războaie. Rămâne să ne întrebăm dacă problema limitării şi renunţării la violenţe nu poate fi rezolvată şi dintr-o altă perspectivă decât cea interstatală, dreptul internaţional de-legitimând uzul de forţă, fără ca cineva să facă apel la această de-legitimare, din cauza lipsei unei instanţe eficiente care să medieze în conflictele dintre state[4]."

Conceptul de criză

[2] Reinhard Meyers: Grundbegriffe, *Strukturen und theoretische Perspektiven der Internationalen Beziehungen,* in: Bundeszentrale für politische Bildung (ed.): Grundwissen Politik, 2. Aufl., Bonn 1993, pp. 283-285.
[3] Idem.
[4] Crăciun Ioan, *Op. Cit.*,p. 24

Cuvântul „criză” este utilizat extrem de frecvent. Unii oameni îl folosesc cu atâta entuziasm, încât ajung în situaţia hilară de a nu mai simţi nevoia de a fi sensibili la semnificaţii. Şi acest lucru se întâmplă deoarece termenul a fost şi este folosit pentru a desemna evenimente extrem de diferite. De foarte multă vreme cuvântul “criză” se repetă cu obstinaţie pe parcursul aceleiaşi lucrări, în contexte ce-i induc semnificaţii diferite, fără să se încerce clarificări conceptuale. După o adevărată hiperutilizare, cuvântul “criză” a devenit un clişeu, un cuvânt folosit cu uşurinţă, un abuz în exprimare chiar şi în cercetările “ştiinţifice” ale fenomenului.

Fiind percepută îndeosebi ca o „dramă relativă”, cum spunea Jean-Lores Dufor, criza începe să ne preocupe cu adevărat când ne priveşte personal. Altfel, ca noţiune, continuă să plutească pe undeva, în zona neclară dintre concret şi abstract, stârnind preocupări analitice doar când apar situaţii interesante. Considerăm relevant faptul că în ultimul deceniu, în lume, din zece manifestări cu tematică politico-socială mai mult de jumătate au în centrul preocupărilor “crizele” şi necesitatea unui “management” eficient al acestora. Cu toate acestea însă, persistă dilema la care oamenii secolului XXI vor trebui să răspundă: pot fi analizate, monitorizate şi gestionate crizele cu o eficienţă care să permită centrului de decizie luarea unor măsuri coerente pentru supravieţuirea sistemului social sau ele vor continua să fie atât consecinţe, cât şi surse ale multor situaţii insecurizante?

De-a lungul vremii, abordarea fenomenului “criză” a cunoscut numeroase interpretări, în deplin acord cu gradul de evoluţie a sistemului relaţiilor internaţionale şi cu aspiraţiile istorice ale actorilor acestuia.

În 1968, McClelland a definit criza ca fiind, în perspectivă sistemică, “o mutaţie în funcţionarea statutului în contextul fluxurilor de acţiuni politice internaţionale”, iar din perspectiva decizională, o situaţie aparte, cu proprietăţi distinctive, deosebite, în raport cu ocaziile decizionale. Simplificând la maximum, se poate spune că perspectiva decizională reconstruieşte procesul ca pe un mecanism de stimuli şi răspunsuri.

Charles Herman[5] considera criza drept “o situaţie care: (1) ameninţă obiectivele cu prioritate ridicată pentru unitatea decizională; (2) restrânge timpul disponibil pentru un răspuns, înainte ca situaţia să fie modificată; (3) când se produce, surprinde pe membrii unităţii decizionale”. Michael Brecher[6] arăta că o criză este o “situaţie caracterizată de patru condiţii necesare şi suficiente, aşa cum sunt ele percepute de către decidenţii de la nivelul maxim al actorilor implicaţi:

a. o mutaţie în ambientul extern sau intern;

b. o ameninţare a valorilor de bază;

c. o probabilitate înaltă de implicare în ostilităţi cu caracter preponderent militar;

d. un răspuns la ameninţarea valorilor.”

Richard Lebow[7] semnalează trei proprietăţi ale unei crize internaţionale:

a) percepţia din partea decidenţilor că acţiunile, în curs sau invocate ca ameninţare, ale unui actor internaţional afectează interesele naţionale concrete, reputaţia de negociator de pace sau propria capacitate de a rămâne la putere;

b) percepţia din partea decidenţilor că, indiferent de acţiunea menită să înfrunte această ameninţare (excluzând capitularea), se amplifică probabilitatea izbucnirii conflictului armat;

c) percepţia de a acţiona sub presiunea timpului.

În schimb, Karl Deutsch[8] defineşte criza ca pe un “fapt care are patru caracteristici:

a) constituie un punct de dezvoltare în fluxul evenimentelor;

b) impune necesitatea luării unei decizii;

c) pune în joc valorile fundamentale ale cel puţin unui actor;

---

[5] Charles F. HERMAN, *Crises in Foreign Policy. A Simulation Analysis*, Indianapolis, 1969.
[6] Michael BRECHER, *Studies in crisis behavior Special Issue The Ierusalim of International Relations*, 1978.
[7] Richard LEBOW, *Between Peace and War. The Nature of International Crisis,* Baltimore, 1981.
[8] Karl DEUTSCH W, *Crisis Decision-Making The Information Approach*, 1982.

d) luarea deciziei în timp foarte scurt".

Studiile de specialitate relevă că o criză este, într-adevăr, o combinaţie a tuturor celor patru factori descrişi mai sus. În plus, s-au formulat observaţii şi chiar critici legate de cele patru caracteristici ale crizelor internaţionale formulate de Deutsch: eveniment, decizie, ameninţare, timp. Legătura şi intercondiţionările acestor patru elemente au fost abordate în mod explicit de către Charles Herman, căruia i se datorează şi cea mai răspândită (şi acceptată) definiţie a crizei internaţionale prezentate mai sus. Astfel, el a descoperit cu surprindere că *ameninţarea* şi *timpul* necesar luării unei anumite decizii nu are efecte prea mari asupra celorlalte două caracteristici de bază ale crizei.

Aceste clasificări însă, în accepţiunea noastră, corespund parţial realităţii prezente, deoarece crizele mileniului III sunt tot mai complicate, iar monitorizarea lor este extrem de delicată. Actorii relaţiilor interstatale şi transnaţionale se vor diversifica şi, în acelaşi timp, acţiunile vor include subversiuni tot mai periculoase, iar capacităţile lor de reacţie vor deveni tot mai imprevizibile.

Din punct de vedere sociologic, *criza* se poate defini drept o perioadă în dinamica unui sistem în care acumularea accentuată a dificultăţilor şi exprimarea conflictuală a tensiunilor fac dificilă funcţionarea normală a acestuia, declanşându-se puternice presiuni spre schimbare. Criza reprezintă manifestarea unor dificultăţi temporare sau cronice ale modului de organizare a unui sistem, exprimând incapacitatea sa de a funcţiona în modalitatea existentă. Ieşirea din criză se face fie prin schimbarea structurală a sistemului, fie prin importante modificări adaptative ale structurii sale[9].

Revenind la definiţiile clasice ale *crizei*, la nivelul strategiilor naţionale ea este definită în moduri diferite. Astfel:

- în SUA: *un incident sau o situaţie ce implică existenţa unei ameninţări la adresa Statelor Unite ale Americii, a teritoriilor sale, cetăţenilor, forţelor militare, posesiunilor sau intereselor vitale americane, ce se dezvoltă rapid şi creează condiţii de o asemenea importanţă diplomatică, economică, politică sau militară, încât determină angajarea forţelor armate şi a resurselor SUA pentru a realiza obiectivele naţionale*[10];
- în Danemarca: *o situaţie în care ţara se confruntă cu o tensiune surprinzătoare şi acută ce poate conduce la izbucnirea unui război*[11];
- în Franţa: *situaţie în care indivizii, grupurile şi/sau instituţiile îşi manifestă dezacordul faţă de normele, regulile şi valorile sociale şi se organizează pentru a modifica ordinea socială existentă*[12];
- în Germania, politica externă are ca principale obiective *prevenirea crizelor* şi *gestionarea crizelor*, despre care se afirmă că sunt două concepte ce nu pot fi abordate separat[13].

Există o largă varietate de definiţii ale crizei: de la cele elaborate de specialiştii în studii de securitate, la cele enunţate în documentele oficiale ale instituţiilor de securitate. De exemplu, Organizaţia Tratatului Atlanticului de Nord a convenit asupra următoarei definiţii: *criza poate fi înţeleasă drept o situaţie manifestată la nivel naţional sau internaţional, ce este caracterizată de existenţa unei ameninţări la adresa valorilor, intereselor sau scopurilor principale ale părţilor implicate*[14].

În acest context, şi UE doreşte clarificarea conceptuală a termenului de criză. În raportul *EU Crisis Response Capability*[15] se consideră că, la o primă analiză, este evidentă limitarea folosirii conceptului de criză numai la sensul de situaţii preconflict, în care mediul este volatil, pacea – foarte fragilă, iar decidenţii politici se află în situaţia de a răspunde la criză, nu de a o preveni. Problema pare a fi mult mai complicată: se vorbeşte despre prevenirea

[9] ZAMFIR, Cătălin, „*Criză*", în: *Dicţionar de sociologie*, coord.: Cătălin ZAMFIR şi Lazăr VLĂSCEANU, Editura Babel, Bucureşti, 1998, p. 144.
[10] US Department of Defense, *Joint Publication 1-02. DoD Dictionary of Military and Associated Terms*, 2004.
[11] Headquarters of Chief of Defence Denmark, the National Commissioner and the Emergency Management Agency, *Denmark. Total Defence*, 1993.
[12] BRÉMOND, J.; GÉLÉDAN, A., *Dictionnaire économique et social*, Ed. Hatier, Paris, 1990.
[13] *German Foreign Policy*, http://www.auswaertiges-amt.de/www/ en/aussenpolitik/ friedenspolitik/ziv_km/konfliktpraev-1_html.
[14] George C. Marshall European Center for Security Studies, *Conflict Prevention and Management of Crisis and Conflict*, http://www.marshallcenter.org/site-text/lang-en/page-coll-ep-1/xdocs/coll/ep-syllabus-04-01/module-10.htm.
[15] International Crisis Group Report no. 2, *EU Crisis Response Capability. Institutions and Processes for Conflict Prevention and Management*, 2001.

conflictelor nu numai în contextul prevenirii răbufnirii violenţei, ci şi în escaladarea şi revenirea ulterioară[16]. De asemenea, realitatea se complică şi în sensul că, atât la nivelul cunoaşterii comune, cât şi în uzul formal, conceptul de criză, în special în sintagma „gestionarea crizelor”, tinde să se refere la situaţiile preconflictuale, la cele conflictuale, dar şi la cele post-conflictuale[17].

Întrucât prin soluţionarea conflictelor este menţinut echilibrul sistemelor sociale, unii specialişti consideră conflictul ca fiind procesul fundamental al mişcării sociale. Atât în cadrul grupurilor, cât şi în cadrul întregului sistem social, conflictul produce o schimbare ale cărei consecinţe pot fi: crearea sau revitalizarea cadrului normativ în care are loc „competiţia" sau a sistemului în întregul său; formarea de structuri pentru consolidarea noului cadru; stimularea căutării de aliaţi şi de noi asocieri ale grupului; stimularea, în cadrul grupurilor aflate în conflict a schimbărilor orientate spre realizarea concomitentă a unei coeziuni şi integrări mai mari şi crearea premiselor pentru noi conflicte interne şi lupta pentru putere.

În Dicţionarul Diplomatic, conflictul internaţional este definit ca o neînţelegere, ca o ciocnire de interese între state în chestiuni internaţionale, a căror rezolvare o doresc într-un anumit sens sau într-o măsură deosebită. Când conflictul internaţional se agravează, el poate duce, printr-o ascuţire deosebită, la ameninţarea cu forţa, la demonstraţii militare sau la folosirea forţei şi, în final, la război.

În Dicţionarul de Relaţii Internaţionale, conflictul este definit ca o stare socială care ia naştere atunci când doi sau mai mulţi actori urmăresc scopuri care se exclud reciproc sau care sunt incompatibile unul cu altul. în relaţiile internaţionale, comportamentul conflictual poate fi considerat război - atât sub aspectul ameninţării reprezentate de rezultat, cât şi al stării de fapt - şi ca o încercare de negociere fără limbaj violent. Atitudinile ostile sunt manifestate de elite, de publicul atent şi de mase prin dispoziţii psihologice cum ar fi agresiunea şi suspiciunea. Conflictul poate avea şi funcţii pozitive. În particular, el poate consolida coeziunea de grup şi poate sublinia poziţia conducerii[18].

1.2. Soluţionarea conflictelor, prevenirea conflictelor , analiza conflictelor

Soluţionarea conflictelor

Intenţiile de rezolvare a conflictelor se traduc în decizii de a acţiona într-un anumit mod în cadrul unei situaţii conflictuale. Pentru a putea fi pregătit să reacţionezi la comportamentul celeilalte părţi, trebuie cunoscute mai întâi intenţiile pe care aceasta le are. Multe conflicte intră în faza de escaladare pentru că nu se cunosc intenţiile celeilalte părţi. Pe de altă parte, poate interveni şi o dedublare, deoarece comportamentul nu reflectă întotdeauna intenţiile unei persoane. Clasificarea intenţiilor de abordare a conflictelor se poate realiza prin folosirea a două dimensiuni: gradul de cooperare sau dorinţa de satisfacere a dorinţelor celuilalt (cât de cooperantă este fiecare parte în a satisface interesele celeilalte părţi) şi gradul în care o parte încearcă să-şi satisfacă propriile interese (cât de determinată este fiecare parte în urmărirea propriilor interese). Practic, cele două dimensiuni creează cadrul distributiv şi integrativ al rezolvării conflictelor.

Nici una din aceste intenţii de abordare a conflictelor nu este mai performantă în sine, ci fiecare are rolul ei, în conformitate cu situaţia în care se desfăşoară episodul conflictual. De fapt, acest model, cunoscut sub denumirea Thomas-Kilmann, defineşte câteva opţiuni de management al conflictului, care pot varia din punct de vedere al utilităţii, în funcţie de contextul în care sunt folosite. Modelul nu trebuie văzut ca normă de comportament, deşi autorii dovedesc o oarecare înclinaţie spre colaborare. Susan Schneider şi Jean-Louis Barsoux propun cazul ideal, al unei echipe de manageri compusă din persoane din diverse părţi ale lumii, care ar putea să gestioneze conflictele. De exemplu, un manager dintr-o ţară unde există un dezechilibru în distribuirea puterii (cultul puterii) ar putea fi tentat să *evite* conflictul şi să-l transfere spre vârful ierarhiei, unde până la urmă se poate transforma în *confruntare*. Un alt manager, dintr-o ţară în care primează cultura orientată spre relaţii, va fi înclinat mai degrabă spre o poziţie de *acceptare* a conflictului.

[16] Ibidem.
[17] Crăciun Ioan, *Prevenirea conflictelor şi managementul crizelor*, Editura Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I”, Bucureşti, 2006, p.29-33.
[18] Buşe Dorel, *Managementul crizelor şi conflictelor regionale*, Editura Fundaţiei România de Mâine, Bucureşti, 2006, p.33.

Totuşi, înclinăm să credem că există anumite constante în alegerea intenţiei de abordare a conflictelor, în funcţie de variabilele individuale şi situaţionale ale organizaţiilor implicate, descrise în continuare.

Stilul competitiv descrie o dorinţă de a-şi satisface propriile nevoi, fără a lua în considerare impactul asupra celeilalte părţi din conflict – una din părţi este foarte determinată şi nu ţine seama de efectul acţiunilor sale asupra celorlalţi. Cu alte cuvinte, se maximizează interesul propriu şi se minimizează interesul celuilalt, conflictul fiind încadrat în termenii stricţi de *câştig – pierdere*. Când puterea este folosită, apare elementul coercitiv, posesiunea puterii fiind un determinant al tipului de decizie utilizate pentru a rezolva un conflict.

Stilul colaborant reflectă o situaţie în care toate părţile implicate în dispută încearcă să satisfacă total interesele tuturor părţilor. Atât impunerea interesului propriu, cât şi cooperarea sunt maximizate în speranţa obţinerii unui acord în care nimeni nu trebuie să piardă. Accentul se pune pe o situaţie de tip *câştig – câştig,* în care se presupune că soluţionarea conflictului poate aduce ambele părţi într-o situaţie mai bună.

Stilul ocolitor descrie dorinţa de a suprima un conflict sau de a se retrage din el. Deşi conflictul este recunoscut, un asemenea stil implică dorinţa retragerii sau politica struţului – „ascunderea capului în nisip”. Eficienţa stilului este limitată, pentru că problema de fond nu se schimbă, ci, cel mult, este amânată.

Stilul îndatoritor este un act voluntar al uneia dintre părţi, care consideră necesar a pune imediat capăt conflictului prin acordarea celeilalte părţi a ceea ce doreşte. Credem că un asemenea stil este mai rar întâlnit şi presupune cooperarea cu cealaltă parte pe fondul nesuştinerii interesului propriu; reprezintă o situaţie în care o parte este dispusă să se autosacrifice.

Stilul concesiv apare când fiecare parte este dispusă să cedeze ceva, să facă unele compromisuri necesare. În această abordare nu există învingători sau învinşi în mod clar, căci impunerea interesului propriu şi cooperarea se combină cu jumătăţi de măsură şi se acceptă o soluţie care afectează raţionalitatea conflictului.

Das Institut für Friedenspädagogik Tübingen[19] a formulat 10 reguli pentru soluţionarea constructivă al conflictelor.

1. *Renunţarea la uzul de forţă.*

Când un conflict ameninţă să escaladeze sau a escaladat deja, părţile trebuie să renunţe la actele ce ameninţă integritatea corporală sau la ameninţarea adversarului.

2. *Schimbarea de perspectivă.*

Atribuirea unilaterală a vinei împiedică o prelucrare constructivă a conflictelor. În momentul în care conflictul este recunoscut ca fiind o problemă comună, se deschid şi noi perspective.

3. *Disponibilitatea de a discuta.*

Lipsa contactelor cu cealaltă parte conflictuală duce la închiderea căilor de aplanare a conflictului. Discuţiile pot face posibilă o primă definire a obiectului conflictului. Ocazie importantă: pericolul unor neînţelegeri scade.

4. *Capacitatea de a dialoga.*

Prin dialog, adversarii învaţă să se înţeleagă unul cu celălalt, ca parteneri în conflict. Abia atunci creşte şi disponibilitatea de a găsi o soluţie comună.

5. *Medierea.*

Nici atunci când nu se poate ajunge la un dialog situaţia nu este încă disperată. Deseori aceasta ajută ca într-o asemenea situaţie să apară o " terţă parte " care să medieze.

---

[19] **Institutul pentru Educaţie pentru pace** s-a impus încă de la începuturile sale în 1976 (pe atunci sub numele de "Asociaţia pentru Educaţie pentru pace” din Tübingen, la nivel naţional ca un centru de educaţie pentru pace. Institutul are un birou în Tübingen şi funcţionează împreună cu profesionişti din mediul academic şi de cercetare, educaţie şi mass-media. Educaţia pentru pace nu este un fenomen temporar. Este necesar atâta timp cât exista oameni oprimaţi, şi conflictele sunt rezolvate cu violenţă. Educaţia pentru pace este parte a unei culturi a păcii, prin care se caracterizează o societate civilă. Educaţia pentru pace se bazează pe credinţa că atitudinile şi comportamentul prin educaţie şi formare sunt variabile şi afectează deciziile politice şi a structurilor. Educaţia pentru pace, aşa cum este dezvoltată în Institutul de Educaţie pentru pace, este o cerere de intervenţie în societate şi politică. Cf. *http://www.friedenspaedagogik.de/institut/geschichte_des_instituts*

6. *Încrederea.*

Aplanarea unui conflict presupune încredere. De aceea, orice acţiune unilaterală trebuie să înceteze, propriile demersuri trebuind să fie transparente.

7. *Fairplay-ul.*
Pentru aplanarea conflictelor trebuie să existe reguli comune. Aceste reguli vor viza toate aspectele cooperării. Este nevoie de încredere. Încrederea creşte atunci când partenerii de conflict acţionează în spirit de fairplay.

8. *Empatia.*

Dialogul sau medierea sunt proceduri prin intermediul cărora se descoperă atitudinile, nevoile şi interesele partenerului. Descoperindu-le, toate acestea vor fi luate în seamă în propriile acţiuni. Mai mult, va creşte şi disponibilitatea de acceptare a răspunderii pentru propria parte din conflict.

9. *Aspectele comune.*

Aspectele comune, şi nu doar cele diferite, vor fi recunoscute din ce în ce mai mult de partenerii de conflict. Va avea loc o apropiere de convingerile şi valorile celuilalt.

10. *Echilibrarea intereselor şi concilierea.*

Se dezvoltă o nouă relaţie între părţile implicate în conflict. În cazul ideal, se va găsi o soluţie care va satisface, măcar parţial, interesele ambelor părţi şi concilierea va fi astfel posibilă.

Ca să concluzionăm, putem afirma că intenţiile sunt *variabile în timp*, căci schimbarea desfăşurării evenimentelor poate impune alte reacţii şi reconceptualizarea poziţiilor. Practica ne dovedeşte că, într-o confruntare, unele persoane doresc să câştige cu orice preţ, unele doresc atingerea unei soluţii optime, altele sunt curtenitoare, iar unele sunt mulţumite dacă împart, prin compromis, rezultatele procesului conflictual, chiar dacă nu sunt cele mai bune.[20]

Prevenirea conflictelor

Posibilele efecte nedorite ale conflictelor necesită intervenţia rapidă pentru prevenirea, evitarea şi stoparea violenţelor. De aceea este foarte importantă recunoaşterea germenilor unui conflict şi, în acelaşi timp, adoptarea măsurilor şi alocarea resurselor necesare stopării acestuia. A anticipa un conflict nu înseamnă a preciza cu exactitate când, unde şi la ce nivel se vor produce anumite evenimente cu caracter conflictual. A anticipa un conflict înseamnă a aprecia probabilitatea ca anumite evenimente să degenereze în violenţă sau să producă o criză. Pentru aceasta însă, este nevoie de un set de informaţii valide despre modul de desfăşurare a evenimentelor – abuzuri în respectarea drepturilor omului, mişcări ale refugiaţilor, crize de frontieră, falimentul politic al unor regimuri, crize, războaie – şi de estimarea evoluţiei viitoare a acestora.

Prevenirea conflictului se referă la acţiunile care au loc înainte ca disputele politice dintre părţi să intre în criză sau să lase locul violenţelor. Prevenirea conflictului presupune, aşadar, eforturi susţinute pentru a determina părţile să nu recurgă la ameninţarea cu folosirea forţei sau la folosirea efectivă a forţei. Aceasta înseamnă că prevenirea conflictului se poate face în două etape din ciclul normal al unui conflict: înainte ca acesta să atingă cote violente sau după încetarea violenţelor, pentru a exclude reizbucnirea lor[21]. Există metode specifice de intervenţie pentru prevenirea conflictului şi construire a păcii în fiecare din aceste faze. Acestea constau în politici, programe, proiecte, proceduri sau mecanisme menite să influenţeze evoluţia conflictului în sens pozitiv şi, de regulă, sunt sprijinite de actori din afara zonei de conflict: persoane, grupuri sociale, guverne naţionale, organizaţii guvernamentale, nonguvernamentale sau de securitate etc.

Implementarea oricărei metode de intervenţie pentru prevenirea conflictelor trebuie făcută cu mare atenţie, deoarece fiecare în parte prezintă avantaje şi slăbiciuni; succesul aplicării depinde de contextul şi circumstanţele de evoluţie ale

[20] Crăciun Ioan, *Prevenirea conflictelor şi managementul crizelor*, Editura Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I”, Bucureşti, 2006, p.62-66.
[21] http://www.stiucum.com/management/managementul-crizelor-conflictelor/Conflictul-dinamica-conflictul12347.php

conflictului. De aceea, fiecare metodă trebuie mai întâi înţeleasă foarte bine şi abia apoi să se recurgă la implementarea ei.

Conceptul de prevenire a conflictelor, ca şi cel de management al conflictelor, s-au impus în ultimul timp din cauza costurilor materiale şi umane deosebit de ridicate cu care se soldează conflictele actuale, precum şi cele posibile în viitor. Organizaţiile internaţionale şi regionale, cele guvernamentale sau nonguvernamentale, guvernele statelor încearcă să dezvolte şi să implementeze diferite strategii de evitare a conflictelor sau de minimizare a costurilor violenţelor. Organizaţia Naţiunilor Unite, Uniunea Europeană, Organizaţia Unităţii Africane, NATO, OSCE, guvernele unor state au lansat diverse iniţiative diplomatice, operaţii de menţinere a păcii (*peacekeeping*) sau acţiuni umanitare menite a stopa violenţele pe toate continentele lumii. Toate aceste acţiuni preventive au însemnat mai mult decât evitarea violenţelor de frontieră, ele fiind îndreptate spre detectarea germenilor unor posibile crize, cum ar fi încălcarea flagrantă a drepturilor omului, ciocniri etnice, colapsul politic al unor state, ameninţări la adresa instituţiilor democratice şi militare, războaie civile etc.

S-au făcut, de asemenea, eforturi pentru crearea şi consolidarea sistemelor de avertizare timpurie şi specializarea acestora pe anumite zone de interes. În acelaşi timp, cercetători din toată lumea analizează concluziile rezultate din conflictele trecute, în speranţa unei corecte previziuni a celor viitoare. Toate eforturile sunt îndreptate spre realizarea unei legături temeinice între sistemele de avertizare timpurie şi cele de luare a deciziilor. În acest sens trebuie remarcat faptul că noile tehnologii din domeniul comunicaţiilor au permis unui număr tot mai mare de state accesul şi participarea la crearea unor baze de date comune, de mare importanţă pentru sistemul decizional. Astfel, sisteme precum *Humanitarian Early Warning System (HEWS), "Reliefnet"* sau *United Nations Department of Humanitarian Affairs* sunt exemple edificatoare de distribuire *online* a informaţiilor pentru averizarea timpurie în domeniul conflictelor.

Prevenirea conflictelor este o activitate deosebit de complexă, care presupune o largă participare a comunităţii internaţionale, nemaiputând fi lăsată doar în grija unui singur stat sau în grija Organizaţiei Naţiunilor Unite. Ca atare, toate organismele internaţionale, organizaţiile guvernamentale şi nonguvernamentale, guvernele statelor, agenţiile militare şi civile sunt chemate să-şi aducă contribuţia la prevenirea violenţelor de orice natură.

După 1990, dar mai ales o dată cu începutul secolului XXI, prevenirea conflictelor şi asigurarea păcii mondiale au fost şi continuă să rămână priorităţile forumurilor Organizaţiei Naţiunilor Unite, ale Grupului G-8, ale Uniunii Europene sau ale Organizaţiei pentru Securitate şi Cooperare în Europa.

Oportunităţile de definire a unui cadru stabil şi paşnic de dezvoltare a statelor lumii în cadrul economiei mondiale sunt susţinute de mai multe procese de reaşezare a raporturilor de forţe pe plan mondial:

– procesul de cristalizare şi manifestare a Europei ca un centru de putere şi stabilitate;

– definirea unor noi dimensiuni ale relaţiilor de asigurare a securităţii dintre Uniunea Europeană şi NATO, pe de o parte, şi între aliaţii europeni şi SUA în cadrul NATO, pe de altă parte;

– interdependenţele intereselor vitale ale statelor democratice din întreaga lume, care nu pot prospera decât într-o lume lipsită de violenţă şi conflicte.

În acest context, devine tot mai evident faptul că interesele şi obiectivele de securitate ale statelor pot fi realizate doar prin cooperare internaţională, care să se manifeste nu numai în situaţii limită, precum cele create în urma atacurilor teroriste din 11 septembrie 2001 şi 11 martie 2004, ci şi în modul de desfăşurare curentă a relaţiilor economice, sociale şi financiare.

Contracararea noilor ameninţări presupune o nouă resolidarizare a statelor lumii în toate domeniile, prin stabilirea unor forme de acţiune conjugată a tuturor naţiunilor care împărtăşesc interese şi valori comune.

În acest sens, deja există o serie întreagă de programe în derulare, care contribuie la prevenirea conflictelor prin acţiuni diplomatice, programe de dezvoltare economică, de educaţie, sănătate, dezvoltarea agriculturii, întărirea sau construcţia instituţiilor democratice, respectarea drepturilor omului, umanitare, în domeniul apărării sau al dreptului

internaţional. Cu toate acestea însă, conflictele sunt foarte prezente în lume, iar acesta este semnul că mai sunt multe de făcut în domeniul prevenirii lor.[22]

1.3. Apariţia diciplinei, delimitări şi evoluţie

Problemele războiului şi păcii au constituit obiect de cercetare pentru şcolile de gândire din toate timpurile, iar înţelegerea sensului şi importanţei lor a presupus apelul la discipline, cum ar fi: politologia, economia, sociologia, psihologia, teoria relaţiilor internaţionale, ştiinţa militară etc. Iniţial, războiul şi pacea au constituit apanajul filozofiei politice, pentru ca apoi să fie abordate în cadrul unei discipline ştiinţifice autonome inaugurată de abia în anii '50 ai secolului XX, cu scopul de a analiza diversele aspecte ale conflictelor şi ale războiului precum şi condiţiile necesare păcii.

Secolul XIX consemnează mai multe încercări de a crea o ştiinţă specială care să cerceteze domeniul păcii. A fost nevoie însă de Primul Război Mondial, ca lumea să devină conştientă de crimele şi distrugerile în masă, şi astfel pe lângă Societatea Naţiunilor şi Curtea Internaţională de Justiţie, să apară institute pentru relaţiile internaţionale în SUA şi Marea Britanie, având ca scop cercetarea conflictelor şi războaielor internaţionale, a revoluţiilor şi războaielor civile, precum şi a condiţiilor de instaurare a unei păci mondiale de durată.

Al Doilea Război Mondial, precum şi consecinţele acestuia au făcut ca cercetările din domeniul păcii să se impună la sfârşitul anilor '50 ca o reacţie la ideologia promovată de războiul rece. În paralel apare un nou domeniu de studiu, polemologia (studiul războaielor şi conflictelor), care s-a concentrat pe cercetarea sistematică a războaielor şi conflictelor. Scopul cercetărilor nu mai era monitorizarea, delimitarea şi restrângerea fenomenului războiului, ci eliminarea acestuia ca tip de relaţie socială şi interstatală. Evoluţia sinuoasă a relaţiilor internaţionale din perioada războiului rece au impus o lărgire a paradigmelor cercetării din domeniul păcii, dincolo de preocupările anterioare care privea dinamica înarmării, sistemele teroriste, ţinerea sub control a procesului de înarmare şi monitorizarea procesului de dezarmare. Apar astfel concepte noi precum „*conflict asimetric*“, „*conflict de interese*“, „*conflict latent vs. conflict manifest*“, mai ales ca expresie a promovării conceptului de „*violenţă structurală*“ (Galtung 1969).

Cercetările din domeniul războiului şi păcii şi-au lăsat amprenta mai ales asupra ştiinţelor politice, a psihologiei (studiul agresiunii), a teologiei, pedagogiei şi geografiei, influenţând însă şi alte discipline precum fizica, biologia, informatica, filosofia, istoria, dreptul şi ştiinţele militare (studii strategice). Ele au afectat însă mai puţin domeniul sociologic - din pricina limitării tradiţionale de către acest domeniu a noţiunii de societate în cadru naţional şi statal.

Încheierea războiului rece nu a adus pacea mult aşteptată si nici nu a făcut ca lumea să devină mai stabilă de aceea, având în vedere provocările noului secol, problemele războiului şi păcii trebuie să rămână în centrul atenţiei, atât a cercetătorilor, cât şi a oamenilor politici. Totodată, existenţa unei lumi a interdependenţelor, determină ca abordarea acestor probleme să se facă în strictă corelare cu procesele şi fenomenele ce au loc pe plan internaţional.

Dar vor mai exista războaie în viitor? Acceptarea universală a sistemului democratic, tehnicile de management al crizelor, acţiunea instituţiilor internationale (ONU, OSCE, NATO, UE) vor putea oare pune capăt stării conflictuale în care trăieşte omenirea la acest început de mileniu? Se va afla oare şi sec. XXI, la fel ca predecesorul, sub puterea sceptrului zeului Marte?

O succintă analiză a dosarelor conflictelor întrerupte în ultimele decenii, dar, cu o probabilitate destul de ridicată de perpetuare, precum şi a celor aflate în plină desfăşurare în lume la această oră este în măsură să contrazică un eventual răspuns negativ şi să potolească elanul celor mai optimişti analişti[23].

Încercările de redefinire a mediului de securitate la începutul mileniului III au scos la iveală factorii majori care pot influenţa coordonatele viitoare ale păcii şi securităţii şi în acelaşi timp pot constitui cauze ale viitoarelor conflicte. Inventarierea posibilelor cauze ale acestora demonstrează pentru început atât schimbarea naturii acestora cât şi

[22] Crăciun Ioan, *Op. cit.*, p.59-62.
[23] http://www.1235.ro/tdetal1123.html

schimbarea formelor de desfăşurare a lor. Datorită caracterului divers, complex, imprevizibil şi multidirecţional al noilor ameninţări devine dificilă adoptarea şi aplicarea măsurilor de prevenire a conflictelor.

Plecând de la aceste considerente ne punem „ce este totuşi de făcut pentru a rezolva însă în mod constructiv un conflict?”. Pe măsură ce încercam un răspuns adecvat acestei probleme descopeream că, de fapt, acest lucru este extrem de dificil fără a clarifica o serie întreagă de alte aspecte complementare. Astfel, se constată că pentru a rezolva în mod constructiv un conflict, el trebuie mai întâi înţeles. Conflictul trebuie să transpară nu doar în dinamica sa, cu forma şi efectele sale, ci şi în comportamentele, interesele şi nevoile părţilor implicate în el.

Continuumul dintre război şi pace conţine toate "stările de agregare" care pot exista în politica internaţională. În acest context, războiul este un caz extrem, marcat de un grad sporit de violenţă. Pacea este cazul extrem aflat la polul opus, caracterizat de soluţii de aplanare a conflictelor (întru totul) nonviolente[24]. Între aceşti doi poli se află multe alte stări de agregare (conflicte de mică intensitate, crize, conflicte armate), fiecare purtând propria sa măsură de violenţă, şi a căror definire crează destule confuzii.

Alte dificultăţi în formularea răspunsului la întrebarea enunţată în debut apar din folosirea ambiguă a unor concepte precum *managementul conflictului, rezoluţia conflictului, prevenirea conflictului, menţinerea păcii, întărirea păcii, construirea păcii, impunerea păcii, operaţii pe timp de pace*, pentru a numi doar câteva dintre acestea. Din cauza faptului că aceşti termeni au fost insuficient definiţi, există dificultăţi în utilizarea lor, uneori făcându-se confuzii majore în ceea ce priveşte înţelesul. Din acest motiv, nu se face o legătură corectă între stadiul de evoluţie al conflictului şi modalitatea sau metoda de intervenţie pentru soluţionarea constructivă a acestuia.

A fost clar că impunerea conceptelor de prevenire a conflictelor, ca şi cel de management al conflictelor, a avut drept cauză principală costurile materiale şi umane deosebit de ridicate cu care se soldează conflictele actuale, precum şi cele posibile în viitor. Organizaţiile internaţionale şi regionale, cele guvernamentale sau nonguvernamentale, guvernele statelor încearcă să dezvolte şi să implementeze diferite strategii de evitare a conflictelor sau de minimizare a costurilor violenţelor. Organizaţia Naţiunilor Unite, Uniunea Europeană, Organizaţia Unităţii Africane, NATO, OSCE, guvernele unor state au lansat diverse iniţiative diplomatice, operaţii de menţinere a păcii (*peacekeeping*) sau acţiuni umanitare menite a stopa violenţele pe toate continentele lumii. Toate aceste acţiuni preventive au însemnat mai mult decât evitarea violenţelor de frontieră, ele fiind îndreptate spre detectarea germenilor unor posibile crize, cum ar fi încălcarea flagrantă a drepturilor omului, ciocniri etnice, colapsul politic al unor state, ameninţări la adresa instituţiilor democratice şi militare, războaie civile etc.

România se află în prezent într-o amplă perioadă de căutări privind constituirea unui sistem naţional de management al crizelor compatibil cu sistemele euroatlantice de profil, în special cu Sistemul NATO de Răspuns la Crize.[25]

[24] http://www.stiucum.com/management/managementul-crizelor-conflictelor/Teoria-crizelor-si-a-conflicte12356.php
[25] Crăciun Ioan, *Op. cit.*, p.9-14.

CAPITOLUL 2

DEZVOLTĂRI ÎN ANALIZA DE CONFLICT

2.1. Dinamica conflictelor şi analiza de conflict

Putem distinge diferite forme de manifestare a conflictului în funcţie de gradul de cooperare sau de gradul de ostilitate arătat de părţi. De asemenea, ştim că aceste grade de interacţiune a părţilor în conflict pot fi ordonate pe un continuum pace – violenţă structurală, care pleacă de la armonia totală a intereselor şi ajunge la susţinerea totală a războiului. Acest continuum arată însă că există unele suprapuneri între pace şi război, suprapuneri care au generat apariţia unor concepte precum *"război rece", "război fierbinte", "rivalitate", "bună vecinătate", "alianţe", "relaţii speciale"* etc. Diferitele stări ale continuumului armonie - război total reprezintă aşadar un fel de barometru al păcii şi conflictului şi pe care ne propunem să îl analizăm în continuare.

Armonia poate fi definită ca o relaţie între comunităţi şi naţiuni în care nu există nici un conflict virtual de interese sau valori. Un exemplu în acest sens poate fi considerat sentimentul de solidaritate pe care membrii unor grupuri sociale distincte sau cetăţenii unei ţări îl nutresc atunci când împărtăşesc o cauză comună.

Pacea durabilă/puternică/pozitivă sau, pur şi simplu *pacea* implică un înalt nivel de cooperare, având conştiinţa existenţei conflictului de interese. Părţile consideră bunele relaţii mai presus decât propriul interes. Interesele separate sunt îndeplinite prin mecanisme instituţionalizate, pacifiste, statuate între părţi, nefiind necesare mecanisme militare pentru asigurarea securităţii lor. Cooperarea are la bază valori şi idealuri comune, respectul faţă de instituţiile statului, faţă de dreptul la opinie şi faţă de procesul de luare a deciziilor. Manifestările violente sau represiunile sunt virtual imposibile. Cele mai bune exemple în acest sens pot fi considerate dezbaterea politică şi interesul general la nivel naţional în relaţiile dintre SUA şi Canada sau procesul de reunificare a Germaniei.

Pacea stabilă sau *"pacea rece"* este caracterizată de respectul reciproc al părţilor şi de absenţa violenţei, dar comunicarea este limitată la strictul necesar şi numai în cadru oficial. Fiecare parte îşi promovează propriile valori şi urmăreşte îndeplinirea propriilor scopuri şi idealuri. Naţiunile pot intra în competiţie în multe moduri, dar competiţia dintre ele urmează reguli de comun acord acceptate, iar disputele, în general, nu degenerează în manifestări violente. Conflictele violente nu sunt total excluse, însă sunt foarte puţin probabile. Exemple în acest sens pot fi considerate relaţiile dintre SUA şi Uniunea Sovietică din perioada de sfârşit a anilor '60, cunoscută ca perioada "detent", relaţiile dintre SUA şi Rusia şi SUA şi China de la începutul anilor '90, relaţiile dintre Israel şi OEP de la sfârşitul anului 1996 etc.

Pacea instabilă, sau *"războiul rece"* implică existenţa unor tensiuni şi suspiciuni vizibile între părţi, cu izbucniri violente sporadice, spre exemplu relaţiile dintre SUA şi Iran. Aceasta este ceea ce am numit anterior *"pacea negativă"* caracterizată de un nivel scăzut de violenţă şi de absenţa relaţiilor prieteneşti, amiabile între părţi, motiv pentru care ele nu pot garanta nefolosirea forţei sau a ameninţării cu folosirea forţei pentru atingerea obiectivelor şi idealurilor proprii. Pacea este tensionată, având o evoluţie sinuoasă, iar forţele armate sunt menţinute ca factor de intimidare. Acordurile mutuale între părţi sunt foarte puţine sau lipsesc cu desăvârşire.

Când una din părţi este cu mult mai puternică decât cealaltă, violenţa nu apare decât în măsura în care partea mai slabă face faţă nivelului presiunilor părţii mai puternice. Pe acest fond este posibilă apariţia unor crize sau chiar a unor războaie. Represiunile guvernamentale asupra unor grupuri sociale reprezintă principalul conflict intern de acest tip.

Criza este tipul de conflict caracterizat de confruntări tensionate între grupuri armate mobilizate. Aceste forţe sunt totuşi de dimensiuni reduse şi pot fi angajate în ciocniri violente ocazionale, pe fondul unor relaţii extrem de

tensionate între părţi. Exemple edificatoare în acest sens pot fi considerate relaţiile dintre SUA şi Uniunea Sovietică de la sfârşitul anilor '50, relaţiile dintre Taiwan şi China sau Coreea de Nord şi Coreea de Sud din zilele noastre. Probabilitatea unui război este foarte ridicată, aşa cum a fost pe timpul celebrei crize a rachetelor din Cuba, în 1962. În context naţional, crizele înseamnă existenţa condiţiilor pentru un război civil iminent sau pentru o stare de dezordine generală sau colaps social.

Războiul este starea lui "totul pierdut", susţinută de confruntarea militară dintre armate organizate. Poate include războaie locale de mică intensitate, războiul de guerilă, războiul civil, anarhia, războiul interstate.

Analizând această delimitare graduală pe continuumul pace – conflict, observăm că ea are o serie de implicaţii practice. Astfel, analiza ne sugerează că atât pacea, cât şi conflictul – rareori, dacă nu niciodată! – nu apar dintr-o dată, printr-o schimbare rapidă şi bruscă dintr-o stare în alta, ci se află într-o dinamică continuă. Relaţiile nu evoluează de la pacea totală la războiul total, fără o trecere prin stări intermediare; până şi războiul rece a cunoscut perioade de tensiune ridicată, de ostilitate declarată, dar şi perioade de relaxare (*détente*).

O altă sugestie se referă la conflictele pacifiste care nu sunt de natură să producă îngrijorare decât în măsura în care ele evoluează spre conflicte violente. De aceea, de maximă importanţă în studiul nostru vor fi conflictele violente. Acest barometru al păcii şi conflictelor, aşa cum a fost el prezentat, este în măsură să ne ofere prima idee asupra stopării conflictelor şi împiedicarea transformării lor în conflicte violente.

Conflictele sunt, aşadar, într-o dinamică continuă: violenţa poate să apară, să crească, pentru ca apoi să scadă în intensitate. Conflictele sunt compuse din faze specifice. În faza premergătoare sunt sesizate conflictele latente sau chiar manifeste, fără a fi însă evaluate ca fiind negative încă. În faza de escaladare se pune în mişcare o dinamică specifică, care acutizează conflictul. În faza de "lămurire" interesul se concentrează pe redefinirea şi reorganizarea convieţuirii. Toate aceste faze mai sunt cunoscute şi sub numele de "arc al conflictului". Iar pentru a înţelege toate aceste faze sunt necesare competenţe specifice în ceea ce priveşte preocuparea cu conflictul, restrângerea acestuia, respectiv activităţile de reconciliere.

Această imagine a ciclului de viaţă al conflictului simplifică foarte mult realitatea. În multe cazuri conflictele revin de la stadii avansate la stadii anterioare, spre exemplu unele conflicte aflate în stadiul de restrângere pot reveni, în anumite circumstanţe, foarte uşor la stadiul de violenţă ridicată. Dar, oricum ar evolua, conflictele cunosc un stadiu incipient, unul de evoluţie maximă a tensiunilor şi a intensităţii violenţelor şi un stadiu final, de stingere. Chiar dacă simplifică realitatea, aceasta diagramă are o importanţă mare, pentru faptul că ne ajută să facem diferenţierea între diferitele stadii şi niveluri ale conflictului şi, astfel, să discernem corect asupra modalităţilor de intervenţie pentru soluţionarea acestora.

Analizând dinamica proceselor comportamentale interactive, atât la nivel individual, cât şi la nivel colectiv, se pot face aprecieri asupra momentului în care acestea devin antagoniste, iar violenţa poate creşte sau nu. Escaladarea conflictului poate fi verticală, atunci când comportamentul ostil creşte în intensitate, sau orizontală, atunci când comportamentul ostil rămâne la acelaşi nivel, dar îşi extinde aria de cuprindere. În evoluţia lui, un conflict poate urma ambele forme de escaladare simultan sau succesiv. Aceasta poate fi cauzată atât de părţile aflate în conflict, cât şi de acţiunile unei a treia părţi, interesată de evoluţia conflictului în sens pozitiv sau în sens negativ.

Spirala evolutivă a conflictului este alimentată de o serie de fenomene sociopsihologice derivate din comportamentul şi modul de acţiune a părţilor. Oamenii devin mai mult motivaţi, decât implicaţi în luptă, o stare de îngrijorare continuă se instalează, iar timpul începe să preseze asupra sistemului decizional. Părţile încep să-şi studieze reciproc acţiunile şi comportamentul, propria cauza fiind apreciată ca fiind cea dreaptă, în timp ce cauza părţii adverse este apreciată ca fiind principala sursă a conflictului. Uneori chiar actele de brutalitate sunt apreciate ca fiind justificate.

Liderii pot deveni mult mai angajaţi în poziţiile lor, de îndată ce acest lucru este adus la cunoştinţa opiniei publice: ei devin mult mai puţin dispuşi să bată în retragere şi, dacă există o competiţie pentru poziţia de lider, atunci aceasta va fi câştigată de cel care va arăta mai multă determinare şi va fi perceput a fi mai capabil să conducă lupta. Leadership-ul va ceda în faţa militantismului, iar angajamentul pentru luptă creşte. O dată ce conflictul ia proporţii, creşte influenţa specialiştilor în folosirea forţei asupra politicilor guvernamentale sau a conducerii organizaţiilor. Lupta armată va

extinde discuţiile, datorită noilor probleme apărute, precum şi implicaţiilor derivate din acestea. Părţile în conflict se vor strădui, în general, să caute soluţii pentru continuarea luptei şi mai puţin soluţii pacifiste.

Constrângerile şi violenţa vor descuraja comunicarea între părţile aflate în conflict, limitând oportunităţile de compromis. Chiar lipsa reacţiei unei părţi poate fi percepută ca o slăbiciune, care poate încuraja cealaltă parte să continue lupta.

Escaladarea conflictului poate afecta o a treia parte, care simte că implicarea ei în conflict poate fi folosită pentru atingerea propriilor interese. Acest fapt va atrage după sine implicarea şi a altor părţi, fapt ce poate afecta negativ sau pozitiv evoluţia conflictului, în funcţie de atitudinea acestora[26].

2.2. Actori şi abordări ale construcţiei păcii

Dacă violenţa este criteriul esenţial de delimitare a continuumului război – pace, evidenţiată schematic mai sus, atunci o primă definiţie a păcii poate fi următoarea: pacea este acolo unde se termină violenţa şi unde începe cooperarea. Diferitele trepte de cooperare şi de integrare marchează drumul spre pacea "maximală", care nu este definită în sensul unei stări fixe de agregare şi care rămâne o idee regulatoare sau o utopie (pozitivă).

Deseori, în definirea mai exactă a noţiunii de pace, se face distincţia dintre pace "pozitivă" şi pace "negativă". Pacea negativă este definită ca absenţa războiului sau a violenţei fizice directe; este situaţia în care armatele nu sunt angajate în acţiuni militare împotriva altor armate sau împotriva propriului popor. Pacea pozitivă este un concept mult mai cuprinzător, care include absenţa violenţei fizice directe, dar şi absenţa formelor indirecte de violenţă structurală, precum şi prezenţa valorilor sociale şi a instituţiilor care menţin în mod pozitiv starea de pace.

Pacea domneşte într-un sistem internaţional numai atunci când conflictele care au loc în acesta sunt soluţionate fără a se face uz de forţă militară organizată. Această definiţie este într-o anumită măsură mai aproape de conceptul „negativ" de pace, care, aşa cum am arătat deja, înţelege pacea ca pe un nonrăzboi. Satisfacţia constă în faptul că nu există război. Prin aceasta nu se înţelege însă numai absenţa războiului, ci şi înlocuirea acestuia cu alte mijloace nonviolente de confruntare. Consecinţa logică a faptului este că acest concept „negativ" de pace, dacă este luat în serios, are multe consecinţe, pe care o discuţie pur nominalistă le-ar fi atribuit de-abia variantei „pozitive" a păcii.

Evitarea războaielor pe o durată mai mare de timp înseamnă înlocuirea acestora cu formule nonrăzboinice de soluţionare a conflictelor. Atunci când acest lucru este posibil, domneşte pacea. Această definiţie nu incriminează însă orice formă de violenţă, ci doar suprimarea pe cale militară a existenţei fizice a oamenilor. Această definiţie nu a fost niciodată menită să îndeplinească „obiectivul unei societăţi mondiale nonviolente sau, în parametri teologici, sfârşitul suferinţelor umane"[27]. Lucrul pe care îl face este să arate într-un mod mai clar ce se înţelege prin componenta universal recunoscută a păcii, nonrăzboiul. Pentru că nonrăzboiul nu este altceva decât absenţa permanentă a violenţelor militare organizate. El nu este identic cu evitarea temporară a războaielor, excluzând pregătirea acestuia şi, implicit, disponibilitatea oamenilor de a porni la război. Ernst-Otto Czempiel menţionează că la acest lucru făcuse referire şi Hobbes[28], atunci când susţinuse că pacea este acea perioadă de timp în care nu există nici război, şi nici disponibilitatea oamenilor de a porni unul. Consecinţele politice ale acestei definiţii consecvente ale nonrăzboiului sunt, astfel, considerabile.

Pacea este aşadar un proces ce are loc într-un sistem internaţional şi care este caracterizat de un mod nonviolent de soluţionare a conflictelor. În tot cazul, definirea acestei noţiuni ar putea satisface pe toată lumea şi dacă ar suna după cum urmează: pacea domneşte atunci când conflictele sunt reglementate în cadrul unui sistem internaţional, fără a se face uz de forţă militară[29].

---

[26]Crăciun Ioan, *Op. cit.*, p.53-58

[27] Ernst-Otto Czempiel: *Friedensstrategien, Systemwandel durch Internationale Organisationen, Demokratisierung und Wirtschaft,* Paderborn 1986, p. 11.

[28] Ibidem pp. 35-37.

[29] Ibidem p. 51.

Privind mai îndeaproape însă, cele prezentate ca fiind alternative la definiţia „negativă“ şi „pozitivă“ a păcii se dovedesc a fi, de fapt, o serie de etape. Această serie începe, ca o condiţie *sine qua non*, cu înlăturarea uzului organizat de forţă militară şi continuă ca un proces în care actele de violenţă sunt în descreştere, iar justiţia distributivă sporeşte[30]."

2.3.Transformarea conflictelor asimetrice

Globalizarea terorismului a devenit o realitate ce nu poate fi contestată, o ameninţare la adresa securităţii interne şi internaţionale şi, implicit, un fenomen aflat în responsabilitatea întregii comunităţi internaţionale. În condiţiile unei strânse interacţiuni între terorism şi diverse forme de activitate criminală (crimă organizată, spălarea banilor, traficul ilicit de droguri, traficul ilegal de arme şi mişcările ilegale de materiale nucleare, chimice, biologice şi alte materiale cu potenţial distructiv etc), România va continua eforturile pe linia prevenirii şi combaterii terorismului atât pe plan naţional cât şi în cadrul forurilor de cooperare internaţională (UE, ONU, NATO, OSCE, CE), având la bază cadrul legal existent şi cu respectarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale.

La nivel naţional, activitatea de prevenire şi combatere a terorismului se organizează şi se desfăşoară unitar, potrivit *Legii nr. 535/2004 privind prevenirea şi combaterea terorismului* (aflată în prezent în curs de modificare). Consiliul Suprem de Apărare a Ţării a adoptat în aprilie 2002 “*Strategia naţională de prevenire şi combatere a terorismului”*, document care prevede ca principale obiective: identificarea şi monitorizarea permanentă a ameninţărilor teroriste, protejarea teritoriului naţional şi cetăţenilor români, prevenirea funcţionării celulelor teroriste pe teritoriul României, participarea la eforturile internaţionale în domeniu. In România, activitatea de prevenire şi combatere a terorismului se desfăşoară în mod unitar, în cadrul Sistemului Naţional de Prevenire şi Combatere a Terorismului (SNPCT), ce integrează instituţii şi autorităţii publice cu competenţe în domeniu. Serviciul Român de Informaţii este coordonatorul tehnic al SNPCT şi autoritatea naţională în domeniul combaterii terorismului.

Relaţiile de cooperare ale României pe linia prevenirii şi combaterii terorismului se desfăşoară în cadrul organizaţiilor internaţionale (ONU, UE, NATO, OSCE, Consiliul Europei), precum şi la nivel regional şi bilateral. In acest sens, România aplică prevederile convenţiilor ONU şi ale Consiliului Europei în materie, implementează obiectivele UE (Strategia şi Planul de acţiune UE de combatere a terorismului, Strategia UE de combatere a finanţării terorismului, Strategia de comunicare media etc.), sprijină măsurile adoptate de NATO şi OSCE, participă la iniţiativele internaţionale în domeniu (Iniţiativa de Proliferare a Securităţii şi Iniţiativa Globală pentru Combaterea Terorismului Nuclear).

În plan regional şi bilateral, România promovează o politică activă pentru asigurarea securităţii şi stabilităţii în Europa de Sud-Est, în Caucazul de Sud şi în întreaga regiune a Dunării şi a Mării Negre. România are încheiate, în plan bilateral, peste 50 de acorduri de cooperare în domeniul combaterii terorismului, criminalităţii organizate, traficului ilegal de droguri, cu state europene şi de pe continentul american.

Se va acorda o atenţie sporită proceselor de radicalizare, de finanţare a terorismului, proliferării armelor de distrugere în masă, criminalităţii informaţionale. Acţiunile concrete în domeniu se vor lua pe baza platformelor de cooperare stabilite, la nivel intern şi internaţional, între instituţiile cu atribuţii în domeniu (poliţie, servicii de informaţii, autorităţi locale şi centrale, comunitate academica, mass-media).

În Raportul privind terorismul pentru anul 2008, dat publicităţii de către SUA la 1 mai 2009, sunt evidenţiate rezultatele României în lupta pentru prevenirea şi combaterea terorismului (stabilirea mecanismelor interne, adoptarea legislaţiei europene în domeniu, acţiunile pe linia combaterii finanţării terorismului, găzduirea Centrului SECI, implementarea noului paşaport biometric)[31].

[30] Crăciun Ioan, *Op. cit.*, p.18-21.
[31] http://www.mae.ro/node/1880

2.4.Doctrina naţională privind prevenirea şi combaterea terorismului

În Strategia de Securitate Naţională a României, terorismul este inclus printre principalele ameninţări la adresa securităţii naţionale, combaterea factorilor de risc generaţi de evoluţia fenomenului terorist internaţional şi de influenţele acestuia asupra stării de securitate a ţării noastre fiind un obiectiv esenţial.

Strategia naţională de prevenire şi combatere a terorismului (aprobată de Consiliul Suprem de Apărare a Ţării, în aprilie 2002) este documentul doctrinar fundamental care valorifică solidar interesele şi necesităţile de securitate internă a societăţii româneşti, prin consolidarea mecanismelor sale de autoprotecţie faţă de fenomenul terorist.

Activitatea naţională antiteroristă este axată pe concepţia de prevenire şi impune caracterul prioritar şi imperativ al identificării anticipate, prin culegere de informaţii, a premiselor de apariţie/manifestare a unei ameninţări de natură teroristă, indiferent de origine, formă de manifestare şi ţintă.

Conjugarea intenţiei şi a capacităţii logistice a unei entităţi teroriste (persoană sau organizaţie) determină existenţa unei ameninţări, care, pe fondul unor vulnerabilităţi, factori de risc sau stări de pericol, se poate materializa într-o infracţiune de securitate naţională.

Domeniul de acţiune şi de competenţă a Serviciului Român de Informaţii, respectiv al structurii sale antiteroriste, este reprezentat de prevenirea materializării unei ameninţări la adresa securităţii naţionale, prin disruperea intenţiilor sau capacităţilor unei entităţi teroriste şi prin eliminarea vulnerabilităţilor, factorilor de risc sau stărilor de pericol.

Cadrul legal în materie antiteroristă

Până în anul 1989, pe baza unor norme interne, responsabilităţile în domeniu au revenit Unităţii Speciale de Luptă Antiteroristă (USLA).

În anul 1990, USLA ia denumirea de Brigada Antiteroristă şi devine unitate informativ-operativă centrală în structura Serviciului Român de Informaţii, desfăşurându-şi activitatea ulterioară în conformitate cu prevederile Constituţiei, ale Legii 51/1991 privind siguranţa naţională a României, Legii 14/1992 privind organizarea şi funcţionarea S.R.I., ale ordinelor Directorului Serviciului Român de Informaţii, precum şi a celorlalte acte normative aplicabile în materia securităţii naţionale.

Legea 51/1991 a abordat, pentru prima dată în sistemul juridic românesc, conceptul de terorism ca ameninţare la adresa securităţii naţionale, iar Legea 14/1992 a atribuit Serviciului Român de Informaţii responsabilitatea prevenirii şi combaterii terorismului.

Evenimentele din 11 septembrie 2001 şi evoluţiile ulterioare ale fenomenului terorist internaţional au impus o reevaluare activităţii naţionale antiteroriste şi o dezvoltare a cadrului legal, astfel:

- 2001 - Serviciul Român de Informaţii este desemnat ca autoritate naţională în domeniul antiterorist;
- 2002 - Strategia naţională pentru prevenirea şi combaterea terorismului;
- 2002 - Protocolul general de organizare şi funcţionare a Sistemului Naţional de Prevenire şi Combatere a Terorismului (S.N.P.C.T);
- 2004 - Sistemul Naţional de Alertă Teroristă;
- 2004 - Legea nr. 535/2004 privind prevenirea şi combaterea terorismului;
- 2005 - Regulamentul de organizare şi funcţionare a Centrului de Coordonare Operativă Antiteroristă;

Operaţionalizarea deplină a S.N.P.C.T. s-a încheiat în anul 2005, prin adoptarea, de către C.S.A.T., a Regulamentului de organizare şi funcţionare a Centrului de Coordonare Operativă Antiteroristă (C.C.O.A.) - structură din cadrul Direcţiei Generale Prevenirea şi Combaterea Terorismului, prin care Serviciul Român de Informaţii exercită coordonarea tehnică a Sistemului Naţional de Prevenire şi Combatere a Terorismului[32].

- 2006 - Metodologia de organizare şi executare a intervenţiei contrateroriste;

[3232] http://www.sri.ro/print.php?pagina=23

- 2007 – Strategia de comunicare şi desfăşurare a informării pentru prevenirea şi limitarea unei situaţii de risc terorist/criză teroristă.

Demersurile naţionale în domeniul antiterorism urmăresc constant identificarea unui echilibru dinamic şi realist al dimensiunilor/raporturilor dintre componentele informativ-operative şi de intervenţie antiteroristă/contrateroristă (ambele pregnant acţionale), în acord cu evaluările furnizate de sursele secrete şi implementarea măsurilor celor mai pertinente pentru asigurarea funcţionării – în timp real – a mecanismului Informaţie <-> Decizie + Coordonare <-> Intervenţie.

Rolul Direcţiei Generale Prevenire şi Combatere a Terorismului (DGPCT)

În procesul de modernizare a Serviciului Român de Informaţii, începând cu 1 iulie 2008, a intrat în funcţiune Direcţia Generală Prevenirea şi Combaterea Terorismului - unitate informativ-operativă centrală, care răspunde de planificarea, organizarea şi executarea, într-o concepţie unitară, a activităţilor de prevenire, descoperire, contracarare şi înlăturare a factorilor de risc şi ameninţărilor la adresa securităţii naţionale, ce vizează pregătirea, iniţierea sau săvârşirea de acte teroriste ori constituie vulnerabilităţi ce pot genera sau favoriza asemenea acte.

DGPCT are rolul de integrator şi coordonator al activităţii naţionale antiteroriste, asigurând:

- coexistenţa indisolubilă în configuraţia DGPCT a componentei informative, a celei de protecţie/intervenţie - Brigada Antiteroristă , precum şi a Centrului de Coordonare Operativă Antiteroristă;

- dirijarea simultană a eforturilor depuse pe cele două paliere interactive, în scopul eliminării oricăror sincope în articularea unei reacţii ferme de răspuns antiterorist;

- aplicarea, în baza statutului egal al structurilor componente, a unei concepţii integrate asupra problematicii abordate şi a măsurilor angajate ori necesar a fi derulate, simultan, de către cele două componente, la nivel central şi teritorial;

- stabilirea de strategii de etapă, pe specificul celor două structuri, menite să prevină/diminueze/înlăture, în timp util, orice forme de manifestare teroristă pe teritoriul naţional. Componenta informativă asigură cadrul specializat de menţinere sub control - prin culegere de informaţii - a acelor evoluţii purtătoare de riscuri şi ameninţări care ar putea periclita securitatea naţională a României, în corelaţie cu dinamica formelor de manifestare a terorismului internaţional[33].

Brigada Antiteroristă asigură şi realizează protecţia şi intervenţia antiteroristă/contrateroristă în scopul prevenirii, neutralizării şi anihilării acţiunilor teroriste pe teritoriul României.

- Pe ambele componente de activitate ale DGPCT, se acţionează consecvent pentru dezvoltarea relaţiilor de cooperare internă şi internaţională în domeniu.

- În situaţii de criză teroristă, Centrul de Coordonare Operativă Antiteroristă din cadrul DGPCT asigură suportul logistic şi operaţional pentru funcţionarea operativă a Centrului Naţional de Acţiune Antiteroristă (CNAAT), care este integrat funcţional în mecanismul de gestionare a crizelor şi organizat conform legii[34].

2.5. Formule de soluţionare a conflictelor

În pofida intenţiilor tradiţionale de rezolvare a conflictelor, pe care deja le-am detaliat, în ultimul timp se impune tot mai mult un nou termen, *transformarea conflictului*. Deşi această noţiune o întâlnim mai întâi la Johan Galtung, creatorul metodei Transcend, care propune pace prin abordarea transformativă – *Conflict Transformation by Peaceful Means,* John Paul Lederach descrie poate cel mai bine evoluţia acestei abordări, care urmăreşte obţinerea păcii în organizaţii. Termenul de *transformare* acordă o înţelegere mai cuprinzătoare, care poate fi evidenţiată la mai multe

[33] http://www.sri.ro/print.php?pagina=23
[34] http://www.sri.ro/categorii/23/antiterorism--contraterorism.html

niveluri. Ideea de transformare nu sugerează faptul că eliminăm pur şi simplu sau controlăm conflictul, ci mai degrabă arată natura lui dialectică: conflictul social trece prin anumite faze previzibile, care transformă relaţiile şi organizarea socială.

Conflictul schimbă schemele de comunicare, afectând astfel relaţiile şi organizarea socială, transformă percepţiile despre sine, despre ceilalţi, precum şi problemele aflate în dispută. Modelul lui Lederach se bazează pe un proces participativ, care urmăreşte crearea schemelor de transformare a conflictului, incluzând etape cum ar fi:

1. *descoperirea:* participanţii se angajează şi interacţionează cu propria lor înţelegere asupra modului în care funcţionează conflictul;

2. *recunoaşterea şi structurarea în categorii*: pune participanţii în situaţia de a crea propria lor teorie, pe baza experienţei trecute şi pe înţelegere, fiind importantă contribuţia *procesului de învăţare*;

3. *evaluarea:* o dată ce participanţii au descoperit ce este conflictul şi cum se rezolvă, ei pot începe să evalueze ce i-a ajutat şi ce nu din modul cum au gestionat conflictul;

4. *adaptare/re-creare:* aceasta este ocazia de a adapta modalităţile curente de gestionare a conflictului sau de a explora noi strategii, prin analizarea practicilor din culturi şi contexte diferite;

5. *aplicarea practică:* stadiul final al învăţării rezolvării conflictelor implică exerciţii, prin care se experimentează noile idei şi opinii; membrii organizaţiei sunt capabili să folosească noile cunoştinţe şi aptitudini în situaţii de confruntare.

Faptul că organizaţiile care acceptă compromisul şi colaborarea creează o „coaliţie” dominantă în rezolvarea conflictelor ne face să credem că abordarea transformativă îşi va găsi mai repede terenul de manifestare în acest tip de organizaţii şi nu în cele „închise”, plafonate şi sortite, în cele din urmă, eşecului. Obiectivul-cheie în cazul unui proces de rezolvare a conflictelor prin abordarea transformativă este un acord care dă satisfacţie reciprocă părţilor şi îmbunătăţeşte situaţia ambelor părţi. În abordarea transformativă, obiectivul principal este chiar „schimbarea în bine” a părţilor. Practic, abordarea transformativă are succes atunci când părţile experimentează succesul atât în capacitatea de a se întări pe sine, cât şi în capacitatea de relaţionare cu ceilalţi.

Prezentăm în continuare câteva metode de rezolvare a conflictelor prin abordarea transformativă:

1. *Intervenţia pacifistă* - poate avea loc în orice stadiu de evoluţie a conflictului. Trebuie menţionat însă faptul că unele metode intervenţioniste pot fi mult mai eficiente în soluţionarea conflictelor decât altele, în funcţie de etapa de evoluţie a acestora. Intervenţia pacifistă nu trebuie văzută doar din perspectiva implicării constructive a unei a treia părţi, aflată în afara conflictului (negociatori, experţi în gestionarea conflictelor), ci şi din perspectiva implicării directe chiar a părţilor aflate în conflict. Intervenţia trebuie efectuată cu persoane sau structuri autorizate de organizaţiile internaţionale, regionale sau nonguvernamentale. Uneori, pentru creşterea eficienţei intervenţiei pot fi implicate chiar şi persoane şi structuri particulare, interesate în soluţionarea constructivă a conflictului.

2. *Avertizarea timpurie* şi *acţiunile preventive* sunt destinate să atenţioneze asupra faptului că o anumită situaţie conflictuală poate evolua către un curs violent şi sunt necesare acţiuni preventive pentru stoparea acestei evoluţii. Avertizarea timpurie necesită existenţa unor structuri specializate în monitorizarea anumitor zone şi transmiterea informaţiilor utile despre evoluţia evenimentelor, pe baza cărora să se poată executâ acţiunile preventive în timp util. Momentul cel mai potrivit pentru o intervenţie preventivă este atunci când conflictul este încă latent.

3. *Managementul crizelor* – reprezintă un set de măsuri şi acţiuni destinate a opri în ultimul moment evoluţia conflictului către un curs violent sau a stopa extinderea violenţelor către război. Dacă violenţele nu au izbucnit, intervenţia în sensul gestionării crizei poate schimba cursul acesteia spre unul pacifist. Însă dacă violenţele sunt principalul mod de exprimare între părţile în conflict, atunci managementul crizei devine unul foarte dificil. Organizaţiile umanitare şi nonguvernamentale, alături de unele grupuri de cetăţeni, pot juca un rol esenţial în acordarea de ajutor victimelor violenţelor, iar publicitatea făcută evenimentelor poate duce la reducerea intensităţii violenţei. Intervenţia pe scară largă pentru managementul eficient al crizelor necesită acţiuni de tipul *peacekeeping*,

peacemaking, *peace enforcement* sau *peacebuilding*. Acest lucru trebuie însă realizat cu mult discernământ, pentru a evita criticile venite din multe direcţii, în special cu privire la legalitatea intervenţiei.

4. *Consultările, medierea* şi *arbitrajul* reprezintă modalităţile de intervenţie pentru schimbarea cursului conflictului, atunci când acesta a atins cotele violenţei extreme. Contactele cu părţile în conflict sunt foarte dificile într-o astfel de situaţie, din cauza faptului că acestea sunt extrem de neîncrezătoare în alternativele la soluţia militară. Pe de altă parte, avansarea unei soluţii nonviolente de către una din părţi poate fi interpretată de cealaltă parte ca o slăbiciune şi o poate încuraja în continuarea acţiunilor militare. Chiar dacă pe termen scurt rezultatele contactelor de tipul consultărilor, medierii sau arbitrajului sunt puţin vizibile, ele trebuie promovate, pentru că pe termen lung pot contribui la creşterea încrederii şi confidențialității părţilor într-o soluţie nonviolentă.

5. *Negocierile, concilierea, rezolvarea problemelor* – reprezintă modalităţi de intervenţie pentru soluţionarea conflictului, o dată ce acesta a intrat în faza destinderii. De îndată ce acordul de încetare a violenţelor a fost acceptat, părţile sunt invitate la negocierea neînţelegerilor. Acestea se pot desfăşura în două faze: prenegocierea şi negocierea propriu-zisă, fiecare dintre ele necesitând strategii şi metode distincte. În faza de prenegociere, spre exemplu, strategiile trebuie să urmărească convingerea părţilor de a se angaja în procesul de negociere, iar negocierile propriu-zise trebuie să urmărească găsirea unor soluţii concrete pentru soluţionarea conflictului. Concilierea este definită ca implicare a unei a treia părţi, a cărei credibilitate este dovedită – de regulă o echipă specială, în scopul facilitării contactelor dintre părţile în conflict, al identificării problemelor majore ce stau la baza acestuia şi încurajarea iniţierii de negocieri în acest sens. Rezolvarea problemelor înseamnă organizarea unor sesiuni speciale de lucru, cu angajarea unei a treia părţi, înalt calificată şi în cunoştinţă de cauză, în care sunt dezbătute şi analizate aspectele care fac obiectul conflictului în curs, în scopul găsirii unor soluţii creative.

În abordarea transformativă a conflictului prin una din metodele prezentate pot fi adoptate trei strategii:

- strategii de tip pas-cu-pas (*step by step*);
- strategii de tip procedural (*procedural framework*);
- strategii de final (*end picture*).

Strategiile de tip pas-cu-pas se referă la adoptarea unor planuri de acţiune graduală, care, plecând de la substanţa conflictului, să ducă la modificarea treptată a comportamentului dintre părţi. Strategiile de tip procedural se referă la adoptarea unor planuri de acţiune ce ţin cont de anumite proceduri, ignorând substanţa reală a conflictului. Această strategie este într-un fel similară strategiei pas-cu-pas, descrisă anterior, doar că schimbarea atitudinii părţilor nu se face ţinând cont de substanţa conflictului, ci de anumite cerinţe de procedură. Strategiile ce ţin cont de final sunt diferite faţă de primele două prin aceea că îşi propun schimbarea atitudinii părţilor prin confruntarea lor cu cerinţele de soluţionare pe termen lung a conflictului.

Aceste metode şi strategii de intervenţie pentru soluţionarea transformativă a conflictelor se pot aplica la toate nivelurile (personal, local, naţional, regional şi internaţional sau global) şi în toate stadiile de evoluţie a conflictelor. Politica diplomatică este cea care caracterizează relaţiile dintre părţi în cazul păcii durabile, iar diplomaţia preventivă sau prevenirea conflictului sunt cele mai potrivite pentru a preîntâmpina escaladarea tensiunilor şi pentru evitarea confruntărilor. Managementul crizelor devine necesar în cazul în care conflictul a atins cotele unei crize, adică tensiunile au erupt în violenţă, fără ca aceasta să devină generalizată. Operaţiile de impunere a păcii (*peacemaking*) sau managementul conflictului se impun în cazul în care violenţele au atins cote maxime, adică s-au transformat în război, iar operaţiile de întărire a păcii (*peace enforcement*), la fel ca cele de impunere a păcii, au menirea de a muta conflictul din zona de extremă violenţă în zona nonviolentă, în timp ce acţiunile de terminare a conflictului (*conflict termination*) descriu operaţiunile pentru înlăturarea condiţiilor de reluare a violenţelor. Dacă există riscul reaprinderii violente a conflictului, atunci devin necesare operaţiile de menţinere a păcii (*peacekeeping*), pentru ca în cele din urmă operaţiile de construcţie a păcii postconflict sau de rezoluţie a conflictului (*conflict resolution/post-conflict peacebuilding*) să asigure intervenţia în stadiul final al conflictului, atunci când acesta se îndreaptă către reconciliere[35].

[35] Crăciun Ioan, *Prevenirea conflictelor şi managementul crizelor*, Editura Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I", Bucureşti, 2006, p.67-71

2.6. Conflicte militare în afara Europei

Al treilea razboi mondial- dupa opinia generalului George Patton si a lui Sir John Hackett- nu a avut loc deoarece S.U.A. si U.R.S.S. s-au înfruntat indirect gratie razboaielor prin intermediari. Totusi, în ciuda denumirii de Război Rece, conflictele militare nu au lipsit, cele două superputeri implicându-se în Asia, în Orientul Apropiat şi în cel Mijlociu, ideologic, economic şi militar, fără a se confrunta insa direct[36].

Mai întâi în China, unde s-a instaurat regimul comunist, în 1949: acesta a fost susţinut de sovietici. Statele Unite au acordat oponentului lui Mao Zedong un ajutor de 5 miliarde de dolari, fără a putea împiedica victoria comuniştilor. În anii '50 relaţiile dintre China şi URSS s-au răcit producându-se astfel o fisură în blocul comunist, după desprinderea Iugoslaviei în 1948.

În Coreea, după înfrângerea Japoniei, au ocupat poziţii armata URSS în Nord şi cea americană în Sud. După retragerea celor două armate a izbucnit războiul între Coreea de Sud şi cea de Nord, condusă de liderul comunist Kim Ir Sen. Statele Unite au trimis trupe pentru susţinerea Sudului, primind şi confirmarea Consiliului de Securitate al ONU din care reprezentantul Uniunii Sovietice se retrăsese temporar, în semn de protest. În sprijinul nord-coreenilor au venit aproximativ un milion de voluntari chinezi. În 1953 s-a semnat Convenţia de la Panmunjom care consacra divizarea Coreei aproximativ de-a lungul paralelei de 38°.

Alte conflicte au avut loc în Orientul Apropiat şi cel Mijlociu unde a luat naştere statul Israel 1947, recunoscut de Statele Unite şi URSS dar contestat de ţările arabe.

Problema chineză

China a oscilat neincetat intre unitate si haos. Secolul al XX-lea o arunca intr-o prapastie a revoltelor si a razboiului. Imperiul Central, convins ca reprezenta „civilizatia", nu mai este decit o prada sfisiata de puterile europene, Statele Unite si Japonia. De-a lungul anilor '30 si '40, China este lovita de un dublu razboi, unul civil - intre nationalisti si comunistii lui Mao Zedong, iar celalalt cu Japonia[37]. Pe fondul luptei impotriva ocupantului japonez, se declansează conflictul dintre partidul comunist si partidul national datorită diferentelor esentiale a strategiilor elaborate de cele două partide privind evolutia Chinei. Asadar lupta împotriva invadatorului japonez a fost dusa atât de fortele burgheze ale Gomindanului, conduse de Cian Kai-si, cât si de cele comuniste, comandate de Mao Tse-dun. Initial, sortii pareau de partea Gomindanului. La 13 septembrie 1943, generalul Cian Kai-si era ales presedinte al Chinei, pastrând si functia de comandant al armatei. El va anunta masuri de democratizare a vietii politice.

La sfârsitul razboiului, situatia în China era confuza, în conditiile în care Armata Rosie a lui Mao Tse-dun controla nordul tarii. Datorita rezistentei sale fata de Japonia, China lui Chang Kai-Chek se numara printre cei cinci mari invingatori si obtine un mandat de membru permanent in Consiliul de securitate al Natiunilor Unite. Pentru Statele Unite, China nationalista trebuie sa fie aliatul lor cheie in Asia. Dar foarte curind are loc prabusirea in fata comunistilor[38]. Administratia Truman declara ca nu va recunoaste China comunista si, astfel, lui Mao nu i-a mai ramas altceva de facut decat sa se intoarca spre Rusia[39].

Interesele directe economice au determinat China lui Mao sa accepte in continuare tutela sovietica, dar comunistii chinezi s-au distantat rapid de politica impaciuitorista sovietica. In octombrie 1957 sovieticii incepusera sa ajute China sa-si constituie un armament nuclear. Dar pe 20 iunie 1959 sovieticii le-au comunicat chinezilor ca nu le vor furniza

[36] Marc, Gallicchio, *The Cold War begins in Asia,* Columbia University Press, New York, 1988, pp. 73-74
[37] Philippe, Defarges, *op.cit.,* p. 23
[38] Reader's Digest, *op.cit.,* p. 582
[39] Martin, McCauley, *op.cit.,* pp. 51-52

nici un model de bomba atomica.[40] Din ce in ce mai mult, chinezii au inceput sa-i considere pe sovietici niste revizionisti, iar sovieticii au ajuns sa vada in chinezi niste dogmatici[41].

O prima divergenta majora a aparut in vara lui 1958, in problema interventiei sovietice in Orientul Mijlociu si a implicarii militare chineze in insulele de pe coasta oceanului care apartineau Chinei si conflictul acestora cu fortele americane. Moscova a intervenit in apararea Chinei si un conflict diplomatic major a fost momentan aplanat[42].

La 21 septembrie 1949, Mao Zhedong a convocat, la Beijing, prima sesiune a Consiliului politic consultativ popular al Chinei. La 1 octombrie 1949 in Piata Tienanmen din Beijing, Mao a proclamat Republica Populară Chineză. A doua zi, Uniunea Sovietică a recunoscut noul regim ai căror conducători declaraseră, cu diverse prilejuri, „totala lor apartenentă la lagărul socialist, contra imperialismului.[43]" Ulterior, regimul a fost recunoscut de „democratiile populare" din Europa de Est si alte tări din Asia. In 1950, guvernul laburist britanic a făcut acelasi lucru. Ulterior tările scandinave, Elvetia, Olanda ii vor urma exemplul.

Al XXII-lea Congres al PCUS s-a tinut la Moscova, in octombrie 1961.Importanta lui este considerabila nu numai pe planul politicii interne sovietice,ci si pe planul politicii externe. Niciodata nu se mai intamplase ca ,la o intalnire internationala de acest fel, sa fie

reprentate un asemenea numar de partide comuniste straine. Pe lista oficiala figurau cele 10 partide comuniste din "lagarul socialist", in frunte cu partidul chinez;

Desi Partidul Comunist Chinez figura in frunte, doua aspecte din declaratia lui Hrusciov aveau toate sansele de a suscita nemultumirea delegatiilor chinezi: In primul rand,reluarea, de data asta in mod public, a atacurilor impotriva lui Stalin. Fostul dictator era acuzat nu numai de dezvoltarea cultului personalitatii, ci si de abandonarea principiilor leninismului, dar mai ales de savarsirea unor crime atroce, cu prilejul faimoaselor epurari pe care le organizasera. Comunistii nu accptasera niciodata sa-l condamne pe Stalin.

A doua atitudine a lui Hrusciov menita sa-i nemultumeasca pe chinezi a fost condamnarea Albaniei. Intr-un raport din 17 octombrie, Hrusciov i-a acuzat pe comunistii albannezi ca aveau niste "conceptii eronate" si le-a cerut " sa revina pe calea unitatii si a cooperarii stranse in familia fraterna si a intelegerii socialiste". Atacand Albania, Hrusciov viza deopotriva si China. De aceea, inca din 19 octombrie ,principalul delegat chinez,Ciu En-lai, a ripostat, condamnand metoda folosita de Hrusciov: in loc de a-i denunta public pe conducatorii albanezi, ar fi trebuit sa se straduiasca, prin tratative, sa ajunga la o intelegere. Pe 27 octombrie,Hrusciov a raspuns, facand aluzie, in mod voalat, la complicitatea intre China si Albania: *"Daca tovarasii chinezi vor sa faca eforturi pentru a normaliza raporturile Partidului Muncitoresc Albanez cu partidele fratesti, este putin probabil ca s-ar putea gasi altcineva care sa contribuie mai bine la rezolvarea acestei sarcini*".

Pe 31 octombrie 1961 Ziarul Poporului de la Beijing a publicat integral un editorial al jurnalului comunist albanez, intitulat:Partidul Muncitoresc Albanez - o politica externa totdeauna legata de marxism-leninism. Asadar, chinezii atacau doctrina comunistilor sovietici. De astfel,pe 13 ianuarie 1962, la Beijing, s-a semnat un acord intre China si Albania, prin care i se promitea acestei tari un ajutor economic considerabil: livrari de grau, acordarea unor credite, trimiterea unor tehnicieni[44].

Criza se amplifica in aprilie si in mai 1962. Intre URSS si China s-au produs incidente de frontiera. Granita chino-sovietica se intinde in Asia centrala si orientala pe o lungime de 7 000 km;este cea mai lunga frontiera din lume intre doua state. Iar, daca aceste doua state sunt ostile unul celuilalt, zona acestei frontiere devine ideala pentru producerea unor incidente. In octombrie 1962, cu prilejul crizei rachetelor sovietice din Cuba, China a dezaprobat reculul sovietic. In acelasi moment, intre China si India s-au reluat operatiunile militare. URSS sustine India. Uniunea Sovietica nu mai este singura patrie a socialismului. China devine comunista prin propriile sale forte si ar putea in curind sa apara drept

[40] Jean-Baptiste, Duroselle; Andre, Kaspi, *Istoria relatilor internationale, vol. II,* Editura Stiintelor Sociale si Politice, Bucuresti, 2008, p. 150
[41] Reader's Digest, *op.cit.,* p. 582
[42] Cristina, Păiuşanu-Nuica, *op.cit.,* p. 102
[43] Norden, *op.cit.,* p. 180
[44] Jean-Baptiste, Duroselle; Andre, Kaspi, *op.cit.,* p. 152

rivalul politico-ideologic al URSS.[45] Ca urmare a victoriei lui Mao Zedong in 1949, prietenia chino-sovietica in anii '50 ramane una de convenienta.

Din a dona jumatate a anilor '50, cei doi colosi se cearta. China nu accepta destalinizarea, lovitura grava la adresa dogmei si se erijeaza in calauzitor al revolutiei (lansarea comunelor populate in 1958); URSS, denunta aventurismul chinez. Mai mult, URSS se angajeaza, in octombric 1957 sa ajute China sa se doteze cu forta atomica; in iunie 1959, Moscova abroga acordul, ingrijorata ca ar putea furniza unui vecin atit de mare un armament teribil care ar putea lovi teritoriul sovietic. In 1960 URSS isi retrage expertii din China.

Conflictul coreean

Daca in China, comunistii i-au invins pe nationalisti (1949) si au pus stapanire pe intreaga tara, in Coreea, gratie acordului convenit la Yalta (4-12 februarie 1945) de liderii invingatori, teritoriul a fot impartit intre comnisti si nationalisti[46]. Trupele aliate urmau sa ramana in Coreea pana la constituirea unui stat democratic, unit si independent, sovieticii ocupand partea de Nord a statului, iar occidentalii cea de Sud, linia de demarcatie fiind aleasa de comun acord paralela 38, care in timp a devenit o intreaga fortareata.

Diferentele dintre cele doua parti au devenit evidente, deoarece in Nord, actiunile sovieticilor de sprijnire a comitetelor populare dominate de comunisti, l-au facut pe Truman sa declare ca, in acea zona "*terenul era mai favorabil comunismului decat oriunde altundeva in lume.*[47].

In ciuda intenselor rivalitati dintre Satele Unite si Uniunea Sovietica, pana la sfarsitul anilor '40 si inceputul anilor '50, lupta nu s-a transformat niciodata intr-un razboi total intre cele doua, desi SUA se astepta in acea perioada la o actiune din partea sovieticilor, mai précis la un atac asupra statului american sau la o incercare de invadare a Europei Occidentale.

Atacul prevazut de americani nu a avut loc, iar in schimbul acestuia tensiunile create intre cele doua state coreene si conflictul care a urmat nu a intarziat sa implice si superputerile rivale[48]. La 25 iunie 1950, cand armata nord-coreeana a trecut paralela 38 cu scopul inlaturarii lui Rhee de la putere, SUA s-a vazut pusa in fata agresiunii militare exercitate de un surogat comunist asupra unei tari pe care Washingtonul o declarase in afara perimetrului de aparare al Americii. URSS-ul a fost de acord cu aceasta invazie, crezand intr-o victorie rapida a comunistilor coreeni din trei motive: "labilitatea regimului lui Rhee" urmata de "aversiunea americana fata de dictator" si cea mai importanta cauza faptul ca "... administratia Truman nu inclusese Coreea , si nu o declarase,. deci, in perimetrul vestic ce trebuie aparat"[49]

O interventie in aceasta zona "situata cat se poate de departe de Europa era asadar contrara politicii Washingtonului, care insa nu putea sa ramana indiferent datorita promisiunii de a oferi ajutor oricarui stat amenintat de flagelul communist. Decizia lui Trumoan a fost cat se poate de clara: "trebuie reactionat nu numai pentru a impiedica disparitia unui avanpost occidental in Asia, dar si pentru a lansa catre Moscova si Beijing un semnal de fermitate", fiind convins ca atacul nord-coreenilor nu era altceva decat un plan comunist, considerand astfel evenimentul din Coreea drept prima miscare a unei strategii sino-sovietice coordonate[50].

In cadrul Consilului de Securitate al ONU, dominat de SUA, si profitandu-se de absenta reprezentantului sovietic care boicota organizatia, protestand impotriva nerecunoasterii de catre aceasta a "Chinei Rosii" si a noului guvern de la Beijing, s-a votat o conventie armata in Coreea, fapt pentru care, la 29 iunie 1950, SUA si-a pus trupele in miscare, implicandu-se in razboi.[51] Coreea a schimbat natura strategiei militare a SUA prin aparitia "razboiului limitat", cu obiective politico-militare limitate.[52]

[45] Philippe, Defarges, *op.cit.,* pp. 20-21
[46] Pompiliu, Mocanu, *op.cit.,* p. 42
[47] Jean-Baptiste, Duroselle; Andre, Kaspi, *op.cit.,* p.69
[48] *Ibidem*
[49] Pompiliu, Mocanu, *op.cit.,* p.43
[50] *Ibidem*, p. 44
[51] Jacques, Porter, *op.cit.,* p. 32-33
[52] Valerică, Cruceru, *op.cit.,* p. 43

Stalin i-a aprovizionat pe nord-coreeni cu armament ofensiv, promovand astfel invazia Sudului, dar el a estimat complet eronat reactia americanilor.[53]

Decizand sa aplice si in Asia tactica sa de indiguire, Truman ordona bombardarea Nordului si trimite un putemic corp expeditionar sub egida ONU. Mao va decide sa intervina direct in lupta, trimitand la Sud de fluviul Yalou mai multe sute de mii de "voluntari", care obliga unitatile ONU sa bata in retragere.

In Coreea, generalul MacArthur, care cunducea trupele ONU (in majoritate formate din americani), reuseste sa-i alunge pe nord-coreenii din Coreea de Sud si inainteaza pana la frontiera chineza. Peninsula nu mai este impartita in cele doua Corei iar comunistii sunt umiliti. Insa avertismentele date de chinezi, ca nu vor mai sta deoparte, nu sunt ascultate si interventia celor 200 000 de „voluntari" duce la respingerea americanilor, care in plina iarna trebuie sa se retraga pana la mare, reusind apoi cu dificultate sa recucereasca Seulul la inceputul anului 1951. In martie, fara sa se fi consultat cu autoritatile de la Washington, MacArthur a facut o declaratie rasunatoare, propunandu-le nord coreenilor un armistitiu, iar in caz de refuz, amenintand China cu extinderea razboiului pe propriul ei teritoriu.

lzbucneste atunci conflictul intre general si presedinte: primul dorea sa foloseasca bomba atomica impotriva Chinei, iar al doilea, sfatuit de Statul Major, nu voia sa-si asume un asemenea risc pentru o astfel de criza. Truman se teme de declansarea unui Al Treilea Razboi Mondial. MacArthur este indepartat de la comanda la 11 aprilie 1951.[54] Razboiul treneaza si astfel incep negoierile. Acestea au fost reluate de presedintele Eisenhower, care ii urmeaza lui Harry Truman in ianuarie 1953, si nu se incheie decat in iulie 1953, prin recunoasterea celor doua Corei, asa cum erau in 1950.[55]

Consecinta directa a interventiei americane in Coreea a fost adoptarea, in mare graba, a unor masuri menite sa accelereze desfasurarea mobilizarii militare-economice, trecerea totala a economiei pe picior de razboi, intensificarea controlului monopolurilor in domeniile militar-economic si politic.[56] Este dificil de stiut daca interventia chineza avusese loc cu acordul guvernului sovietic. In orice caz, delegatul sovietic in Consiliul de Securitate a anuntat ca se va folosi de veto in fata unei rezolutii americane.[57]

Plecare lui MacArthur a detensionat oarecum atmosfera internationala, dovedind lumii intregi ca presedintele Truman refuza sa extinda conflictul coreean. Dupa esecul catorva ofensive chineze a devenit limpede ca se ajungea la un impas militar si ca doar calea negocierilor ar mai pune capat razboiului.[58]

Cu doua zile inainte de a se implini un an de la inceperea razboului din Coreea, pe 23 iunie 1951, delegatul sovietic la Organizatia Natiunilor Unite, Jakov Malik, a facut o declaratie in care afirma "posibilitatea cooexistentei pasnice dintre cele doua sisteme, socialism si capitalism". Conchidea spunand: "popoarele sovietice cred ca se recomanda inceperea unor tratative intre beligeranti, in vederea unei incetari a focului si a unui armistitiu, care sa prevada retragerea reciproca a trupelor, de o parte si de cealalta a paralelei 38". Acest discurs constituia o invitatie clara la negocieri.[59]

Pe 10 iulie comunistii au facut trei propuneri: o incetare imediata a focului, cu intreruperea bombardamentelor, a blocadei, paralela 38 sa fie considerata drept linie de demarcatie militara, cu o zona demilitarizata pe o portiune de 10 km de o parte si de cealalta. Toate trupele straine sa fie retrase in cel mai scurt termen cu putinta. Foarte rapid au aparut o serie de dificultati legate de chestiuni de fond.

Americanii refuzau o incetare imediata a focului, care ar fi permis comunistilor sa-si maseze trupele si sa reia asaltul. Nu acceptau linia paralelei 38°, intrucat detineau, la nord de aceasta, pozitii stratcgice mult mai bune. Considerau ca evacuarea trupelor straine constituia o chestiune de ordin politic, care nu ar trebui reglata decat dupa incheierea armistitiului. Era necesar, in orice caz, controlul unei comisii de armistitiu, pentru a exista garantia ca nici una dintre

[53] Martin, McCauley, *op.cit.,* p. 52
[54]Serge, Berstein, *op.cit.,* p. 156
[55]Jacques, Porter, *op.cit.,* p. 32-33
[56] B.M., Halosa, *op.cit.,* p.106-107
[57] Jean-Baptiste, Duroselle; Andre, Kaspi, *op.cit.,* p.72
[58] *Ibidem*, p. 74
[59] *Ibidem*

tabere nu va profita de armistitiu pentru a face pregatiri militare. Din cauza incompatibilitatii celor doua puncte de vedere, primele tratalive au esuat.

Pe 19 septembrie, chino-coreenii au cerut reluarea negocirelor si, pe 24, ofiteri de legatura s-au deplasat la podul Panmunjon pentru a organiza o noua intalnire; Au fost necesare cateva saptamani, cu schimburi de note, pentru a se ajunge la o intelegere privind un nou amplasament. S-a ales in cele din urma Panmunjon (21 octombric).

Noile negocicri au dus la cateva rezultate. Comunistii au renuntat la pretentia de a restabili linia dc demarcatie militara pe paralela 38°. Pe 23 scptembrie s-a cazut de acord pentru a se stabili aceasta linie de-a lungul frontului efectiv, cu o zona demilitarizata de 2 km de o parte si de cealalta.

In continuare, s-a discutat despre problema unei comisii de control. Chino-coreenii au propus un control efectuat de observatori neutri. Comandamentul Natiunilor Unite nu se opunea acestei idei, dar ramanea de stabilit ce se intelegea prin "neutru." Comunistii cereau ca URSS sa fie una dintre tarile neutre. Americanii nu erau de acord. Comunistii voiau, in plus, sa aiba dreptul de a construi aerodromuri si solicitau sa se interzica inlocuirea trupelor cu efective, ceea ce contravenea principiului de organizare a unitatilor militare americane. Pe de alta parte, s-a discutat chestiunea prizonierilor. Aceste chestiuni se vor rezolva abia in 1953.[60]

Cand trupele americane au ajuns in Coreea, Zhou Enlai, premierul chinez, a trimis vorba prin guvernul Indian ca China nu accepta o armata Americana la granita sa, iar de teama unui atac american imediat dupa terminarea conflictului existent, liderul chinez a decis trimiterea de trupe pentru sprijinirea nord-coreenilor. In ajutorul oferit de Kremlin celor doua state comuniste (Coreea de Nord si China) SUA, a vazut o mare conspiratie comunista, menita sa subjuge intreaga lume, fapt pentru care razboiul in care se implicase "nu mai era al ONU impotriva unui stat agressor, ci un razboi intre Statele Unite si China in cadrul marii rivalitati dintre blocul occidental si puterile comuniste.[61]

In urma eliberarii orasului Seul de catre trupele americane si a retragerii nord-coreenilor la Nord de paralele 38, acestia au inteles ca o victorie era practice imposibila, in luna iulie a anului 1952, cerand semnarea armistitiului de pace. Razoiul din Coreea, care a fost perceput la acea vreme ca un razboi intre Statele Unite si Uniunea Sovietica luase sfarsit considerandu-se ca "la prima vedere a fost vorba de un tragic, sangeros meci egal."

In realitate insa, conflictul din Coreea, apogeul Rzboiului Rece din acea perioada a dat cateva lectii politice: China comunista, o mare putere, era hotarata sa joace un rol de prim-plan in problemele lumii. URSS-ul s-a dovedit a fi o putere prevazatoare, nedorind sa riste cu o incercare de forta, cuceririle celui de-al doilea razboi mondial, iar o alta lectie importanta, se referea la faptul ca, bomba atomica, devenise o arma ma mult politica decat militara, destinata influentarii raporturilor de forta si nicidecum folosirii ei. Intre 1946 si 1953 SUA a mentinut "strategia anihilarii"care se baza pe actiunile ofensive conventionale si avea ca obiectiv final "nimicirea fortelor armate ale inamicului si anularea vointei de lupta a acestuia."

Conflictul fusese favorizat de doi factori[62]:

1. retragerea trupelor sovietice din Nord si a celor americane din Sud;

2. declaratia SUA conform careia Peninsula coreeana nu intra in zona de interes strategic pentru americani.

Atacul militar al comunistilor a fost aprobat de China lui Mao si de catre Stalin, care credeau ca dezinteresul american in zona va duce la o rapida ocupare a Sudului de catre Nord. Dar, diplomatia americana a perceput acest atac ca pe un afront, si a actionat aplicand sloganul „daca o agresiune a unui stat comunist ramane nepedepsita, se creeaza un precedent extrem de periculos.

Intrarea SUA in razboiul coreean a reprezentat un moment de cumpana a relatiilor internationale pe plan mondial, o totala surpriza pentru diplomatia sovietica, la fel ca rezolutia Consiliului de Securitate al ONU care cerea Coreei de Nord sa inceteze ostilitatile si sa-si retraga trupele. Lupta dintre Vest si Est se dadea si in cadrul ONU. Razboiul din Coreea a avut un impact major asupra relatiilor internationale, in general, si asupra relatiilor dintre SUA si URSS, in

[60] *Ibidem*, p. 76
[61] Pompiliu, Mocanu, *op.cit.,* pp. 44-45
[62] Cristina, Păiuşanu-Nuica, *op.cit.,* p. 72

special. Escaladarea confruntarii Est-Vest a dus la dezvoltarea NATO, care a devenit un mecanism militar important si foarte bine dotat.

Daca pana la conflictul din Coreea, Europa parea teatrul de desfasurare al razboiului rece, dupa Coreea, intreaga lumea a devenit zona de ciocnire intre capitalism si comunism.

Conceptul de ingradire, baza a strategiilor politice americane, a suferit transformari. Initial, politica de ingradire a fost conceputa pentru a fi aplicata exclusiv URSS-ului, dupa Coreea aceasta s-a aplicat si Chinei comuniste, fiind, dupa caz, extinsa si in alte zone. Armistitiul coreean a dus la implicarea permanenta americana in Coreea de Sud. La 1 octombrie 1953, SUA si Republica Coreea semnau un Tratat de securitate mutuala, pe termen nelimitat, guvernul de la Seul acorda prin acest tratat americanilor baze militare pe teritoriul sau.[63]

Războiul din Vietnam (1963-1975)

Incepind din 1963, Statele Unite intra in Vietnamul de Nord cu sute de mii de soldati; aceasta se intampla in numele luptei anticomuniste, dusmanul - Vietnamul de Nord - fiind un simplu pion al lumii comuniste monolitice. Aceasta viziune a Stalelor Unite antreneaza doua erori grave de perceptie: in anii '60, lumea comunista nu este deloc monolitica, ea fiind deja destramata de antagonismul Moscova-Pekin; Vietnamul de Nord, marcat, cu siguranta, de un comunism foarte rigid, isi tragea forta politica din capacitatea sa de a monopoliza nationalismiil vietnamez. America se impotmoleste in acest conflict: lupta sa, chiar dictata de un motiv nobil (impiedicarea Vietnamului de Sud de a cadea sub autoritatea Nordului), devine foarte curand nelegitima: Statele Unite apar ca o putere imperialista, incercand sa nimiceasca sub bombe un popor mindru si sarac. In 1973-1975, americanii, infranti, neavand decit o dorinta, aceea de a uita acest razboi murdar, parasesc Vietnamul de Sud, care cade sub stapanirea Nordului[64].

Ca urmare a categoricului refuz francez de a concede independent, fortcle natjonaliste Viet-Minh s-au angajat cu colonizatorii europeni intr-un conflict de 8 ani, incheiat in 1954 cu esecul armatei de a ocupa Dien Bien Phu. In acelasi an, la Conferinta de la Geneva cele doua parti au semnat un compromis in baza caruia tara era impartita de-a lungul liniei paralelei de 17. Fortele nationaliste Viet-Minh, conduse de liderul filocomunist Ho si Minh, au ocupat zona nordica; francezii si aliatii lor vietnamezi pe cea sudica.

Echilibrul obtinut in 1954 s-a dovedit insa destul de curand fragil, fiindca in sud, razboinicii dc gherila comunisti (Vict-Cong), sprijiniti de guvernul lui Ilo si Minh care intentiona sa reunifice tara, si-au intensificat actiunea cu scopul de a distruge guvernul dictatorial al lui Nago Diem, care se mentinea prin suportul militar si financiar al Statelor Unite. Confruntarea devenea incet-incet tot mai intensa si a sfarsit prin a implica doua superputeri: puternicei interventii americane intre 1960 si 1963, sustinuta de presedintele american John Kennedy si urmati apoi cu o mai mare intensitate sub succesorul Lyndon Johnson, i s-a opus implicarea Uniunii Sovietice in favoarea Vietnamului de Nord .

Intre timp, razboiul devenea tot mai nepopular in Statele Unite, undc, mai ales printre tineri, era privita cu simparie lupta de eliberare a vietnamezilor. In 1973, americanii au inccput tratative care au dus la retragerea treptata a trupelor lor.

In 1975, ofensiva Vict-Cong si a nord-vietnamezilor, culminand cu victoria de la Saigon, a determinat prabusirea regimului filooccidental al Vietnamului de Sud si a pus bazele reunificarii celor doua state sub un guvern comunist. Sfarsitul razboiului nu a insemnat sfarsitul conflictelor din zona[65].

Nici un democrat nu ar fi putut castiga alegerile prezidentiaie in SUA daca Vietnamul ar fi devenit „rosu”. Kennedy a sporit numarul consilierilor americani si le-a permis sa se angajeze in lupte. Trupe ofensive au inceput sa se infiltreze in interior. Cand a fost asasinat Kennedy, in noiembrie 1963, efectivele americane prezente in Vietnam erau de peste 16 000 de oameni. Bombardarea Viemamulai de Nord a inceput in februarie 1965, provocand o miscare de protest care lua amploare pe masura ce tot mai multi americani erau ingrijoraji de extinderea conflictului. Statele Unite

[63] *Ibidem*
[64] Philippe, Defarges, *op.cit.,* p. 41-42
[65] DeAgostini, *op.cit.,* pp. 150-151

devenisera implicate in razboi fara sa fi avut loc o dezbatere asupra acestei probleme in America si fara nici o declaratie de razboi. Pretutindeni in lume, America era perceputa ca un agresor care isi impune vointa asupra unui Vietnam sarac si subdezvoltat. In 1968. marea majoritate a americanilor credeau ca razboiul reprezenta o greseala.

In mai 1968. Washington-ui si Hanoi-ul au inceput convorbirile de pace si, in octombrie, Johnson a oprit bombardarea Nordului. Rusii exercitasera presiuni asupra Vietnamului de Nord.[66] Nixon a promis sa puna capat razboiului, dar el nu voia sa devina primul presedinte american care se declara invins. In mai 1970, Statele Unite au invadat Cambodgia, care era neutra, pentru ca doreau sa inchida caile de aprovizionare dinspre Vietnamul de Nord catre Vietnamul de Sud. Rezultatul acestei actiuni nefericite a fost un sangeros razboi civil. In februarie 1971, au extins razboiul in Laos, iarasi cu rezultate dezastruoase. Deoarece Uniunea Sovietica si China doreau sa-si imbunatateasca relatiile cu SUA., Hanoi-ul a trebuit sa accepte un acord de pace la sfarsitul anului 1972. Sudul a refuzat insa sa ii accepte si razboiul a continuat. americanii angajindu-se in bombardamente de mare amploare desfasurate in Nord.

Statele Unite s-au retras in februarie 1973,nu fara a furniza Sudului enorme cantitati de material de razboi. Ofensiva finala a avut loc in martie 1975, cand Saigonul a cazut in mainile comnistilor, devenind astfel orasul Ho si Min. In acel moment, Nixon parasise deja Casa Alba, ca victima a scandalului Watergate. Promsiunile pe care le facuse sud-vietnamezilor s-au dus o data cu el. Vietnamul a constituit un dezastru de proportii epopeice pentru americani. A invrajbit tara si a subminat economia, legitimitatea guvernului, credinta in justetea cauzei unei natiuni.[67]

Problema cubaneză

Insula Cuba este cea mai mare dintre Insulele Antile, extremitatea ei vestica ajungand pana in Golful Mexic, la jumatatea drmului dintre Florida si Yucatan, de care e despartita de 160 kilometri de canale, cea mai apropiata de continental american. Inca din perioada de inceput, cand SUA nu-si definitivase inca teritoriul, aceasta a nutrit un interes deosebit pentru Cuba, care domina Golful Mexic si eventuala ruta prin istmul Panama.

La sfarsitul secolului XIX, in ura razboiului dintre SUA si Spania, insula si-a castigat independenta fata de puterea europeana, insa nu a putut scapa niciodata de influenta economica exercitata de SUA, prosperitatea ei depinzand mereu de pretul zaharului la export.[68] In timpul celui de-al doilea razboi mondial, Cuba, asemeni marii majoritati a statelor latinofone, s-a alaturat aliatilor, stabilind relatii diplomatice cu URSS. Cuba a fost asadar introdusa sub "binecuvantarea si suportul" sovietic, devenind prin urmare o componenta a lumii comuniste[69].

Fidel Castro ajunge la putere prin rasturnarea regimului condus de Fulgeneio Batista. Dupa ajungerea la putere Castro s-a indreptat incet incet spre doctrina sovietica. SUA a apreciat politica lui Castro ca avand accente antiamericane, stopand importul de zahar din Cuba. Stoparea exportului de zahar a dus Cuba in pragul unui colaps financiar si l-a determinat pe liderul de la Havana sa se apropie tot mai mult de Moscova. Alt motiv de ingrijorare a fost posibila intentie a cubanezilor de a incerca sa-si raspandeasca ideile revolutionare in toata America Latina.[70] Venirea lui Fidel Castro la putere in anul 1959 nu a fost de bun augur pentru administratia de la Washington care a vazut in scurt timp in revolutionarul cubanez, un pericol iminent.

Orientarea antiamericana din ce in ce mai clara a lui Fidel Castro, avea sa convinga administratia americana ca " oricum, pe termen lung, Statele Unite nu pot tolera regimul lui Csastro din Cuba," pasul decisiv fiind facut de presedintele Eisenhower, care a anuntat ca SUA nu va mai cumpara zahar si alte produse de pe insula. Castro a raspuns sfidand SUA.[71]

In luna mai 1967 s-a luat decizia finala asupra modului in care se va actiona in Cuba, planul luand forma unei debarcari militare - debarcarea din Golful Porcilor. Folosindu-se cubanezi se dorea disocierea Americii de invazie. Lucrul acesta devenea din ce in ce mai greu pe masura ce pregatirile se apropiau de final. Esecul debarcarii din Golful

[66]Martin, McCauley, *op.cit.,* p. 75
[67] *Ibidem.*
[68]Pompiliu, Mocanu, *op.cit.,* p. 69.
[69] *Ibidem*, p. 75.
[70] John, Prados, *Razboaiele secrete ale presedintilor,* Editura Elit, Iasi, 1996, p. 182.
[71] Pompiliu, Mocanu, *op.cit.,* p. 79.

Porcilor s-a datorat intr-o mare masura locului care a fost ales pentru invadarea insulei ”mutarea zonei de debarcare de la orasul de pe coasta, Trinidad, catre Golful Porcilor cu doar cateva saptamani inainte de operatiune, a avut ca rezultat o perioada insuficienta pentru cercetarea terenului.” Iar “bancurile de nisip si recifele care nu fusesera trecute pe harta au impiedicat debarcarea fortei de invazie si a rezervelor transportate care au venit ulterior.”[72]

Incerearea americanilor de a-l inlatura de la putere pe Fidel Castro lider cubanez si protejat al sovieticilor, a deteriorat si mai mult relatiile dintre SUA si URSS, al carui lider, Hrusciov se simtea destul de puternic sa incolteasca SUA chiar la "ea acasa”.

Ulterior esecului american inregistrat de debarcarea din Golful Porcilor, URSS -ul

"... care ii acordase deja ajutor financiar si diplomatic lui Castro s-a decis sa faca o incercare indrazneata". Aceasta consta in faptul ca “ in loc sa-l ajute numai pe Castro sa ramana la putere,” Hrusciov a hotarat sa profite din plin de asezarea geografica a insulei, folosindu-se de aceaasta “pentru a ajuta URSS si anume, sa transforme Cuba intr-o baza miliara sovietica, care sa constituie o amenintare directa la adresa SUA.[73]

Anuntul cresterii ajutorului militar sovietic in Cuba face Wahingtonul sa transmita un mesaj prin care afirma ca echipamentele militare pot fi considerate o amenintare extrem de grava si ca atrag dupa sine luarea de masuri necesare fata de livrarile respective. Hrusciov i-a raspuns lui Kennedy, asigurandu-l ca nu are de ce sa isi faca griji in legatura cu echipamentele militare sovietice a caror destinatie era Cuba, acestea fiind strict defensive. Pentru a se asigura ca Moscova a inteles ce vrea sa exprime, presedintele american a trimis un nou avertisment Kremlinului.

In octombrie, secretarul General al ONU, U Than, ia o initiativa pentru solutionarea crizei. El propune doua masuri importante: suspendarea voluntara a tuturor furnizarilor de arme in Cuba si suspendarea blocadei americane. Aceste masuri trebuiau sa dureze intre doua si trei saptamani. In acest timp, cele doua tari ar fi trebuit sa incerce sa-si rezolve diferendul pe calea negocierilor.[74] Administratia de la Washington a dispus supravegherea Cubei. Oricat de multa grija au avut sovieticii, actiunile lor din Cuba nu au putut fi ascunse de opinia publica americana, in presa aparand tot mai multe speculatii despre armamentul care sosea pe insula.[75]

La 22 octombrie 1962 Kennedy afirma ca “*dovezile indubitabile stabilesc prezenta in Cuba a unor baze de rachete putand lovi Washingtonul, Canalul Panama, Mexicul, ”iar “bazele de racheta cu raza lunga de actiune parea in curs de instalare si a bombardierele, capabile sa transporte arme nucleare, iesisera acum din hangarele lor”*.[76]

In ziua de 14 octombrie, fotografii facute de un avion U2 au dovedit ca rachetele cu raza medie de actiune erau in curs de instalare. Presedintele Kennedy a anuntat la televiziune detectarea rachetelor, cerand inlaturarea lor. O diversitate de stategii a fost luata in considerare, inclusiv aceea de a nu face nimic (care a fost imediat scoasa din discutie), diferite forme de actiune diplomatica care sa urmareasca inlaturarea rachetelor, invazia, o lovitura aeriana contra rachetelor si blocada. Blocada, spre a preveni sosirea altor rachete in Cuba, a aparut ca solutia cea mai buna. Blocada, insotita de cerinta inlaturarii rachetelor existente, a oferit mai multe avantaje. Ea a demonstrat fermitatea americana si intentia de a face uz de forta militara, a capitalizat superioritatea navala a Americii in zona si i-a dat timp lui Hrusciov sa faca pasul inapoi, aruncand asupra lui dificultatea pasului urmator al escaladarii crizei, in cazul in care nu s-ar fi conformat. Ultimatumul, pe scurt, oferea “ultima sansa clara” de a se evita o confruntare incontrolabila, cu un foarte probabil final in razboiul nuclear[77].

Dupa 16 octombrie tensiunea a crescut, iar cele doua state pareau sa se indrepte spre razboi, deoarece sovieticii nu aratau nicio intentie de a da inapoi. In ziua de 26 octombrie americanii au primit in secret ceea ce ei au interpretat a fi o scrisoare personala de la Hrsuciov, care propunea imposibilitatea unei solutii. Scrisoarea propunea indepartarea rachetelor, in schimbul ridicarii blocadei de catre americani si al renuntarii la invadarea Cubei. In ziua urmatoare, Hrusciov a trimis o scrisoare publica, in care cerea retragerea rachetelor din Turcia in schimbul retragerii rachetelor

[72] *Ibidem*, p. 105.
[73] *Ibidem*, p. 108.
[74] Claude, Delmas, *Crizele din Cuba,* Editura Corint, Bucuresti, 2003, p.137.
[75]Pompiliu, Mocanu, *op.cit.,* p. 111.
[76]*Ibidem*, p. 122.
[77] *Ibidem*, p. 9.

din Cuba. Americanii erau neclintiti in ideea ca un astfel de targ era inacceptabil, mai ales ca tonul scrisorii le arata ca Hrusciov a pierdut controlul.

In aceeasi zi, rachetele sovietice sol-aer din Cuba au doborat un avion American. Actiunea militara americana parea iminenta. In acel moment, Robert Kennedy, fratele presedintelui, a sugerat ca americanii sa accepte prima scrisoare a lui Hrusciov, sa publice acordul si in acest fel sa-l determine pe acesta sa accepte , facand totodata clar faptul ca responsabilitatea declansarii razboiului ar fi revenit lui Hrusciov in caz ca nu-si dadea acceptul.

S.U.A. considera cererea de control drept umilitoare si ca urmare, refuza sa o accepte. Abia dupa intalnirea cu omologul ONU Thent, SUA isi da acordul. La 30 octombrie 1962, SUA a ridicat blocada pentru patruzeci si opt de ore, creandu-le astfel sovieticilor conditiile pentru a-si duce armanentul inapoi in tara.

Criza declansata in urma Cubei cu echipament nuclear, a avut un deznodamant surprinzator, la douazeci si patru de ore dupa mesajul lui Hrusciov, in care acesta cerea dezafectarea bazelor americane din Turcia, liderul sovietic acceptand conditiile impuse de Kennedy. Criza cubaneza s-a asemanat mult cu cea a Berlinului, care a avut loc cu saisprezece ani in urma, punandu-i din nou fata in fata pe protagonistii Razbiului Rece, reusindu-se ca nici de data aceasta sa nu se traga niciun foc de arma, intreaga omenire fiind astfel salvata de un dezastru care i-ar fi fost fatal.[78]

Deoarece situatia parea fara iesire, Secretarul general al ONU a luat, la 24 decembrie, decizia de a implica in mod direct ONU in solutionarea crizei. Astfel, cei doi lideri au primit mesaje identice, in care se propunea suspendarea voluntara a tuturor funizarilor de arme in Cuba si suspendarea blocadei americane, pentru aplicarea acestor maasuri fiindu-le recomandata o perioada de doua-trei saptamani. Ulterior aplicarii acestora , SUA si URSS trebuiau sa gaseasca o cale diplomatica, prin negocieri directe pentru a solutiona difrendul care exista intre acestea.

In ziua urmatoare criza a luat sfarsit in acesti termeni. Americanii au repurtat o mare victorie diplomatica iar prestigiul lui Kennedy a atins o noua culme. Sovieticii au iesit mult mai putin bine din criza, desi au fost capabili sa castige o parte din creditul public pentru solutionarea crizei. Ei au obtinut insa promisiunea americana de a nu invada Cuba si, ceva mai tarziu, i-au vazut pe americani retragandu-si rachetele cu raza medie de actiune nu doar din Turcia, ci din intreaga Europa. Retragerea sovietica pare sa fi subminat in mod fatal prestigiul lui Hrusciov si ar fi condus la rasturnarea lui, doi ani mai tarziu. Americanii si-au conslolitdat pozitia de lider in NATO.

Interventia ONU in solutionarea crizei a fost decisiva, ducand la incheierea acesteia in mod pasnic. Ca o consecinta a crizei din octombrie 1962, prima manifestare a "coexistentei pasnice" de dupa aceasta, a fost reprezentata de instalarea "telefonului rosu" care lega Washingtonul de Moscova, printr-o linie directa. S-au creat conditii de legaturi intre cele doua superputeri, din dorinta de a se evita un razboi nepremeditat, rezultat al unei greseli de calcul sau a interpretarii gresite a unui eveniment.[79]

Criza cubaneza a reprezentat un moment dificil pentru Uniunea Sovietica. Succesul lui Kennedy in a-l forta pe Hrusciov sa-si retraga fortele din Cuba a reprezentat recunosterea tactica a slabiciuni arsenalului strategic sovietic, atat de laudat. Esecul Operatiunii Anadir i-a convins pe mare din liderii sovietici ca se impune cu stringenta modernizarea arsenalului strategic sovietic.Uniunea Sovietica a demarat un program masiv de construire de rachete,care nu si-a incetinit ritmul nici macar dupa incheierea unor acorduri privind controlul inarmarilor. Mai mult decat orice altceva, umilirea suferita in Cuba a fost motivul primordial al programelor de inarmare de sovietici in anii 60-70.[80]

Evenimentele majore de la sfarsitul anilor 1950, inceputul anilor 1960: Victoria revolutiei cubaneze condusa de Fidel Castro, embargoul American, ruperea relatiilor diplomatice dintre SUA si Cuba, urmate de cele doua momente fierbinti, invazia din Golful Porcilor si "criza rachetelor", pe fondul implicarii sovietice in emisfera vestica, au imprimat relatiilor Americano-cubaneze un caracter glacial pentru o perioada indelungata de timp. Finalul acesteia, nici in present cand amenintarea Uniunii Sovietice si a pericolelor Razboiului Rece au devenit istorie, nu poate fi inca prevazut.[81]

[78] *Ibidem*, p. 139
[79] *Ibidem*, p. 338
[80] Steven, Zaloga, *Tinta: America,* Editura Elit, Bucuresti, 1993, p. 280
[81] Lucian, Dronca, *Invazia din golful porcilor,* Editura Universitatii din Oradea, 2004, p. 252

CAPITOLUL 3

CONFLICTELE ŞI ROLUL LOR ÎN POLITICĂ

3.1. Definiţii ale deciziei

Decizia este elementul esenţial al conducerii, reprezintă actul de trecere de la gândire la acţiune. Prin decizie se urmăreşte găsirea celor mai raţionale căi de acţiune viitoare menite să asigure eficienţa maximă a acţiunilor conducerii.

În literatura de specialitate sunt date mai multe definiţii ale deciziei. Astfel, pentru Herbert Simon[82] decizia este o acţiune raţională, rezultatul unui comportament care vizează obţinerea de profit într-o situaţie dată.[83]

O definiţie captivantă a deciziei, pornind de la complexitatea alegerilor noastre, ambivalenţă si conflict, o oferă Bénédicte Vidaillet[84] pentru care decizia este un rezultat al subiectului, un scenariu deja scris, o soluţie a cărei raţionalitate poate fi influenţată de factori precum dorinţa, repetarea întâmplărilor trecutului. În deciziile luate, se regăsesc subiectivitatea decidenţilor, istoriile lor trecute, emoţiile, pasiunile, frustrările şi dorinţele lor. Cu alte cuvinte, în deciziile adoptate, se regăseşte întreaga umanitate a decidenţilor.[85]

Definirea cu rigurozitate a deciziei se pretează la controverse căci pentru a descoperi semnificaţia exactă a termenului putem face referire la deciziile pe care le ia fiecare individ în viaţa cotidiană, astfel încât decizia pare un moment privilegiat al existenţei, un act al spiritului şi al voinţei, care urmează după deliberare şi precede execuţia.

Însă alţii sunt termenii de definire a deciziei politice. O decizie politică este destul de rar faptul unui singur individ, ea este adesea constituită dintr-o succesiune de decizii parţiale, mai mult sau mai puţin coerente, la care au luat parte mai mulţi actori. Între actul iniţial şi ultima măsură pentru aplicare, decizia se formează puţin câte puţin.[86]

Percepută drept o comandă, decizia politică se referă la problema puterii şi se relevă prin abordarea procesului decizional. Abordarea tradiţională a deciziei politice se caracterizează prin ideea de decizie liberă care poate fi decupată în secvenţe precise. Diferiţi autori au demonstrat că decizia se supune unor multiple condiţionări şi că se încadrează destul de greu unor scheme.

În literatura de specialitate sunt două mari abordări ale procesului de decizie politică:

1. *abordarea tradiţională*
2. *abordarea sistemică*

În abordarea *tradiţională* schema procesului de decizie cuprinde trei etape:[87] pregătirea, decizia şi execuţia.

La fel şi in schema propusă de Pierre Muller,[88] în care prima etapă este descompusă în subetape: identificarea problemei (definirea, agregarea evenimentelor, organizarea structurilor de decizie, reprezentarea intereselor şi agenda), formularea programului şi evaluarea programului

82 Herbert A. Simon, (1916-2001), laureat al Premiului Nobel în economie, specialist în psihologia cognitivă.
83 http://www.grjm.net/documents/claude_parthenay/Parthenay_Simon.pdf
84 Vidaillet, B. Cap.3, *Le décideur sur le divan:quand l'inconscient entre en scène* în Vidaillet, B, D'Estaintat, V.si Abbecassis, Ph, <La décision,>, descărcat de pe:
85 http://universite.deboeck.com/livre/index.cfm?GC01=28011100107780
86 Gournay,B. (1963), *L'étude des decisions politiques – Note introductive*,< Revue française de science politique>, Volume 13, Numéro 2, p. 348-351, descarcat de pe http://www.persée.fr
87 Sfez, L.(1994), *La Décision,*, PUF, 3ème ed., Paris, France
88 Muller, Pierre (1994), *Les politiques publique*, PUF, Paris, France

În cadrul *abordării sistemice* a deciziei, sunt propuse două modele:

1. Modelul Simon - March, în care toţi actorii pot lua decizii la nivele diferite unite apoi de sistemul autorităţii sau al influenţei.

Aici se face distincţia intre deciziile date de fapte şi deciziile date de valori, primele sunt relevante în sectorul administrativ, iar celelalte sunt specifice sistemului politic. Şi în modelul Simon, procesul decizional este fragmentat in trei faze: *deliberarea, adoptarea deciziei şi execuţia.*

2. Modelul Easton – Lapierre pentru care societatea este fragmentată in diferite sub-sisteme, cum ar fi sistemul bio-social, sistemul economic, sistemul politic. Ca definiţie, cei doi autori vad diferit decizia politică, pentru Easton, aceasta este o *„alocare autoritară a valorii"* iar pentru Lapierre, decizia politică este ansamblul proceselor de decizie care privesc societatea in totalitatea sa.[89]

Asemenea celorlalte sisteme sociale, sistemul politic este un sistem deschis, cu multiple variaţii date de rolurile politice care fac diferenţa. Deosebirea dintre sistemul politic şi celelalte sisteme constă în faptul ca acesta este un sistem *decizional* pentru care decizia este comportamentul prin care se operează o alegere dintr-un evantai de posibilități.

O altă deosebire a sistemului politic faţa de celelalte sisteme sociale constă in patru caracteristici: este *universal,* extinzându-se asupra tuturor membrilor societății, foloseşte *coerciţia,* dreptul sau de a lua decizii este *legitim,* iar deciziile sale au *autoritate* deoarece sunt legitime şi poartă o probabilitate de supunere. Procesul de decizie este condiţionat de mai mulţi factori: resurse, constrângeri, informaţii incomplete, incertitudini asupra obiectivelor şi metodelor, repercusiunile aplicării deciziei. În finalitatea sa, decizia este un risc asumat, deoarece antrenează schimbări atât în celelalte sisteme sociale, cât şi pentru sistemul politic însuşi, iar schimbările nu corespund întotdeauna cu ceea ce s-a prevăzut. Pentru decizia politică este importantă supoziţia de eficacitate şi raţionalitate.[90]

De altfel, însăşi conceptul de decizie este supus unei ambiguități întrucât înseamnă o singură alegere dintr-o mulţime de alte posibilități, astfel încât este înţeleaptă întrebarea „Oare este cea mai bună soluţie adoptată?" pe care şi-o adresează decidentul. Răspunsul îl oferă termenii de analiză costuri/beneficii; dintre diferitele soluţii pe care le ia în considerare un decident raţional, cea finalmente aleasă trebuie să fie efectiv o soluţie raţională care, în limitele obiectivului afişat, minimizează riscurile şi maximizează avantajele.[91]

În ştiinţele politice, ceea ce se înţelege prin decizie, înseamnă fenomene distincte faţă de alte domenii deoarece percepţia decidentului politic nu depinde numai de orientările teoretice fundamentale. În relaţiile internaţionale, graţie importanţei acordată actorilor politici, şi nu numai lor, într-o decizie adoptată predomină interesul pentru elementele politice şi ideologice care sunt dependente de natura conflictuală a alegerilor şi care preced acţiunea. Decizia politică se situează pe nivele diferite şi poate fi privită din unghiuri la fel de diferite pentru că, de cele mai multe ori factorii înconjurători au un rol decisiv în adoptarea sa.

3.2. Implicațiile conflictelor şi rolul lor în politică

Având ca motto cuvintele lui Anatole France „ *Momentele de armonie sunt ca nestematele semanate rar pe urzeala aspră şi sumbră a conflictelor."*[92] şi pentru că am arătat ce este decizia, acum este rândul conflictului pentru a fi definit.

Aşadar, conflictul este un tip de interacţiune caracterizat prin stări antagoniste sau de ciocniri de interese, idei, politici, programe şi persoane sau alte entităţi. În analiza politică, conceptele antonime de conflict şi de consens se folosesc

---

[89] Sarget, M-N., *Problemes et limites de l'approche de la décision politique,* descarcat de pe http://www.afscet.asso.fr/MNSande01.pdf
[90] http://www.grjm.net/documents/claude_parthenay/Parthenay_Simon.pdf
[91] Friedberg, E. (2000), *Comment lire les décisions?* , <Culture&Conflits>, 36, pp. 151-164, descărcat de pe http://www.conflits.org/index312.html
[92] Citat in Maliţa, M (2007),*Jocuri pe scena lumii.Conflicte, negocieri, diplomaţie,* Ed.C.H.Beck, Bucureşti

pentru a clasifica cele două forme fundamentale de activitate politică. În manifestarea lor, interacţiunile politice includ câteva elemente atât din conflict cât şi din consens.[93]

Există un sens larg al conceptului de conflict pentru că el străbate întreaga viaţă socială. Atâta vreme cât conflictul nu este însoţit de iminenţa catastrofei, el este sinonim cu controversa, ciocnirea ideilor, cearta, dezacordul, antagonismul, criza. În accepţiunea sa larga, conflictul este inseparabil de activitățile umane şi, de cele mai multe ori, are un rol benefic, deoarece provoacă naşterea ideilor. Astfel, conflictului i se atribuie o funcţie pozitivă şi nu este privit întotdeauna ca o cauză a disfuncţiilor sociale.[94]

Într-o analiză a conflictului nu este simplu să faci departajarea între ideea de tensiune şi conceptul de conflict. Dacă le plasăm în planul folosirii forţei, se poate vorbi de tensiune sau criză atâta vreme cât forţa nu este utilizată, iar de conflict începând din momentul în care forţa intră în joc. Din acest punct de vedere, conflictul echivalează cu războiul. Dar, în limbajul curent nu este admisă o definiţie atât de restrictivă, conflictul presupune faptul că violenţa nu este utilizată.

În acelaşi timp, luat doar ca un cuvânt din cotidian, conflictul înseamnă o confruntare între doi sau mai mulţi indivizi, două sau mai multe grupuri, între două sau mai multe voinţe, aşa încât putem spune că există un conflict dacă se foloseşte violenţa ca mijloc, fie ea şi verbală, pentru a se impune punctul de vedere. Totuşi, forţa, chiar dacă este ultimul mijloc de soluţionare, este unul singur dintre atâtea alte mijloace. Acestea pot fi ameninţarea cu forţa, presiunea economică, presiunea morală. De ce să fie forţa singurul mijloc pentru a soluţiona un conflict?

Deci, într-un conflict, fiecare dintre părţi foloseşte toată voinţa sa pentru a obţine triumful ambiţiilor proprii, ambiţii concretizate într-un scop, într-un obiectiv. Obiectivul poate fi concret şi perceptibil, de exemplu un teritoriu, concret şi nu imediat perceptibil, asemenea unui profit comercial, şi, prin abstract, dobândirea unui prestigiu, el este legat organic de conflict întrucât reprezintă natura însăşi a conflictului. Se poate spune că se declanșează conflictul în momentul în care obiectivul se transformă în provocare, iar provocarea presupune acceptarea riscului. Din acest punct de vedere, conflictul poate fi constituit din situații succesive, în care doi sau mai mulţi indivizi consideră provocarea drept un obiectiv a cărui posesie, cucerire sau păstrare merită asumarea riscurilor.[95]

În cazul conflictelor politice, o atare definire a lor poate fi considerată uşor incompletă dacă nu ţinem cont de conducătorii politici, şefi de stat, care transformă un obiectiv prea putin cunoscut uneori, ori deloc, intr-o provocare. Toti conducatorii statelor iau, in principiu, decizii ori le aproba pe cele ale colaboratorilor.

Pentru ca un conflict sa fie declansat trebuie ca sa existe certe conditii indeplinite si actiuni intreprinse. Pornind de la elementele componente ale conflictului, actiunea unitatii politice si reactiunea populatiei, se pot distinge mai multe forme de declansare:[96]

Prima dintre ele ar fi declansarea conflictului in urma unei *decizii*, iar in acest caz reactia populara este aproape nula, decizia guvernului este o alegere libera, intemeiata pe propria ratiune si nicidecum condusa de o presiune oarecare.

A doua forma este declansarea datorita unei *ocazii.* In aceasta situatie, un guvern ori un grup de opinie, mai mult ori mai putin important, doreste realizarea unui obiectiv, dar considera ca sunt circumstante nefavorabile in acel moment pentru ca dorinta sa se concretizeze. Apoi o schimbare brusca a conjuncturii face posibil ceea ce parea de nerealizat. Se presupune ca exista deja un conflict latent care nu avea elementele necesare traducerii in realitate. Ei bine, schimbarea reprezinta ocazia care furnizează elementele de transformare a conflictului latent in conflict deschis.

Un exemplu in acest sens se regaseste in atitudinea Uniunii Sovietice fata de tarile baltice si de Polonia in 1939. Prin semnarea tratatelor de sovietici in 1920 si 1921 cu tarile respective frontierele erau considerate definitive. Dar URSS nu era cu adevarat resemnata si accepta greu pierderea acestor teritorii care apartinusera Rusiei tariste. Asa se face ca in primavara lui 1939, când Uniunea Sovietica si-a dat seama ca Germania nazista era hotarita sa bulverseze estul european, ea a decis sa profite de ocazia creata.

---

[93] Plano, J.C, Rigss, R. E, Robin, H.S, (1993*)Dicţionar de analiză politică* , p. 41, Ed.Ecce Homo, Bucureşti
[94] Maliţa, M. (2007*), Jocuri pe scena lumii. Conflicte, negocieri, diplomaţie,* Ed. C.H.Beck, Bucureşti
[95] Durosselle, J-B, (1964), *La nature des conflicts internationaux,* < Revue française de science politique>, Volume 14, No.2, pp. 295-308, descărcat de pe http/://www.persée.fr
[96] Ibidem 15.

A treia forma de declansare este aceea prin *contra-lovitura*. Acum, decizia, complet straina de un obiectiv determinat, antreneaza, prin consecintele sale neprevazute, declansarea unui conflict legat de acel obiectiv, adica o decizie luata de un stat furnizeaza altui stat ocazia de a declansa un conflict. Asa s-au petrecut faptele la sfirsitul secolului al XIX-lea cind a avut loc un conflict grav intre Statele Unite si insulele Filipine, care de-abia fusesera cumparate de la Spania . Conflctul a fost declansat de Filipine ca urmare a deciziei americane de a declara razboi Spaniei pentru eliberarea Cubei de sub dominatia spaniola; Statele Unite au promis solemn ca nu vor anexa Cuba. Elita filipineza a crezut ca americanii aplica principiul general si ca intentia lor era de a declara si independenta Filipinelor. Cind s-a vazut ca nu a fost altceva decit dorinta de dominatie, s-a declansat o rezistenta inversunata contra noilor stapini. Asadar, decizia de a reda independenta Cubei a avut consecinte neprevazute pentru SUA. De aici s-ar putea concluziona ca intentia de a acorda un avantaj – autonomie interna, independenta- unei colonii determinate, poate antrena elitele altei colonii de a reclama aceleasi nazuinte care pot declansa un conflict.

A patra forma este declansarea datorita *„coacerii”* conflictului, *maturatiei* sale.[97] In general, conflictele nascute prin maturare sunt conflicte cu caracter nationalist, etnic, identitar, cultural. Anii de dupa caderea Zidului Berlinului si dupa destramarea Uniunii Sovietice sunt cel mai bun exemplu pentru declansarea , evolutia si solutionarea acestui tip de conflict. Disparitia identitatii comune a statului, care tinea in friu orice manifestare etnica a unui individ ori a unui grup de indivizi, a dus la aparitia fatisa a aspiratiilor la autonomie si independenta, cu manifestarile promovate de natura identitatii de grup.[98]

Termenul de conflict identitar permite gruparea unui numar mare de crize civile care prezinta o arhitectura comuna. Definirea conflictului identitar, pornind de la cele din Liban, Moldova, fosta URSS si fosta Iugoslavie, face apel la cultura, intrucit cultura insumeaza valorile proprii, traditiile si mostenirile specifice care despart pe oameni, conferind fiecaruia o identitate tradusa prin apartenenta la un grup Deosebirea fata de celelalte tipuri de conflicte consta in faptul ca se deruleaza in interiorul uni stat si, de cele mai multe ori, au ca rezultat final dezmembrarea acelui stat.

Conflictele identitare au in comun 5 elemente:[99] polarizare, ambiguitate ideologica, particularism, violenta maxima, durata lunga de desfasurare.

Daca ne gindim la prevenirea conflictelor, putem admite ca conflictul declansat de decizie este cel mai usor de evitat, cel putin teoretic, cu trimitere la solutionarea pasnica, fara recurgerea la forta, a crizei rachetelor din Cuba. In octombrie 1962, deciziile presedintelui Kennedy si ale primului ministru sovietic Hrusciov au salvat omenirea.

Conflictele declansate printr-o ocazie sunt dificil de evitat pentru ca aparitia unei ocaziii creeaza o tentatie, o provocare, si oamenii politici, din diverse ratiuni – ambitii personale, sentimentul ca servesc intereselor patriei – folosesc acesta ocazie. Daca uneori poate fi vorba de o decizie oarecum deliberata, timpul scurt pe care il determina aparitia si folosirea ocaziei, face ca finalitatea acestui conflict sa suporte conscintele unei decizii luate in graba.

Conflictele declansate prin contra-lovitura cu cit sint imprevizibile cu atit sint mai greu de evitat. Uneori este aproape imposibil de imaginat, intr-o conduita competitiva, care vor fi consecintele unui act.

Conflictele declansate prin maturatie sint bine ancorate in timp pentru ca deriva dintr-o evolutie in general lenta. Tot asa, putem admite ca existenta unui stat multinational nu poate fi eterna, in cazul acestor state trebuie depus un mare efort pentru schimbare prin federalizare. De fapt, aici problema este de alta natura. Maturatia transforma foarte incet o situatie, fara a cuprinde si conceptele traditionale. Marea dificultate a oamenilor politici este mai putin sa admita ca trebuie gasite concepte noi decit sa incerce sa reclame noutatea conceptelor.

In ceea ce priveste clasificarea in functie de scop[100], o distinctie generala se face intre conflictele politice declansate pentru a cuceri noi teritorii si intre cele al caror scop nu il reprezinta noi posesiuni teritoriale. Dar, fiecare dintre categorii poate fi divizata la rindul ei deorece nu este exclus ca in derularea lui conflictul sa cunoasca o trecere de la un tip, la alt tip.

[97] Ibidem 15.
[98] Ibidem 14.
[99] Huntington, P. S.(1997), *“Ciocnirea civilizaţiilor”,* Ed. Antet, Bucureşti
[100] Ibidem 17.

Elementul comun al fiecarui conflict, il constituie vointa decidentului, si anume: vointa de a impune altui stat o religie sau o doctrina ideologica (razboaiele relgioase, revolutiile), vointa de a cuceri ori de a nu pierde certe avantaje economice (exemplu, revendicarile Italiei din 1938-1939 pentru obtinerea unei parti din actiunile Companiei Canalului de Suez, decizia lui Mossadegh de a nationaliza bunurile Anglo-Iranian Oil Comnpany), vointa de a impiedica un stat de a deveni prea puternic (de exemplu, impotrivirea Angliei la anexarea Marocului de catre Franta in 1844-1845, ultimatumul de dezarmare adresat Piemontului de catre Austria in 1859), vointa de a apara si sustine un principiu (exemplu, presedintele SUA, Woodrow Wilson, declara intrarea lor in razboi in aprilie 1917 pentru a apara „principiul marilor", presedintele Bush ataca in 1991 Kuweitul ocupat de Iraq pentru a-l elibera in numele „principiului libertatii").

Kenneth Waltz, in lucrarea sa *„Omul, statul si razboiul*" [101] prezinta trei moduri de explicare a cauzelor care duc la razboi: *primul* se concentreaza pe individ ca principala cauza a declansarii conflictelor internationale, *al doilea* se refera la tipolgia statelor si la predispozitia unor regimuri de a recurge la violenta , iar *al treilea* considera sistemul international ca fiind principala cauza a declansarii conflictelor internationale.

Toate aceste conflicte, indiferent de modurile ori cauzele declansatoare, pot fi solutionate printr-o decizie care duce la pace sau la razboi. In politica rolul deciziilor este important tocmai datorita finalitatii actiunilor intreprinse.

3.3. Rolul deciziilor in solutionarea conflictelor

La prima vedere notiunea de *rol,* in acceptiunea pur sociologica, nu isi gaseste o aplicatie justa in politica. Cu toate acestea, termenul de „rol" este folosit frecvent pentru a descrie subiecte si fenomene politice. Daca se vorbeste de rolul executivului fata de legislativ, de rolul femeilor in viata cetatii sau de rolul electoratului in alegerea conducatorului, termenul de „rol" are deja un sens politic dat de avantajul de a pune accentul pe caracterul dinamic al politicii (rolurile asumate de *actorii* politici) si de a se insista asupra comportamentului (*actorii* isi joaca rolurile). Nu este usor sa separi socialul de politic, granitele dintre cele doua sisteme se intrepatrund, fiind o problema de nuanta sau de punct de vedere; nascuta de sociologie, teoria rolului se adapteaza fara efort la societatea politica si se exprima in toate aspectele sale. Pentru sociologie, actorul social este ghidat de norme si este supus tensiunii constante intre interesele sale individuale si sistemul de valori[102] dar are libertatea de a calcula costul incalcarii unei norme. Aplicarea teoriei rolului in domeniul politic este, totusi, mai bine asigurata daca se examineaza carei necesitati se supun rolurile si politica in dinamica lor.[103]

Aceasta necesitate este aceea de a face alegeri, de a lua decizii. Toata actiunea sub care se prezinta un risc se specifica, se materializeaza, intr-o alegere. Alegerea poate sa fie reglata de norme logice si sa devina clara pentru actorul politic ori poate sa fie relevata de motivatii inconsistente si sa fie obscura, rationala sau nu, in ambele cazuri ramine o alegere. Avind ca referinta caracterul sau decizional si de structura a autoritatii exprimata in decizii , societatea politica nu poate sa fie decit in armonie cu teoria rolului.

Decidentul politic este un caz aparte de actor social. In consecinta, teoriile deciziilor si ale decidentilor se incadreaza in marile teorii ale sociologiei. Asadar, luind in considerare faptul ca domeniul politic are caracteristici particulare, toate teoriile sociologiei raportate la politica se adapteaza acestor particularitati. Cele mai multe dintre modele si teorii deriva din relatiile internationale si din stiintele administrative si sunt cu adevarat interesate de luarea deciziilor atit individuale cit si colective.[104]

Deciziile politice sunt luate fie in functie de presiunile exercitate aupra decidentului, inflentate de cauze exterioare, fie, si este cazul ideal, in functie de scopurile propuse, de interesul national , de evaluarile personale ale decidentului, de

[101] Waltz, K.N.(2001), *Omul,statul şi războiul"*, Institutul European, Iaşi

[102] Burgelain, O. (1965) *Les langages de l'action sociale. Monnaie, pouvoir et influence selon Talcott Parsons,* Communication, Vol. 5. Nr.1, descărcat de pe http://www.persée.fr

[103] Viet, J. (1960) *La notion de rôle en politique,* în <Revue français de science politique>, Vol.10, Nr. 2, p. 309-334, descărcat de pe http://www.persée.fr

[104] Scheinder, D. K, *Modélisation de la demarche du décideur politique dans la perspective de l'intelligence artificielle,* Thèse de doctorat présentée à l'Université de Genève, Faculté de Science Economiques et Sociales, Départament de Science Politique, descărcat de pe http://tecfa.unige.ch/tecf/publicat/scheinder/these-daniel/wmork/phd_1.html

ceea ce este posibil de infaptuit, toate acestea transpuse in finalitatea deciziilor. Pusi in fata unei decizii concrete este dificil sa determinam daca decidentul a luat-o pentru a da satisfactie unor grupuri care au facut presiuni asupra lui, ori daca a luat-o pentru ca el a gindit ca este cea mai buna decizie. Un exemplu in acest sens, il ofera istoria, Hitler a atacat URSS in 1941 nu pentru ca s-au exercitat presiuni de opinii asupra lui, ci print-un act deliberat al propriei sale vointe.

De cele mai multe ori, atunci cind suntem confruntati cu un eveniment pe scena internationala a carui logica ne scapa, ne aratam nedumerirea *„Nu pot sa inteleg si nu pot sa-mi explic cum de s-a intimplat asa ceva?"* adica suntem incapabili de a identifica un rationament care poate sa ne duca la actiunea respectiva. Metoda care consista in a explica evenimentele survenite in politica internationala si care prezinta scopurile si rationamentele pe care le au statele si guvernantii in luarea unei decizii se numeste *modelul actorului rational.* Fiecare decident are un comportament care reflecta un scop ori o intentie, fiecare decident este constient ca subiectul actiunii este statul sau guvernul , fiecare decident stie ca actiunea in cauza reprezinta solutia care va fi aleasa pentru rezolvarea unei probleme de ordin strategic, toate acestea se concretizeaza in actiunea rationala.[105]

In relatiile internationale *statul e*ste cel care joaca rolul de actor rational, iar in acest sens, Graham Allison [106]considera ca sunt patru ipostaze de stat ale actorului rational: *statul notional,* modelul cel mai simplu, un stat in interiorul sistemului international, care apeleaza la rationalitatea pura – „*statul vrea sa"*- apoi, pe masura ce intervin contexte complexe, actorul poate deveni un *stat generic*, clasificat dupa regimul politic sau un *stat identificat* in timp si spatiu – „*Statele Unite vor sa*..."- iar daca valorile si opiniile guvernantilor au un rol determinant, apare *statul personificat – „ Administratia Clinton vrea sa ..."*

Asadar, la nivel international statul este cel care face alegerea, este cel caruia îi apartine decizia. De altfel, din punct de vedere al relatiilor internationale, statele sunt societati umane, autonome politic si inzestrate cu puterea de a lua decizii si de a le executa. Prin aceste decizii, statul, angajeaza societatea in ansamblul ei fata de restul lumii deoarece in actiunile guvenamentale si in relatiile internationale actorul rational este statul. Chiar daca in procesul decizional statul si reprezentantii sai intreprind acţiuni particulare aceasta inseamna ca se alege cel mai bun mijloc de a maximiza riscurile la care se expune dobindirea obiectivului dorit.[107]

In cuprinsul acestui prim capitol spuneam ca in cazul unui conflict, o decizie adoptata poate aduce pacea ori, tot atit de bine, poate declansa un razboi, sau, mai rau, provoca un dezastru. Intrebarea *„De ce au loc razboaiele"* poate genera o serie de explicatii aproape fara de sfirsit. [108] Daca luam ca referinta primul razboi mondial, istoricii au o abordare decriptiva si pentru acestia cauza directa a declansarii este asasinarea in 1914 a arhiducelui Franz-Ferdinand, pe cind analistii politici se axeaza pe evolutia relatiilor dintre state, studiul celor doua aliante, Tripla Intelegere si Antanta Cordiala, pe situatii si contexete cum ar fi balanta de putere in Europa la inceputul secolului al XX-lea.

In 1945 s-a luat decizia de a folosi bomba atomica pe cimpul de lupta din Japonia pentru a determina capitularea acesteia, dupa ce in luna aprilie a aceluiasi an capitulase neconditionat Germania. Cel care a ordonat folosirea acestei bombe a fost presedintele Truman care, in discursul tinut dupa capitularea Japoniei considera ca arma atomica reprezinta *„.... un potential atit de promitator pentru viitorul omenirii si al pacii mondiale".*[109] Urmarea acestei decizii s-a dezvaluit in mod tragic intregii omeniri.

Totusi, trebuie amintit ca acelasi presedinte Truman a refuzat cu tarie utilizarea armei nucleare in razboiul din Coreea (1950 – 1953) si nu a ezitat sa-l demita pe generalul Douglas MacArthur, sustinatorul acestei strategii.

Dincolo de abordarile stiintifice sociologice, psihologice si politice, care se concentreaza pe comportamentul si maniera liderilor de a lua cea mai buna decizie care serveste scopurilor propuse si de a calcula rational sansele,

[105] Allison, G. T. si Zelikowv, Ph D (2001). „*L'éssence de la décision. Le modèle de l'acteur rationnel"* in <Culture &Conflits>, Rationalité et Relations Internationales, nr.36, articol descarcat de pe : http://www.conflits.org/index579.html
[106] Ibidem 25.
[107] Ibidem 25..
[108] Biró D. Secrieru, S. (2006) *"Perspective asupra cauzelor şi transformării războaielor"* în Miroiu, A., Ungureanu, R-S. Manual de Relaţii Internaţionale (2006) (pp. 273-290), Bucureşti, Polirom.
[109] Citat din May, Ernest R. (1999), *„Cold War Stateman Confront the Bomb:Nuclear Diplomacy since 1945"* , Oxford, New York, in Miroiu, Andrei si Soare, Simona (2006), *„Război şi securitate nucleară"*în Miroiu, Adrian si Ungureanu, Radu-Sebastian (2006), „Manual de Relaţii Internaţionale", Ed. Polirom, Bucureşti.

avantajele sau dezavantajele conflictului, marea enigma ramine ceea ce Lawrence LeShan a numit *„entuziasmul cu care intimpinam inceputul unui razboi.”.*[110]. Desigur, nu toti suntem entuziasmati de razboi, dar unii au fost intotdeauna de-a lungul istoriei care a demonstrat ca este nevoie doar de citiva entuziasti importanti pentru ca un conflict sa degenereze in confruntare armata pentru ca natura umana este un ingredient al razboiului.

Spre exemplu, sa reflectam la intrebarea: *„Cum se explica instalarea de catre sovietici a rachetelor din Cuba?”* Sau „*Cum de s-au lasat angrenati americanii in razboiul din Vietnam”.* Cei mai multi dintre analistii politici, precum si cea mai mare parte a oamenilor vor incepe sa examineze diferitele scopuri pe care sovieticii si vietnamezii le-ar fi avut si care ar explica interesele americanilor, ignorind, ori tinind cont destul de putin, de factorul uman, parte integranta a oricarei actiuni sociale, de limitele si de excesele sale.

De cele mai ori, una dintre cauzele izbucnirii conflictelor o reprezinta personalitatea conducatorilor, liderilor, care favorizeaza in mod sistematic increderea exagerata. Oamenii au tendinta de a dezvolta o prea mare incredere in gindirea lor, in fortele lor, o atitudine mult optimista, concretizata in afisarea unor *iluzii pozitive.*

Dar, despre aceste *iluzii pozitive,* in capitolul al III-lea.

Implicatiile deciziilor in relatiile internationale

Nivelurile de analiza a implicatiilor deciziilor in relatiile internationale ramin inca un subiect controversat . Facind referire la termenul de *nivelur*i , Waltz a folosit cuvintul *imagini* pentru a arata factorii care determina declansarea razboiului si care sunt:oamenii, statele si sistemul international.

In acelasi domeniu al analizei, sintagma *nivel de analiza* a fost consacrata de David J. Singer, intr-un articol publicat in 1961.[111]

In acest caz, nivelurile de analiza sunt in numar de trei: *nivelul individual* (in special decidentii politici), *nivelul statal* si *nivelul sistemic.*

Nivelul individual cauta explicatiile evenimentelor internationale pornind de la indivizi, si anume de la *natura umana* si de la *personalitate.* Explicatia consta in faptul ca pentru a afla cauzele evenimentelor internatioanle trebuie sa acceptam ca politica, dincolo de deosebirile dintre indivizi, de context si de spatiu, este expresia instinctelor umane.

Pentru curentul idealist in relatiile internationale, indivizii au o structura psihica rationala, fiind capabili sa evalueze costurile si beneficiile asociate actiunilor intreprinse.

Pentru adeptii relismului international, natura umana este slaba, egoista, conflictuala, dominata de dorinta de putere, iar istoria este martorul acestor trasaturi. In viziunea realista, istoria eset o repetitie de secvente cauza-efect si detreminata de limitele naturii umane. Astfel, izbucnirea celui de al doilea razboi mondial se explica prin analiza personalitatii lui Hitler, iar victoria Marii Britanii prin convingerea aproape nebuneasca a lui Churchill.

Nivelul statal se refera la faptul ca structura interioara a unui stat constituie cauza unor evenimente internationale. La acest nivel, factorii in cauza sunt:*tipul de regim* (democratic sau nedemocratic), *economia* (economie liber sau centralizata), *populatia* (omogena sau fragmentata cultural, etnic, religios), *resursele* si *caracteristicile societatii.*

La nivelul statal un exemplu il reprezinta ascensiunea extermei drepte din Germania si din Italia, intr-un anumit context social, economic si politic.

Nivelul sistemic considera ca in mediu international sunt structuri, reguli si principii care constring statele sa se comporte pe scena interbnationala intr-un anumit mod indiferent de factorii care tin de individ sau de specificul intern al fiecarui stat. Dac luam ca punct de referinta tot cel de-al doilea razboi mondial, acesta s-a produs prin echilibrrae balantei de putere intre cele doua coalitii: SUA, URSS, Marea Britanie si Franta pe de o parte si Germania, Italia si Japonia pe de alta parte.

[110] LeShan,, L. (2002), *The Psychology of War:Comprehending Its Mistique and Madness,* Helios, New York.
[111] Apahideanu, I (2006), *Probelma nivelurilor de analiză în Relaţiile Internaţionale* in Miroiu, A si Ungureanu, R-S (2006), Manual de Relaţii Internaţionale, Ed. Polirom, Bucureşti

3.4. Razboiul Rece şi realism politic

Secolul al XX – lea a fost un secol paradoxal, a adunat în cuprinsul său tot ce a avut omenirea mai bun dar şi mai rău, a fost perioda complexă si completă a omenirii, caracterizată prin cele mai mari descoperiri ştiinţifice si prin cele mai remarcabile progrese în civilizaţie şi cultură. Totuşi, a fost şi secolul în care milioane de oameni au trecut prin două crunte războaie mondiale, printr-o revoluţie devastatoare datorită intoleranţei ideologice, prin epurări etnice şi religioase, prin conflicte cauzate de anii tensionaţi ai războiului rece, prin dezastre şi calamităţi naturale.

A fost secolul speranţelor, al iluziilor şi al idealurilor, dar şi secolul extremelor[112], în care oamenii au învăţat să zboare dar au mai învăţat şi că ceea ce te înalţă, te poate doborî.

Prima sa jumătate a fost marcată de cele două mari conflagraţii, primul şi al doilea război mondial, în care s-a implicat totalitatea naţiunilor civilizate, iar a doua jumătate marcată nu de pacea mult dorită, şi nici de armonia internaţională, ci de cortina de fier şi al său război rece, de conflicte si de crize, de prăbuşirea comunismului şi a statului care l-a inaugurat în istoria omenirii.

Ceea ce pentru mulţi poate părea un artificiu de limbaj al fostului premier englez, Winston Churchill, rostit la 5 martie 1946, la Fulton, Missouri, "*de la Sttetin, la Marea Baltică, până la Trieste, la Marea Adriatică, o cortină de fier a coborât de-a curmezişul continentului",* s-a dovedit a fi un adevăr care a caracterizat evoluţia relaţiilor internaţionale şi, implicit, a popoarelor aflate de-o parte şi de alta a cortinei timp de 45 de ani.

Utilizarea expresiei *razboi rece* de catre actori – oameni de stat, militari, cercetatori, jurnalisti - a caror practica si discursuri au contribuit de-a lungul intregii perioade la natura insasi a razboiului, corespunde unei secvente istorice si caracteristicilor particulare ale acesteia si care a dominat lumea intreaga aproape cincizeci de ani si a imprimat in constientul uman si in limbajul cotidian expresiile: *„infruntarea Est-Vest", „ infruntarea dintre cei doi mari", „pacea lunga", „falsul razboi", „nici pace, nici razboi", „conflict global", „ultimul mare joc", „intelegerea de la Yalta", „era superputerilor".*[113]

Expresia este folosita inca din 1947 dar nu cade de acord nici asupra a ceea ce a fost razboiul rece, ca definitie, nici asupra limitelor cronologice care-i fixeaza durata, nici asupra dinamicii care l-a declansat, l-a facaut sa evolueze si apoi a determinat disparitia sa. Asadar, pentru a putea defini razboiul rece si pentru a-i delimita datele istorice trebuie multiplicate unghiurile de observatie.

Abordarea istorica

Termenul de *război rece* a fost consacrat de Walter Lipman în analizele sale jurnalistice cu privire la evoluţia relaţiilor internaţionale după sfîrşitul celui de al doilea război mondial, dar, cel mai bine l-a reliefat Raymond Aron, " *război improbabil, pace imposibilă*".

Discursul de la Fulton a fost considerat drept momentul de declanşare a războiului rece, dar cauzele acestuia porneau de la împărţirea Europei de către cele patru mari puteri înca din timpul conflagraţiei mondiale (Conferinţa de la Teheran – noiembrie 1943, Conferinţa de la Moscova – octombrie 1944 si Conferinţa de la Yalta – februarie 1945) şi în acceptarea anglo-americanilor a dictatului sovietic în centrul şi sud-estul continentului european.

Unii autori consideră că debutul războiului rece este reprezentat de deţinerea şi folosirea bombei atomice care schimbă radical raportul de forţe, SUA aveau arma nucleară (au folosit-o la Hiroshima şi Nagasaki, în 1945) ceea ce le punea în postura de putere mondială, iar Uniunea Sovietică dornica sa ajunga din urma si chiar sa depaseasca Statele Unite, a experimentat bomba atomica in 1949.

Sunt altii, însă, care cred că politica de expansiune comunistă a Uniunii Sovietice reprezintă fundamentul războiului rece,[114] lumea capitalistă trăia cu teama constantă de a vedea comunismul instalat pe întregul glob. Statele capitaliste

[112] Hobsbawn, E. (1998), Secolul extremelor, Bucureşti, Editura "Lider"
[113] Grosser, P (1999). *Timpul războiului rece, reflecţii asupra istoriei sale şi cauzele sfirşitului său,* descărcat de pe: http://books.google.fr/books?id=xuNKaHawl60C&printsec=frontcover&dq=related:ISBN2844721443
[114] http://www.guerrefroid.net/pages/estvsouest

au reacţionat energic pentru a preveni dezvoltarea comunismului ceea ce a determinat de-a lungul a 45 de ani un lanţ de crize şi de conflicte care ar fi putut degenera într-un al treilea război mondial, cu siguranţă nuclear. Pornind de-aici, cele două super-puteri - Statele Unite şi Uniunea Sovietică – au declanşat şi au susţinut un război ideologic, odată ce victoria asupra lui Hitler a fost declarată. Noul război a împartit lumea în două blocuri cu particularităţi politice şi geografice: Vestul, dirijat de Statele Unite capitaliste şi Estul comunist, controlat de Uniunea Sovietică. Fiecare dintre acestea două blocuri avea interese politice, economice şi militare de apărat astfel incit sfirsitul razboiului in 1945 a impus o noua configuratie geopolitica aflata in pregatire inca de la sfirsitul secolului al XIX -lea.[115]

Inca de la unificarea din 1871 si, mai ales, datorita ambitiilor lui Wilhelm al II-lea, *Germania* se simtea strinsa intre propriiile frontiere si isi revendica *„spatiu vital”*, comportindu-se in Europa care atunci era considerata centrul sistemului international ca putere care se impune pe continent. Iese invinsa de catre statele Antantei (Anglia, Franta si Statele Unite) la sfirsitul primului razboi mondial si dupa Tratatul de la Versailles are sentimentul ca este o victima a puterilor confirmate. Venirea la putere in 1933 a lui Hitler impinge pina la delir vointa de putere a Germaniei intrucit acesta dorea crearea unui mare imperiu in Europa prin distrugerea Uniunii Sovietice. In 1945 este infrinta si ocupata de catre cele patru puteri ale Marii Aliante: SUA, Anglia, Franta si Uniunea Sovietica.

Incepind din secolul al XVI –lea si pe masura ce se transforma intr-un imperiu colonial, *Anglia* devine aparatoarea echilibrului european. In politica sa externa, Anglia a a urmarit intotdeauna ca nici un alt stat european sa devina o mare putere pe continent, dar, odata cu aparitia Statelor Unite ale Americii in 1870, a expansionismului Rusiei tariste si a Germaniei unificate de catre cancelarul Bismarck, Anglia isi vede interesele amenintate. Angajarea sa in cele doua razboaie mondiale o epuizeaza economic dar, cu toate acestea in 1945 este, alaturi de SUA, Franta si URSS, una din puterile invingatoare.

Pentru *Franta,* unificarea Germaniei in 1871 a adus pierderea a doua mari provincii: Alsacia si Lorena,[116] redobindite in 1918, cind s-a numarat printre invingatorii primului razboi mondial ceea ce a facut ca relatiile sale cu Germania sa nu se amelioreze.

Chiar daca in mai-iunie 1940 a suferit o infringere in fata Germaniei si cu toate ca guvernul de la Vichy a colaborat cu administratia nazista pe timpul razboiului, Franta a iesit si din al doilea razboi mondial invingatoare. A fost, totusi, ajutata atit de ambitia generalului de Gaulle, dar si de preocuparea lui Winston Churchill de a restabili aliantele din 1914 si 1939 pentru ca Anglia sa nu ramina singura pe continentul european in fata colosului care se numea Uniunea Sovietica. Asa se face ca Franta obtine unul din cele cinci mandate de membru permanent in Consiliul de Securitate al Natiunilor Unite. Dupa 1947, revine la politica sa traditionala de a bloca renasterea puterii germane. Dar, foarte curind a inteles ca acum lumea se imparte in doua blocuri ostile, unul, caruia îi apartine, este condus de Statele Unite si al doilea, condus de Uniunea Sovietica, astfel incit, sub presiunea americanilor interesati sa reconstruiasca Gemania (Republica Federala a Germaniei) a considerat ca este necesar sa se impace cu vechiul dusman.

In 1945, intr-o lume devastata de razboi, *America,* marele invingator, detine pozitia centrala in sistemul economic si financiar mondial; mai mult, isi demonstreza marea putere militara purtind pina la victorie un razboi pe doua fronturi. Pentru Statele Unite, dar si pentru Anglia, marcate de criza economica din anii ´30 pacea trebuie sa fie sustinuta de o ecomonie buna si de libertatea schimburilor (Carta Atlanticului, 14 august 1941), astfel ca la Bretton Woods, la 22 iulie 1944, sunt puse bazele ordinii monetare viitoare: o moneda unica si fixa si supravegherea sistemului financiar prin intermediul Fondului Monetar International, organism infiintat cu aceasta ocazie.[117] Ca organism pentru apararea pacii, a drepturilor omului si pentru cooperare internationala a fost creata la initiativa lui Franklin Delano Roosevelt, in 1945, Organizatia Natiunilor Unite cu cinci membri permanenti: SUA, Uniunea Sovietica, Marea Britanie, Franta si China.[118]

Al doilea mare invingator a fost *Uniunea Sovietica*. Succesul revolutiei din Octombrie 1917 da socialismului marxist o baza teritoriala, fostul teritoriu al tarilor devine patria comunismului, iar Moscova detine un instrument de influenta

[115] Moreau-Defarges, Ph (2001), *Relaţii internaţionale după 1945,* Institutul European, Iaşi
[116] Chautard, S. (2006) *Géopolitique du XX-ème siècle et du nouvel ordre mondial,* Studyrama, Paris descărcat de pe http://books.google.fr/books?id=8hjTg_CpPFMC&printsec=frontcover&dq=related:ISBN2844721443&lr=
[117] Ilie, G.(2005), *Relaţii economice internaţionale,* Ed. Sylvi, Bucureşti
[118] Ibidem 14.

ideologica si politica, Internationala a III–a, prin care controleaza toate partidele comuniste din Europa. URSS iese din razboi distrusa dar victoriosa si devine a doua mare putere din sistemul international. Mai mult, ca eliberatoare a statelor din Europa estica si centrala, dispune, dincolo de frontierele sale de o sfera de influenta politica.

Între SUA şi URSS a existat o alianţă în timpul celui de al doilea război mondial dar pardoxul constă în cele două sisteme politice, imcompatibile şi diferite. Această alianţă a avut la bază doar interesul punctual de a împiedica hegemonia Germaniei în Europa şi a Japoniei în Asia şi Pacific.[119]

Etapele razboiului rece

In timpul razboiului rece sistemul international se distinge prin *bipolaritate,* iar politica internationala este monopolizata de catre cei doi mari poli de putere: Statele Unite ale Americii si Uniunea Sovietica, monopol care se reflecta si la nivelul subsistemelor. Capacitatile militare, economice, tehnologice si politice de care acestea dispun le da numele de *superputere.* Se considera ca factorii care au alimentat tensiunea dintre cele doua superputeri si au permis declansarea razboiului rece au fost: caracterul ideologic al celor doi poli, confruntarea directa dintre superputeri pentru hegemonie in sistemul international si existenta unei puteri revolutionare in sistem, si anume URSS.[120]

Esential pentru razboiul rece este faptul ca nu a fost un razboi tipic, nu a fost un conflict armat, deschis, in sensul traditional al conceptului. Confruntarile intre SUA si URSS s-au manifestat intr-un mod *indirect*, prin intermediul si pe teritoriul altor state, exemplu razboiul din Vietnam.

Prin delimitarea sferelor de influenta la nivel mondial, cele doua superputeri au granita comuna, astfel ca nu se mai pune problema anexarii de noi teritorii ci de convertirea acestora la una dintre sfere. Acest fapt provoaca tensiuni intre cei doi poli, care duc la perioade de *racire* si de *incalzire* ale razboiului rece, este vorba de patru etape.[121]

Prima etapa (1946 – 1949) este data de aparitia celor *doua blocuri* si de politica de *containment*. Pina la debutul anului 1945, exigentele luptei comune au facut sa treaca pe plan secund dezacordurile dintre aliati cu privire la organizarea lumii dupa infringerea Germaniei. Coeziunea afisata la Yalta (februarie 1945) deja era o amintire in timpul conferintei de la Potsdam (iulie 1945). Oarecum vagi, acordurile semnate la Potsdam – denazificarea si reconstructia Germaniei- nu au fost in masura sa ofere aliatilor posibilitatea transarii diferendelor. Doua momente au marcat debutul razboiului rece: discursul lui Winston Churchill de la Fulton, in care a semnalat prezenta *cortinei de fier* si articolul semnat de George Kennan, publicat in iulie 1947 in revista *Foreign Affairs* in care se arata carcaterul deliberat expansionist al politicii Uniunii Sovietice si recomanda ca mijloc de stavilire a tendintelor URSS politica de *containment*.

Aceasta etapa a fost influentata in intregime de *doctrina Truman*, bazata pe politica de *ingradire* si de sustinere a statelor care sa opuneau comunismului si de *planul Marshall* prin care se oferea ajutor financiar nerambursabil pentru reconstructia statelor care suferisera de pe urma razboiului dar nu faceau parte din sfera de influenta sovietica.

In acelasi timp, ca raspuns, in cealalta parte apare *doctrina Jdanov* prin care URSS sustine toate *democratiile populare* din Europa de Est care se aliaza sferei de influenta sovietica si se creaza COMECOM, consiliu pentru ajutor economic acordat acestor tari.

Ca aliante militare pe timp de pace, au fost infiintate *Organizatia Tratatului Nord- Atlantic (NATO)* pentru securitatea Europei Centrale si de Vest, iar in contra-partida, sovieticii au infiinat *Pactul de la Varsovia.* [122]

Prin doctrina care-i poarta numele si prin planul Marshall, Truman a realizat dubla necesitate a politicii externe americane: ingradirea oricarei tendinte de extindere diplomatice si oprirea oricarei extinderi militare a Uniunii Sovietice.[123]

[119] Miroiu, A (2006) *Evoluţia sistemului internaţional după 1914*, in Miroiu, A şi Ungureanu, R-S, Manual de relaţii internaţionale", Ed.Polirom, Bucureşti,
[120] Ibidem 39..
[121] Ibidem 35.
[122] Ibidem 35.

Prima criza a Berlinului (1948-1949) constituie debutul celei de *a doua etape* a razboiului rece care a fost marcata de confruntari si crize : Razboiul din Coreea (1950-1953), a doua criza a Berlinului (1957-1962), criza rachetelor din Cuba (1962) si razboiul din Vietnam (1965-1975). Acum Statele Unite au inteles necesitatea unei implicari internationale active in intreaga lume. Fiecare interventie a SUA a fost facuta pentru aprarea principiului universal al democratiei. Cele doua superputeri au intervenit pe teritoriul unor terti pentru a apara si pastra balanta de putere existenta. Caracteristica acestei etape consta tocmai in confruntarile indirecte intre cei doi poli ai sistemului international.

Criza rachetelor din 1962 a determinat o intelegere intre SUA care au fost de acord sa nu intervina in Cuba si sa-si retraga rachetele din Turcia, contra promisiunii Uniunii Sovietice de a-si retrage rachetele din Cuba.

Etapa a doua a razboiului rece este caracterizata de echilibrul balantei de putere (principiul distrugerii mutuale asigurate si posibilitatea unui al doilea atac), de intelegerea de neinterventie reciproca in sfera de influenta a celeilalte puteri si de echilibrarea raportului de forte militare prin constituirea *Pactului de la Varsovia* in 1955. Toate acestea au dus la *relaxarea treptata* a relatiilor dintre SUA si URSS.

Totodata, in cea de a doua etapa a razboiului rece Uniunea Sovietica se confrunta dupa moartea lui Stalin cu dispute interne pentru obtinerea puterii, iar in sfera sa de influenta cu o revolutie in Ungaria, in 1956.

Etapa a treia a razboiului rece debuteaza cu relaxarea treptata a relatiilor si tot acum are loc o incercare politica de cooperare intre cei doi poli sistemici. Astfel, inntre 1968 si 1978 se semneaza tratatele pentru reducerea armelor nucleare (SALT I si SALT II) si are loc in 1975, la Helsinki, Conferinta pentru Securitate si Cooperare in Europa, ocazie cu care se rezolva problema granitelor in Europa si fiecare putere isi recunoaste formal sferele de influenta.

Tot in aceasta perioada, *doctrina Nixon* inlocuieste doctrina Truman si nu mai are ca obiectiv ingradirea Uniunii Sovietice.[124]

A patra si ultima *etapa* a razboiului rece este marcata de invadarea Afghanistanului de catre URSS in iarna anului 1979, eveniment care constituie si inceputul acestei etape. Odata cu acest eveniment se produce o retrensionare a relatiilor dintre cele doua superputeri cunoscuta drept *al doilea razboi rece.*[125] In conditiile in care echilibrul nuclear tindea spre stabilizare, Uniunea Sovietica avea un avantaj in ceea ce priveste armele conventioanle, drept urmare Statele Unite reiau cursa inarmarilor conventioanle cu intentia de a asigura un echilibru al balantei militare conventioanle. Totodata, *doctrina Reagan* pune pe agenda internationala problema construirii scutului antiracheta. Aceste doua probleme ale sistemului international, impreuna cu incapacitatea economiei sovietice de a sustine aceasta cursa a inarmarilor au dus intr-un final la colapsul sistemului politic comunist.in 1991 in urma caruia are loc dezintegrarea URSS ceea ce a insemnat sfirsitul razboiului rece.

Dezintegrarea Uniunii Sovietice a determinat instalarea *unipolarismului*, sistemul internatioanl este dominat de o singura superputee, cu interese globale si cu o forta militara capabila sa le sustina.

[123] Ibidem 38.
[124] Delaporte, M (1999), *La politique étrangère américaine depuis 1945 L'Amérique à la croissé e noir,* Complexe, Paris, descărcată de pe http://books.google.fr/books?id=FBEPHQ8Sp3IC&printsec=frontcover
[125] Ibidem 39..

CAPITOLUL 4

TIPIZAREA ŞI CLASIFICAREA CONFLICTELOR

4.1. Domeniul conflictologiei/polemologiei

Conflictele constituie o componentă naturală inevitabilă a vieţii sociale a fiecăruia dintre noi. În plan istoric, toată existenţa omenirii este impregnată cu conflicte, începând cu conflictul primordial între primii oameni şi Creator, care a avut drept urmare izgonirea lui Adam şi Evei din grădina paradisiacă a Edenului, eveniment ce a marcat începutul istoriei neamului omenesc şi până în zilele noastre.

Într-un anume sens, putem afirma că evoluţia istorică a civilizaţiei umane reprezintă istoria conflictelor sociale; apariţia societăţilor umane bazate pe clase sociale şi apariţia statului ca instrument al conducerii şi reglementării vieţii sociale, lupta pentru puterea politică, răscoalele, războaiele, uzurpările de putere si detronările, toate acestea nu sunt altceva decât rezultatele soluţionării unor conflicte sociale. Toate momentele cruciale din istoria omenirii coincid cu apogeul unor mari situaţii conflictuale.

Filozoful antic Heraclit din Efes afirma în acest sens: "conflictul este principiul sau tatăl tuturor lucrurilor". Sechelele marilor conflicte ale istoriei umane răman peste generaţii imprimând o notă de dramatism dar şi de erodare morală lentă a vieţii sociale. Perspectiva umanităţii în sec.XXI este una destul de sumbră; astăzi pe Terra abundă violenţele duse până la extrem, actele de terorism internaţional, confruntările militare neconventionale, catastrofe umanitare şi ecologice, etc. Toate acestea impun cercetarea şi găsirea unor soluţii eficace de aplanare, stabilizare şi înlăturare a conflictelor, începând de la cele interetnice şi religioase, politice şi militare şi terminând cu conflictele sociale şi individuale.

Evoluţia în timp a conflictelor a cunoscut, în literatura de specialitate străină iar în ultimii ani şi în literatura de specialitate din ţara noastră, perspective şi unghiuri de abordare diferite. În opinia lui *S.P.Robbins,* acestea pot fi reduse la trei tipuri de abordare distincte :

- *abordarea tradiţională* – consideră conflictul ca fiind disfuncţional prin definiţie. În consecinţă, la nivel atitudinal, se adoptă o poziţie negativă faţă de orice tip de conflict. Acest mod de abordare a conflictului implică o viziune unilaterală în raport cu complexitatea vieţii sociale. De aceea, abordările tradiţionale propun drept soluţie, evitarea sau eliminarea conflictelor, prin eliminarea cauzelor şi surselor acestora. De asemenea, consideră că un conflict este un rezultat natural şi inevitabil pentru orice grup social sau organizaţie. Conflictul nu este perceput numai ca un proces negativ ci şi ca unul pozitiv, funcţional, desigur între anumite limite. Ca urmare, această concepţie susţine acceptarea conflictului propunând, ca soluţii, atât recunoaşterea conflictelor cât şi soluţionarea sau eliminarea acestora.

- *abordarea interacţionistă* – consideră conflictul nu numai inevitabil ci şi necesar, ce poate favoriza inovarea şi schimbarea. Această abordare încurajează menţinerea unui anumit nivel de conflict. Ca soluţie nu se propune eliminarea conflictelor ci gestionarea corectă a acestora, care să permită stimularea pozitivă a grupurilor sau persoanelor aflate în stare conflictuală.

Viziunea de tip interacţionist asupra conflictului, mult mai echilibrată şi mai realistă a început să-şi facă loc, treptat, în rândul specialiştilor şi teoreticienilor conflictului. Astfel, conflictul nu mai e privit doar ca un proces negativ, distructiv care să fie cât mai repede aplanat şi eliminat ci în anumite condiţii şi la un anumit nivel poate deveni şi un factor de stimulare a energiilor pozitive ale părţilor aflate în conflict. Această precizare este esenţială pentru managementul conflictului deoarece ridică o întrebare fundamentală legată de acest aspect; dacă conflictul poate avea

atât aspecte pozitive cât şi negative, care sunt condiţiile care să-l menţină în aria functionalităţii şi eficienţei sociale şi organizaţionale?

4.2. Definirea conflictelor

Termenul de conflict este utilizat pentru a descrie o serie de stări afective ale indivizilor cum ar fi: neliniştea, ostilitatea, rezistenţa, precum şi toate tipurile de opoziţie antagonistă între indivizi sau grupuri umane. Conflictul este, în esenţă, un fenomen social care apare atunci când doi sau mai mulţi actori, aflaţi în interacţiune sau interdependenţă, urmăresc scopuri incompatibile sau deşi, au scopuri comune îşi contestă reciproc mijloacele de acţiune şi regulile jocului.

După unii autori termenul conflict provine din verbul latin ”confingere” care înseamnă ciocnire, polemică, luptă; alţii susţin că termenul îşi are originea în cuvântul latin ”conflictus” având sensul de ”a ţine împreună cu forţa”. În concepţia europeană *(Dicţionarul Enciclopedic)* conflictul este: ”opoziţie deschisă, lupta între indivizi, grupuri, clase sociale, partide, comunităţi state cu interese economice, politice, religioase, etnice, rasiale, divergente sau incompatibile, având efecte distructive asupra interacţiunilor sociale”. În esenţă, definiţia sociologică a conflictului îl evidenţiază ca neânţelegere, ciocnire de interese, dezacord (un antagonism, o ceartă, diferend sau discuţie violentă). Prin conflict înţelegem opoziţia deschisă, lupta dintre indivizi, grupuri, clase sociale, partide, comunităţi, state *(Dicţionar de sociologie, 1993).* Definiţia înscrisă în dicţionar concepe conflictul ca orice formă a relaţiilor

social-umane în care părţile ce interacţionează manifestă interese divergente sau opuse.

În concepţia asiatică, conflictul este privit în mod dual: ”Natura include inevitabile diferenţe de opinie şi interese, deci, certitudinea conflictului. Conflictul este întuneric şi lumină, pericol şi sansă, stabilitate şi schimbare, putere şi slăbiciune. Toate conflictele conţin în ele germenii creaţiei şi ai distrugerii” *(Sun Tzu – Arta războiului).*

Deşi, aparent, cele două definiţii par diferite, la o analiză mai atentă se poate observa că prima definiţie evidenţiază aspectul static al conflictului iar cea de-a doua aspectul dinamic (consecinţele conflictului). Prin urmare, cele două definiţii sunt complementare şi oferă o imagine mai completă asupra conflictului. Astfel, conflictul poate fi definit ca ” o componentă procesuală ce defineşte caracterul interrelaţiunii dintre indivizi şi grupuri umane”. Altfel spus, conflictul caracterizează adevarata natură umană, este ”tatăl şi măsura tuturor lucrurilor ” după cum afirma filozoful antic Hereaclit, dar tot el afirma că ”în discordie stă armonia cea mai frumoasă ”. Dacă filozofii antici şi primii creştini percep conflictul ca având conotaţii negative dar şi pozitive, în literatura de specialitate a sec.XIX şi XX excelează viziunea negativă şi distructivă a conflictului.

Începând însă, cu a doua jumătate a sec.XX, de prin anii ’70 unii autori încep să reevalueze virtuţile pozitive ale conflictului (*John Galtung* – 1975 – având ca, baza gândirea filozofică a lui Ghandhi). Galtung este urmat de *Roger Fischer* şi *Wiliam Ury* care promovează conceptul negocierii pe bază de câştig-câştig. În literatura de specialitate au fost elaborate o serie de teorii care încercând să caracterizeze conflictul din perspectiva dimensiunii şi complexitaţii recunosc că acesta, odată declanşat cea mai plauzibilă evoluţie este de la micro la macro, adică tinde să escaladeze (*Friederich Glasl*, sociolog german a elaborat în 1982 teoria escaladării conflictelor).

O altă caracteristică a conflictului, evidenţiată printre alţii de *John Paul Lederach (1994),* este aceea că: ”într-un conflict ce la prima vedere, apare limitat la nivelul unui singur tip de interacţiune umană se manifestă şi influenţe ale altor tipuri de interacţiuni”. Conflictul este, de fapt, un dezacord în privinţa atitudinilor, scopurilor, mentalităţilor, procedurilor, metodelor, rolurilor, elementelor morale, ameninţării valorilor personale, luptei pentru putere, plasării responsabilităţilor. Acesta poate interveni între două sau mai multe persoane sau grupuri cu diferenţe de interese, aspiraţii, opţiuni, valori, întelegerea unor lucruri etc. Şi poate fi verbalizat/comunicat/exprimat sau implicit/neexprimat/necomunicat.

Din punct de vedere psihologic, conflictul poate fi definit ca antagonismul între forţe şi procese psihice. Din punct de vedere individual, trăirea conflictelor generate de anumite poziţii sociale este însoţită de procese emoţionale negative, care afectează persoana în cauză şi reduce semnificativ eficienţa activităţilor acesteia.

Din punct de vedere psihanalitic, este binecunoscuta teoria lui *Sigmund Freud,* care descrie conflictul ca pe o opoziţie mitică între două mari forţe contrare: sexualitatea şi eul, între care ar exista o relaţie întrînseca – complexul lui Oedip (referirea la mitul elen al destinului lui Oedip). În civilizaţia noastră, acest complexostilitatea faţă de autoritatea paternă- poate fi deplasat asupra autorităţii în general, asupra şefilor, diferitelor instituţii etc.

Conflictul poate fi caracterizat şi ca o stare ce presupune manifestarea unor tensiuni acumulate în timp sau determinate de factori de moment între două persoane sau două grupuri ce au interese diferite şi nu au găsit soluţii de eliminare a acestor tensiuni. Pe de alta parte, un individ poate percepe o anumită situaţie ca fiind conflictuală, în timp ce aceeaşi situaţie poate fi percepută de altul ca fiind normală.

Din mulţimea definiţiilor şi consideraţiilor teoretice asupra conceptului de conflict am putea sintetiza următoarele aspecte :

- există o paletă variată de definiţii date conflictului, cu accentuarea în diferite proporţii a laturilor sale biologice, psihologice, sociale, etc;

- aceste definiţii sunt nu numai variate dar şi deseori, contradictorii;

- nu există încă un punct de vedere interdisciplinar asupra conflictului.

Ţinând seama de toate aceste aspecte şi repere teoretice, am putea încerca o definiţie neexhaustivă a conflictului: *Conflictul* este un fenomen social de tip procesual generat de un dezacord, neânţelegere sau o ciocnire de interese între două părţi (persoane, grupuri), perceput cel puţin de una dintre ele, părţi aflate în interdependenţă şi care manifestă incompatibilităţi în privinţa scopurilor, valorilor, resurselor, nevoilor ori a trăsaturilor de personalitate sau cu privire la modurile de satisfacere a acestora, apărut într-un anumit context, socio-cultural sau organizaţional.

Există mai multe clasificări, după diverşi teoreticieni, ale conflictelor:

- după domeniul implicat: afective, cognitive, sociale;

- după tipul obiectivelor: de resurse, de nevoi, de valori/credinţe/scopuri;

- după poziţia faţă de sistem: endogene, exogene;

- din punct de vedere al forţei: simetrice, asimetrice; orientate spre structură,

orientate spre litigiu;

- după modul de percepere a adversarului: lupte, jocuri, dezbateri;

- după orientare: orientate spre oameni, orientate spre sarcină;

- după natura lor: politice, ideologice, sociale, diplomatice, culturale;

- după aria geografică: locale, naţionale, continentale, mondiale;

- după caracter: naţionale, internaţionale;

- după participanți: rasiale, interetnice, științifice;

- după nivelul tehnologic: nucleare, chimice, bacteriologice, spaţio-cosmice.

4.3. Tipuri de conflicte

Pentru a caracteriza situaţiile conflictuale, putem formula câteva criterii de bază, ca punct de plecare în fixarea unei tipologii a conflictelor: esenţa conflictelor, subiecţii aflaţi în conflicte, poziţia ocupată de actorii implicaţi, gradul de intensitate, forma, durata şi evoluţia, respectiv, efectele pe care le generează conflictele.

1. Din punct de vedere al *esenţei* lor, putem evidenţia *conflicte de substanţă* şi *conflicte afective*. Primele se manifestă cu o mai mare intensitate atunci când indivizii urmăresc atingerea propriilor scopuri prin intermediul unor grupuri. Conflictele de substanţă sunt puternice în sistemele de conducere autoritare, în care cei care deţin posturi-cheie de

decizie îşi impun propriile raţionamente, având drept argument experienţa îndelungată. Reducerea stărilor conflictuale se realizează prin orientarea spre acele obiective care permit realizarea unui consens.

De cealaltă parte, se află conflictele afective, care se referă la relaţiile interpersonale, fiind generate de stări emoţionale. Starea de suspiciune, ostilitatea, tensiunea socială, explozia emoţională sunt modalităţi de manifestare a unor asemenea conflicte. În timp ce conflictele de substanţă sunt specifice structurilor şi raporturilor ierarhice, conflictele afective fac parte din sfera valorilor, a relaţiilor sau a intereselor. Conflictele afective sunt însoţite de emoţii negative puternice, de receptarea stereotipă a celor aflaţi de cealaltă parte a baricadei şi de un comportament adesea revanşard.

2. O altă clasificare a situaţiilor conflictuale poate fi realizată în funcţie de *nivelul* la care se manifestă sau subiecţii care sunt antrenaţi în conflict. Astfel, pot exista: conflicte intrapersonale, conflicte interpersonale, conflicte intragrupale, conflicte intergrupale, şi conflicte între organizaţii/state.

La nivelul *intrapersonal* sau *intrapsihic,* conflictul apare la nivelul personalităţii unui individ. Sursele de conflict pot include idei, gânduri, emoţii, valori, predispoziţii sau obiective personale care intră în conflict unele cu altele. În funcţie de sursa şi originea conflictului intrapsihic, acest domeniu este studiat în mod tradiţional de diferite domenii ale psihologiei: de la psihologia cognitivă, psihanaliză, teoria personalităţii, la psihologia clinică şi psihiatrie.

Un al doilea nivel major apare în relaţiile dintre persoane, deci *conflictul interpersonal*. Conflictele între şefi şi subordonaţi, soţi, colegi de muncă etc, sunt cele în care o persoană o frustrează pe alta de atingerea obiectivului propus. În cadrul conflictelor interpersonale putem delimita alte două tipuri majore: cel consensual (când opiniile, ideile, credinţele părţilor aflate în conflict sunt incompatibile) şi competiţia pentru resurse limitate (când actorii percep că doresc aceleaşi resurse, iar acestea sunt limitate).

Conflictul intragrup apare în interiorul unui grup, pe fondul presiunii pe care acesta o exercită asupra membrilor săi. După cum precizează şi Panaite C. Nica, efectele unor performanţe reduse ale grupului se pot răsfrânge în mod direct asupra individului, prin prisma recompenselor sau aprecierilor generale pe care le primeşte.

Cu un caracter mai complex se manifestă *conflictele intergrupuri*, care apar adesea între subdiviziunile funcţionale ale organizaţiei. Aceste conflicte duc, în general, la creşterea coeziunii grupului şi a loialităţii între membrii acestuia. Importanţa care este acordată muncii în echipă propune angajatului o identificare puternică cu echipa din care face parte, iar identificarea cu un anume grup, aşa cum s-a mai arătat, pregăteşte terenul pentru conflictele organizaţionale.

3. *Poziţia* ocupată de actorii implicaţi în conflict ne ajută să facem o distincţie între *conflictele simetrice* şi *conflictele asimetrice*. Conflictele apar frecvent între părţi care au pondere diferită, cum ar fi o majoritate şi o minoritate, un guvern legitim şi un grup de rebeli, un patron şi angajaţii săi.

Aceste conflicte sunt asimetrice, iar rădăcina lor se găseşte nu atât în probleme sau aspecte fireşti, care pot diviza părţile, ci chiar în structura părţilor. Hugh Miall şi colaboratorii (2000) susţin că, fără izbucnirea unui conflict, se pare că o structură dată de roluri şi relaţii nu poate fi schimbată. În conflictele asimetrice structura este astfel constituită, încât „peştele mare îl înghite întotdeauna pe cel mic". Singura soluţie este schimbarea structurii, dar aceasta nu este niciodată în interesul „peştelui mare". Prin urmare, nu există rezultate de tip câştig-câştig, iar partea a treia nu poate decât să-şi unească forţele cu „peştele mic" pentru a se ajunge la o soluţie. În caz contrar, „peştii mari" fac eforturi să se menţină la putere şi să-i menţină sub control pe cei mici.

4. După *gradul de intensitate*, putem menţiona disconfortul, neînţelegerea, incidentele, tensiunea, criza şi războiul. Disconfortul este un sentiment intuitiv că lucrurile nu sunt normale, chiar dacă nu poate fi definită precis starea conflictuală. Incidentul irită în timp şi stă la baza unor conflicte mai intense, dacă nu sunt uitate. Un incident poate fi, în sine, o problemă simplă, dar dacă este greşit înţeleasă poate escalada în tensiune. Neînţelegerea este o formă de conflict cauzată de percepţii greşite, lipsa de legături între părţi şi o comunicare defectuoasă. În fine, tensiunea, criza şi războiul sunt forme extreme ale conflictelor: oamenii întrec măsura şi se lasă dominaţi de sentimente.

5. În ceea ce priveşte *forma* conflictului, putem deosebi *conflicte latente* şi *conflicte manifeste.* Uneori se poate observa că interesele părţilor sunt incompatibile, dar ele nu sunt îngrijorate de aceste incompatibilităţi. Motivele pot fi multiple: triumful raţiunii, autocontrol, lipsa informaţiilor etc. Acestea sunt denumite *conflicte latente.*

Alteori, conflictele se manifestă vizibil, având forme mai mult sau mai puţin violente. Există unele conflicte care se desfăşoară chiar fără violenţă sau constrângere, incompatibilităţile de interese fiind abordate într-o manieră pacifistă. Acest tip de conflict manifest poate avea chiar efecte pozitive. Societăţile pot progresa când nevoia de schimbare este recunoscută de părţi, chiar dacă aceasta serveşte mai mult unora dintre minorităţi.

Conflictele pacifiste sau paşnice, urmează modelul autoreglării incompatibilităţilor părţilor, folosind drept criterii de autoreglare factori precum constituţia şi legile naţionale, regulile de drept internaţional, structura familială, de clasa sau de clan, codurile religioase, datinile şi obiceiurile, dezbaterile sau discursurile etc. Aceste mecanisme pot fi informale – conştiinţă socială sau tradiţie, sau pot fi instituţionalizate formal sau statuate. Un exemplu clasic de abordare pacifistă a conflictului este reprezentat de alegerile electorale libere. Chiar dacă există incompatibilităţi între diferitele grupuri sociale participante la actul electoral, decizia finală este totuşi respectată de toţi.

Mecanismele de soluţionare a conflictelor pacifiste pot fi tradiţionale sau moderne, locale, naţionale sau internaţionale. Asemenea mecanisme operează eficient în diverse zone din lume, cunoscute ca fiind *"zone de pace"*, menţinându-le în afara conflictelor distructive sau violente.

Conflictele pot deveni *violente* atunci când părţile adoptă mijloace nepacifiste de atingere a propriilor scopuri, încercând să domine sau să distrugă interesul părţii adverse. Prezenţa pe scară largă a violenţei în lume face să ne gândim dacă nu cumva violenţa sau ameninţarea cu violenţa reprezintă starea naturală a lucrurilor: comportamentul uman este inerent agresiv, iar războaiele şi conflictele violente sunt inevitabile. Şi totuşi violenţa nu este prezentă întotdeauna, iar conflictele violente nu sunt inevitabile. Violenţa este prezentă numai în anumite circumstanţe. Iată câteva exemple:

- părţile implicate ridică probleme esenţiale, care ameninţă compatibilitatea intereselor lor: competiţia pentru resurse naturale, controlul guvernamental sau teritorial, ideologia de guvernare etc.;

- părţile implicate reprezintă comunităţi regionale, grupuri etnice, religioase sau facţiuni politice extremiste;

- părţile implicate folosesc forţa sau ameninţă cu folosirea forţei: violarea drepturilor omului, ciocniri etnice, represiuni, genocid, lovituri de stat, terorism, război nuclear, război convenţional etc.;

- interesul părţilor pentru supunerea sau controlul asupra anumitor zone geografice: conflicte regionale, internaţionale, state-sponsor pentru terorism etc.

Aceste circumstanţe sunt esenţiale pentru a înţelege dimensiunile şi caracteristicile conflictelor şi pentru a compara particularităţile acestora pe diferite etape ale desfăşurării lor.

6. Din punct de vedere al *duratei* şi *evoluţiei,* avem conflicte spontane, acute şi cronice. *Conflictele spontane* apar brusc, sunt greu de prevăzut, sunt de scurtă durată şi se manifestă la nivel interpersonal. *Conflictele acute* au o evoluţie scurtă, dar sunt deosebit de intense, în timp ce *conflictele cronice* au cauze ascunse, greu de identificat, cu evoluţie lentă şi de lungă durată.

După acelaşi criteriu, *Conflict Research Consortium* de la Universitatea din Colorado propune dihotomia *conflicte de termen scurt* şi *conflicte de termen lung*. Conflictele de termen scurt pot fi soluţionate relativ uşor, căci implică interese negociabile. Aceasta înseamnă că este posibil să se găsească o soluţie care să satisfacă interesele fiecărei părţi, cel puţin parţial. Conflictele de termen lung rezistă soluţionării şi implică de obicei probleme intangibile, care nu pot fi negociate (ca, de exemplu, diferenţe valorice fundamentale). Nevoile fundamentale de securitate, identitate şi recunoaştere declanşează deseori astfel de conflicte, pentru că nici unul din aceste aspecte nu este negociabil.

7. Ideea dezirabilităţii unor conflicte pozitive conduce la clasificarea conflictelor în funcţie de *efectele* sau rezultatele pe care le au în organizaţii. Distingem, astfel, conflicte funcţionale şi conflicte disfuncţionale. Perspectiva interacţionistă nu consideră că toate conflictele sunt bune. Unele conflicte însă susţin obiectivele şi îmbunătăţesc performanţele – aceste conflicte sunt *funcţionale*, eficiente – iar altele blochează activităţile – conflicte *disfuncţionale*, distructive.

Incompatibilităţile între părţi pot apărea atât în circumstanţe obiective (nivel scăzut de viaţă, schimbări demografice sau mişcări ale populaţiei, nivel tehnologic scăzut etc.), cât şi în circumstanţe subiective – cultivarea resentimentelor sociale, rasiale, cultivarea noilor ideologii etc., iar timpul este un factor important.

4.4. Conflictele în organizaţia militară

Noţiunea de conflict se referă atât la conflictul cu efecte negative (neproductiv), cât şi la conflictul pozitiv (productiv), cu efecte benefice asupra individului, grupului sau organizaţiei. Conflictul pozitiv poate testa ideile, poate stimula generarea de alternative referitoare la o decizie şi poate împiedica luarea pripită de decizii, poate ridica nivelul de înţelegere a problemelor, poate creşte implicarea membrilor grupului, poate stimula interesul şi interacţiunea, gândirea creativă şi deci calitatea deciziilor şi aderarea la implementarea lor. În viaţa unei organizaţii, a unui grup, în activitatea profesională, conflictele sunt inevitabile. Ele pot să aducă mari prejudicii productivităţii dar pot fi sinonime cu dinamismul şi progresul. Referindu-ne numai la conflictele din interiorul unui sistem, în cazul nostru, cel militar, care prin destinaţia lui trebuie să fie omogen şi unitar, evidenţiem că persoanele, grupurile, organizaţiile militare aflate în conflict profund, îşi manifestă preocupările în direcţii diferite, îşi subminează reciproc acţiunile, nu comunică între ele în mod cooperativ şi reduc eficienţa pînă la anihilare.

Conflictul în organizaţia militară are o diversitate mare de manifestare şi poate fi legat de probleme de serviciu sau de altă natură. Indiferent care ar fi cauza conflictului dintre membrii organizaţiei militare, în cele din urmă, el se reflectă, într-un fel sau altul, în relaţiile interpersonale. Climatul de muncă interpersonal de la locul de muncă al militarilor este influenţat negativ până şi de către certurile dintre copiii sau dintre soţiile cadrelor militare. Aşadar, este justificată şi tot mai necesară studierea şi, în mod deosebit, rezolvarea conflictelor în domeniul militar.

În raport cu cauzele, profunzimea, cu formele de manifestare, cu durata, cu urmările, cu numărul de participanţi, cu poziţia lor în ierarhie există o mare varietate de conflicte: interpersonale şi de grup, reale şi artificiale, superficiale şi profunde, ireconciliabile, de principii, de interese, de gusturi, de prestigiu şi de onoare, de obiective, de metode, spontane, mocnite (surde), ascunse şi declarate (deschise), funcţionale şi disfuncţionale, acute, violente, unilaterale şi bilaterale, etnice, religioase, profesionale, de scurtă şi de lungă durată,etc.

De asemenea, unele conflicte se ivesc între oameni de pe acelaşi palier ierarhic, altele între şefi şi subordonaţi, între persoane sau între grupuri. Unele se referă la probleme personale, altele la cele de serviciu, unele se sting de la sine, altele cer intervenţia eşalonului superior, dar se întâlnesc şi din cele pe care le rezolvă justiţia.

În concluzie, existenţa atâtor tipuri de conflicte, fiecare cu un specific propriu, impune cunoaşterea şi tratarea lor diferenţiată. Sociologia militară, prin prisma efectelor deosebit de nocive la adresa unităţii de acţiune a subunităţilor şi compartimentelor, acordă un interes deosebit prevenirii relaţiilor conflictuale dintre militarii aceleiaşi armate, celor cu caracter interpersonal, intergrupal, precum şi eliminării disensiunilor apărute. Conflictologia, ca domeniu distinct de studiu şi managementul conflictelor impune o nouă viziune asupra rolului organizaţiei militare în îndeplinirea misiunilor esenţiale ale organismului militar.

Cooperarea în luptă sau în activitatea obişnuită din organizaţia militară, adesea, au avut de suferit din cauza contradicţiilor insurmontabile, neînţelegerilor, antipatiei, resentimentelor, urii, duşmăniei dintre indivizi sau dintre grupuri, dintre arme sau servicii. Nu puţine au fost cazurile în care, atât la vârful, cât şi la baza ierarhiei militare, conflictele ascuţite au dus la acte de insubordonare, la neîndeplinirea deliberată a misiunilor, ajungându-se până la trădare sau dezertare.

Conflictele care au la bază considerente de interese, de autoritate, prestigiu, adesea, se regăsesc între structurile instituţionale cu prerogative care se intersectează sau chiar se suprapun. De la această situaţie nu este exceptată nici organizaţia militară, cu elementele sale de specificitate, unde militarii, uneori cu grade şi funcţii foarte mari, perocupaţi de gloria personală, stăpâniţi de orgolii şi ambiţii, de idei preconcepute, evită să se implice în rezolvarea situaţiilor conflictuale din organizaţie.

Nu rare, neplăcute şi din nefericire neproductive pentru organizaţia militară, sunt neînţelegerile cu superiorii, deoarece aceştia dispun de prerogativele autorităţii şi recurg adesea la măsuri administrative: observaţii, critici publice,

sancţiuni, omiterea de pe listele de premiere, de decorare, de avansare, participarea la activităţi internaţionale, cursuri, promovarea în funcţie, etc.

Conflictele apar şi se manifestă în organizaţia militară, între membrii acesteia, atât în etapa de constituirea a acesteia cât şi după aceea, odată cu conturarea intereselor divergente ale unora dintre componenţi şi evidenţierea deprinderilor, obişnuinţelor şi comportamentelor neagreate şi care deranjează sistematic pe cei din jur. Mediul militar este caracterizat de: rigurozitate, sobrietate, rigiditate, austeritate, exigenţă ridicată, valori morale inflexibile şi reguli obligatorii de conduită definite cu precizie care îngreunează comunicarea. În plus personalul care compune organizaţia militară este eterogen: ofiţeri, maiştri militari, subofiţeri, soldaţi şi gradaţi voluntari şi personal civil. Între aceste categorii de bază, dar chiar şi în interiorul lor, există deosebiri de statut şi rol, de nivel de pregătire, cultură, experienţă de viaţă, mentalitate, motivaţii, aspiraţii profesionale şi sociale.

Organizaţia militară, în evoluţia sa istorică, a cunoscut frecvente şi adevărate conflicte care au degenerat în violenţă fizică, între militarii de diferite arme sau specialităţi, etnii, dislocate în aceeaşi garnizoană. De altfel, neînţelegeri cu urmări nefaste au existat mereu între militarii din trupele aparţinând diferitelor coaliţii. Fie că ne referim, în trecut, la armatele ţărilor din diferite imperii ori la coaliţiile celui de-al doilea război mondial, fie, în prezent, la acţiunile comune în cadrul unor forţe multinaţionale, inclusiv în NATO, conflictele nu au fost eliminate în totalitate.

Cauze şi factori ai conflictelor în organizaţia militară

Orice conflict are la baza anumite *cauze,* precum:

- percepţii greşite datorate prejudecăţilor, acţiunilor, intenţiilor, spuselor şi gesturilor diferite prin încălcarea intereselor (materiale, etnice, religioase, sportive), a drepturilor de orice fel, a obiceiurilor, atingerea onoarei sau supraîncărcarea cu sarcini;

- competiţie exacerbată, exagerarea/supralicitarea spiritului de competiţie care duce chiar şi la unele forme de agresivitate, dorinţa de mai multă putere şi influenţă (de a comanda altora), oprimarea, frustrarea, autoritarismul excesiv, jignirile, nepotismul, favoritismul ori corupţia;

- comunicare defectuoasă şefi-subordonaţi, incompletă, neglijentă, lipsa de informaţii asupra scopurilor urmărite de alţii care poate duce până la manipularea conştientă;

- discrepanţe în cultura organizaţională (valori, norme);

- criterii diferite/opuse de definire şi evaluare a performanţei, ambiguitatea obiectivelor;

- slaba capacitate de soluţionare a divergenţelor;

- reacţii emoţionale negative;

În esenţa lor, conflictele intermilitare se referă la păreri, idei şi soluţii, la modalităţile de materializare a acestora, la stabilirea misiunilor pentru fiecare participant (încărcarea cu sarcini), la repartiţia (alocarea) mijloacelor, la aprecierea rezultatelor şi la recompensarea eforturilor. La acestea se mai adaugă şi faptul că, pe parcursul disputelor legate de probleme curente, unii militari percep criticarea soluţiilor propuse de ei drept un afront personal şi de aici tendinţa de amplificare a neînţelegerilor, de mutare a lor pe alte planuri. Din păcate, în mediul militar ne lovim de clasica nerăbdare a şefilor, de continua lor lipsă de timp pentru a discuta cu subordonaţii, de pretenţia ca totul să se facă fără întrebări şi comentarii, repede şi foarte bine, de tendinţa de a-i atribui ordinului o forţă magică, reacţiile alergice faţă de orice fel de abatere de la norme. Problemelor strict personale ale oamenilor li se acordă o atenţie mai mică, ceea ce scade motivaţia acestora pentru performanţă. Autoritarismul comandanţilor, atitudinea lor distantă, rece, lipsită de empatie, faptul că văd lumea exclusiv prin prisma calificativelor, că sunt greu abordabili şi doar pe scară ierarhică, că nu au timp pentru problemele subordonaţilor şi nu în ultimul rând existenţa unor şefi care copiază atitudinea comandantului sunt doar câteva din sursele potenţiale de conflict în organizaţia militară.

Sintetizând, principalele surse de conflict şi cauzele care le produc, în ordinea frecvenţei apariţiei lor sunt:

a. diferenţele personale – cauza: percepţii şi aşteptări diferite;

b. diferenţele de informare – cauza: informare slabă şi interpretare greşită;

c. incompatibilitatea cu funcţia – cauza: obiective şi responsabilităţi

incompatibile cu persoana;

d. stresul generat de mediu – cauza: insuficienţa de resurse şi incertitudine.

Diferenţele personale. Conflictele provenite din diferenţele personale sunt poate cel mai greu de rezolvat. Venind într-o nouă organizaţie, un individ aduce cu el o experienţă anterioară, obişnuinţe deja formate, valori proprii şi nevoi specifice. Din acest motiv, interpretarea dată evenimentelor, relaţiilor cu ceilalţi şi aşteptările proprii diferă considerabil de la individ la individ. O neînţelegere între ce este în fapt corect, poate degenera într-un conflict legat de ce este moral corect.

Diferenţele de informare. O categorie destul de frecventă de conflicte – mai puţin grave însă – poate apărea din cauza proastei comunicări, deficienţelor în sistemul informaţional. Un mesaj important poate ajunge cu întârziere, o instrucţiune a şefului poate fi greşit înţeleasă, sau factorii finali de decizii pot să ajungă la concluzii diferite pentru că folosesc surse diferite de informare. Pe lângă o defectuoasă circulaţie a informaţiilor din cauza organigramelor supraîncărcate la nivelurile ierarhice inferioare, apar factorii de decizie finali cu „personalitate" care pot fi identificaţi dupa fraza „O viaţă am lucrat aşa şi a fost bine, de ce să schimb tocmai acum?" Deoarece sistemul personal de valori nu este puternic afectat, ca în cazul primului tip de conflicte, confruntările tind să fie mai puţin emoţionale. Odată ce dificultăţile sistemului informaţional sunt separate, părţile pot rezolva conflictul cu minimum de resentimente.

Incompatibilitatea cu funcţia. Conflictele generate de incompatibilitatea cu funcţia, cu rolul deţinut în cadrul organizaţiei sunt o sinteză a primelor două tipuri de conflicte. Pe de o parte, individul aduce cu sine din organizaţia unde a lucrat anterior anumite pattern-uri funcţionale şi comportamentale care pot fi diferite de cele existente în organizaţia unde lucrează în prezent, apărând astfel conflicte în cadrul compartimentului unde lucrează. Pe de altă parte, sursele diferite de informaţii specifice fiecărui compartiment, precum şi orientările diferite ale compartimentelor determină apariţia unor conflicte între ele. Acest gen de conflicte poate fi uşor rezolvat prin prezenţa unei autorităţi superioare, care trasează obiectivele fiecărui compartiment/individ, canalizând excesul de zel şi personalitate pe un drum constructiv.

Stresul generat de mediu. Conflictele generate de diferenţele personale şi incompatibilitatea rolurilor sunt exacerbate de un mediu stresant. Stresul face să scadă încrederea reciprocă, să crească egocentrismul şi să reducă participarea la procesul de luare a deciziilor. Acestea sunt condiţii ideale pentru apariţia conflictelor interpersonale. O importantă sursă de stres o constituie incertitudinea. Când sarcinile, îndatoririle, strategia, poziţiile ierarhiei se schimbă foarte des, apar frustrări, membrii organizaţiei nereuşind să se adapteze schimbărilor cu aceeaşi rapiditate cu care ele se întâmplă. Sunt conflicte foarte puternice, însă ele dispar de îndată ce schimbările intră în obişnuinţă şi devin rutină, iar nivelul de stres scade.

Factorii care influenţează desfăşurarea / evoluţia conflictului pot fi:

- atitudinea părţilor implicate faţă de conflict;

- tipurile de personalitate ale părţilor angajate în conflict;

- dimensiunile, tipurile, flexibilitatea / inflexibilitatea problemelor ce stau la baza conflictului;

- contextul socio-cultural sau de alta natură;

- procese implicate în dezvoltarea conflictului.

Fazele de evoluţie a conflictului. Analistul *Donelson* a descris modelul de dezvoltare a conflictului în grup prin 5 etape relative distincte:

Dezacordul debutează prin:- simple neînţelegeri - diferenţierea indivizilor sau prin modul lor de a fi şi a gândi pseudoînţelegeri - divergenţe minore, nesemnificative pentru interactţunea socială, de grup, dar care necontrolate la timp, pot degenera în conflicte reale.

Confruntarea – adânceşte diferenţele între indivizi, grupuri, clase, acestea fiind percepute de către părţile în conflict ca importante pentru interacţiunea de grup, ca ameninţând unitatea grupului - în această fază fiecare parte îşi susţine poziţia sa, accentuând-o pe baza unei ideologii justificative- fiecare parte subliniază erorile din gândirea celeilalte- persuasiunea devine exagerată, poate degenera în acţiuni de forţă cu efect de bumerang asupra părţilor - este faza în care fiecare parte se convinge pe ea însăşi că trebuie să convingă adversarul să-şi schimbe părerea, să renunţe la poziţia lui, acceptând argumentele sale- expresia emoţională domină asupra argumentelor logice- sunt antrenate mecanisme psihologice şi interpersonale ale luptei care duc la stres crescut, tensiuni, frustrări succesive ce antrenează în lanţ: ostilităţi, forme de violenţă (fizică/de limbaj) - rata comunicării în grup scade - lipsa de încredere creşteapare necesitatea unei soluţii.

- *Escaladarea*- distruge normele reciprocităţii pozitive, înlocuindu-le cu unele de tip negative care susţin un comportament concurenţial exagerat- tensiunea şi ostilităţile din grup sunt scăpate de sub control- reacţia de auto-apărare a fiecărei părţi stârneşte violenţe fizice şi simbolice, agresitatea maximă - în această etapă conflictul atinge punctul culminant "de vârf" care poate distruge total interacţiunea de grup, ajungând uneori chiar până la distrugerea fizică a părţilor sau poate reface interacţiunea de grup printr-o schimbare structurală.

- *De-Escaladarea*. Escaladarea conflictului e urmată firesc de orientarea spre soluţii raţionale de rezolvare a conflictului prin:- intervenţii legale de tip instituţionalnegocieri şi compromisuri treptate- stimularea posibilităţilor de comunicare deschisă între părţi- captarea bunăvoinţei părţii adverse- apariţia "celei de a treia părţi" în calitate de mediator, moderator, facilitator, diplomat, sfătuitor, etc.

- *Rezolvarea.* Compromisul final cerut de rezolvarea conflictului nu trebuie să fie privit de nici una din părţi ca un semn al slăbiciunii sale, trebuie doar apreciat prin funcţia sa pozitiv –integrativă, pentru unitatea, echilibrul sistemului şi pacea socială; rezovarea prin crearea unui echilibru instabil nu este o soluţie constructivă, acesta, la cel mai mic semn de tensiune va reacţiona distructiv asupra părţilor şi va genera un nou conflict.

Concluzionând, din analiza procesului conflictului rezultă faptul că acesta are în jur de cinci stadii de evoluţie, astfel:

1. conflict latent (faza în care acesta este suspectat);

2. conflict perceput (faza în care problemele încep să fie percepute, se prefigurează conflictul);

3. conflict simţit (se resimt stările de tensiune, frustrare, enervare);

4. conflict manifest (indivizii încep să reacţioneze la frustrare şi tind să-şi blocheze opozanţii);

5. conflict final (problemele sunt rezolvate sau sunt amânate pentru mai târziu).

4.5. Managementul conflictelor în organizaţia militară

Sursele de conflict dintr-o organizaţie nu pot fi eliminate, dar managerul trebuie să fie în măsură să identifice aceste surse, să înţeleagă natura lor, pentru ca apoi, având în vedere atât obiectivele organizaţiei, cât şi ale individului, să poată acţiona în vederea reducerii efectelor negative şi a folosirii efectelor pozitive.

Rezolvarea reuşită a conflictelor în organizaţia militară depinde, în mare măsură, de voinţa oamenilor de a-şi modifica atitudinile şi opiniile. Abilitatea de management al conflictului poate fi îmbunătăţită prin exersarea unor competenţe de management al relaţiilor umane şi al comunicării:

- aptitudinea de a comunica - a transmite şi a asculta mesaje;

- dezvoltarea unui climat de încredere;

- respectul faţă de sine şi de alţii, toleranţa;

- acceptarea responsabilităţii altora şi a propriei persoane;

- controlul emoţiilor.

Există mai multe modalităţi de abordare a conflictelor:

a) evitarea, abandonul, amânarea sau ignorarea – persoanele îşi justifică atitudinea negând existenţa problemei;

b) ajustarea, reprimarea (de dragul păcii) - persoanele considera că nu merită să distrugi relaţia; dezavantajul este că nu se realizează comunicarea;

c) câştigător-învins/ stăpânire, dominare- utilizarea puterii în favoarea unei părţi, în timp ce partea cealaltă nu are o soluţionare şi este frustrată; învinsul poate bloca în viitor cooperarea;

d) compromisul- se reevaluează cerinţele şi se caută o a treia soluţie, cea de câştig-câştig, astfel ca ambele părţi să fie mulţumite;

e) abordarea câştig-câştig- abordarea optimă, în care nu mai este vorba de o victorie a unei părţi asupra alteia, ci de un câştig pentru ambele părţi. Strategiile vizând soluţionarea situaţiilor conflictuale dintr-o organizaţie sunt relativ numeroase.

Managementul conflictului prin evitare este caracterizat prin recunoaşterea de către părţi a existenţei conflictului, acestea nedorind însă să se confrunte. Prin evitarea „oponenţilor", părţile aflate în conflict nu-şi vor satisface nici propriile nevoi, nici pe cele ale celeilalte părţi. Mijloacele cele mai frecvent folosite în acest caz sunt retragerea şi crearea unei bariere fizice între cele două parţi implicate. Această strategie este folositoare când apare necesitatea unei „cauze" pentru a permite celor două tabere să se calmeze. Pe termen lung însă, dacă nu se iau măsuri pentru aplanarea conflictului, este foarte probabil ca acesta să izbucnească din nou.

Managementul conflictului prin recurgerea la compromis este orientat spre deţinerea unei soluţii. Părţile care îl folosesc au în vedere atât interesele proprii cât şi pe cele ale părţii adverse. Acest tip implică de obicei o negociere în care fiecare parte renunţă la ceva pentru a câştiga altceva. Strategia de compromis porneşte de la premisa că există resurse fixe sau o sumă care trebuie împărţită şi astfel, prin compromis, nici o parte nu va ieşi în pierdere. Dezavantajul acestui tip de management este că nici una din părţi nu a ieşit invingătoare şi acestea îşi vor aminti că au trebuit să dea ceva pentru a primi ceva.

Managementul conflictului prin colaborare este oarecum asemănător cu precedentul, diferenţă constând în aceea că nu există prezumţia resursei fixe care obligă părţile să recurgă la compromisuri. În această abordare predomină convingerea că prin angajarea creativă în rezolvarea problemei poate fi găsită o soluţie astfel încât toate părţile să aibă de câştigat. În mod clar, acest tip are avantaje numeroase, respectând coeziunea şi moralul din interiorul organizaţiei. Cel mai mare dezavantaj îl reprezintă consumul mare de timp şi posibilitatea de a nu fi funcţionale atunci când există diferenţe între modurile de evaluare.

Managementul conflictului prin adaptare este acela în care indivizii nu actionează în direcţia satisfacerii propriilor nevoi şi a atingerii scopurilor propuse ci mai mult pentru atingerea ţelurilor celeilalte părţi. Acest tip are avantajul că menţine armonia şi evită sciziunea. Pe termen scurt este folositor când scopurile propuse nu sunt foarte importante, sau când partea adversă este mult prea puternică şi puţin dispusă să cedeze. Pe termen lung însă, indivizii nu pot fi întotdeauna dispuşi să-şi sacrifice nevoile personale de dragul menţinerii relaţiei. Mai mult, limitează creativitatea şi stopează căutarea de noi idei şi soluţii pentru rezolvarea problemei.

Managementul conflictului prin competiţie este în opoziţie directă cu cel prin adaptare şi este cel în care indivizii implicaţi acţionează numai în direcţia atingerii scopurilor proprii. În aceste cazuri ei apelează des la structurile autoritare şi la reguli pentru a-şi impune punctul de vedere. Deşi tipurile de competiţie sunt adecvate atunci când se desfăşoară rapid, acţiunea trebuie să fie hotărâți, decisivă sau acestea vor avea efecte disfuncţionale. În acest tip, o parte clar definită ca fiind învingătoare iar cealaltă ca învinsă. În plus, ca şi tipul prin adaptare, şi cele prin competiţie, în general limitează creativitatea şi opresc căutarea de noi idei şi soluţii ale problemei.

Literatura de specialitate precizează că, în funcţie de măsura în care managerul tinde să fie preocupat de succesul organizaţiei, sau de relaţiile cu subordonaţii, se pot contura cinci moduri de abordare a conflictului, cinci tipuri de comportament vizavi de comportamentul persoanelor aflate în conflict şi de strategiile de rezolvare:

Stilul ocolitor. Acest stil de management al conflictelor este caracterizat de capacitatea redusă de afirmare a intereselor proprii şi pe de altă parte de o foarte redusă colaborare cu partenerul de negociere. Presupune recunoaşterea

faptului că un conflict există şi implică dorinţa retragerii. Este soluţia „struţului”, adică a ascunderii capului în nisip. Cu toate că nu este cea mai indicată strategie, totuşi poate constitui o politică bună în cazul în care este urmată de măsuri practice de îmbunătăţire a situaţiei. Cu alte cuvinte este cea mai indicată metodă de a câştiga timp, de a amâna conflictul, cu condiţia ca acest timp să fie bine folosit.

Stilul îndatoritor. Un stil de management îndatoritor presupune o minimă realizare a intereselor personale şi o maximă realizare a cooperării. Astfel se pun bazele unei relaţii de parteneriat, dacă se doreşte, care are toate şansele să continue. Unii apreciază că un astfel de management este un semn de slăbiciune dar el poate fi considerat un bun model de cooperare, dar şi un mod de îndatorare. Este dorinţa unei părţi de a pune interesele celuilalt mai presus decât cele proprii. Cu alte cuvinte o parte este dispusă să se auto-sacrifice. Acceptarea obiectivelor celuilalt prin sacrificarea celor proprii, sprijinirea opiniei celuilalt chiar dacă ai rezerve faţă de ea, iertarea cuiva pentru o greşeală şi acceptarea unora viitoare.

Stilul competitiv. Prin această metodă de management se impune interesul propriu şi de asemenea reduce orice formă de cooperare. Descrie o dorinţă de a-şi satisface propriile nevoi fără a lua în considerare impactul asupra celeilalte părţi din conflict. Se maximizează interesul propriu şi se minimizează interesul celuilalt. Se urmăreşte impunerea unui punct de vedere prin care să se demonstreze că trebuie să-ţi atingi scopul prin sacrificarea scopurilor celuilalt, încercând să-l convingi pe celălalt de corectitudinea concluziei tale, respectiv incorectitudinea concluziei lui, încercând să-l faci pe celalalt să accepte vina pentru o problemă.

Stilul competitiv este promiţător în cazurile în care dispune de multă putere, este sigur de realitatea faptelor, situaţia este în mod real de tip câştig - pierdere şi nu mai are de-a face cu competitorul în viitor.

Stilul concesiv. În concesia dintre două organizaţii care negociază, sau dintre două părţi se urmăreşte atât impunerea în cote mari a intereselor cât şi maximizarea pe cât posibil a cooperării. Cuvântul cheie al întregului sistem este compromisul, iar compromisul nu este cea mai indicată soluţie în cazul în care este vorba despre împărţirea asimetrică a puterii. Cum puterea între două organizaţii, sau două părţi ale aceleiaşi organizaţii nu este aproape niciodată simetrică, acest stil de management al conflictelor este cel mai puţin indicat. Este o soluţie doar la conflictele izbucnite din insuficienţa resurselor şi o bună poziţie de retragere în momentul în care celelalte strategii esuează.

Stilul colaborativ. În final, acest ultim stil de management al conflictelor este cel mai indicat pentru că el presupune maximizarea atât a intereselor personale cât şi a comunicării. Este stilul cel mai indicat între două organizaţii care au în comun o problemă. Astfel se pune problema acordului de către ambele parţi. Prin această metodă de colaborare se poate spori productivitatea. Acest stil funcţionează cel mai bine când conflictul nu are o intensitate foarte mare şi când fiecare parte deţine informaţii utile celeilalte. Se reuşeşte astfel sporirea realizărilor şi mărirea competitivităţii. În acest stil, părţile încearcă să-şi rezolve problemele prin clarificarea diferenţelor mai degrabă decât prin compromisul asupra diferitelor puncte de vedere.

Metode de evitare a conflictelor în organizaţia militară

-Stimularea unui răspuns deschis, constructiv pentru membrii organizaţiei şi lupta împotriva loviturilor pe la spate şi a bârfei;

-Confruntarea cu probleme interpersonale îndată ce apar, străduinţa de a descoperi motive reale ale disconfortului şi discordiei;

-Tolerarea criticilor, atunci când sunt constructive şi permiterea exprimării cu voce tare a divergenţelor de opinie;

-Permiterea membrilor nemulţumiţi să se retragă şi celor noi, cu idei şi puncte de vedere proaspete, să se alăture organizaţiei;

- Admiterea că obiectivele individuale pot fi diferite de ale organizaţiei;

- Descurajarea tendinţei de a găsi ţapi ispăşitori;

- Necesitatea unei comunicări clare şi eficace a informaţiilor şi obiectivelor, spiritul de echipă depinde de regula de rezultatele unor întruniri bine conduse.

Exista o mare diversitate de tehnici si sisteme de management al conflictelor dar cele mai importante forme de intervenţie în situaţii de conflict sunt considerate: negocierea, medierea şi arbitrajul.

Negocierea este în acelaşi timp o artă şi o ştiinţă. Este o artă care permite celui care ştie să o pună în practică strategii, tehnici şi tactici, să reuşească mai bine. Este, totodată, o ştiinţă pe care majoritatea oamenilor o practică inconştient, în fiecare zi, fără s-o fi studiat neapărat (Souni, Hassan). Disputele, conflictele sunt încheiate permanent prin atingerea unui acord mutual satisfăcător prin negociere, mediere sau prin arbitrajul unui terţ care decide dacă o parte a avut dreptate şi cealaltă s-a înşelat.

Negocierea este un proces decizional între două sau mai multe părţi care nu împărtăşesc aceleaşi opinii. Este procesul de comunicare ce are ca scop atingerea unei înţelegeri. Cele două părţi acţionează împreună pentru a reduce diferenţele dintre ele.

Putem să vorbim despre mai multe *tehnici de negociere:*

Negocierea distributivă. Acest tip de negociere este una de tipul câştig/pierdere, în care o sumă clară de bunuri este împărţită clar între două părţi. Astfel, se presupune o fermitate faţă de compromisuri, se fac ameninţări şi promisiuni. Un bun negociator distributiv trebuie să fie: simpatic, nepărtinitor şi să fie expert în problema negociată.

Negocierea integrativă. Aceasta practică în negocieri este cea mai productivă deoarece ea presupune că se pleacă de la ideea că soluţionarea unei probleme comune poate multiplica valorile care îi revin fiecărei părţi. Astfel se neaga ideea că totul, bunul care urmează a fi împărţit are o valoare fixă şi determinată. Succesul unei astfel de negociere este asigurat printr-un flux informaţional: cele două părţi trebuie să-şi adreseze reciproc întrebări şi apoi să le răspundă, pentru ca astfel să se poată iniţia un dialog. Metoda prin care se obţine o astfel de colaborare a ambelor părţi este introducerea obiectivelor comune. Prin tratarea diferenţelor ca oportunităţi se pot reduce costurile şi astfel eficienţa poate creşte.

Negocierea prin implicarea celei de a treia părţi. Atunci când două părţi implicate într-un conflict nu mai pot ajunge la nici un fel de înţelegere, este adusă o terţă persoană care are avantajul de a fi potenţial mai obiectivă decât persoanele în conflict asupra metodelor care trebuiesc aplicate sau a stilului care trebuie folosit. Terţii pot contribui la soluţionarea disputelor prin: reducerea tensiunii, controlarea numărului de probleme, îmbunătăţirea comunicării, stabilirea unor teme comune sau sublinierea anumitor opţiuni de decizie pentru a le face mai atractive pentru părţi.

Medierea este forma de intervenţie prin care se promovează reconcilierea sau explicarea, interpretarea punctelor de vedere, pentru a fi înţelese corect de ambele părţi. Este de fapt negocierea unui compromis între puncte de vedere, nevoi sau atitudini ostile sau incompatibile. De regulă, ea presupune implicarea unei a treia părţi, neutră, care are doar rolul

de a facilita ajungerea la un acord. Mediatorul într-o astfel de situaţie este poziţionat într-un rol foarte dificil deoarece el are o funcţie tampon între cererile celor două părţi. Cu toate acestea puterea unui mediator este destul de limitată pentru că el nu poate dicta soluţii ci poate doar indica punctele de vedere comune ale părţilor, pentru ca astfel să se ajungă la un consens. Medierea este mult mai puţin intruzivă decât arbitrajul deoarece părţile îşi păstrează controlul asupra rezultatelor, deşi vor ceda controlul asupra modului de soluţionare a disputei. Medierea ajută astfel să se păstreze un beneficiu important al negocierii: părţile menţin controlul asupra soluţiilor, fapt care le va ajută semnificativ în dorinţa lor de implementare a rezultatelor. Dacă nici medierea nu rezolvă conflictul, se poate recurge la arbitraj.

Arbitrajul constă în audierea şi definirea problemei conflictuale de către o persoană de specialitate sau desemnată de o autoritate. Arbitrul acţionează ca un judecător şi are putere de decizie. Este cea mai drastică formă de intervenţie pentru că odată ajunse la aceasta fază cele două părţi se supun politicii: "totul sau nimic". În această situaţie arbitrul conflictului are toată puterea, hotărârile sale fiind literă de lege. Ca urmare a acestui fapt, cineva poate câstiga totul iar altcineva poate să piardă totul, astfel că părţile ce se află în conflict preferă să facă apel la alte forme de rezolvare. Diferenţa majoră dintre cele două este că prin mediere se caută să se ajungă la un acord cu implicarea părţilor care vor şi susţine apoi soluţia. Alegerea strategiei optime de management al conflictului trebuie să aibă în vedere următorii factori: – seriozitatea conflictului; – chestiunea timpului (dacă trebuie rezolvat urgent sau nu); – rezultatul considerat

adecvat; – puterea de care beneficiază managerul; – preferinţele personale; – atuurile şi slăbiciunile pe care le manifestă în abordarea conflictului.

Alţi autori susţin că în managementul conflictelor pot fi utilizate următoarele *strategii:*

a) Ignorarea conflictului – dacă există pericolul unui conflict distructiv, incapacitatea managerului de a-l aborda poate fi interpretată drept o eschivare de la responsabilităţile manageriale.

b) Tolerarea conflictului – dacă conflictul nu este foarte puternic şi se consideră că va duce la creşterea performanţelor organizaţionale el poate fi tolerat; responsabilitatea managerului este de a ţine în permanenţă sub observaţie conflictul pentru ca acesta să nu devină distructiv. În literatura de specialitate mai pot fi întâlnite următoarele abordări în vederea soluţionării conflictelor, din perspectiva acţiunii managerului:

a) *Retragerea* - managerul nu manifestă interes pentru soluţionarea conflictului şi preferă să nu se implice; această strategie este periculoasă pentru că poate da naştere unor blocaje de comunicare atât pe orizontală cât şi pe verticală în organizaţie.

b) *Aplanarea* - reprezintă strategia folosită de acei manageri care caută aprobarea celor din jur, în loc să caute ca obiectivele organizaţionale să fie atinse; el va încerca să împace pe toată lumea.

c) *Forţarea* este abordarea managerului care, spre deosebire de cel de mai înainte, doreşte cu orice preţ să realizeze obiectivele de productivitate şi va apela la constrângere, uzând exagerat de puterea cu care a fost investit.

d) *Compromisul* se află ca atitudine a managerului între cea de a doua şi cea de a treia formă de strategie, adeseori fiind atins prin negocieri.

e) *Confruntarea* este singura abordare care poate duce la rezolvarea definitivă a conflictului, luând în considerare atât nevoia de productivitate cât şi pe aceea de cooperare interumană. Acţiunea pentru calmarea conflictelor organizaţionale poate fi preventivă sau poate surveni după ce conflictul s-a declanşat.

Astfel:

1) Reducerea sau limitarea conflictului. Strategii pe termen scurt: ***arbitrarea*** de către o comisie de arbitraj a cărei hotărâre este definitivă. ***persuasiune***; încercarea de convingere a unei părţi să renunţe la poziţia sa; ***constrângerea***; ***cumpărarea***. Strategii pe termen lung: ***separarea; medierea; apelul***; ***confruntarea.***

2) Soluţionarea conflictului. Se poate realiza prin:

a) *fixarea de obiective comune* – în condiţiile în care o sursă majoră de conflicte este reprezentată de urmărirea unor obiective diferite, managerul trebuie să încerce să propună obiective acceptate în egală măsură de grupurile aflate în conflict – restructurare;

b) *îmbunătăţirea proceselor de comunicare* – barierele de comunicare existente între manager şi ceilalţi membri ai organizaţiei sau între aceştia din urmă, trebuie reduse, comunicarea dintre membrii organizaţiei trebuie stimulată prin intensificarea schimburilor informaţionale dintre departamente;

c) *negocierea integrativă* – esenţa acestui proces este că nici una din părţi nu trebuie obligată să renunţe la aspectele pe care le consideră vitale; oamenii trebuie încurajaţi să găsească o soluţie creativă în locul compromisului.

3) Prevenirea conflictului. Prevenirea conflictului se poate realiza prin dialog social de calitate în cadrul organizaţiei. Aceasta necesită o participare activă a angajaţilor într-o comunicare atât pe orizontală cât şi pe verticală, care presupune mai multe niveluri: participarea la locul de muncă; participarea în relaţiile umane propriu-zise; cointeresarea lor financiară. În vederea prevenirii unui conflict distructiv, managerul trebuie:să ceară părerile oamenilor şi să-i asculte cu atenţie; să adreseze criticile într-o manieră constructivă; să nu pornească de la premisa că ştie ce gândesc sau ce simt ceilalţi cu privire la anumite subiecte importante; înainte de a adopta decizii care ar putea afecta activitatea celorlalţi să-l consulte sau să-l stimuleze să participe la elaborarea lor; să încurajeze persoanele şi grupurile care se angajează în dispute constructive; să încerce să găsească căi care să le permită ambelor părţi dintr-un conflict să părăsească terenul cu o oarecare demnitate.

Conflictul trebuie considerat un aspect inevitabil al vieţii organizaţiilor, cei mai mulţi oameni consideră conflictele ca fiind ciocniri distructive, ireconciliabile, în urma cărora unii câştigă în defavoarea altora. Un conflict de nivel mediu este necesar pentru a permite evoluţia proceselor organizaţionale şi a pregăti terenul pentru schimbare; conflictul poate da naştere motivaţiei de a rezolva problemele care altfel trec neobservate, putând duce la un comportament creator;

Dată fiind importanţa deosebită a soluţionării eficiente a stărilor conflictuale, în viitor este necesar ca managerii să posede mai multe cunoştinţe despre posibilităţile de rezolvare constructivă a situaţiilor conflictuale, iar resursele instituţionale alocate soluţionării conflictelor individuale să fie sporite în mod substanţial.

În acelaşi timp, prin sistemul educaţional, îndeosebi cel superior, ar trebui să se acorde o mai mare atenţie pregătirii în domeniul soluţionării stărilor conflictuale cu caracter distructiv. Mai multe instituţii complexe ar putea să aibă menirea arbitrării relaţiilor antagonice, protejării şi îngrijirii victimelor psihologice ale conflictelor interpersonale.

Capitolul 5

SECURITATE ŞI STABILITATE

În ciuda încercărilor unui număr mare de specialişti de a găsi o formulare clară, precisă şi cuprinzătoare a conceptului de securitate, majoritatea definiţiilor acceptate la nivel internaţional scot în evidenţă diverse caracteristici, ale securităţii naţionale în special, cum ar fi valorile naţionale, durata şi intensitatea ameninţărilor, lipsa războiului, modul de viaţă acceptabil ş.a. Una dintre definiţiile ce ne-au atras atenţia este cea dată de Jozef Balazj[126]: „*Securitatea internaţională este determinată în fond de securitatea internă şi externă a diferitelor sisteme sociale, de măsura în care, în general, identitatea sistemului depinde de circumstanţele externe. Experţii definesc în general securitatea socială ca pe securitatea internă. Funcţia ei esenţială este aceea de a asigura puterea politică şi economică a clasei conducătoare date sau supravieţuirea sistemului social şi un grad adecvat de securitate publică*.” Departe de a încerca reducerea securităţii la descrierea simplistă de sisteme şi relaţii, putem afirma că într-o lume în curs de globalizare, siguranţa furnizată de existenţa unei stări de securitate la nivel naţional, sau lipsa acesteia, afectează într-o oarecare măsură starea de stabilitate la nivel global.

Starea de securitate a colectivităţilor umane depinde de parametrii factorilor ce se manifestă în cadrul dimensiunilor majore ale securităţii:

• politic

• economic

• militar

• cultural

• de mediu ş.a.

Pentru ca parametrii să corespundă unei stări de securitate solide, factorii aflaţi la nivelul fiecărei dimensiuni a securităţii, trebuie să îndeplinească o condiţie de bază, şi anume, să se manifeste în direcţia realizării unei stabilităţi organizaţionale la nivel statal sau guvernamental – *stabilitate politică*; unei *stabilităţi economice* prin realizarea accesului la resurse şi pieţe de desfacere pentru a susţine un nivel adecvat de bunăstare şi putere a statului; crearea condiţiilor necesare evoluţiei culturale (limbă, tradiţii, religie) care să nu favorizeze apariţia de stări conflictuale ce ar genera instabilitate având la origine surse etnice sau religioase. Securitatea mediului este importantă, ea referindu-se la menţinerea mediului înconjurător local, regional şi global, acesta fiind cadrul de manifestare a tuturor acţiunilor umane. Realizarea stabilităţii necesare unei stări de securitate solide nu se înfăptuieşte, însă, doar prin acţiunea singulară a factorilor aparţinând unei dimensiuni, ci prin acţiunea întreţesută a diferiţilor factori ce se manifestă în toate dimensiunile securităţii.

5.1. Sursele de instabilitate

Literatura de specialitate consideră mediul de securitate drept un ansamblu de sisteme: forţe şi actori politici, procese şi reguli de funcţionare şi reglare. Respectând regula oricărui sistem acesta este caracterizat de stabilitate sau instabilitate, stare dată de absenţa/prezenţa factorilor de risc în ansamblul său.

[126] Definiţia este citată de Barry Buzan în lucrarea sa „*Popoarele, statele şi teama*”, editura Cartier, Chişinău, 2000, p.28.

Mediul internaţional de securitate

Sursa majoră de instabilitate cu cel mai mare potenţial beligen se află în dezechilibrele create de labilitatea sistemică a societăţii omeneşti, într-o perioadă de transformări profunde. Manifestându-se disparat şi indistinct, de multe ori, alteori în mod evident, acestea creează imaginea mediului internaţional de securitate ale cărui principale caracteristici sunt:

1. Sfârşitul bipolarităţii – prin fereastra de oportunitate creată pentru reorganizarea centrelor de putere.

2. Proliferarea actorilor – dezintegrarea unor state federale în ultimele două decenii a dus la creşterea numărului de ţări. Multitudinea problemelor regionale şi mondiale, pe care statele şi le-au propus să le rezolve a condus la sporirea numărului organizaţiilor internaţionale. Efect al globalizării, legăturile economice s-au înmulţit şi diversificat, au apărut noi pieţe de desfacere ceea ce a dus la creşterea numărului companiilor multinaţionale şi a dorinţei lor de afirmare ca actori cu valoare internaţională. Interesul pentru protecţia fiinţei umane a devenit din ce în ce mai vizibil, ceea ce a dus la sporirea şi diversificarea organizaţiilor neguvernamentale umanitare. Terorismul, prin modul său de manifestare, în ultima perioadă, s-a transformat într-un actor global.

3. Expansiunea democraţiei – tot mai multe ţări au îmbrăţişat o etică politică democratică. Însă acest fapt nu înseamnă automat şi adoptarea aceloraşi tradiţii sau moduri de funcţionare unice ale instituţiilor. Respectarea în continuare a sistemului piramidal de conducere lasă puţine şanse implementării principiilor democratice la nivelul instituţiilor.

4. Accesul diferenţiat al statelor la resurse afectează relaţiile dintre acestea.

5. Prăbuşirea unor state – condiţiile economice precare, tulburările sociale sau, mai grav, combinaţii ale acestora, fac ca unele ţări să nu fie capabile să se susţină ca entitate politică, mai ales în cazul statelor al căror comportament este dirijat de motive politico-ideologice, culturale sau religioase (Afghanistan). În vacuumul creat pot interveni alte state sau organizaţii - nu neapărat de securitate şi stabilitate sau umanitare – cum este cazul multor organizaţii teroriste care profită din plin de „*ospitalitatea*” unor astfel de state.

6. Răspândirea conflictelor de tip etnico-religios. Ultimele decenii au arătat că tendinţa spre conflicte ce au la origine pretenţiile teritoriale a scăzut. În schimb, s-au amplificat şi diversificat modalităţile de rezolvare prin forţă a divergenţelor de natură etnică sau religioasă.

7. Creşterea performanţelor tehnicii militare şi proliferarea mai accentuată a acesteia. Progresele ştiinţei şi tehnicii, precum şi răspândirea mijloacelor IT&C tot mai sofisticate au oferit multor actori (statali sau non-statali), posibilitatea de achiziţionare şi deţinere a unor arme, uneori disproporţionate în raport cu nevoile de apărare, puterea şi resursele proprii.

Caracteristicile mediului de securitate ne indică principalele probleme cu care se confruntă actorii internaţionali şi pentru care desfăşoară acţiuni individuale sau de grup, conform intereselor lor. În ciuda creşterii importanţei rolului unor actori non-statali pe scena internaţională, statul rămâne, totuşi, entitatea de referinţă în iniţiativa de identificare a factorilor de risc, a căror prezenţă sau absenţă indică nivelul de stabilitate/instabilitate a mediului de securitate. Natura surselor de instabilitate poate fi clasică, adică situată la nivelul individual al unor dimensiuni ale securităţii (politică, economică, militară, culturală, de mediu ş.a.). În schimb, panoplia surselor de insecuritate s-a îmbogăţit în ultimii ani cu noi elemente ce îşi au originea în fenomene ca:

• terorismul;

• proliferarea armelor de distrugere în masă şi a tehnologiilor pentru arme de distrugere în masă, a materialelor fuzionabile şi a celor chimice şi biologice;

• traficul cu arme, droguri şi persoane;

• imigraţia ilegală, ca urmare a creşterii populaţiei şi a efectelor la nivel politico-social ce decurg de aici.

Demn de remarcat este faptul că, spre deosebire de sursele de instabilitate care se manifestă în cadrul palierului clasic, cele enumerate mai sus prezintă o caracteristică specială, dată de faptul că urmările lor nu sunt limitate la un nivel anume (de exemplu: politic, economic, social ş.a.), ele sunt resimţite la toate nivelele, ceea ce le face să fie considerate

surse majore de instabilitate, cu repercusiuni atât asupra securităţii naţionale, cât şi a celei regionale şi, implicit, globale.

Starea de stabilitate este caracterizată de dinamism, având în vedere că ea poate fi afectată de orice factor de la nivelul dimensiunilor securităţii. Provocările la adresa securităţii pot crea o serie întreagă de instabilităţi ce pot avea ca punct de pornire percepţii greşite sau neînţelegerea realităţilor politice, economice, militare, tehnice ş.a. Problemele politice, reale sau percepute deformat, în special cele de sorginte politico-militară şi diplomatică, dinamica politicii interne, a promovării cu obstinenţă a diverselor valori naţionale, precum şi strategiile în privinţa asumării riscurilor, pot afecta stabilitatea pe arii impresionant de mari.

Surse de instabilitate de natură socio-politică

Foarte cunoscută, accepţiunea că economia este motorul progresului a fost îmbrăţişată de şcolile politico-economice din întreaga lume. Acestea consideră că direcţia dezvoltării este dată de doi factori importanţi: starea de stabilitate/instabilitate politică şi dinamica demografică.

La nivelul relaţiei dezvoltare-stabilitate/instabilitate politică, s-au impus două curente: unii specialişti sprijină ideea conform căreia instabilitatea politică stânjeneşte activităţile productive crescând nesiguranţa – astfel, este încurajată acumularea de capital în detrimentul ratei de creştere economică; alţi specialişti în economie susţin că dezvoltarea economică duce la o creştere a instabilităţii politice, deoarece dezvoltarea economică implică schimbări structurale ce conduc la destrămarea coaliţiilor politice producând reaşezări ale balanţei de putere între diferitele grupuri de interese.

Principalele moduri de manifestare a instabilităţii socio-politice sunt:

- proteste, paşnice sau violente;
- greve generale;
- revolte;
- demonstraţii antiguvernamentale;
- tulburări interne violente;
- lovituri de stat;
- revoluţii.

Modul de manifestare a instabilităţii politice este important, în măsura în care este cel ce ne poate furniza un alt factor cu rol major în aprecierea stării de stabilitate/instabilitate politică, şi anume probabilitatea de schimbare a regimului, şi modul în care se face transferul de putere. Astfel, schimbarea regimului se poate realiza:

- normal – transferul constituţional al puterii;
- sau anormal/forţat – transferul puterii se face în mod neconstituţional.

Schimbarea anormală e valabilă de la înlocuirea elitelor conducătoare, până la o schimbare totală a sistemului politic, inclusiv instituţii importante şi ideologie.

Frecvenţa revoluţiilor, loviturilor de stat, războaielor influenţează în mod negativ creşterea economică. Apreciate drept manifestări ce pot avea ca urmare haosul, dezordinea socială, acestea conduc la reducerea ritmului de dezvoltare a statelor, la diminuarea drastică a nivelului de trai, la pauperizarea maselor, cu consecinţele ce decurg de aici: generalizarea corupţiei, creşterea criminalităţii, dezvoltarea pieţei negre ş.a. Totodată, în ecuaţia stabilităţii, la nivelul relaţiei politică-economie, există o serie de variabile printre care: gradul de independenţă al băncii centrale, deficitele bugetare, creditele externe, rata de schimb etc.

Starea de stabilitate socio-politică este caracterizată de o participare politică competitivă şi legiferată; sistem deschis de recrutare a aparatului executiv; independenţa legală (de jure) şi operaţională (de facto) a executivului. Aceasta oferă credibilitate statului, fapt ce atrage investiţii private autohtone şi străine, ca sursă de dezvoltare economică.

Pentru că actorii şi procesele din sfera politică suferă reglări sistematice, acestea se pot constitui într-un foarte eficient set de indicatori, capabili de a surprinde schimbări subtile ale stării politice. Cu cât sunt mai puţin supuse procesului de reglare, atât procesele cât şi actorii, cu atât este mai mare potenţialul unor schimbări politice şi sociale.

Un factor important ce poate afecta performanţele economice în mod direct sau indirect (prin schimbarea politicilor), în funcţie de nivelul de stabilitate politică internă, este existenţa unei stări de instabilitate politică externă. Situaţia geopolitică contribuie la aprecierea dezvoltării economice a actorilor internaţionali. Numeroase şi prestigioase instituţii specializate folosesc această relaţie drept criteriu în stabilirea punctelor de rating.

Rezultă, deci, că instabilitatea politică, măsurată prin schimbări frecvente ale regimului, prin tulburări şi violenţe, este percepută ca o sursă contraproductivă în dezvoltarea unui stat. La aceasta se adaugă şi fenomenul ***corupţiei***, care, nu de puţine ori, a alimentat instabilitatea politică, majorând riscul unei schimbări de regim.

Pornind de la caracterizarea corupţiei făcută de J.M. Coicoud, prin care aceasta este o sursă majoră de instabilitate politică, pentru că duce la scăderea veniturilor cetăţeanului, provocând totodată pierderea încrederii în politică, putem constata o ierarhizare a sferelor ei de manifestare:

- *politică* sau *marea corupţie*. De regulă, aceasta se desfăşoară la nivelul personalităţilor (politice, economice, sociale ş.a.) care, prin poziţia lor socială, urmăresc interese personale sau ale grupului căruia îi aparţin. În multe din cazuri, după cum relevă majoritatea studiilor în domeniu, corupţia politică apare a fi strâns legată de veniturile necesare campaniilor electorale[127];

- *birocratică* sau *mica corupţie*. Se manifestă la nivelul cetăţeanului interesat ca funcţionarii publici să grăbească procesul birocratic. Analizată în mod individual, acest tip de corupţie nu afectează sfera politică. Privit însă ca un fenomen de masă, el poate prejudicia economia şi imaginea statului.

Urmările sociale ale instabilităţii politice şi impactul acestora diferă de la un stat la altul, în funcţie o serie de factori, printre care şi *dinamica demografică.* Aceasta poate constitui, de asemenea, o sursă de instabilitate, în special în plan naţional (suprapopularea zonelor urbane) dar şi regional şi chiar global. Politicile demografice inadecvate pot afecta echilibrul unor spaţii întinse de convieţuire umană, din cauza relaţionării directe cu alocarea resurselor.

Evoluţia dinamicii demografice, cu potenţial generator de instabilitate, prezintă câteva tendinţe majore.

La nivel naţional, creşterea populaţiei într-un ritm alert, care nu poate fi susţinut de o creştere economică cu un ritm similar, generează dezechilibre în modul de alocare a resurselor, ceea ce duce la cereri către autoritate (guverne). Caracterul slab al unei astfel de autorităţi, dat de lipsa unui instrumentar care să îi permită gestionarea unei astfel de situaţii, poate fi sursa unei stări de instabilitate de natură socio-politică.

Una din cele mai frecvente tendinţe la nivel naţional este migrarea populaţiei dinspre mediul rural spre cel urban. Acest fenomen are consecinţe însemnate asupra stabilităţii socio-politice, producându-se o suprapopulare a zonelor urbane, deci o suprasaturare a pieţei forţei de muncă. Aceasta conduce la creşterea ratei şomajului, deprecierea valorii reale a forţei de muncă, cu repercusiuni directe asupra nivelului de trai. În acest timp, zonele rurale se depopulează, forţa de muncă din agricultură şi zootehnie se reduce în mod dramatic, fapt ce conduce la scăderea producţiei agricole, principala sursă de aprovizionare a zonelor urbane.

La toate acestea se mai poate adăuga şi o creştere diferenţiată a populaţiei, ca o sursă de instabilitate ce le poate amplifica pe cele prezentate mai sus. Atunci când diferenţierea se face la nivel etnico-religios (o etnie sau grup religios prezintă o rată de creştere mai mare decât altele, în acelaşi spaţiu) se pot declanşa rivalităţi etnico-religioase având ca punct de pornire problema alocării resurselor (spaţiul fostei Iugoslavii, Irlanda de Nord, India-Pakistan etc.). Acelaşi principiu se respectă şi în cazul criteriului de vârstă, conflictul apărând ca urmare a dezechilibrării balanţei forţei de muncă, şi implicit a sărăciei resurselor bugetare.

Generarea instabilităţii politico-sociale, sau a conflictelor interetnice, ca rezultat al tendinţelor demografice prezente la nivel naţional, are urmări negative asupra stabilităţii regionale, din cauza fenomenului migrării sau refugierii, ambele cu efecte imediate asupra statelor învecinate zonelor de instabilitate.

[127] Schultze, G. and Ursprung, H. *The Political Economy of International Trade and Environment*. 2004.

Tocmai de aceea, politicile ce au în vedere mişcările de populaţie sunt îndelung dezbătute şi atent elaborate, în parlamentele SUA şi ale statelor europene (Franţa, Germania, Marea Britanie ş.a.), căutându-se cele mai adecvate soluţii pentru a preîntâmpina schimbările bruşte ale dinamicii demografice, cu repercusiuni dramatice asupra securităţii naţionale şi internaţionale.

Surse de instabilitate de natură militară

Evoluţia societăţii omeneşti, a forţelor şi structurilor sale de la etapa bipolarităţii la o alta, denumită de analişti de marcă „*uni-multi-polaritate*”[128], „*unipolaritate*”[129] sau „*multipolaritate*”[130] este o expresie importantă a proceselor de coagulare care au loc în cadrul desemnat de fenomenul globalizării.

Progresele economice remarcabile, accesul la informaţii şi puternicul transfer de tehnologii au condus la amplificarea ritmului evoluţiei sistemelor de arme dar şi la creşterea disparităţilor de potenţial militar între state.

Deşi în această etapă s-a intensificat dialogul dintre actorii internaţionali, iar rezultatele au fost pe măsură, statele au continuat să-şi prezerve interesele naţionale şi să le promoveze asigurându-le credibilitatea şi cu potenţialul militar.

Dispariţia sistemului bipolar odată cu căderea „*Cortinei de fier*” a creat o sursă de instabilitate majoră prin favorizarea redeşteptării unor ambiţii naţionale, etnice şi religioase care, nu de puţine ori, au degenerat în conflicte sângeroase.

Totodată, apariţia armatelor naţionale în statele rezultate din destructurarea unor federaţii a dus la schimbarea raporturilor de forţe la nivel subregional, creând disconfort strategic.

Mai mult, lipsa de înţelegere manifestată în retragerea forţelor militare străine de teritoriul noilor state conduce la inflamarea problemelor istorice rămase deschise. În pofida dezbaterilor, conferinţelor şi angajamentelor asumate în cadrul OSCE, UE şi NATO a devenit evident că Rusia nu intenţionează să-şi retragă patrimoniul militar din Transnistria.

Indiferent de pretextul invocat de Moscova situaţia îi nelinişteşte în cea mai mare măsură pe basarabeni care îşi văd libertatea ştirbită în mod grosolan, dar şi pe central-europeni care văd o sursă de instabilitate crescândă, odată cu mutarea frontierei NATO pe Prut.

Fereastra de oportunitate creată după încetarea Războiului Rece a oferit posibilitatea unor state cu veleităţi de lideri regionali să acţioneze concurenţial.

Capabilităţile militare au constituit mijloacele principale de susţinere a pretenţiilor, aceasta cu atât mai mult cu cât recesiunea economică prelungită nu oferea o alternativă credibilă.

Pentru aceasta, virtualii lideri au făcut eforturi materiale considerabile pentru modernizarea şi operaţionalizarea armatelor, fapt ce a creat temeri de îngrijorare pentru celelalte state[131].

Ultimul deceniu al mileniului trecut a constituit începutul unei perioade a cărei principală caracteristică a reprezentat-o faptul că nici o altă putere din lume, fie ea şi nucleară, nu a putut lua iniţiative politico-militare sau economice de anvergură fără asentimentul şi chiar asistenţa SUA. Astăzi, SUA au o poziţie absolut hegemonică în lume.[132]

Intervenţiile din fosta Iugoslavie şi Războaiele din Golf şi Afghanistan au dovedit cu prisosinţă că ponderea maşinii de război americane a fost de peste 80%. Tehnologia, armamentul şi logistica utilizate au fost atât de moderne şi costisitoare încât nici un aliat nu şi le putea permite. „*America are şi intenţionează să menţină o putere militară capabilă să nu poată fi contestată*”[133] a afirmat preşedintele SUA, George W. Bush.

Disproporţia de potenţial militar existentă în lume este de natură să neliniştească unele state sau grupări de state importante. Opoziţia activă şi criticile virulente în special ale Germaniei, Franţei şi Belgiei, la care s-au adăugat cele

[128] Samuel P. Huntington, *The Lonery Superpower*, în Foreign Affairs, martie/aprilie 1999, p. 8.
[129] William Pfaff, *The Question of Hegemony*, în Foreign Affairs, ianuarie/februarie 2001, p. 224.
[130] Jacques Delors, *Et Notre Europe, Comment nous voyons le nouvel orde international*, în Le Monde, 28 mai 2003.
[131] Ivan Eland, *Is Chinese Military Modernization a Threat to the United States?*, în Policy Analysis, nr. 465, 23 ianuarie 2003, pp. 11-12.
[132] Gl. mr. dr. Vasile Paul, col. dr. Ion Coşcodaru, *Centre de putere: De la unipolaritate la multipolaritate*, în Ziua nr. 256 din 3 mai 2003, p. 1.
[133] Apud Ibidem.

ale Rusiei şi Chinei faţă de decizia SUA de a interveni militar în Irak reprezintă o reacţie specifică la emergenţa unei surse de instabilitate cu rezonanţă mondială.

Domeniul nuclear nu a fost niciodată unul stabil, dovadă fiind cursa pentru deţinerea şi dezvoltarea arsenalului nuclear.

Strategia nucleară a unei ţări poate avea atât consecinţe previzibile cât şi imprevizibile. Istoria recentă indică faptul că securitatea construită pe deţinerea de arme nucleare nu poate rezista. Deţinerea armei nucleare de către SUA a făcut ca URSS şi Marea Britanie să-şi dezvolte arsenale nucleare. Au urmat, previzibil, Franţa şi China. Forţa nucleară a Chinei a făcut ca India să-şi dezvolte propriul arsenal nuclear, urmată de Pakistan. Israelul a decis dezvoltarea forţei nucleare pentru a avea un avantaj asupra vecinilor ostili. Acest fapt i-a furnizat lui Saddam Hussein pretextul de a dezvolta capacitatea nucleară a Irakului. Există, însă, bănuieli, că şi Iranul încearcă acelaşi lucru.

Momentan, SUA încearcă introducerea planului naţional de apărare împotriva rachetelor balistice, care să realizeze protecţia antirachetă a teritoriului său, a aliaţilor şi a zonelor în care sunt desfăşurate trupe americane. Acesta se va realiza printr-un sistem de vectori lansaţi de pe sol, mare, sau din cosmos, care vor putea lovi rachetele inamice, imediat după lansarea lor[134]. Pe cale de consecinţă, dacă se respectă algoritmul prezentat anterior, situaţia poate regenera cursa înarmărilor, cu toată starea de instabilitate care o însoţeşte. Este adevărat că SUA caută să îşi reducă cât mai mult posibil vulnerabilităţile, dar introducerea unui sistem de apărare mult mai eficient din care nu vor lipsi ogivele nucleare va modifica, pentru a câta oară, structura sistemului nuclear global. Este suficient demonstrat că securitatea bazată pe deţinerea de arme nucleare nu poate rezista în timp. Datorită progresului remarcabil făcut în domeniul tehnologiei este doar o chestiune de timp ca dispozitivelor actuale de apărare, extrem de sofisticate să li se opună mijloace similare, mult mai perfecţionate, destinate scopurilor ofensive.

Faptele au demonstrat că deţinerea de arme nucleare nu garantează securitatea ci, mai degrabă, îi alterează starea. Singura posibilitate de reducere a oricărui risc de atac nuclear pare a sta mai degrabă în eliminarea armelor nucleare, aşa cum a fost prevăzut în Tratatul de Neproliferare şi reiterat (în 2000) la Conferinţa de revizuire a acestui tratat, pentru că introducerea rachetelor balistice ar putea creşte instabilitatea globală.

Surse de instabilitate de natură ecologică

Securitatea mediului este un concept folosit pentru a puncta relaţia dintre condiţiile de mediu şi interesele de securitate. Securitatea mediului este un factor de control al stabilităţii socio-politice, în sensul distribuirii resurselor naturale. Deşi există un spectru extrem de larg al factorilor ce se combină în relaţia umanitate-mediu este important de precizat că stabilitatea socială, economică şi politică sunt influenţate în mod direct de starea mediului. Astfel, o comunitate, regiune sau stat, pot fi caracterizate de prezenţa unei stări de insecuritate la nivelul căreia instabilitatea socială şi degradarea mediului să coincidă, dar aceasta din urmă să nu fie implicit cauza primei; sau poate exista situaţia inversă, când inegalităţile între grupuri (etnice, religioase), dinamica populaţiei, sunt cauza degradării mediului local sau regional ca efect al sărăcirii resurselor naturale.

Transformările în mediu generează instabilitate, cu implicaţii directe la nivelul raţiunilor de securitate. Starea de insecuritate a individului sau grupului poate fi afectată de transformări ca: lipsa surselor de hrană sau a apei, poluarea aerului, efectul de seră ş.a. Conform rezoluţiei ONU 2200/XXI/16.12.1966, statele au dreptul suveran de a-şi exploata propriile resurse din teritoriul naţional, în funcţie de politica naţională în domeniul mediului înconjurător, şi au datoria de a asigura ca activităţile, exercitate în limitele jurisdicţiei lor, să nu provoace daune mediului înconjurător din alte state[135].

Caracterul transfrontalier al poluării, care reprezintă una dintre cele mai actule surse de instabilitate, impune necesitatea respectării principiilor de drept internaţional statuate. În caz contrar, aceasta poate degenera în conflict.

[134] *Pentagon awards fast interceptor missile deal,* în *Jane's Defence Weekly,* 10 septembrie 2003, p. 5.

[135] cf. *European Community Environment Legislation*, vol. 3, *Chemicals, Industrial Risks and Biotechnology*, Office for Official Publications of the E.C. Luxemburg, 1992.

Date fiind efectele directe şi indirecte ale diferitelor transformări de mediu, cu cauze naturale, sau din cauza intervenţiei umane, impun tratarea acestui subiect în politicile de securitate adoptate pe viitor la nivel regional şi global. Implementarea şi dezvoltarea acestora trebuie să asigure speranţa că naţiunile îşi vor asocia eforturile înainte ca Terra să devină o planetă nelocuibilă.

Surse de instabilitate de natură culturală

Deşi omenirea traversează o perioadă ale cărei fenomene constructive determinante sunt regionalizarea şi globalizarea, elementele etnice şi religioase constituie, încă, puternice repere de definire a comunităţilor umane. Personalizarea diferitelor areale civilizaţionale s-a făcut, pe lângă mulţimea de componente ideologice şi culturale, prin bazele lor etnico-religioase. Solidele rădăcini ce-şi au baza în tradiţie şi religie formează identitatea comunităţilor.

Este cunoscut faptul că acţiunea factorilor de risc la adresa statului, ca actor de bază pe scena internaţională, are loc la nivel de teritoriu, de populaţie şi de identitate. La acest ultim nivel, al identităţii, se pot ivi crize de integrare, de participare sau de distribuţie, identitatea fiind un element definitoriu în ceea ce priveşte interesele, fiind baza articulării lor. Astfel de crize capătă un caracter multidimensional, cu implicaţii economice şi socio-politice. Se poate ajunge la slăbirea instituţiilor sociale şi economice, concomitent cu existenţa unor influenţe externe cauzate de nivelul avansat de interconectivitate la nivel regional şi global, creându-se, astfel, o presiune puternică asupra schimbărilor sociale şi culturale.

Acestea pot provoca reacţii diferite şi complexe, strâns legate de aria de civilizaţie în interiorul căreia se manifestă. În ultimele decenii, astfel de crize au avut loc, în special în zonele unde au existat puternice relaţii sociale tribale şi de clan, cu niveluri slabe ale dezvoltării economice, coroborate cu rate înalte de creştere demografică.

Factorii care generează, stimulează şi agravează conflictele de natură culturală, etnice sau religioase sunt:

• instituţii politico-administrative slabe, ineficiente, corupte, nefuncţionale;

• slăbiciuni ale regimului democratic, ale societăţii civile şi anemica dezvoltare a spiritului public;

• gradul redus de materializare a coerenţei social-economice (decalaje sociale periculoase, grefate pe tribalism, regionalism, antagonisme etnico-culturale şi religioase).

• diferenţe de status;

• un grad sporit de inamiciţie între grupările etnico-religioase aflate între frontierele unui stat sau între state sau între provincii din state diferite;

• orizonturi de aşteptare lipsite de realism ale unor grupuri religioase ori etnico-culturale şi religioase, cu percepţii nejuste ale oportunităţilor şi ameninţărilor;

• degradarea sau prăbuşirea aşteptărilor unor grupuri etnico-culturale şi religioase;

• intervenţii externe (armate, politice, religioase, teroriste, fundamentaliste în state sau complexe regionale de securitate);

• tradiţia istorică;

• voinţa de conflict etc.

Văzută drept o caracteristică a mediului internaţional de securitate, creşterea numărului de conflicte cu natură etnico-religioasă din ultimele decenii a dus la o abordare mai atentă a acestui domeniu. Desfăşurarea unor astfel de conflicte a dus la însuşirea de către comunitatea internaţională a unor „*lecţii învăţate*”, ceea ce a permis dezvoltarea unor strategii care să aibă ca obiect rezolvarea conflictelor existente, dar şi îndepărtarea cauzelor ce duc la apariţia stărilor de instabilitate de origine culturală. În acest sens, se derulează iniţiative în ceea ce priveşte identitatea culturală a grupurilor etnice şi religioase, la nivel regional şi internaţional, prin împărtăşirea valorilor comune, pentru a se forma o bază solidă care să ajute la construirea unei culturi a toleranţei, atât de necesară promovării unui climat de

stabilitate. Fiecare dintre sursele de instabilitate menţionate anterior prezintă caracteristici specifice, ceea ce, după cum am precizat în fiecare caz, le face să producă efecte particulare în funcţie de spaţiul de manifestare, naţional, regional sau global (figura 1). Există, însă, vreun factor ce poate acţiona, cu implicaţii majore, în toate trei? Dacă da, care sunt elementele ce îi favorizează acţiunile, şi cum pot fi împiedicate acestea? Studiul de caz realizat în continuare va încerca să dea câteva răspunsuri la aceste întrebări.

5.2.Terorismul - un actor polivalent

Considerat drept un actor nou pe scena internaţională, terorismul, prin consecinţele acţiunilor sale, atrage atenţia tot mai crescută a majorităţii specialiştilor în domeniul apărării şi securităţii, eradicarea sa constituind o prioritate pe agenda principalilor actori, state sau organizaţii regionale şi internaţionale. Această atenţie este justificată, în mare măsură, de lărgirea spaţiului de manifestare a acestuia, de diversificarea mijloacelor şi procedeelor necesare pregătirii şi desfăşurării acţiunilor teroriste.

În prezent, din cauza complexităţii fenomenului, nu s-a ajuns la găsirea unei definiţii complete, a terorismului, unanim acceptate la nivel internaţional[136]. Ceea ce este unanim acceptat, însă, este faptul că terorismul se constituie într-o ameninţare la adresa securităţii naţionale şi internaţionale[137]. O eventuală definiţie ar trebui să surprindă faptul că terorismul este un ansamblu de acţiuni întreprinse de forţe non-statale, pentru a influenţa politica, inclusiv prin mijloace violente îndreptate, cu precădere, împotriva populaţiei civile. Prin urmare, terorismul implică mijloace militare pentru a-şi realiza scopurile multiple, majoritatea presupunând radicalism religios şi politic, prin paralizarea capacităţii guvernelor de a menţine siguranţa populaţiei.

Ciocnirile dintre terorişti şi forţele de ordine sunt sporadice, uneori spectaculoase, desfăşurate în prezenţa şi cu sacrificiul populaţiei paşnice. Armamentul folosit este un amestec de cibernetică, tehnică de ultimă oră şi mijloace artizanale. Progresul tehnologic a pus în mâna unor indivizi sau grupuri de indivizi capacităţi distructive care altă dată erau destinate doar guvernelor şi armatelor. Aceasta constituie o sursă de instabilitate majoră, pe care comunitatea internaţională nu este deocamdată capabilă să o elimine, fiind cu atât mai gravă cu cât majoritatea organizaţiilor teroriste acţionează la nivel internaţional pentru a-şi realiza obiectivele, multe dintre acestea fiind reflexe ale angoaselor sau revendicărilor de grup generate de probleme interne din statul de origine. Este cunoscut faptul că terorismul prosperă în ţări slabe şi decăzute, unde nu există un control efectiv al statului asupra teritoriului intern. Această stare de fapt a fost creată prin specularea şi amplificarea sistemică a unor lipsuri reale. Sistemul internaţional prezintă o serie de „*goluri*” provenite din faptul că dispune de unele caracteristici externe ale statului – prezenţă sau recunoaştere internaţională -, dar nu şi caracteristicile interne ale unui stat – control intern asupra unui teritoriu, ceea ce permite teroriştilor să acţioneze nestingheriţi.

Astfel, organizaţiile teroriste se pot pregăti şi activa beneficiind de libertate mare de acţiune. Este cazul organizaţiei teroriste Al Quaeda, ce a reuşit să organizeze tabere de antrenament în Afghanistan fără a se teme de interferenţe din partea statului. Iar exemplele pot continua: provinciile de la frontiera de nord a Pakistanului, unde exista un control guvernamental limitat în regiunile pashtune; Yemen, unde puterea guvernului central este slabă în comparaţie cu cea a triburilor; Cecenia, care a beneficiat de un control guvernamental limitat, în special în perioada dezintegrării URSS; Kosovo şi Albania, state slabe, frământate după criza Iugoslavă, unde achiziţionarea de arme era extrem de facilă, mai ales în perioada imediat următoare calmării crizei. Dezvoltarea organizaţiilor teroriste a fost posibilă cu precădere în state cu o pronunţată stare de instabilitate, slab dezvoltate, dar există cazuri în care aceste organizaţii s-au desfăşurat pe teritoriul unor state dezvoltate (IRA în Irlanda de Nord, ETA în Spania).

În ceea ce priveşte consecinţele acţiunilor teroriste, pe lângă pierderile de vieţi omeneşti şi cele de ordin material, avem de-a face şi cu deteriorarea păcii şi a valorilor democraţiei. Terorismul reuşeşte să transforme avantajele

[136] Cf. *Terorismul. Dimensiune geopolitică şi geostrategică. Războiul terorist. Războiul împotriva terorismului,* Colectiv- CSSS, Ed. AÎSM, Bucureşti 2002, p.24.
[137] cf. Col. dr. Grigore Alexandrescu, *Terorismul – ameninţare neconvenţională la adresa securităţii naţionale şi internaţionale*, în Revista Forţelor Terestre nr. 2/2001, p. 6.

democraţiei (libera circulaţie a persoanelor şi bunurilor, libertatea de gândire ş.a.) în vulnerabilităţi. Această transformare are două sensuri, ambele cu implicaţii majore:

1) terorismul se foloseşte de instrumentele atât de necesare bunei desfăşurări a proceselor democratice (mass-media, dreptul la exprimare, confidenţialitatea bancară ş.a.);

2) de cealaltă parte, statul, pentru a limita, până la eliminare, orice încercare de manifestare a acţiunilor teroriste, este nevoit să adopte măsuri de securitate sporite, ajungându-se până la constrângeri ale libertăţilor şi drepturilor cetăţeneşti.

Atunci când acţionează asupra unor societăţi deschise, cum sunt cele democratice, cu o mass-media liberă, terorismul acţionează ca o armă de agresiune şi intimidare, folosind media drept instrument publicitar. De aceea, pot fi impuse, din raţiuni de securitate, măsuri ce pot fi interpretate drept mijloace de împiedicare a dreptului la informare, prin blocarea anumitor informaţii sau de restrângere a libertăţii de exprimare, în scopul evitării propagării unor manifestări de panică care ar facilita eventuale acţiuni teroriste. În aceeaşi măsură, terorismul exploatează dreptul la confidenţialitate acordat de sistemele bancare şi financiare moderne şi libera circulaţie în interiorul ţărilor şi între ele, folosindu-se de data aceasta de instrumente ale procesului de globalizare, proces perceput cel mai frecvent drept o forţă integratoare la nivel global, dar care, concomitent, se dovedeşte un factor favorizant pregătirii şi desfăşurării acţiunilor teroriste.

Factori ce permit organizarea de tip transfrontalier:

• Nivelul ridicat de interdependenţă existent între state, în contextul globalizării;

• Mobilitatea relativ ridicată a membrilor organizaţiilor teroriste[138], favorizată de dreptul liberei circulaţii a individului, permiţând plasarea rapidă în poziţie a voluntarilor;

• Comunicarea facilă, datorată performanţelor mijloacelor de comunicaţii;

• Schimbul rapid de unitate monetară şi informaţie financiară între ţări,care a facilitat obţinerea banilor de la „*sponsori*” ai fenomenului.

Neavând o apartenenţă clară la o zonă geografică, o conducere după reguli şi norme specifice, raportându-se la alte valori decât cele naţionale, organizaţiile teroriste tind să controleze şi să gestioneze domeniile şi sectoarele emblematice ale puterii: economia, finanţele, tehnologia de ultimă oră, resurse energetice ş.a.

Posibile soluţii de eradicare a fenomenului

Pentru a realiza obiectivul declarat al războiului împotriva terorii, comunitatea internaţională, în ansamblul ei, sprijinită de opinia publică şi societatea civilă, dispune de câteva posibile soluţii:

- clarificarea, la nivel internaţional, a conceptului de „*pierderi colaterale*”, cu scopul delegitimizării atacurilor asupra civililor, pentru a nu servi ca o justificare pentru manifestări ale acţiunilor teroriste;
- intervenţia comunităţii internaţionale în statele decăzute, prin acţiuni combinate, inclusiv militare, pentru eradicarea organizaţiilor teroriste (implică, însă, nerespectarea principiului suveranităţii);
- creşterea securităţii pentru a împiedica diferitele mişcări teroriste să profite de avantajele globalizării;
- controale riguroase la frontiere, asupra bunurilor şi indivizilor;
- verificarea frecventă a transferurilor monetare;
- monitorizarea şi controlul informaţiilor;
- întărirea statului, a instituţiilor guvernamentale, prin alocarea de resurse bugetare pentru armată jandarmerie şi poliţie;
- reducerea stimulentelor recurgerii la acte teroriste.

[138] vezi, col. (r) dr. Grigore Alexandrescu, *Modele posibile ale Noului război*, în *Impact Strategic* nr. 1-2/2003, p.135-139.

Succesul militar din Irak şi bătăliile câştigate din Afghanistan, în lupta cu terorismul, sunt stimulative, dar euforia acestor reuşite induce în eroare. Nu va fi nici o victorie de răsunet până când terorismul nu va fi învins definitiv. Istoria nu consemnează etapele intermediare, indiferent cât de mult le mediatizăm astăzi.

Posibile soluţii de eliminare sau prevenire a apariţiei surselor de instabilitate

Complexitatea provocărilor la adresa securităţii, provocată de stările de instabilitate, indică o nevoie crescută de modificare a metodologiilor existente, în scopul unei cât mai eficiente gestionări a unor astfel de situaţii.

În cadrul complex al mediului internaţional de securitate, supus unor schimbări importante în ultimul timp, atenţia comunităţii internaţionale este îndreptată spre punerea în practică a unei viziuni care să contribuie la o consolidare a păcii şi securităţii mondiale, acest lucru însemnând reducerea stărilor conflictuale de orice natură, implicit, acolo unde este posibil, a cauzelor ce le generează. Această viziune presupune, în esenţă, identificarea la scară globală a vulnerabilităţilor, a posibilelor riscuri şi ameninţări ce ar putea conduce la apariţia unor surse de instabilitate sau agravarea unora deja existente. Un element important este însoţirea procesului de identificare a acestora de către analize care să permită crearea de instrumente necesare realizării practice a acestui deziderat, oferind, astfel, soluţii pentru menţinerea, sau revenirea, la starea de stabilitate a nivelului care a fost afectat (global, regional sau naţional) şi să împiedice, totodată, apariţia de surse noi de instabilitate.

Astfel, eforturile căutărilor comune se pot îndrepta în direcţia generării unor soluţii care să se bazeze pe:

• Asistenţa internaţională în procesele de instaurare a păcii şi reconstrucţie a statelor decăzute;

• Implicarea instituţiilor financiare internaţionale prin realizarea unor programe care să ducă la o situaţie economică solidă;

• Intensificarea cooperării în scopul prevenirii şi combaterii ameninţărilor la adresa securităţii regionale;

• Implicarea NATO şi a UE, ca actori ce şi-au dezvoltat instrumentele de prevenire a conflictelor şi managementul crizelor;

• Cooperarea organizaţiilor internaţionale şi regionale de securitate (ONU, NATO, UE, OSCE) pentru dezvoltarea unor mecanisme de securitate şi cooperare în operaţiile de stabilitate;

• Iniţierea unor programe la nivel subregional, regional şi mondial pentru promovarea şi respectarea drepturilor omului, cooperare socio-culturală şi economică care să ducă la creare unor areale de pace şi stabilitate, bazate pe împărtăşirea valorilor fundamentale comune;

• Dezvoltarea de strategii care să conducă la folosirea raţională a resurselor naturale, nu numai în scopul ocrotirii şi păstrării mediului, ci şi în acela al prevenirii unor eventuale surse de instabilitate la nivel naţional sau regional.

Rezultatele acestor căutări se fac deja simţite, eforturile demonstrate în aceste zile de comunitatea internaţională în scopul rezolvării situaţiilor conflictuale din Orientul Mijlociu demonstrează cu prisosinţă acest lucru. Propunerea de realizare a proiectului „*Marelui Orient Mijlociu*" a arătat, în ciuda divergenţelor de opinii – de altfel, normale avându-se în vedere obiectivul acestuia, şi anume instaurarea păcii şi stabilizarea Orientului Mijlociu şi a zonelor limitrofe – că există deschiderea spre dialog şi voinţa de concretizare. S-a realizat astfel şi identificarea unor aspecte prioritare: nevoia de clarificare a problemei islamului politic, astfel încât susţinătorii acestuia să-şi poată exprima convingerile şi altfel, nu numai prin mijloace violente; sprijinirea proceselor de democratizare, atât de necesare în regiune, de către comunitatea internaţională, prin programe adaptate specificului regional şi nu în ultimul rând, o cooperare solidă în lupta împotriva terorismului. În sensul realizării acestui ultim aspect, există deja iniţiative serioase în Pakistan şi Yemen.

Este de presupus că acest proces va căpăta anvergură, atât în dimensiunea sa spaţială, cât şi în cea temporală, implicând resurse, strategii multiple şi acţiuni diversificate, în concordanţă cu natura surselor de instabilitate.

5.3. Sistemul de informare şi avertizare timpurie

Una dintre multele lecţii învăţate de către NATO în operaţiile conduse în Balcani a fost aceea a importanţei existenţei unui sistem propriu de avertizare timpurie despre posibilităţile de prevenire a conflictelor şi de management al crizelor. Avertizarea timpurie oferă mai mult timp pentru analiză, planificare şi pregătire a unui răspuns, iar, în cazul unei intervenţii, măreşte probabilitatea de succes.

Avertizarea timpurie poate contribui, de asemenea, la îmbunătăţirea întregului ciclu decizional privind managementul crizelor, începând cu stabilirea obiectivelor de îndeplinit, dezvoltarea cursurilor de acţiune şi compararea acestora, eventual implementarea unuia dintre acestea şi în final analiza acţiunii şi readaptarea ei când este cazul. Datorită importanţei NIWS, în primele faze ale managementului crizelor şi prevenirii conflictelor, procedurile se vor concentra pe culegerea datelor, evaluarea şi analiza acestora.

Ca în multe alte domenii NATO, schimbările petrecute în cadrul mediului de securitate internaţional au determinat schimbări radicale în cadrul Sistemului de Avertizare Timpurie şi a metodologiei de avertizare timpurie. Sistemul de Avertizare Timpurie din perioada războiului rece, bazat pe principalii paşi făcuţi de adversar în perspectiva declanşării acţiunilor militare, nu mai este relevant în prezent. De aceea, în locul lui s-a dezvoltat un sistem care se concentrează pe evoluţia situaţiei în domeniul politic, economic, al dezvoltării sociale, dar şi în domeniul militar. Mai întâi a fost nevoie de identificarea unei game mai mari de surse pentru potenţiale crize şi apoi adoptarea unei metodologii de răspuns pe măsura acestor circumstanţe.

O altă schimbare a fost determinată de nevoia luării în considerare a interacţiunii din ce în ce mai mari dintre diferitele organizaţii internaţionale cu atribuţii în domeniul păcii şi securităţii. De aceea a fost nevoie de noi metodologii de avertizare, iar NATO a dezvoltat un nou Sistem de Informare şi Avertizare Timpurie – *NIWS (NATO Intelligence Warning System)*, care este destinat să fie mult mai performant decât predecesorul şi care să ia în considerare toată gama de riscuri identificate în *Conceptul Strategic* adoptat la Washington în 1999. El are la bază aprecierile extrem de bine documentate ale analiştilor şi constituie un adevărat proces analitic, spre deosebire de vechiul sistem din perioada războiului rece, care se baza pe măsuri implementate mecanic, selectate dintr-o listă de opţiuni.

Noul sistem acoperă nu numai ameninţările la adresa NATO, ci o gamă mult mai largă de indicatori de risc nemilitar, inclusiv incertitudinea şi instabilitatea din cadrul sau din jurul zonei euro-atlantice, precum şi posibilele crize ce pot să apară la periferia alianţei. Mai mult, el asigură avertizarea despre creşterea instabilităţii, crize, ameninţări, riscuri sau interese care pot avea impact asupra intereselor de securitate ale alianţei şi monitorizează detensionarea situaţiei/crizei.

Avertizarea nu este un eveniment, ci este un proces ciclic, în care o criză, risc sau ameninţare este identificată, evaluată, definită şi pentru care se întocmeşte o listă de indicatori critici. Indiscutabil, acest lucru este mai dificil de realizat în prezent, având în vedere caracteristicile mediului de securitate internaţional actual. Indicatorii critici sunt continuu monitorizaţi, iar matricea de evaluare a lor este permanent actualizată. Avertismentul este transmis, iar ciclul se reia.

De o importanţă deosebită pentru acest proces este faptul că eficienţa lui depinde de integrarea sa în sistemul de management al crizelor disponibil pentru luarea deciziilor.

Strategia de informare publică

Un alt domeniu de schimbări esenţiale, ca urmare a lecţiilor învăţate din operaţiile NATO din Balcani, a fost concepţia NATO privind informaţiile publice şi relaţiile cu mass media.

În timpul campaniei aeriene din Kosovo, NATO a fost copleşit de întrebări ale mass media cu privire la acţiunea desfăşurată, şi la care nu a fost în măsură să răspundă efectiv. Astfel că nevoia de a avea o strategie proprie de informare publică, total integrată sistemului de management al crizelor, a fost foarte clară. S-a recunoscut astfel faptul că modul de comunicare cu mass media poate avea un impact critic asupra opiniei publice.

De aceea, ca urmare a experienţei acumulate pe timpul campaniei aeriene din Kosovo, inclusiv din campania media, foarte activă, a preşedintelui Milosevic, NATO a decis înfiinţarea unui Centru pentru Operaţii Media (*Media*

Operations Center – MOC), pentru realizarea expertizei media la nivel înalt, pentru a întâmpina problemele media, a formula răspunsuri şi a coordona eforturile media în capitalele ţărilor partenere. Operaţiile media au fost astfel îmbunătăţite şi acum au fost încorporate în sistemul NATO, devenind parte a Sistemului NATO de Management al Crizelor.

Strategia NATO de informare publică are drept principale obiective: asigurarea suportului opiniei publice pentru începutul operaţiilor militare şi prezentarea şi comunicarea misiunilor într-un mod pozitiv, eficient şi consistent în cadrul ţărilor NATO, dar şi în cadru internaţional.

Printre altele, au fost considerate necesare următoarele:

- o strategie proactivă dezvoltată, ca parte a procesului de planificare operaţională;
- coordonarea exactă între NATO şi structurile naţionale specifice;
- organizarea unui centru de management al informaţiilor publice pe timpul desfăşurării crizelor;
- stabilirea procedurilor de operare standard pentru buna funcţionare a Centrului de Informare Publică (*Public Information Center – PIC*);
- stabilirea unui singur purtător de cuvânt al alianţei sau realizarea unei strânse coordonări a purtătorilor de cuvânt;
- stabilirea purtătorilor de cuvânt militari şi civili în măsură să răspundă rapid şi cu acurateţe la întrebările mass media.

Activităţile de parteneriat

Aşa după cum deja am arătat, aliaţii subliniază importanţa activităţilor de cooperare în cadrul *Euro-Atlantic Partnership Council (EAPC)*, *Parnership for Peace* (PfP), *NATO Russia Council* (NRC), *NATO Ukraine Commission* (NUC), *Mediteranean Dialogue* pentru prevenirea conflictelor şi managementul crizelor. Atât aceste activităţi, cât şi ţările participante la ele pot contribui la prevenirea conflictelor şi managementul crizelor în diferite moduri. O importantă contribuţie o reprezintă reducerea tensiunilor structurale prin adoptarea normelor şi practicilor democratice, renunţarea la disputele nerezolvate şi realizarea reformelor în domeniul apărării de către statele care aspiră la statutul de membru al alianţei sau participarea în cadrul programului PfP. Acest lucru se poate observa dacă privim modul, uneori dramatic, în care s-au realizat reformele în cadrul celor şapte ţări invitate să devină membre ale alianţei la Summit-ul de la Praga din 2002.

Activităţile de cooperare NATO contribuie, de asemenea, la managementul crizelor şi prevenirea conflictelor prin discutarea activă a crizelor în desfăşurare sau a celor potenţiale. Aceste consultări permit concentrarea atenţiei asupra problemelor ce pot duce la reducerea tensiunilor.

Al treilea aspect al sprijinului prevenirii conflictelor şi managementului crizelor este reprezentat de voinţa politică a ţărilor din cadrul PfP, precum şi a altor ţări participante la operaţiile de răspuns la crize conduse de NATO acordată soluţionării acestora. Acestea sunt reflectate în declaraţiile adoptate de organismele mai sus menţionate, precum EAPC, cu privire la atacurile teroriste din 11 septembrie 2001 sau în poziţia adoptată de acestea în cadrul altor organizaţii internaţionale în legătură cu aceeaşi problemă.

În final, dar nu cu cea mai scăzută importanţă, ţările partenere şi-au adus contribuţii importante la operaţiile de răspuns la crize conduse de NATO, participând cu forţe sau prin sprijinul naţiunii gazdă (autorizarea folosirii spaţiului aerian sau terestru sau acordarea altor facilităţi).

Au fost multe schimbări în domeniul Parteneriatului pentru Pace şi în mod deosebit în domeniul îmbunătăţirii continue a parteneriatului operaţional. Astfel, NATO consideră ca fiind importante:

- creşterea rolului ţărilor partenere pentru prevenirea conflictelor şi managementul crizelor;
- transformarea relaţiilor NATO cu ţările partenere de la statutul de relaţii PfP noncriză la cel de implicare efectivă a acestor ţări în managementul crizelor;

- punerea la dispoziţia partenerilor şi a altor organizaţii internaţionale a informaţiilor adiţionale, considerate clasificate pe timpul crizelor.

Unul dintre multele aspecte care s-a schimbat semnificativ a fost acela al gradului în care ţările partenere pot participa la discuţiile referitoare la operaţiile de răspuns la crize. Deşi aliaţii iau decizia finală privind planificarea şi executarea operaţiilor de răspuns la crize, s-au făcut paşi importanţi în ceea ce priveşte cantitatea de informaţii ce poate fi pusă la dispoziţia partenerilor, timpul avut la dispoziţie de către aceştia pentru a reacţiona şi măsura în care părerile lor sunt luate în considerare în cadrul deciziilor adoptate de aliaţi.

Importanţa participării ţărilor din cadrul programului PfP la operaţiile de răspuns la crize conduse de NATO este reflectată de Cadrul Politico-Militar pentru Operaţii PfP sub conducerea NATO (*Political Military Framework for NATO-led PfP Operations* – PMF), adoptat la Summit-ul de la Washington, care oferă cadru specific integrării partenerilor în structurile politice şi de comandă pentru participarea acestora la:

- planificarea operaţională;
- aranjamentele de comandă;
- consultările politice şi luarea deciziilor.

Aliaţii şi partenerii au convenit că procesul de informare şi consultare, cu contribuţia partenerilor, facilitează semnificativ desfăşurarea operaţiilor NATO de răspuns la crize.

Revizuirea periodică a PMF oferă oportunităţi bune pentru îmbunătăţirea acestui document.

Cooperarea cu alte organizaţii internaţionale, care contribuie la menţinerea păcii şi securităţii este o altă faţetă a implicării NATO în prevenirea conflictelor şi managementul crizelor.

Deşi Tratatul de la Washington conţine referiri explicite la angajamentul NATO faţă de principiile *Cartei ONU* şi *Cartei Naţiunilor Unite*, în timpul războiului rece contactele dintre NATO şi ONU s-au menţinut la un nivel scăzut.

Una dintre schimbările importante în acest sens s-a produs încă de la Summit-ul de la Roma din 1991, când în *Conceptul Strategic* adoptat atunci s-au făcut referiri la nevoia unei concepţii lărgite de securitate, prin lărgirea cooperării dintre NATO şi alte organizaţii internaţionale.

Cu respect faţă de rolul alianţei în promovarea păcii şi securităţii internaţionale, *Conceptul Strategic* lansat în 1991 recunoaşte explicit: "contribuţia valoroasă adusă de alte organizaţii cum ar fi Comunitatea Europeană şi OSCE şi că rolurile acestor instituţii sunt complementare"[139].

În secţiunea referitoare la prevenirea conflictelor şi managementul crizelor, *Conceptul Strategic* din 1991 menţionează că: "Dialogul şi cooperarea în cadrul întregii Europe trebuie în totalitate promovat pentru a împiedica apariţia crizelor şi a asigura prevenirea conflictelor odată ce securitatea aliaţilor este inseparabil legată de a tuturor celorlalte state din Europa. În acest sens, aliaţii vor sprijini rolul procesului CSCE şi instituţiile acestuia. Alte organisme cum sunt Comunitatea Europeană, Uniunea Europei de Vest şi Naţiunile Unite pot, de asemenea juca un rol important"[140].

Aceleaşi puncte au fost atinse şi în *Declaraţia de Pace şi Cooperare* adoptată la Roma în acelaşi timp, care precizează că: "a fost nevoie de un nou cadru instituţional pentru că NATO a lucrat în sensul unei noi arhitecturi de securitate europene în care NATO, CSCE, WEU, şi Consiliul Europei să fie complementare. Această interacţiune va avea cea mai importantă semnificaţie în prevenirea instabilităţii şi divizărilor ce pot fi rezultatul a numeroase cauze cum ar fi decalajele economice sau naţionalismul violent"[141].

Eforturile de iniţiere a unei asemenea concepţii coerente au avut un start dificil. ONU a răspuns fără entuziasm eforturilor NATO de a se implica în crizele din fosta Iugoslavie. Ulterior, datorită dificultăţilor întâmpinate de misiunea ONU „UNPROFOR", contactele NATO – ONU s-au dovedit esenţiale şi benefice la toate nivelele, iar în final o forţă condusă de NATO a fost dislocată în Balcani.

139 *Strategic Concept,* adoptat la Summit-ul NATO de la Roma, 1991, para. 27.
140 Ibidem, para. 33.
141 Ibidem, para. 3.

Utilitatea unei legături continue s-a materializat prin stabilirea unor echipe de legătură formate din ofiţeri din IMS la sediul central ONU din New York, respectiv oficiali ONU la Cartierul General NATO din Brusseles. Aceste echipe de legătură au avut o contribuţie majoră pentru eficienţa cooperării dintre cele două organizaţii.

De asemenea, o legătură strânsă între NATO şi ONU s-a stabilit la nivelul Oficiului NATO pentru Planificarea Urgenţelor Civile (*NATO Civil Emergency Planning Oficials* - NCEPO) respectiv Departamentului pentru Coordonarea Asistenţei Umanitare al ONU (*Coordination of Humanitarian Assistance* – UNOCHA)

Asemenea aranjamente de legătură s-au stabilit şi cu OSCE. Acestea au inclus vizite periodice, conduse de către directorul pentru Managementul Crizelor şi Operaţii din cadrul NATO şi, respectiv, şeful Centrului de Prevenire a Conflictelor OSCE, în scopul schimbului de opinii cu privire la evoluţia situaţiilor actuale sau potenţiale de interes viitor şi căutarea de noi soluţii pentru îmbunătăţirea cooperării dintre cele două organizaţii.

Importanţa cooperării cu OSCE în domeniul managementului crizelor şi prevenirii conflictelor se regăseşte şi în *Declaraţia Summit-ului de la Praga*, care menţionează: "Pentru promovarea păcii şi stabilităţii în spaţiul euro-atlantic, NATO va continua să dezvolte o cooperare rodnică şi deschisă cu OSCE, în special în domenii complementare managementului crizelor şi a reabilitării postconflict"[142].

Mai mult, NATO a stabilit legături şi cu alte organizaţii internaţionale referitoare la campania aeriană din Kosovo şi apoi la KFOR.

Cu toate că aceste contacte cu ONU şi OSCE nu au avut drept scop îmbunătăţirea simultană a planificării civile şi militare a operaţiilor de răspuns la crize, ele şi-au adus contribuţia la îmbunătăţirea cooperării dintre aceste organizaţii. Aceasta a facilitat răspunsul atât la nivel strategic, cât şi la nivel tactic, aşa cum s-a întâmplat în Bosnia-Herţegovina, Kosovo şi Macedonia.

Raportul NAC referitor la concluziile NATO cu privire la operaţiile din Balcani notează importanţa legăturii cu ONU şi OSCE, precum şi cu alte organizaţii, şi recomandă întărirea cooperării, pentru o mai bună conlucrare pe timpul viitoarelor operaţii de răspuns la crize.

5.4. Sfârşitul războiului rece, începutul Germaniei reunite

Planul de pace privind Germania, dar şi securitatea europeana stipula:

- Reunificarea şi incheierea unui tratat de pace pe etape;

- Controlul marmarilor şi dezarmarea;

- Unificarea Berlinului prin alegeri libere supravegheate de Natiunile Unite[143]

Refuzul sovietic a aratat ca problema Germaniei se afla intr-un impas, propunerile sovietice ca si cele occidentale erau intr-o totala discrepanta. In acest moment de tensiune, SUA si URSS au trecut la o diplomatie a inaugurarilor. În anul 1959 a avut loc prima vizită a unui conducator sovietic la Washington (15 - 28 septembrie 1959), Hrusciov făcând un adevărat tur al Americii. Negocierile dintre cei doi lideri păreau ca vor rezolva toate problemele politicii mondiale: problema germană, cursa înarmarilor, dezvoltarea relaţiilor bilaterale. Dar procesul de destindere a fost oprit de capturarea, în mai 1960, a unui avion de spionaj american deasupra Uniunii Sovietice. Liderii sovietici au refuzat dupa acest incident să reia conferinta de la Paris în vara anului 1960 şi să gasească o soluţie la problema Berlinului. Incidentul a schimbat radical climatul diplomatic international, Hrusciov se afla sub presiunea aripii dure de la Moscova, care-l acuza că, în numele politicii de coexistenta pasnica, cedeaza in fata Occidentului. De asemenea, liderii comuniști chinezi criticau dur politica externa a U.R.S.S.

Reluată după îndelungate tatonări, Conferinţa de la Paris a fost un real eşec, liderul sovietic acuzând în discursul său SUA, Marea Britanie şi Franta de acest eşec. Criza Berlinului a continuat si sub noul preşedinte american John F. Kennedy. În iunie 1961, Hrusciov a dat un nou ultimatum de 6 luni pentru rezolvarea problemei Berlinului. Întanlirea

[142] Prague Summit Declaration, para. 12.
[143] Jean-Baptiste, Duroselle; Andre, Kaspi, *op.cit.,* p. 94

liderului sovietic, Hrusciov, cu noul presedinte american, J.F. Kennedy, la Viena in iunie 1961 a reprezentat un eveniment diplomatic major, soldat insa doar cu o confruntare de idei, nu si cu adevarate negocieri diplomatice.

Puterile occidentale si-au afirmat hotararea, la o reuniune a ministrilor de Externe ai SUA, Marii Britanii, Frantei si RFG de a pastra, cu toate mijloacele, prezenţa trupelor occidentale în partea de Vest a Berlinului. În consecintă, acţiunea sovietică a fost dură. Astfel, pe 13 august 1961 locuitorii Berlinului s-au trezit într-o închisoare, se inaltase un gard de sarma ghimpata între Berlinul de Est si cel de Vest si, in timp, a fost construit un zid de beton. Concomitent, o declaratie a statelor participante la Tratatul de la Varsovia propunea autoritatilor R.D.G. să introducă la graniţele Berlinului de Vest măsuri de paza siguranţă şi control.

Zidul Berlinului a devenit simbolul eşecului regimului comunist de a impiedeca fuga germanilor din Est in Vest, dar si al terorii, opresiunii comuniste şi al delimitarii clare a celor două sfere de influenţă. Lipsa de reacţie a diplomaţiei americane a produs un şoc în Europa Occidentală, dar mai ales în R.F.G. Reacţia americana a fost tardiva şi nesemnificativă. Intr-un gest simbolic, Washingtonul trimitea în Berlinul de Vest, 15.000 de militari americani care stationasera pana atunci în alte locuri de pe teritoriul R.F.G.

Ridicarea zidului a dus la o rapidă creştere a tensiunii internaţionale. Dar, criza Berlinului a aratat ca cele doua mari puteri nu vor apela la un conflict armat pentru a-si redefini sferele de influenta. Relatiile americano-sovietice aveau ca fundament statu quo-ul Yaltei. Criza Berlinului a deschis drumul reconcilierii franco-germane si al realei uniri a diplomaţiilor Europei Occidentale.[144] Ridicarea zidului marchează sfârşitul visului privind reunificarea Germaniei. El permite menţinerea în R.D.G. a unui regiuni împotriva căruia cetaţenii nu pot „vota plecând" şi intăreşte legaturile dintre Germania de Vest şi America, simbolizate de Kennedy, care declara: „Sunt berlinez." Paradoxal, suprimând o sursă de conflict, zidul faciliteaza, de asemenea, relatiile dintre Est şi Vest si a ajutat la destindere[145].

Economia sovietică nu a rezistat efortului economic şi financiar uriaş presupus de cursa înarmarilor. Într-un singur an, 1989, regimurile comuniste din Germania de Est, Polonia, Cehoslovacia, Ungaria, România şi Bulgaria s-au prabusit iar celebrul zid al Berlinului a fost demolat. Dispriţia blocului comunist a condus la modificări importante în raportul de forte pe plan mondial Organizatia Tratatului de la Varşovia este dizolvată în 1991, multe dintre fostele state membre devenind membre NATO.

[144] Cristina, Păiuşanu-Nuica, *op.cit.,* p. 96
[145] Valeria, Filimon (coord.), *op.cit.,* p. 610

Capitolul 6

BLOCAREA/LIMITAREA VIOLENŢEI DIN CONFLICTE: PEACEKEAPING (MENŢINEREA PĂCII)

6.1. Menţinerea păcii în cadrul ONU

Prevenirea conflictelor reprezintă un complex de măsuri şi activităţi organizate şi executate cu scopul de a preveni suferinţele umane şi a oferi o alternativă mai puţin costisitoare operaţiilor politico-militare pentru rezolvarea conflictelor înainte ca acestea să devină violente. În acest sens, diplomaţia preventivă, promovată sub forma medierii, concilierii sau negocierii, reprezintă metoda de bază promovată de Organizaţia Naţiunilor Unite pentru prevenirea conflictelor. Emisarii sau reprezentanţii speciali ai secretarului general al ONU sunt angajaţi în acţiuni de diplomaţie preventivă oriunde în lume, iar în majoritatea cazurilor aceştia acţionează în strânsă cooperare cu reprezentanţii organizaţiilor regionale.

Deşi diplomaţia preventivă este metoda consacrată de prevenire şi rezolvare a conflictelor, care şi-a dovedit din plin valabilitatea, experienţa Organizaţiei Naţiunilor Unite din ultimii ani ne arată că există multe alte forme de acţiune cu efect preventiv ridicat. Printre acestea se numără: dezvoltarea de proiecte în contextul unor strategii preventive, acţiuni umanitare, dislocarea preventivă şi dezarmarea preventivă.

Complementar diplomaţiei preventive sunt dislocarea şi dezarmarea preventivă. Structurile militare de menţinere a păcii pot fi dislocate preventiv într-o zonă de potenţial conflict, în scopul menţinerii acestuia pe aşa-numita “linie de plutire”, reducerea tensiunilor şi promovarea încrederii reciproce dintre părţi. Dislocarea preventivă a fost adoptată cu succes în misiunile desfăşurate de ONU în Macedonia, Republica Central Africană sau cu alte ocazii şi rămâne o opţiune importantă în prevenirea conflictelor.

Dezarmarea preventivă urmăreşte reducerea cantităţii de armament uşor în zonele cu risc ridicat de conflict. El Salvador, Mozambic sau unele regiuni sunt exemple edificatoare, în care trupele ONU au fost angajate în colectarea şi distrugerea armamentului uşor, ca parte a întregului proces de pace.

Dezvoltarea unor proiecte în contextul strategiilor preventive, denumite şi “prevenire structurală a conflictelor”, se referă la activităţi desfăşurate exclusiv înainte de începerea conflictului. Aşa cum practica a demonstrat, sărăcia, dezechilibrele socio-economice, subdezvoltarea, lipsa unei guvernări adecvate, nerespectarea drepturilor omului sunt surse potenţiale de conflict, care nu pot fi combătute decât prin dezvoltarea unor programe adecvate, pe termen lung, care să ducă la eradicarea cauzelor acestor fenomene. Aceste programe iniţiate şi îndeplinite de Secretariat sau de diferite agenţii şi departamente ONU fac parte din aşa-numita strategie de prevenirea structurală a conflictelor.

La nivelul ONU, Departamentul pentru Afaceri Politice (Department of Political Affairs) este organismul responsabil cu promovarea strategiilor de prevenire a conflictelor. Acesta este asistat de Unitatea de Planificare Politică (Policy Planning Unit) şi sprijinit de divizii regionale. De asemenea, pentru îmbunătăţirea eficienţei acţiunilor preventive, diferite departamente şi agenţii ONU au dezvoltat strategii comune de lucru, dintre care fac parte:

- UN Interdepartmental Framework for Co-ordination on Early Warning and Preventive Action, care este un program de coordonare a activităţilor unor departamente, agenţii şi oficii ONU în domeniul acţiunilor de prevenire timpurie;

- UNDP/DPA Programme on Building National Capacity for Conflict Prevention, iniţiat în noiembrie 2003 cu scopul de a sprijini implementarea programelor ONU de prevenire a conflictelor în diferite ţări şi în care potenţialul acestora este ridicat;

- DPA Prevention Team oferă cadrul intradepartamental de dezvoltare a opţiunilor privind prevenirea conflictelor;

- discuţii şi dezbateri la nivelul Comitetului Executiv pentru Pace şi Securitate (Executive Committee on Peace and Security);

- programe de instruire în domeniul prevenirii timpurii, organizate de Colegiul Naţiunilor Unite (United Nations College) şi Departamentul pentru Afaceri Politice;

- High-Level Panel on Threats, Challenges and Change (dezbaterea la nivel înalt ameninţări, provocări şi schimbare), iniţiată de secretarul general al ONU în noiembrie 2003, în scopul examinării ameninţărilor şi provocărilor la adresa păcii şi securităţii, inclusiv a celor economice şi sociale ce au legătură cu pacea şi securitatea şi formularea recomandărilor pentru un răspuns colectiv adecvat la acestea.

Aşadar, prevenirea conflictelor, înscrisă în Carta ONU ca una din obligaţiile principale ale statelor membre, implică o gamă variată de acţiuni în domenii diverse, precum buna guvernare, drepturile omului, dezvoltare economică şi socială, în scopul rezolvării disputelor înainte ca ele să devină violente sau pentru împiedicarea extinderii violenţelor, dacă acestea deja au apărut. De asemenea, avertizarea timpurie este o componentă esenţială a prevenirii cu ajutorul căreia Naţiunile Unite monitorizează foarte atent evoluţiile politice şi de altă natură din întreaga lume, în scopul detectării ameninţărilor la adresa păcii şi securităţii internaţionale, oferind astfel expertiza necesară Consiliului de Securitate şi secretarului general al ONU pentru promovarea acţiunilor preventive.

În 1992, secretarul general al ONU a prezentat Adunării Generale documentul intitulat Agenda pentru Pace (Agenda for Peace), din care rezultă clar că promovarea păcii şi securităţii colective va constitui preocuparea esenţială a Naţiunilor Unite în secolul al XXI-lea, iar prevenirea conflictelor va fi direcţia principală de acţiune.

În 1995 a fost creată echipa-cadru (The Framework Team) pentru coordonarea activităţii tuturor departamentelor din cadrul Secretariatului General (politic, umanitar şi de peacekeeping) implicate în misiuni de prevenire şi menţinere a păcii. Cadrul de coordonare astfel creat a evoluat continuu, echipa-cadru coordonând în prezent activitatea a 23 de agenţii, departamente şi programe ONU, printre care se numără: DDA, DESA, DPA, DPKO, FAO, ILO, OCHA, OHCHR, UNDP, UNESCO, UNFPA, UNHABITAT, UNIFEM, UNICEF, UNHCR, WFP, WHO, World Bank şi IMF. DPI şi Departamentul Executiv al Secretarului General participă ca observator, iar UNEP şi UNODC în funcţie de situaţie.

Echipa-cadru acţionează ca un catalizator pentru avertizarea timpurie şi propune organismelor abilitate ale ONU iniţierea de acţiuni preventive sau preemptive pentru înlăturarea tensiunilor apărute la un moment dat. De regulă, propunerile sunt avansate către Comitetul Executiv pentru Pace şi Securitate (Executive Committee on Peace and Security) sau Departamentului pentru Afaceri Umanitare (Humanitarian Affairs).

La iniţiativa secretarului general, secretariatul ONU a fost reorganizat în 1997, în scopul unei mai bune cuprinderi a celor cinci domenii principale de activitate ale organizaţiei: pace şi securitate, afaceri umanitare, dezvoltare şi cooperare, afaceri sociale şi economice şi drepturile omului. Procesul de reorganizare a implicat participarea tuturor departamentelor şi programelor ONU şi a însemnat un important pas în reforma organizaţiei. Totodată, Comitetului Executiv pentru Pace şi Securitate i s-au lărgit competenţele în primele patru domenii, drepturile omului fiind considerat complementar acestora. Comitetul s-a dezvoltat treptat, iar în anul 2002 a fost restructurat, având în prezent în compunere 21 de membri.

În iulie 2003 Adunarea Generală a adoptat prin consens Rezoluţia 57/337, referitoare la prevenirea conflictelor armate, care a însemnat un nou pas important făcut de Naţiunile Unite în lupta pentru prevenirea conflictelor. Această rezoluţie subliniază că pentru prevenirea conflictelor armate va fi promovat dialogul şi cooperarea continuă dintre statele membre, dintre Naţiunile Unite şi organizaţiile subregionale şi regionale, sectorul privat şi societatea civilă.

6.2.Misiunile ONU de peacemaking şi peacebuilding

Conceptul de *peacemaking* se referă la folosirea mijloacelor diplomatice pentru a convinge părţile să înceteze ostilităţile şi să treacă la negocierea condiţiilor de soluţionare paşnică a conflictului. Promovând toată gama acţiunilor preventive, Naţiunile Unite pot juca un rol important în determinarea părţilor să înceteze ostilităţile, dar acest lucru nu se poate face decât cu acordul acestora. Din acest motiv acţiunile de peacemaking exclud în totalitate folosirea forţei împotriva uneia dintre părţi, cu scopul de a pune capăt ostilităţilor; conceptul este folosit în cadrul ONU cu scopul de a semnala *întărirea păcii* (*peace enforcement*).

Consiliului de Securitate şi secretarul general joacă rolurile-cheie în luarea deciziei Naţiunilor Unite de a se implica în gestionarea unui conflict. La propunerea Consiliului de Securitate, secretarul general se poate implica atât la nivel personal, cât şi prin intermediul emisarilor sau al misiunilor speciale ONU în acţiuni de negociere sau mediere a conflictelor. De asemenea, în conformitate cu prevederile *Cartei ONU*, secretarul general este obligat să supună atenţiei Consiliului de Securitate orice problemă care aduce atingere păcii şi securităţii internaţionale şi poate demara acţiuni de diplomaţie preventivă, beneficiind de avantajul imparţialităţii oferit de poziţia sa. În multe cazuri rolul secretarului general al ONU a fost unul crucial în determinarea unei evoluţii pozitive a conflictului. Asemenea cazuri, care reflectă paleta largă de modalităţi în care secretarul general se poate implica în gestionarea conflictelor ca un veritabil *peacemaker,* pot fi considerate Afganistan, Cambodgia, America Centrală, Cipru, Orientul Mijlociu, Mozambic sau Namibia.

Pentru executarea cu succes a acţiunilor de *peacemaking*, Naţiunile Unite, în temeiul capitolului VIII al *Cartei ONU*, au intensificat cooperearea atât cu organizaţiile regionale, cât şi cu alţi actori ai arenei internaţionale. ONU a conlucrat până în prezent cu organizaţii precum *Organization of American States* în Haiti, *European Union* în fosta Iugoslavie, *The Economic Community of West African States* în Liberia şi Sierra Leone, şi *The African Union* în Sahara de Vest, regiunea Marilor Lacuri, Sierra Leone, Etiopia şi Eritreea. Observatorii militari ai ONU au cooperat foarte bine cu forţele de *peacekeeping* ale organizaţiilor regionale în Liberia, Sierra Leone, Georgia şi Tadjikistan.

În contrast cu acţiunile de *peacemaking,* conceptul *peacebuilding* se referă la toate acele acţiuni externe destinate a asista o ţară sau o regiune din lume în tranziţia acesteia de la perioada de război la cea de pace. Eforturile ONU sunt în general îndreptate către implementarea acordurilor de pace prin toată gama de mijloace avute la dispoziţie: militare, diplomatice, politice, economice, sociale, umanitare. Aria de cuprindere a acestor acţiuni începe cu demilitarizarea şi se încheie cu constituirea şi asigurarea bunei funcţionări a instituţiilor naţionale (reactivarea poliţiei şi a sistemul juridic, promovarea drepturilor omului, monitorizarea alegerilor, încurajarea procesului politic, acordarea de ajutor combatanţilor demobilizaţi şi refugiaţilor, programe de reactivare a activităţilor economice şi a serviciilor sociale, stimularea dezvoltării economice etc.).

Conceptul de *peacebuilding* a fost pentru prima dată promovat de secretarul general ONU Boutros-Ghali în documentul intitulat *Agenda pentru Pace* prezentat Adunării Generale în anul 1992. Obiectivul central al acţiunilor de *peacebuilding*, spune documentul amintit, este construirea legitimităţii noului stat, stat care în viitor trebuie să fie capabil să gestioneze de o manieră pacifistă viitoarele dispute, să poată asigura protecţia populaţiei civile şi să asigure respectarea temeinică a drepturilor omului.

Peacebuilding implică acţiunea ONU în cooperare cu toate organizaţiile regionale, inclusive cu Banca Mondială (*World Bank*), organizaţiile economice regionale, organizaţiile nonguvernamentale sau grupările sociale constituite la nivel local. Acţiunile de tip *peacebuilding* au jucat un rol proeminent în intervenţia ONU în Cambodgia, El Salvador, Guatemala, Mozambic, Liberia, Bosnia-Herţegovina şi Sierra Leone, precum şi în mai recentele conflicte din Kosovo, Timorul de Est sau Etiopia-Eritreea.

Departamentul Afacerilor Politice (DPA) este organismul care îndeplineşte rolul principal în acţiunile ONU de *peacebuilding*. Sub directa îndrumare a secretarului general, DPA pune în mişcare întregul mecanism ONU de răspuns la situaţiile postconflict, lucrând strâns cu diviziile regionale (*Geographical Divisions*) şi cu Unitatea de Planificare Politică (*Policy Planning Unit*).

Un aspect considerabil al activităţii DPA îl reprezintă susţinerea activităţilor desfăşurate în zonele de conflict de către reprezentanţii şi emisarii speciali ai secretarului general, precum şi sprijinul misiunilor ONU în aceste zone. În acest

sens, DPA a decis deschiderea unor oficii teritoriale, în scopul unei mai bune susţineri a misiunilor din zonele de conflict. Aceste oficii lucrează direct cu guvernele locale, cu partidele politice şi cu societatea civilă, precum şi cu alţi actori locali, pentru sprijinul eforturilor de tranziţie.

În anul 2002 Grupul de Dezvoltare a Naţiunilor Unite (*United Nations Development Group – UNDG*) şi Comitetul Executiv pentru Afaceri Umanitare (*Executive Committee on Humanitarian Affairs – ECHA*) au constituit un grup de lucru comun pe probleme de tranziţie, pentru a asigura integrarea strategiilor de *peacekeeping,* umanitare şi de dezvoltare în vederea asigurării unui cadru unitar de asistenţă a statelor aflate în tranziţie de la starea de război la cea de pace.

Consiliul Economic şi Social (*UN Economic & Social Council – ECOSOC*) a creat, de asemenea, două grupuri *ad-hoc* de lucru pe probleme de asistenţă a ţărilor africane aflate în perioada postconflict (*Ad Hoc Advisory Groups on African Post-Conflict Countries*), având drept scop evaluarea necesităţilor umanitare şi economice ale acestora şi înaintarea propunerilor pentru un sprijin adecvat din partea comunităţii internaţionale.

6.3. Implicarea ONU în misiuni de peacekeeping

În conformitate cu principiile înscrise în *Carta ONU*, în cadrul Naţiunilor Unite a fost creat Departamentul pentru Operaţii de Menţinere a Păcii (*Department of Peacekeeping Operations – DPKO*), destintat să sprijine statele membre şi să ofere asistenţă secretarului general în eforturile sale de promovare şi menţinere a păcii şi securităţii internaţionale. Sarcina principală a DPKO este să planifice, să pregătească şi să gestioneze direct misiunile ONU de menţinere a păcii, asigurând condiţiile de îndeplinire deplină a mandatului acestora, sub autoritatea directă a Consiliului de Securitate şi Adunării Generale ONU şi cu sprijinul secretarului general în ceea ce priveşte acţiunile. DPKO urmăreşte integrarea eforturilor ONU cu cele ale tuturor entităţilor guvernamentale şi nonguvernamentale în susţinerea comună a operaţiilor de menţinere a păcii.

DPKO asigură orientarea politică şi executivă a operaţiilor de menţinere a păcii, menţinând în acest scop legătura directă cu Consiliul de Securitate, cu părţile în conflict, cu contributorii financiari şi cu trupele ONU dislocate în zonele de conflict, şi urmărind îndeplinirea deplină a mandatului acestora. De asemenea, preocupările DPKO sunt îndreptate spre identificarea forţelor (personal pregătit şi echipamente adecvate) necesare îndeplinirii misiunilor de *peacekeeping* precum şi asigurarea suportului logistic şi financiar al acestora pe întreaga perioadă de desfăşurare.

În acelaşi timp, DPKO oferă consultanţă şi sprijin administrativ şi altor iniţiative ONU, precum şi misiunilor de construire a păcii (*peacebuilding*).

În cadrul Adunării Generale a ONU activează alte şase comitete speciale cu atribuţii în domeniul operaţiilor de menţinere a păcii şi care întocmesc în acest sens rapoarte periodice pe care le prezintă plenului adunării.

Deşi fiecare misiune de menţinere a păcii are specificul ei, toate urmăresc aceleaşi scopuri: înlăturarea suferinţelor umane şi crearea şi susţinerea instituţiilor de promovare a păcii. Prezenţa forţelor de menţinere a păcii are ca efect direct influenţarea evoluţiei procesului politic din zonele de conflict, contribuind activ la implementarea soluţiilor pacifiste, ca alternative la conflict, şi beneficiind de avantajul imparţialităţii pe care ONU îl impune.

În cadrul operaţiilor de menţinere a păcii, componenta militară joacă rolul principal, ea fiind susţinută de numeroase componente civile. În funcţie de mandat, operaţiile de menţinere a păcii pot fi organizate pentru:

- prevenirea escaladării sau internaţionalizării conflictului;
- stabilizarea situaţiei în zona de conflict, după încetarea focului şi susţinerea procesului de pace;
- asistenţa în implementarea prevederilor acordurilor de pace;
- ajutorul în tranziţia statelor către o guvernare stabilă, bazată pe principii democratice, către o bună guvernare şi dezvoltare economică.

Evoluţii majore în sistemul operaţiilor ONU de menţinere a păcii

Cea mai semnificativă evoluţie în domeniul operaţiunilor ONU de menţinere a păcii o constituie amploarea fără precedent a parteneriatului Naţiunilor Unite cu organismele regionale şi subregionale de securitate, concretizată în stabilirea a două misiuni, în Timorul de Est (UNTAET) şi Kosovo (UNMIK), şi în revizuirea misiunilor de observare stabilite anterior în spaţiul african: Republica Democratică Congo (UNMOC) şi Sierra Leone (UNOMSIL/UNAMSIL), toate având mandate complexe, în cadrul cărora ponderea forţelor au constituit-o componentele civile. Aceasta a determinat o schimbare de fond a imaginii acestor operaţiuni care – obligate să facă faţă crizelor intrastatale complexe cu care se confrunta comunitatea internaţională – şi-au accentuat caracterul multidisciplinar: politic, umanitar, de afaceri civile, asistenţă electorală, poliţie civilă, refacerea administraţiilor, dezvoltare economică, deminări ş.a. Componenta militară ONU continuă să asigure, în special, misiuni de observare, de legătură cu forţele organizaţiilor de securitate din spaţiul geografic respectiv, de protecţie, de monitorizare a aplicării acordurilor de încetare a focului şi a măsurilor de dezarmare, de demobilizare şi de reîncadrare a foştilor combatanţi. În acest context, definirea legitimităţii intervenţiilor umanitare, intrarea în vigoare a *Convenţiei privind securitatea personalului Naţiunilor Unite şi asociat* (ianuarie 1999) şi aplicarea în operaţiunile de menţinere a păcii a normelor de drept umanitar internaţional au dominat tematica dezbaterilor din Consiliul de Securitate, precum şi în Comitetul special pentru operaţiuni de menţinere a păcii. În cadrul Departamentului pentru operaţiuni de menţinere a păcii a început procesul de constituire a unui proiect de principii şi linii directoare privind rolul şi funcţiile poliţiei civile în operaţiunile de menţinere a păcii, având în vedere tocmai rolul-cheie jucat de poliţia civilă în noile misiuni (Kosovo, Timorul de Est).

La data de 21 august 2000, printr-o scrisoare adresată preşedintelui Adunării Generale a ONU şi preşedintelui Consiliului de Securitate, secretarul general al ONU, Kofi Annan, a lansat un program ambiţios de reforma a sistemului operaţiunilor de menţinere a păcii. Programul are la bază raportul întocmit de un grup de experţi condus de fostul ministru de Externe algerian, Lakhdar Brahimi.

Raportul „Brahimi” prefigurează un program complex de reformă, menit să transforme operaţiunile de menţinere a păcii dintr-o activitate cu caracter provizoriu, desfăşurată la limita minimă a resurselor şi cu o organizare precară, într-o funcţie principală a ONU, îndeplinită în condiţii de coerenţă organizatorică şi eficientă. Este avută în vedere instituţionalizarea unor proceduri complexe cu caracter preventiv şi de asistenţă a statelor implicate în conflicte pentru a trece de la starea conflictuală la pace, cuprinzând: a) prevenirea crizelor, b) operaţiunile de menţinere a păcii, c) operaţiunile de consolidare a păcii.

Raportul propune organizarea de misiuni de pace credibile, cu mijloace adecvate, capabile să-şi îndeplinească mandatul eficient şi cu succes. Sunt proiectate mecanisme pentru desfăşurarea rapidă a forţelor de pace (în termen de 30 de zile, respectiv 90 de zile pentru operaţiuni mai complexe), astfel încât să se intervină oportun şi să se prevină reizbucnirea conflictului armat.

Raportul prefigurează restructurarea şi mărirea aparatului Secretariatului ONU, în special a Departamentului pentru Operaţiuni de Menţinere a Păcii (DPKO), pentru a-l face apt să conducă eficient operaţiuni de pace. Se solicită modificarea sistemului şi a procedurilor logistice, de achiziţii şi de finanţare, pentru a permite desfăşurarea rapidă a forţelor în zona noii misiuni. Statele membre ale ONU sunt solicitate să constituie brigăzi multinaţionale gen SHIRBRIG şi să pregătească specialişti şi forţe pentru desfăşurarea rapidă, în baza aranjamentelor *stand-by*. Statele care vor participa cu forţe vor fi invitate pentru consultări în cadrul Consiliului de Securitate pe durata pregătirii misiunii şi adoptării mandatului sau când apare necesitatea modificării mandatului.

Aplicarea programului este dependentă de două elemente principale: voinţa politică a statelor membre ONU de a promova schimbarea şi disponibilitatea lor de a aloca resursele necesare pentru transformarea sistemului operaţiunilor de menţinere a păcii. Opinia generală este că există voinţa politică din partea multor state de a sprijini transformarea sistemului. Această opinie se bazează pe următoarele considerente:

- raportul foarte bine articulat care a fost lansat într-un context politic favorabil – Summit-ul Mileniului (7-9 septembrie 2000);

- voinţa politică clară a statelor ca operaţiunile de pace ONU să fie mai bine conturate, în vederea evitării eşecurilor precum cele din Rwanda (1994) şi Srebeniţa (1995);
- interesul celor 89 de state participante la operaţiunile de pace ca acestea să fie mai temeinic organizate, să beneficieze de resursele necesare;
- interesul unor state puternic dezvoltate, tradiţional ataşate procesului de menţinere a păcii (Canada, Marea Britanie, Suedia, Olanda, Finlanda, Franţa etc.);
- atitudinea – în principiu, favorabilă – a membrilor permanenţi ai Consiliului de Securitate, care nu au avut motive să se opună adoptării raportului.

Cooperarea ONU cu organizaţiile regionale

Cooperarea Organizaţiei Naţiunilor Unite cu organizaţiile regionale are la bază capitolul VIII, art. 52-54 al *Cartei ONU.* Articolul 52, paragraful 1 stipulează că "nimic din prezenta cartă nu interzice existenţa aranjamentelor sau a organizaţiilor regionale care activează în scopul menţinerii păcii şi securităţii internaţionale, atâta timp cât activitatea acestora nu contravine scopului şi principiilor Naţiunilor Unite".

Raportul secretarului general Boutros Ghali, prezentat Adunării Generale în anul 1992 şi intitulat *Agenda pentru Pace,* recomandă creşterea rolului şi implicării organizaţiilor regionale în activităţi de menţinere a păcii, numeroase organizaţii regionale răspunzând pozitiv acestei iniţiative.

În anul 1994, secretarul general s-a întâlnit pentru prima dată cu liderii organizaţiilor regionale în scopul îmbunătăţirii colaborării dintre acestea şi ONU, pe agenda de lucru aflându-se subiecte precum: pregătirea personalului organizaţiilor regionale pentru misiuni comune de menţinere a păcii, coordonarea, comanda şi controlul operaţiilor comune de menţinere a păcii, coordonarea/verificarea implementării sancţiunilor impuse conform capitolului VII din *Carta Naţiunilor Unite* etc. Din 1994 şi până în prezent au avut loc mai multe asemenea întâlniri, toate având ca obiectiv unirea eforturilor pentru o mai bună cooperare în domeniul menţinerii păcii şi securităţii (îmbunătăţirea schimbului de informaţii, îmbunătăţirea coordonării activităţilor comune, creşterea nivelului implicării în cadrul operaţiilor de menţinere a păcii).

Discutarea problemelor principale cu care se confruntă pacea şi securitatea internaţională în prezent (terorismul internaţional, sărăcia, conflictele intra şi interstatale, proliferarea armelor de distrugere în masă, crima organizată, încălcarea drepturilor omului) au devenit o practică curentă a acestor întâlniri. De asemenea, participanţii au realizat impactul pe care îl au acţiunile comune asupra mediului de securitate actual.

Printre organizaţiile guvernamentale şi regionale participante la ultima întâlnire, care a avut loc în perioada 29-30 iulie 2003, s-au aflat: *African Union* (AU), *Association of Southeast Asian Nations* (ASEAN), *Caribbean Community* (CARICOM), *Collective Security Treaty Organization* (CSTO), *Commonwealth of Independent States* (CIS), *Commonwealth Secretariat, The Community of Portuguese Speaking Countries* (CPLP), *Council of Europe, Economic Community of West African States* (ECOWAS), *European Union* (preşedinţia şi secretariatul UE şi Comisia Europeană), *Interpol, League of Arab States* (LAS), *North Atlantic Treaty Organization* (NATO), *Organization Internationale de la Francophonie* (OIF), *Organization for Security and Cooperation in Europe* (OSCE), *Organization of American States* (OAS), *Organization of the Islamic Conference* (OIC), *Pacific Islands Forum* (PIF), *Shanghai Cooperation Organization* (SCO).

Implementarea deciziilor adoptate la nivel înalt a fost analizată în cadrul întâlnirilor ce au avut loc la nivelul Departamentului pentru Afaceri Politice în 1999 şi 2002. În afară de aceste întâlniri, Consiliul de Securitate a iniţiat în anul 2003 o dezbatere publică cu tema *"Consiliul de Securitate şi Organizaţiile Regionale: Confruntarea cu noile ameninţări la adresa păcii şi securităţii internaţionale",* în scopul îmbunătăţirii cooperării acestui for cu organizaţiile regionale şi subregionale ce activează în domeniul menţinerii păcii şi securităţii.

6.4. Sfârşitul celui de-al doilea război mondial

Secolul XX a reprezentat o perioadă de cumpănă a umanităţii. Cele două conflagraţii mondiale i-au marcat în mod decisiv istoria. Fără nici o îndoială al doilea război mondial, "... a fost o tragedie de proporţii inegalabile", aducând .. schimbări majore in sistemul politic mondial[146].

Perioada care a urmat celui de-al doilea război mondial a fost caracterizată de un număr mare de crize internaţionale, care şi-a pus amprenta asupra cadrului internaţional din aceasta perioadă. Timp de 45 de ani între URSS şi SUA, şi aliaţii acestora, a avut loc, în pofida unor perioade de destindere, o confruntare continuă sub toate aspectele[147].

Războiul rece a cuprins planeta mai complet decat celelalte războaie din sec XX. Specificul perioadei 1945 şi 1990 a fost dat de tensiunile acumulate între două superputeri recunoscute drept protagoniste ale războiului rece: SUA şi Uniunea Sovietica.

Partile beligerante au exrecitat reciproc presiuni enorme. Natura acestor presiuni este complexă , cu intensitati diferite de la un moment la altul. Astfel se explica faptul că nu este impropriu să vorbim despre mai multe războaie reci în unul singur, de existenţa unor momente de tensiune maximă, gata să determine alunecarea spre al treilea război mondial[148]. Confruntarea, de natură ideologică, îşi arată faţetele-i multiple: cea marxistă, a Uniunii Sovietice, şi wilsonismul, a Statelor Unite. Ambele presupuneau asigurarea hegemoniei superputerii purtătoare149. Întrucât aveam de a face cu un război nedeclarat şi nefinalizat, neîncheiat cu un tratat, acesta a fost caracterizat ca război „rece”.

Al doilea război mondial s-a sfârşit cu capitularea Germaniei şi a Japoniei. Conflictul făcuse din Europa un câmp de ruine, cu milioane de morţi, dispăruţi, mutilaţi, orfani de război. Din cei 60 de milioane de morţi, 40 erau din Europa. Pierderile materiale erau impresionante. Statele erau impovorate de datorii, unele aveau de plătit imense despăgubiri de război Uniunii Sovietice.

Primele semne exterioare ale unui mare război sunt schimbările teritoriale. După cel de-al doilea război mondial în Europa schimbările de frontiere au fost puţine şi mascate. În Europa Occidentală cei învinşi au fost puşi înapoi în locurile de unde plecaseră150. În Europa Centrală şi de Est, schimbările, în afara graniţelor ruso-poloneze, nu erau atât de mari. În fapt şase state suverane cu numele dar reduse la vasalitate de Uniunea Sovietică apăreau ca fiind independente, ascunzând realitatea.

Germania lui Hitler este nimicită şi ocupată de către Marea Alianţă. În afara Europei Germania îşi pierde teritoriile dominate. Italia îşi pierde teritoriile ei din Africa şi ocupaţia asupra Etiopiei. Franţa şi Marea Britanie erau epuizate şi distruse[151]. Cea din urmă, nu mai este decât propria ei umbra şi va trebui să incredinţeze foarte rapid Americii responsabilităţile sale mondiale. Franţa, eliberată, dar secătuită de forţe isi doreste reconstrucţia şi reinstaurarea controlului asupra coloniilor sale. China, epuizata de şapte ani de război şi ocupaţie japoneza, este pe punctul de a fi cuprinsă de război civil[152].

Pentru Extremul Orient şi zona Pacificului consecinţele au fost după 1945 asemănătoare celor din Europa de după 1919. Japonia a fost silită să se retragă nu doar din teritoriile noi cucerite, dar şi din Taiwan, Coreea, insulele din Pacific şi Mnciuria153. Ca o consecinţă a războiului, la scurt timp după sfrşitul celei de a doua conflagraţie mondială, Imperiile europenilor se dezintegrează. Retragerea englezilor din India, eşecul puterilor europene in Asia şi violentele declanşate de acestea au silit Marea Britanie, Franţa şi Olanda să cedeze controlul din Asia şi Africa. Sfârşitul războiului a facut ca numărul de state care şi-au câstigat independenţa să se tripleze. Multe din aceste state, mare parte din ele sărace s-au lovit de instabilitatea politică şi de o mare explozie demografică. Fiecare din acestea putea fi un

[146] Pompiliu, Mocanu, *Criza rachetelor din Cuba,* Editura Centrului Tehinic-editorial al marinei , Bucuresti, 2008, p. 80
[147] *Ibidem*, p. 8
[148] Martin, McCauley, *Rusia, America si Razboiul rece,* EdituraPolirom, 1999, p.12
[149] *Ibidem*, p. 14
[150] Thomas, Parrish, *Enciclopedia razboiului rece,* Editura Univers Encilopedic, Bucuresti, 2002, p.154
[151] Pompiliu, Mocanu, *op.cit.,* p. 19
[152] Serge, Berstein, *Istoria secolului XX (vol 2),* Editura ALL, Bucuresti, 1998, p. 144
[153] Thomas, Parrish, *op.cit.* p. 155

câmp deschis a mai multor puteri. Urmărind beneficii rapide multe din aceste state şi-au făcut mai mult rău şi nu au fost niciodată puternice, chiar unite între ele[154].

Statele Unite, deţinătorii banilor -„nervul războiului", îşi confirmă pozitia centrală în intreg sistemul economic şi financiar mondial. Dacă Europa, China, Japonia, Indochina au teritoriile devastate de lupte, cel al Statelor Unite, protejat de două oceane, rămâne inaccesibil bombardamentelor. Această invulnerabilitate garantează Americii faptul că rămâne„arsenalul democraţiilor" fără riscul de a fi distrusă. În 1945, într-o lume in ruină, economia sa, considerabil întărită, realizează jumătate din produsul mondial brut în acel an. Mai mult, Statele Unite îşi demonstrează forţa militară purtând, victorios, un război pe două fronturi[155]. Din 1945 până in 1991, Statele Unite ale Americii şi-au menţinut statutul de adevarată supraputere, atât prin potenţialul militar, cât şi prin imensa piaţă de consum pe care o deţineau[156]. Cel de-al doilea război mondial, a adus cu sine o deplasare a raportului de forţe din lagărul capitalist în favoarea Statelor Unite[157].

Uniunea Sovietică, distrusă dar victorioasă, devine şi ea una din cele două mari puteri ale planetei. Mai mult, URSS, ca eliberatoare a Europei Centrale şi Orientale de sub cizma germană dispune, de acum înainte, dincolo de frontierele sale, de o sferă imperială, chemată să fie condusă de către partidele înfrăţite, supuse Moscovei. Totuşi situatia ei era una pardoxală. Pe de o parte, ea se manifesta ca Mare Putere, a cărei armată era, numeric, cea mai puternică din lume şi ocupa jumătate din Europa; pe de altă parte, ea era mult surclasată în tehnologia militara de Statele Unite, care experimentaseră deja bomba atomică[158].

Aşadar dintre învingătorii celui de-al doilea război doar doi dintre învingători, anume SUA şi URSS au fost ridicaţi la rangul de superputeri. Lumea, supusă puterilor europene începând cu marile descoperiri, scapă de sub tutela acestora. Ea este dominată, de acum încolo, de cei doi coloşi: Statele Unite şi Uniunea Sovietică. În aceste condiţii se pune problema elucidării noilor probleme internaţionale: raportul nord-sud, repartizarea transnaţională a conflictelor etc159. Însă cea mai remarcabilă consecinţă a celui de-al doilea război mondial a fost războiul rece.

6.5. Tratate de Pace

Încă de la sfârşitul anului 1943, dar mai ales în 1944, cei trei mari aliati (Statele Unite, Uniunea Sovietică şi Marea Britanie) au abordat problema organizării lumii postbelice. La mijlocul lui septembrie 1944, Roosevelt va începe să discute cu Stalin şi Churchill, despre necesitatea unei noi conferinţe, de tipul aceleia care îi reunise la Teheran[160]. Una dintre cele mai importante, dar şi cea mai controversată dintre întalniri a fost cea de la Yalta, în Crimeea.

Conferinţa de la Yalta din februarie 1945 i-a reunit pe Roosevelt, Stalin şi Churchill care au adoptat o „Declaraţie despre Europa eliberată", ce promitea întregului continent alegeri libere şi democratice[161]. Se mai promitea stabilirea ordinii în Europa şi refacerea economică. Marea Britanie dorea mentinerea imperiului său colonial, Uniunea Sovietică dorea consolidarea poziţiei în teritoriile cucerite şi extinderea acestora iar SUA dorea negocierea situaţiei de după război şi implicarea Uniunii Sovietice în lupta împotriva Japoniei.

Conferinţa de la Yalta a devenit unul dintre miturile negative ale istoriei diplomaţiei până la prăbuşirea comunismului, a conturat noua Europa, prefigurând şi noile reguli ale diplomaţiei mondiale. Partajarea Europei în sfere de influenţa încalcă acordul de la Moscova, deoarece Uniunea Sovietică se află deja în posesia aproape a tuturor teritoriilor ce fuseseră puse în discuţie. Cu acest prilej s-a acceptat partajarea zonelor de dominaţie ale Germaniei, trecerea României

[154] *Ibidem*, p. 156
[155] Philippe, Defarges, *Relatii internationale dupa 1945,* Editura Institutul European, Bucuresti, 1996, p.8
[156] Jacques, Porter, *Istoria SUA dupa 1945*, Editura Corint, Bucuresti, 2003, p. 9
[157] Norden , *Asa se fac razboaiele,* Editura de stat pentru libertate si arta, Bucuresti, p.102
[158] Thomas, Parrish, *op.cit.* p. 153
[159] Andre, Fontaine, *Istoria razboiului rece,*vol.II, Editura Militara, Bucuresti, 1992.
[160]Thomas, Parrish, *op.cit.* p. 155.

şi Bulgariei sub totala influenţa sovietică, precum şi împărţirea influenţei în cazul Poloniei, Ungariei şi Cehoslovaciei, negocieri ce au marcat următorii 50 de ani din evoluţia Europei şi a acestor ţări[162].

La Yalta a apărut pentru prima oară conflictul esenţial care diviza cele trei mari puteri în problema germană: interesele americane de a integra potenţialul german în asociaţia economică a „unei lumi unitare" interesele sovietice de a nu lăsa ca acest potenţial să intre pe mâna britanicilor şi americanilor, lucru conştientizat de Churchill şi Stalin dar nu şi de Roosevelt. Faptul că la cea de-a doua conferinţă a celor „trei mari"nu s-a realizat nimic pentru a rezolva conflictul iar toate problemele au ramas nesoluţionate, s-a datorat nehotărârii americane: delegaţia Americană se arată nepregatită pentru a răspunde cerinţelor în legătură cu politica germană prezentate de conducerea sovietică. Astfel s-a pierdut şansa unei înţelegeri a intereselor în problema germană, chiar înainte ca această sansă să fie exploatată163.

Roosevelt a respectat strict directivele Departamentului de Stat, ceea ce a dus tocmai la neluarea unei hotărâri definitive cu privire la problemele vitale ale politicii germane. Roosevelt îşi propusese să-l determine pe Stalin să participe la formarea Organizaţiei Naţiunilor Unite, în timp ce liderul sovietic dorea înstăpanirea asupra Poloniei - care să-i asigure securitatea şi să evite în viitor orice atac prin coridorul polonez. Stalin nu era dispus să negocieze în privinţa Poloniei, din care ocupase definitiv partea de est.

Divergenţele dintre cei trei mari nu au întarziat să apară, fiind deja evidente. În cadrul conferinţei, Stalin şi-a exprimat convingerea că: "...fiecare kilometru cucerit de Armata Roşie ar fi extins cu un kilometru influenţa Uniunii Sovietice în Europa", iar discrepanţa dintre cele două sisteme care guvernau SUA şi URSS, inţelese ca şi "capitalism şi comunism, libertate şi tiranie, colectivism şi individualism, lumea liberă versus lumea roşie", a dus la naşterea unei inevitabile rivalităţi între "cei doi giganţi care se aflau acum unul în faţa celuilalt în inima Europei[164] În luna aprilie a aceluiaşi an, Stalin avea să-şi facă cunoscută viziunea politico-ideologică, declarând că. "... acest război, nu mai e ca acela din trecut. Oricine ocupă un teritoriu impune şi propriul său sistem social. Fiecare impune propriul său sistem social pană unde inaintează armata lui[165].

Timp de câteva decenii istoriografia occidentală cu preponderenţă cea franceză, a tratat Yalta ca o trădare a Europei de către cei trei, Roosevelt şi Churchill abdicând de la ideile democraţiei la presiunile lui Stalin, crezând că odată cu formarea ONU, tendinţele expansioniste ale URSS vor putea fi temperate prin intermediul acestei organizaţii internaţionale. Fară indoială că cei doi lideri occidentali au cedat în faţa abilităţii diplomatice a lui Stalin şi din dorinţa de a evita prelungirea războiului sau un nou conflict, deoarece Armata Roşie domina, în acel moment, fronturile europene[166].

După capitularea Germaniei şi impărţirea ei în zone de ocupaţie, Marile Puteri au organizat o nouă conferinţă la Potsdam. (17 iulie- 2 august 1945). La Conferinţa de la Postdam miniştrii de Externe ai celor trei Mari Puteri urmau s ă elaboreze acordurile de pace cu fostele aliate ale Germaniei naziste: Bulgaria, Italia, Finlanda, România şi Ungaria, înainte de a se semna cele cu Germania şi Japonia. Occidentalii, puşi de sovietici în faţa mai multor "fapte implinite"- în Polonia, "polonezii de la Londra nu au obitnut decât câteva ministere secundare; în România, regele Mihai a fost constrâns să numească un guvern dominat de comunişti- au fost surprinşi să-i vadă pe sovietici formulând noi revendicări: revizuirea convenţiei de la Montreux privind Strâmtorile, recuperarea de către URSS a provinciilor turce Kars şi Ardagan, obţinerea unei baze navale în Marea Egee[167]. Totuşi, în cadrul Conferinţei preşedintele Truman a declarat: "*Pretudineni în lume, forţele reacţiunii şi tiraniei vor încerca să sape unitatea Naţiunilor Unite. În momentul când armatele noastre erau angajate să distrugă maşina militară a Axei,aceste forţe au incercat încă să semene diviziunea intre noi. Ele au eşuat. Însă vor reveni la lucru. Dar ştiu că vorbesc în numele vostru al tuturor când spun că Naţiunile Unite vor rămâne unite[168].*"

De asemenea s-a instituit Tribunalul de la Nurnberg pentru judecarea şefilor nazişti. Au fost delimitate zonele de ocupaţie In Germania, formându-se, totodată, Comisia Aliata de Control. Era declarată intenţia de a promova

[162] Cristina, Păiuşanu-Nuica, *Istoria relatiilor internationale si a diplomatiei,* Editura Fundatiei Romania de Maine, Bucuresti, 2003, p. 15
[163] Wilfried, Loth, *Impartirea lumii,* Editura Saeculum I.O., Bucuresti, 1997, p.72
[164] Pompiliu, Mocanu, *op.cit.* p. 20
[165] *Ibidem*, p. 21
[166] Cristina, Paiusanu-Nuica, *op.cit.* p. 16
[167] Wilfried, Loth, *op.cit.* p. 73
[168] Marin, Dima, *Antisovietismul,* Editura Cartea Rusa, Bucuresti, 1955, p. 8.

democraţia, demilitarizarea, dezarmarea şi denazificarea Germaniei. Berlinul era împărtit în patru sectoare, între sovietici şi americani, francezi şi britanici, iar un comandament cvadripartit îşi asuma administrarea oraşului. Conferinţa de la Potsdam nu a clarificat totuşi evoluţia climatului mondial. Considerată de istorici ca fiind „un dialog al surzilor", conferinţa de la Potsdam nu a dus la înţelegerea celor trei. În timp ce Stalin dorea să-şi consolideze sfera de influenţă, să-i fie recunoscute guvernele impuse în Bulgaria şi România şi 20 de miliarde de dolari reparaţii de la Germania, Truman şi Churchill cereau respectarea principiilor Declaraţiei Naţiunilor Unite şi alegeri libere in teritoriile ocupate de către sovietici.

Sovieticii au încalcat înţelegerea de la Yalta, ocupând în întregime România şi Bulgaria, ţări ce-i fuseseră atribuite ca sfera de influenţă, precum şi Ungaria, unde fiecare dintre tabere avea 50%, Polonia şi Cehoslovacia fuseseră anexate cordonului sanitar al sovietelor după îndelungate negocieri cu guvernele din exil, iar în Iugoslavia regimul lui Ioşif Broz Tito se îndrepta spre sfera benevol sovietică.

Stalin părea a fi marele beneficiar al victoriei împotriva lui Hitler. La Potsdam, Truman îl anunţa pe Stalin că posedă o nouă armă, cea atomică, dar adevaratul atu american a apărut abia în august 1945, după folosirea acesteia la Hiroshima şi Nagasaki, când comunitatea internaţională a înteles ce înseamnă războiul atomic. Truman nu a folosit atuul atomic pentru a negocia soarta ţărilor din centrul şi sud-estul Europei deoarece interesele americane nu o cereau169.

Conferinţele desfăşurate la Yala şi Potsdam cu scopul reglementării situaţiei apărute în urma devastatorului război, nu au avut rezultatul dorit, din contră, acestea nu au facut decât să amplifice şi mai mult divergenţele dintre ce doi actori internaţionali. Asftel, principala chestiune, statutul Germaniei, avea să ramână nesoluţionată, stând la baza tensiunilor care au caracterizat relaţiile postbelice dintre cele doua superputeri[170].

Între 25 aprilie şi 12 iulie 1946, miniştrii de externe ai Uniunii Sovietice (Veaceslav M. Molotov), Statelor Unite (James Byrnes), Marii Britanii (Ernest Bevin) şi Franţei (Georges Bidault) s-au reunit la Paris pentru a discuta proiectele tratatelor de pace dintre puterile învingătoare şi sateliţii Germaniei, respectiv Italia, Finlanda, Bulgaria, România şi Ungaria.

Tratatele semnate cuprindeau clauze politice ce vizau excluderea organizaţiilor fasciste şi crearea unui cadru democratic clauze economice care se refereau la reparatii clauze militare referitoare la prizonieri etc[171].

Harta Europei nu suferea modificări majore faţă de 1938, cu excepţia frontierelor Poloniei) URSS păstra teritoriul ocupat in 1939 şi oferea Poloniei drept compensaţie teritorii germane, a frontierei de sud-est a Cehoslovaciei, de nord-est şi est a României Conferinţa de la Paris din 1946, nu a permis nici o apropiere între pozitiile occidentale şi cele sovietice. Dacă sovietici se declarau de acord cu principiul reunificării unei Germanii democratice şi demilitarizate, politica dusă în zona lor de ocupaţie făcea această perspectivă tot mai iluzorie. După esecul Conferinţei de Pace, relaţiile dintre occidentali şi sovietici s-au degradat şi mai mult ca urmare a ajutorului direct acordat de Iugoslavia, Bulgaria şi Albania gherilelor comuniste din Grecia şi a presiunii sovietice asupra Turciei. Crizele greaca şi turca s-au aflat la originea doctrinei Truman", care a constituit o nouă etapă in angajarea americană în Europa. Pentru a care pierdea Basarabia, nordul Bucovinei şi Cadrilaterul şi de est a Germaniei. Tările baltice intrau în componenţa Uniunii Sovietice. Sovieticii impuseseră deja schimbări politice în aceste state, oferind comunistilor posibilitatea de a ajunge la guvernare.

Discuţiile au ajuns din nou în impas în problema germană. Molotov a refuzat propunerea Americană de tratat privind neutralitatea Germaniei. Generalul Marshall a respins o nouă cerere sovietică privitoare la reparaţiile datorate de Germania. Nu s-a ajuns la nici un accord în privinţa structurii statului german. Nota comună a fost lipsa entuziasmului în a gasi rezolvări notabile, excepţie făcând problema reparaţiilor, acolo unde s-au înregistrat progrese vizibile. Problemele rămase în suspensie au fost reportate pentru Conferinţa miniştrilor de externe de la New York (4 noiembrie – 11 decembrie 1946), care a avut sarcina de a redacta forma finală a tratatelor.

De fapt, semnarea tratatelor de pace de la Paris a avut pentru statele din Europa de Est o altă semnificaţie. De acum înainte, Uniunea Sovietică putea acţiona fără echivoc pentru instaurarea unor regimuri comuniste similare celor de la

[169] Cristina, Paiusanu-Nuica, *op.cit.,* pp. 19-20.
[170] Pompiliu, Mocanu, *op.cit.,* p. 331.
[171] David, Reynolds, *From World War to Cold War*, Oxford University Press, New York, 2006, pp. 235-237.

Kremlin, integrând astfel aceste state în complexul politico-militaro-economic dirijat de Stalin. Încheierea celui de-Al Doilea Război Mondial a deschis capitolul rivalităţilor dintre cele două superputeri ieşite invingătoare din acesta. Conferinţele declansate la Yalta şi Potsdam cu scopul reglementării situaţiei apărute în urma devastatorului război, nu au avut rezultatul dorit, din contră, acestea nu au facut decat să amplifice şi mai mult divergenţele dintre cei doi actori internaţionali. Conferinţa de la Paris fusese şi ea un eşec..

Negocieri pentru constituirea O.N.U. şi pentru elaborarea Cartei Naţiunilor Unite

Înca din timpul celui de-al doilea razboi mondial, popoarele lumii constatand ca actiunile anterioare de organizare apdcii si incercarile de a preveni agresiunea n-au dat rezultate - si-au concentrat eforturile In direcjia construirii unui sistem eficientde pace si securitate, care 5a rina seama de experienta trecutului si sa aiba in vedere exigenjele majore ale prezentului si viitorului. Dorinta arzatoare a popoarelor de a-si edifica un forum mondial capabil sa asigure pacea si-a gasit expresia in ample negocieri, initiate de coalitia antihitlerista[172].

Negocierile reprezinta un mijloc de reglementare a diferendelor, fiind inclus in ansamblul „mijloacelor pasnice", in opozitie cu mijloacele violente, agresive, razboinice, care sunt, intr-o masura tot mai mare, combatute, repudiate din sistemul mijloacelor interne si internationale de solutionare a starilor conflictuale[173]. Dupa domeniul in care se efectueaza negocierile pot fi: politice, militare, culturale, religioase. In conceptia lui Arthur Lall negocierile reprezinta ,,procesul de abordare a unei dispute sau situatii intenartionale prin mijloace pasnice, altele decat cele juridice sau arbitrale, cu scopul de a promova sau realiza o anumita intelegere, imbunatatire, aplanare sau reglementare a disputei sau a situatiei intre partile interesate[174]. Negocierile - apreciaza academicianul Mircea Malita „sunt procese competitive desfasurate in cadrul unor convorbiri pasnice de catre una sau mai multe parti, ce accepta sa urmareasca impreuna realizarea in mod optim si sigur a unor obiective, fixate in cuprinsul unei solutii explicite, agreata in comun[175]. Funcţiile negocierilor sunt acelea de a. identificarea problemelor de soluţionat; b. căutarea şi găsirea modalităţilor optime de rezolvare a diferendului; c. convenirea clauzelor acordului părţilor[176]. Orice proces de negociere presupune: o interacţiune între protagonisti, divergenţe, interese comune, recunoaşterea faptului că soluţia cautată trebuie să fie reciproc acceptată177 .Negocierile pot avea caracter bilateral sau multilateral, în raport de numărul participanţilor.

În aprilie 1945 a fost programată Conferinţa de la San Francisco având ca scop declarat crearea ONU. Carta Organizaţiei Naţiunilor Unite a fost semnată la 26 mai, intrând în vigoare la 24 octombrie 1945, declarată Ziua Naţiunilor Unite. Scopurile principale ale O.N.U., precizate de Carta, erau asigurarea păcii şi securitătii internaţionale, dezvoltarea de relaţii de prietenie între naţiuni pe baza respectării principului egalităţii în drepturi a tuturor statelor şi a dreptului de a decide ele însele şi realizarea cooperării în plan internaţional din punct de vedere economic, social, cultural şi umanitar. Una dintre cele mai importante hotărâri ale O.N.U. a fost adoptarea, in 1948, a Declaraţiei universale a drepturilor omului.

[172] Dumitru, Mazilu, *Tratat pivind teoria si practica negocierilor*, Editura Lumina Lex, Bucuresti, 2008, p. 245
[173] *Ibidem*, p. 246
[174] *Ibidem*, p. 44
[175] *Ibidem*, p. 45
[176] Victor, Voicu, *Tehnica negocierii*, Editura Universitara Danubius, Galati, 2010, pp. 8-9
[177] *Ibidem*, p. 10

Capitolul 7
ÎNCHEIEREA CONFLICTELOR VIOLENTE: PEACEMAKING(REALIZAREA PĂCII)

7.1. Războiul Rece

După al doilea război mondial, lumea şi mai ales Europa au stat suspendate într-o pace imposibilă şi un război improbabil[178]. N-ar fi fost războiul rece dacă la mijlocul acestui veac n-ar fi existat două puteri, destul de mari, destul de populare, destul de încrezătoare în valoarea crezurilor lor şi a armelor lor care să-şi dispute supremaţia mondială. Rivalitatea lor n-a ieşit la lumina decât după zdrobirea, in 1945, a duşmanilor lor comuni nemţii şi japonezii[179]

La sfârşitul războiului rămăseseră, aparent, cinci mari puteri: Statele Unite, Marea Britanie, Uniunea Sovietică, China şi Franţa. În realitate, lumea postbelică avea să fie bipolară, organizată în jurul a două mari puteri: Uniunea Sovietică şi Statele Unite.

Statele Unite se aflau la apogeul puterii: ieşiseră dintr-un război pe care nu-l purtaseră pe teritoriul lor,, cu economia in plin avant, şi toate tarile Europei, ii erau debitoare.

Uniunea Sovietică beneficiase de sprijin în timpul războiului, sporindu-şi forţa militară. Câştigase enorm în urma marilor bătălii şi a sacrificiilor pe care le făcuse cât timp războiul se desfăşurase pe teritoriul ei şi intelegea să profite de acest lucru.

Statele Unite şi occidental erau neliniştiţi de modul în care sovieticii interpretau acordurile. Lumea liberă va primi o altă lovitură în 1949, o dată cu instaurarea regimului comunist în China. Tensiunea dintre cele două" mari puteri s-a transformat într-un adevărat intr-o confruntare ideologica, motiv pentru care a fost numit ,,Războiul rece". Asistăm astfel pe parcursul celei de a doua jumătăţi a secolului XX la derularea "războiului rece", manifestat "la cald" prin bătăliile pentru extinderea sferelor de influenţă, purtate în regiunile în curs de dezvoltare sau subdezvoltate ale mapamondului[180].

Plecând de la ideea că stabilitatea continentului european se putea realiza numai printr-o redresare a economiei Europei, distrusă de războiul care se încheiase, SUA a propus un plan de ajutor financiar. Ajutorul oferit, cunoscut sub numele de Planul Marshall a fost un ajutor material oferit inclusiv. URSS-ului, care l-a refuzat atât pentru statul sovietic cât şi pentru statele satelite ale acestuia: Bulgaria, Ungaria, România , Polonia, Cehoslovacia. A rezultat astfel o impartire a Europei in cele doua sfere de influenta vizibila in anii urmatori prin diferenta de dezvoltare a celor doua zone."Cortina de fier "avea astfel sa acopere jumatatea estica a continentului Principala preocupare pentru sovietici devenose anularea monopolului atomic American, datorita caruia SUA detinea locul intai in ierarhia mondiala[181]

Războiul rece nu era numai un război teritorial, ci unul de potenţială amploare mondială.. S-a manifestat sub forma crizelor desfasurate in diferite zone ale globului: criza Berlinului, Razboiul din Coreea, crizei Suezului, Criza rachetelor din Cuba.

Razboiul rece poate fi impartit in patru perioade principale.

---

[178] Martin, McCauley, *op.cit.,* p. 9
[179] Andre, Fontaine, *op.cit.,* p. 15
[180] Valeica, Cruceru, *Insurgenta, contrainsurgenta si Rzboi limitat,* Editura Universitatii de Aparare Natuinala, Bucuresti, 2005, p. 7.
[181] Pompiliu, Mocanu, *op.cit.,* pp. 332-333

Primul razboi a durat din perioada ultimilor ani ai lui Stalin si pana la moartea sa in 1953. Politica externa rusa in timpul acestor ani a fost de risc scazut.

A doua perioada, una de pericol si confruntari, de la moartea lui Stalin pana la intervalul de destindere. Caracteristica pentru aceasta perioada este diplomatia riscanta practicata de Hrusciov, mult prea increzator in puterea crescanda a Uniunii Sovietice.

Urmeaza o a treia perioada, una de destindere si de manifestare a dorintelor ambelor superputeri de a-si normaliza relatiile si de a reduce riscul confruntarii. Aceata perioada se incheie cu nechibzuita invazie sovietica in Afganistan in 1979.

In perioada a patra, al doilea razboi rece, a avut loc o accelerare a cursei înarmărilor si o ridicare a temperaturii politice. Acest proces a fost stopat doar datorita viziunii noului lider sovietic Gorbaciov care dorea o reevaluare fundamentala a telurilor politicii externe, precum si negocierea unui nou tip de relatie cu America, relatie care avea sa faca abstractie de ideologie in conturarea politicii externe sovietice. Astfel, Moscova nu va mai sprijini comunismul si miscarile de eliberare nationala din lume. Interdependenta a devenit lumina calauzitoare a politicii Moscovei in procesul de cladire a unei noi ordini mondiale, in parteneriat cu Washington-ul. In pofida acestui fapt, toate beneficiile rezulate au revenit Americii, iar prabusirea Uniunii Sovietice a survenit rapid, la sfarsitul razboiului rece[182].

Războiul rece nu a fost un război tipic, cu un început şi un sfârşit bine delimitat, cu învingatori şi învinşi. El poate îmbraca mai multe forme putând avea chiar prelungiri până în prezent. În prezent acesta ar putea lua forma războiului economic punând în opoziţie, la nivel economic(euro vs.dolar), cele două continente aflate în competiţie.

Războiul rece a avut două trăsături principale: natura ideologica care îl caracterizează şi inventarea armelor nucleare. Natura sa ideologica făcea din războiul rece nu numai un război teritorial, ci unul de potenţială amploare mondială. A doua caracteristică majoră a războiului rece a fost inventarea armelor nucleare. Aceste arme erau extrem de înspăimântătoare, dar, din punct de vedere militar, aproape inutile. A trebuit să treacă o întreagă generaţie până când acest paradox a fost înteles. Primele arme nucleare erau arme de distrugere în masă şi, pentru scurt timp, numai Statele Unite le-au deţinut. În acea perioadă, Statele Unite ar fi putut să le folosească împotriva Uniunii Sovietice, dar, deşi le folosise împotriva Japoniei şi mai tarziu se gândea serios să le folosească împotriva Chinei, utilizarea lor impotriva unei aliate atât de recente ca Uniunea Sovietica - şi pe timp de pace - era imposibila şi, în orice caz, nu prea mai ramasese mare lucru de bombardat în Uniunea Sovietica în primii ani de după război. Iar o dată ce Uniunea Sovietica a dobândit şi ea un arsenal nuclear, deşi inferior celui american, riscurile de a declanşa o luptă nucleară sinucigaşă erau prohibitive pentru ambele părţi.

Datorită armelor nucleare, războiul rece a părut o competiţie între două puteri aproximativ egale. Dar nu a fost deloc aşa. Statele Unite au fost întotdeauna mai puternice decât Uniunea Sovietica, nu numai în privinţa armamentului, ci şi a resurselor care le dădeau posibilitatea continuă de a-şi dezvolta şi multiplica armele, permiţându-le totodată să suporte costurile acestei curse a înarmării. Preţul ridicat pentru producerea şi menţinerea armelor nucleare la o scară internaţională a adâncit prăpastia dintre cele două superputeri, până când Uniunea Sovietică a fost nevoită să iasă din competiţie. Efectele războiului rece asupra protagoniştilor lui au fost foarte diferite. Asupra Uniunii Sovietice, ele au fost dramatice şi ostentative. Imperiul sovietic din Europa s-a evaporat. Uniunea Sovietică s-a spart în bucăţi - sapte state în Europa, cinci în Asia şi trei între cele două continente.

Statele Unite erau victorioase şi după câte se părea, întruchipau puterea supremă. Dar au fost lăsate fără cadrul simplist pe care il furnizase războiul rece pentru elaborarea politicii externe, fiind totodată şi puternic afectate economic de către războiul rece. Şi politica viitoare a Statelor Unite era nesigură. Pe plan politic, dilema era mai mare în Orientul Mijlociu (unde, ca şi în alte părţi, SUA nu dădusera nici o raţiune de a fi politicii lor dincolo de antagonismul cu Uniunea Sovietică); pe plan economic, dilema consta în stabilirea unei ordini economice în care Japonia şi Comunitatea Europeană erau în acelaşi timp niste rivali îndârjiţi, dar, în mod necesar, şi niste asociaţi.

Noua ordine, după dispariţia bipolarismului se prezenta astfel:

- în plan politico-militar, prin dispariţia echilibrului central dintre cele două superputeri,

[182] Martin, McCauley, *op.cit, p. 33*

asistăm , pe de o parte, la redobândirea supremaţiei armelor convenţionale asupra celor nucleare (cu consecinţe directe pentru sporirea statutului militar şi politic al unor ţări ca Germania şi Japonia), iar, pe de altă, la independenţa conflictelor şi echilibrelor locale/regionale, dominate din ce în ce mai mult de actorii locali/puteri regionale (cu o înterventie a celor externi vizibil mai redusă).

- în domeniul economic, înregistrăm ciocnirea dintre caracterul mondialist al sistemului (impus de SUA după război) şi tendinţa de fragmentare comercială a lumii în blocuri (UE, NAFTA, APEC, ASEAN şi Japonia). Dată fiind separarea fluxurilor comerciale de cele financiare, este de asteptat că, daca o atare fragmentare va avea totuşi loc, ea să nu afecteze domeniul financiar, care va continua, cu toată probabilitatea, să rămană global (interdependenţele au ajuns prea mari pentru ca o ruptura să poata fi efectuata fără consecinţe majore chiar şi pentru cel care o iniţiază).

7.2. Delimitări conceptuale – definiţii, caracteristici, cauze

Expresia de „război rece" a fost consacrată de către scriitorul spaniol din secolul al XIV-lea Don Juan Manuel. Descriind conflictul dintre crestinătate şi islam, el observă că războaiele reci şi cele fierbinţi se disting în principal prin modul în care se sfârşesc. "Războiul care este extrem de crud şi foarte fierbinte se sfarşeste fie cu moarte, fie cu pace, în timp ce războiul rece nu aduce nici pace şi nici nu confera onoare acelora care l-au iniţiat[183]."

Bătrânul financiar American Bernard Baruch, ani de-a randul consilier al lui Roosevelt va fi primul care îi va spune public în acest fel, într-un discurs pronuntat în 1947, cu ocazia discutării doctrinei Truman de asistenţa pentru Grecia şi Turcia. Dar expresia circulă de mult timp la Washington. După opinia generală, începutul războiului rece urcă în primăvara anului 1946, şi anume exact în momentul în care Churchill, în discursul rostit la Universitatea Fulton din Missouri, chema popoarele anglofone să se unească pentru a face fată ameninţării sovietice184

Termenul a fost apoi popularizat de către ziaristul american Walter Lippmann şi a intrat în limbajul uzual în 1947. Doctrina Truman, proclamată în martie 1947, sublinia voinţa americană de a lupta impotriva ameninţării comuniste în Grecia şi Turcia, dar, în realitate, era vorba de un legământ cu caracter general de a veni în ajutorul statelor care trebuiau să faca faţă puterii comuniste. Braţul său economic, Planul Marshall, anunţat în iunie 1947, a fost conceput pentru a furniza ajutor şi pentru a reinvia astfel economiile de piaţă epuizate ale Europei. Prosperitatea economică era percepută ca fiind cel mai eficient antidot împotriva atractivitătii comunismului.

Razboiul rece nu a fost un razboi tipic, cu un inceput si un sfarsit bine delimitat, cu invingatori si invinsi, diferiti istorici confirmand date diferite pentru inceputul razboiului rece[185]. Inainte de 1990, victorios nu s.a dovedit nici Estul si nici Vestul. In 1990, deoarece regimul comunist din Germania de Est a cazut, Germania s-a reunificat. Apoi, in 1991, a intervenit colapsul neasteptat al Uniunii Sovietice. Unul dintre motivele acestui colaps a fost faptul ca povara economica de a fi o superputere devenise de nesuportat, iar Uniunea Sovietica a cunoscut astfel un fenomen de implozie. Catre sfarsitul anilor 1990, doar divizarea Coreei ramanea ca o marturie a tensiunilor trecute.

In prima perioada a razboiului rece s-a inregistrat o adevarata cursa a inarmarilor. A avut loc divizarea Europei si, in cele din urma, a lumii in doua tabere. Conflictul, care s-a redus la Europa in prima faza, s-a extins apoi in Asia, intr-un stadiu ulterior. Stalin a discutat o intelegere cu Occidentul, dar era prea pesimist in ceea ce priveste capacitatile Uniunii Sovietice de a rezista la ispitele capitalismului occidental. Totusi el a mentinut cai de rezolvare deschise asupra problemei statului german si, de asemenea, ar fi preferat o Germanie unita, neutra si binevoitoare. Occidentul a judecat gresit puterea si intentiile Uniunii Sovietice, incepand cu modul in care SUA percepeau Mosova, ca nereprezentantand o amenintare, si apoi privind-o ca pe o amenintare groaznica.

Europa de Vest era slabita dupa 1945 si tematoare in privinta activitatii prezentate de solutiile marxiste si intentiile sovietice. Blocada Berlinului- Stalin ar fi putut obtine un acord avantajos, dar si-a supralicitat atuurile si a reconfirmat

183 *Ibidem*, p. 33
184 Andre, Fontaine, *op.cit.,* p. 8
185 Pompiliu, Mocanu, *op.cit.,* p. 22

ingrijorarea Occidentului in legatura cu expansiunea sovietica; Din aceasta cauza, desi Stalin a promovat permanent dialogul si a avansat mai multe propuneri asupra Germaniei, el a primit intotdeauna raspunsuri de circumstanta[186].

La inceputul perioadei postbelice, Statele Unite au fost puterea economica dominanta si, pentru un scurt interval, s-au bucurat de suprematie nucleara. Catre mijlocul anilot '50, URSS impartasea convingerea ca a recuperat decalajul si ca este capabila sa puna America in umbra. Teoria utopica a lui Hrusciov a iesit la iveala in 1961, cand el a proclamat ca bazele societatii comuniste vor fi puse pana in 1980. Hrusciov cauta solutie la problema Berlinului (Berlinul de Vest ar fi urmat sa intre treptat in controlul comunistilor) si apoi a acceptat planul RDG de a cladi Zidul Berlinului. De asemenea, el a extins zona de actiune a politicii externe sovietice, vizitand Asia, in mod special India, si Orientul Mijlociu si oferind peste tot solutia unei alternative la capitalismul occidental. Cu toate acestea, sub conducerea lui Hrusciov, pentru prima data, monolitul comunist a inceput sa crape (conflictul chino-sovietic)

Revolutia cubaneza din 1959 nu a fost comunista la origine, dar Castro, datorita amenintarilor americane, a fost silit sa caute ajutor si protectie la Moscova.. Mai tarziu, in 1962, criza rahetelor cubaneze a fost rezultatul dorintei lui Hrusciov de a face fata dominatiei americane in ceea ce priveste rachetele balistice intercontinentale, prin asamblarea rachetelor sovietice in Cuba. Conducatorii sovietici au sustinut mai tarziu ca ei au autoritatea de a lansa o bomba nucleara impotriva SUA daca vor observa ca sunt tinta unui atac nuclear.O consecinta a cedarii sovietice a fost agravarea relatiilor cu Beijing-ul[187].

Perioada de destindre a marcat apogeul puterii sovietice. Este o ironie a sortii faptul ca, in momentul in care SUA au recunoscut echilibrul, Rusia si-a inceput declinul economic. La sfarsitul anilor '70, influenta inarmarii sovietice s-a amplificat, pe masura ce Moscova incepea sa se implice in expansiunea comunismului in randul tarilor din lumea a treia procomunista.

A doua perioada a razboiului rece a fost diferita de prima prin faptul ca, pana in 1979, Occindentul nu mai privea cu teama comunismul ca ideologie, acesta devenind in schimb o amenintare de natura militara si impotriva securitatii.Economia rusa era in stadiul final al declinului, dar, in acea perioada, cei care sprijinisera cresterea cheltuielilor americane pentru aparare nu ar fi putut concepe eventualitatyea prabusirii Uniunii Sovietice. Este vorba de cei care crdeau ca cea mai potrivita modalitate de a intrece Rusia era sporirea cheltuielilor destinate apararii pana la punctul in care rusii, fiind siliti sa tina pasul, vor fi ruinati, deoarece PIB ul in Rusia era 40% din cel american. Unul dintre efectele secundare nescontate ale acestei politici a fost un urias deficit bugetar[188].

Desi analiza razboiului rece in timpul anilor '40 s-a concentrat asupra rivalitarii ruso-americane in privinta sferelor de influenta, conflictul s-a extins treptat pana a cuprins intreaga lume. Lumea bipolara a anilor '40 devine, incepand cu anii '50, o lume multipolara[189].

Razboiul rece a fost urmarea dorinjei celor doua mari puteri de a-sj impune suprematia mondiaia Cauzele care a stat la baya sa au fost multiple. Ele au determinat inasprirea progresiva a sa: or dintre cele dou§ blocuri. Printre acestea

- amenintarea sovietica- toate conflictele si crizele au fost initiate de Uniunea Sovietica si au fost produse de expansionismul rusesc,care facea parte integranta din ideologia marxist-leninista; acesta preamarea victoria mondiala a socialismului asupra capitalismului.

- imperialismul american- Washingtonul privit ca sursa a raului, exponent al capitalismuluiagresiv si exapansionist.. Se considerea ca sistemul capitalism implica productia militara si confruntarea pentru a supravietui.

Teoria superputerilor- Teoria are in vedere o asa numita intelegere tacita si o competitie acerba intre superputeri, avand rept scop dominarea lumii.

Teoria cursei inarmarilor- construirea armelor nucleare atinsese proportii care lasau impresia ca fenomenul este scapat de sub control. Din acesta cauza stoparea cursei inarmarilor si promovarea dezarmarii erau considerate de o imortanta capitala.

[186] Martin, McCauley, *op.cit.,* p. 40
[187] *Ibidem*
[188] *Ibidem*, p. 41
[189] *Ibidem*, pp. 44-45

Teoria Nord-Sud- sustinatorii acestei teorii considera ca principalul conflict din lume este cel dintre Nord si Sud, dintre natiunile bogate si cele sarace, dintre stateke dominante si cele dominate. Competitia pentru pozitia dominanta in lumea a treia este privita ca sursa a tuturor conflictelor.

Teoria Vest-Vest- politica mondiala este dominata de conflicte intre state capitaliste bogate. Conflictul ruso-american reprezinta doar o perdea de fum menita sa ascunda adevaratul conflict, care este cel dintre Statele Unite, Japonia si Uniunea Europeana. .

Teoria conflictului de clasa- conflictul dintre capitalism si comunism se manifesta prin tensiunile care apar intre superputeri. Miscarea revolutionara din lumea a treia implica, inevitabil, si superputerile in conflicte.

Documentele referitoare la Rzboiul rece poarta pecetea a doua conceptii de baza contradictorii: teza "traditionalista" a expansionismului sovietic drept cauza a conflictelor si teza "revizionista" a imperialismului economic al SUA, ca factor central al politicii mondiale pornind de la cel de-al doilea razboi incoace[190]

Teza traditionala a fost formulate inca din 1946-47 de catre consilierul ambasadei americane George F. Kennan, devenind pana la sfarsitul lui 1948 o certitudine pentru opinia publica Americana si vest-europeana. Conform acesteia, printre cauzele care au declansat razboiul rece au fost: ideologia marxista in interpretarea ei sovietica si efortul ologarhiei de partid sovietice de a-si mentine puterea printr-o dictatura crancena. Aceasta teza i-a atribuit conducerii sovietice o politica principal ostila fata de statele capitaliste, desi se folosea intr-o masura precaut-pragmatica de mijloacele cooperarii pasnice (doctrina coexistentei)[191].

Teza revizionista Aceasta teza a fost in permanenta divergenta cu interpretarea data de vestici. Ea a fost legata de adversarii politicii externe a presedintelui Truman, din interiorul Americii, ca si de adversarii europeni ai integrarii vestice[192].

7.3. Mediere şi intervenţiile terţilor în conflicte

Termenul "mediere" provine din latinescul *mediare*. El a fost introdus în SUA ca termen de specialitate în 1970 şi a fost preluat ca atare din limba engleză în cea germană. Medierea este necesară într-un conflict şi se face de către terţe persoane, nepărtinitoare şi neutre, cu scopul de a găsi o soluţie acceptată de toate părţile implicate.

Experienţa a arătat că, de la un anumit punct din dinamica escaladării, un conflict nu mai poate fi soluţionat de către părţi. Acesta este momentul în care trebuie să intervină o terţă parte, acceptată de toţi cei implicaţi.

Este situaţia în care o persoană/echipă specializată sau, în cel mai rău caz, o persoană în care părţile au încredere gestionează procesul de comunicare şi ajută la găsirea unor soluţii care să conducă la rezolvarea problemei.

Astfel, putem deduce că există întotdeauna două sau mai multe părţi care participă la negociere, există mereu un conflict de interese între părţile sau scopurile urmărite de cineva, iar părţile doresc mai degrabă, cel puţin pe moment, să caute o înţelegere, decât să lupte deschis sau să forţeze o parte să capituleze. Desigur, atunci când negociem ne aşteptăm la o situaţie de tip „oferă – primeşte". Ne aşteptăm ca ambele părţi să-şi modifice într-un fel cererile sau solicitările şi să cedeze din punctele şi argumentele lor de plecare. În schimb, negocierile cu adevărat creative pot să nu se bazeze doar pe compromis, pentru că părţile pot să inventeze o soluţie care să satisfacă obiectivele tuturor.

Din punctul nostru de vedere, negocierea apare cel puţin din două motive: 1) să creeze ceva ce nici o parte nu poate realiza individual, prin mijloace proprii şi 2) să se rezolve disputa între părţi. O asemenea explicaţie rezultă şi din definiţia pe care o propune academicianul Mircea Maliţa (1972) pentru acest proces: „negocierile sunt procese competitive desfăşurate în cadrul unor convorbiri paşnice de către două sau mai multe părţi, ce acceptă să urmărească împreună realizarea în mod optim şi sigur a unor obiective, fixate în cuprinsul unei soluţii explicite, agreată în comun."

[190] Wilfried, Loth, *op.cit.,* p. 10
[191] *Ibidem*, p. 12
[192] *Ibidem*, p. 13

Literatura de specialitate menţionează că succesul în negociere nu stă neapărat în modul în care se desfăşoară jocul disputei, în dramatismul prezentării argumentelor, cât mai ales în procesul de planificare, care are loc înainte de începerea dialogului. Din păcate, foarte mulţi negociatori nu sesizează nevoia unei planificări riguroase şi atente şi nu pot realiza adevărata miză a negocierii, nu-şi definesc propriile poziţii şi rămân descoperiţi în faţa părţii adverse.

Strategiile folosite în cadrul procesului de negociere sunt similare stilurilor de abordare a conflictelor şi includ: colaborarea (negocierea integrativă), competiţia (negocierea distributivă), şi acomodarea (negocierea îndatoritoare) cu interesele părţii opuse. Urmărind calitatea relaţiilor dintre părţi, Roy Lewicki şi colaboratorii săi prezintă pe larg fazele procesuale ale strategiilor enunţate (tabelul 1).

TABELUL 1

Aspect	**Negociere distributivă**	**Negociere integrativă**	**Negocierea îndatoritoare**
Structura resurselor	De obicei o cantitate fixă, limitată de resurse care va fi împărţită	De obicei o cantitate variabilă de resurse care vor fi împărţite	De obicei o cantitate fixă, limitată de resurse care va fi împărţită
Scopuri urmărite	Urmărirea propriilor scopuri în detrimentul celor ale părţii opuse	Urmărirea scopurilor se realizează cooperativ, împreună cu ceilalţi	Subordonarea scopurilor proprii în favoarea celor ale oponentului
Relaţii	Accent pe relaţia pe termen scurt, părţile nu vor mai negocia în viitor	Accent pe relaţia de termen lung, părţile presupun că vor mai lucra împreună în viitor	Pot să fie pe termen scurt (pentru întărirea relaţiei) sau pe termen lung (pentru încurajarea reciprocităţii în viitor)
Motivaţie esenţială	Maximizarea propriilor rezultate	Maximizarea rezultatelor comune	Maximizarea rezultatelor celuilalt, pentru întărirea relaţiei
Cunoaşterea nevoilor	Părţile îşi cunosc propriile interese, dar le ascund sau le prezintă deformat, pentru manipularea celorlalţi	Părţile îşi cunosc reciproc nevoile şi încearcă să le atingă pe cele proprii, respectîndu-le totodată pe ale părţii opuse	O parte este foarte atentă cu nevoile părţii opuse, reprimîndu-le pe cele proprii

Adaptat după: Roy Lewicki, David Sauders, John Minton, *Negociation*, McGraw-Hill, Boston, 1999.

Procedurile de mediere se bazează de regulă pe principiul echilibrării intereselor. Conform acestui principiu, conflictele vor putea fi soluţionate într-un mod mai eficient şi mai "ieftin" atunci când dreptatea sau puterea se află într-un plan secund. Această metodă a fost dezvoltată la Universitatea Harvard, fiind cunoscută şi sub numele de “modelul Harvard”.

Ea stipulează: "Există trei căi principale de soluţionare a conflictelor: echilibrarea intereselor, determinarea poziţiilor de drept şi determinarea poziţiilor de putere. Negocierile menite să rezolve problemele existente ilustrează calea orientată după interesele partenerului de conflict; apelul la curţile de justiţie este exemplar pentru calea care vizează determinarea poziţiilor de drept; grevele şi războaiele pot fi echivalate cu procedura prin intermediul căreia pot fi determinate poziţiile de putere. Noi credem că, în general, echilibrarea intereselor este mai puţin costisitoare şi, astfel, mult mai eficientă decât un proces care, la rândul lui, este mai puţin costisitor şi mai eficient decât confruntările în vederea dobândirii unei poziţii de putere”.

Modelul prezintă şase reguli pentru implementarea unui sistem eficient de soluţionare a conflictelor:

1. plasaţi interesele părţilor implicate în conflict în centrul negocierilor;

2. elaboraţi proceduri menite să încurajeze părţile implicate în conflict să se aşeze din nou la masa negocierilor;

3. ţineţi la îndemână proceduri necostisitoare, bazate pe principiul justiţiei sau al puterii, pentru cazul în care metodele dezvoltate de dumneavoastră. nu dau roade;

4. oferiţi consultanţă celor afectaţi, pentru a preîntâmpina izbucnirea altor conflicte;

5. ordonaţi diversele proceduri în funcţie de costuri, de la cele mai ieftine, la cele mai costisitoare;

6. luaţi notă de motivarea participanţilor, de capacităţile lor şi de instrumentele care vă stau la dispoziţie în cadrul procedurii.

Un conflict este soluţionat mult mai eficient atunci când sunt detectate interesele şi nu poziţiile de drept sau de putere. Dacă părţile vor pune la rândul lor întrebări, fie ele şi mai puţin importante, toţi participanţii vor profita de pe urma soluţionării conflictului lor.

În general, echilibrarea intereselor aduce ambelor părţi implicate o mai mare satisfacţie decât determinarea poziţiilor de drept sau de putere. Gradul de satisfacţie al părţilor se va reflecta într-un mod pozitiv şi de durată asupra relaţiei dintre ele şi va diminua pericolul izbucnirii unor noi conflicte.

În ciuda avantajelor prezentate mai sus, nu este posibilă – şi nici de dorit – soluţionarea tuturor conflictelor prin metoda echilibrării intereselor. Pentru a vedea care sunt limitele în cadrul cărora poate fi găsită o soluţie viabilă, poate fi necesară şi o procedură legală. Necunoaşterea poziţiilor de drept poate constitui o stavilă la fel de mare în cadrul negocierilor ca şi necunoaşterea poziţiilor de putere. Atunci când una dintre părţi doreşte să demonstreze că raportul de putere s-a modificat în avantajul ei, ea va gândi că doar o luptă pentru putere va putea să ducă la clarificarea situaţiei.

Este, într-adevăr, mai "ieftin" să echilibrezi interesele, decât să determini poziţiile de drept sau de putere; totuşi, numai o sentinţă juridică poate soluţiona o problemă de interes public. Din punct de vedere social, în anumite cazuri, o procedură de ordin juridic este de preferat uneia care vizează echilibrarea intereselor.

Majoritatea conflictelor trebuie soluţionate prin echilibrarea intereselor. O parte din ele, prin determinarea poziţiilor de drept. Cele mai puţine, prin determinarea poziţiilor de putere. Sistemul ideal de soluţionare a conflictelor ar trebui să fie creat astfel încât să reducă costurile disputei şi să găsească soluţii satisfăcătoare şi de durată"[193].

Soluţionarea conflictelor prin mediere este o procedură larg răspândită, mai larg decât s-ar crede. Ea este folosită în cazul disputelor de familie sau maritale, ca mediere la divorţuri sau moşteniri, în domeniul justiţiei penale, ca mediere între autori şi victime, în domeniul mediului ambiant, în politica comunală, sub forma unor "mese rotunde", sau în şcoli, sub forma unor programe de soluţionare a conflictelor.

7.4. Sistemul naţional de prevenire a conflictelor şi management al crizelor

Noul mediu de securitate post război rece a impus noi exigenţe organizării şi funcţionării sistemelor de gestionare a crizelor. Ele vizează, cu prioritate, elemente precum:

- elaborarea unor strategii preventive (nu reactive);

- promovarea unor sisteme flexibile (nu centralizate), deschise permanent inovaţiilor, care să faciliteze cooperarea orizontală (nu verticală) şi adaptarea cu uşurinţă la specificul şi evoluţia crizelor;

- întemeierea deciziilor pe un set de măsuri generice (nu pe soluţii *ad-hoc*) înscrise într-un plan general predeterminat;

[193] William L. Ury, Jeanne M. Brett, Stephen B. Goldberg: *Konfliktmanagement. Wirksame Strategien für den sachgerechten Interessenausgleich*. Frankfurt/New York 1991, p. 13, p. 35, p. 95.

- luarea în considerare a dimensiunii politico-militare a crizelor.

Dincolo de acest numitor comun, în plan naţional sistemele de prevenire şi gestionare a crizelor se caracterizează printr-o mare varietate. Unele sisteme au o componentă militară foarte dezvoltată, în vreme ce altele pun accentul pe structuri civile. Unele state consideră ca fiind prioritare crizele din afara graniţelor, în vreme ce altele sunt orientate spre cele interne.

Din punct de vedere instituţional, unele state au structuri destinate gestionării crizelor cu rang de minister (Federaţia Rusă), în timp ce altele au o structură interdepartamentală (SUA) sau una în subordinea preşedinţiei. Sunt, de asemenea, state care au structuri separate pentru gestionarea catastrofelor naturale şi, respectiv, a celor produse de om.

Uniunea Europeană a dezvoltat un concept integrator privitor la gestionarea crizelor, prin introducerea, în proiectul de *Constituţie Europeană*, a unei clauze de solidaritate pentru cazurile producerii unor atacuri teroriste şi a unor dezastre naturale sau produse de om. În acelaşi timp însă, propunerea de creare a unui sistem european pentru ajutor umanitar în caz de dezastre (EU-FAST - *European Union First Aid and Support Team*), avansată de către Germania, Franţa, Belgia şi Luxemburg la Mini-Summit-ul pe problemele apărării europene din aprilie 2003, nu s-a bucurat de acceptul celorlalţi membri ai UE la Summit-ul UE de la Salonic.

Gestionarea crizelor se prezintă azi ca unitate a trei momente succesive: prevenirea; gestionarea propriu-zisă; şi gestionarea postcriză. Pentru transpunerea în practică a acestui concept integrator este necesară crearea cadrului instituţional, care să asigure atât execuţia, cât şi planificarea şi asigurarea resurselor necesare gestionării crizelor.

În ţara noastră problematica managementului crizelor şi prevenirii conflictelor este abordată secvenţial şi neunitar, iar absenţa unei legislaţii corespunzătoare, care să gestioneze o criză complexă, a făcut ca până în prezent România să nu dispună de un sistem integrat de management al crizelor. Acest fapt a condus întotdeauna la inventarea unor structuri care să gestioneze o situaţie creată sau să facă faţă scenariilor complexe ale unor exerciţii organizate în plan naţional sau internaţional de către NATO sau Uniunea Europeană. De aceea, elaborarea unui act normativ integrator, care să satisfacă cerinţele acestui domeniu, este de o necesitate imediată. În prezent, în România există doar reglementări care vizează parţial aspecte referitoare la situaţiile de urgenţă civilă, precum şi aspecte relativ la prevenirea şi combaterea terorismului. Aşadar, e clar că legislaţia existentă este insuficientă; aceasta nu acoperă întreaga problematică a domeniului „criză" iar la nivel naţional nu operează o strategie de acţiune unitară care să se adreseze întregului spectru al crizelor. Contextul ca atare impune, cu caracterul necesităţii imperioase, realizarea unui cadru legislativ şi instituţional unitar, care să integreze sistemic structurile cu atribuţii în domeniul managementului crizelor şi prevenirii conflictelor şi care să asigure gestionarea, în mod coerent şi flexibil, a tuturor situaţiilor de criză.

Cadrul instituţional optim de natură să conducă la realizarea acestui deziderat îl constituie cooperarea interagenţii. Conceptul vizează cooperarea pe orizontală între diversele instituţii ale statului cu atribuţii în domeniu, în vederea elaborării unei strategii integrate de prevenire şi gestionare a crizelor.

Eficienţa cooperării interagenţii este dată de nivelul operaţionalizării tuturor celor trei planuri de manifestare a acesteia: cooperarea în luarea deciziilor strategice; cooperarea în implementarea deciziilor; şi cooperarea în execuţie.

Sunt chemate să participe la transpunerea în practică a acestui concept novator MAE, MApN, Ministerul Administraţiei şi Internelor (Poliţia, Jandarmeria), serviciile de informaţii (SRI, SIE, STS, SIPA, Ministerul Mediului (inclusiv Garda de Mediu), Ministerul Justiţiei, Ministerul Finanţelor şi Secretariatul General al Guvernului.

Soluţia deja prefigurată, cel puţin în perspectivă proiecţională, este simplă: constituirea unui sistem naţional integrat de management al crizelor şi prevenire a conflictelor, care prin responsabilităţile conferite să răspundă cerinţelor specifice pregătirii şi gestionării propriilor structuri şi a populaţiei, precum şi exigenţelor planificării, organizării şi conducerii procesului de prevenire şi de răspuns la crize atât pe teritoriul naţional, cât şi în contextul participării la gestionarea crizelor pe plan internaţional sub egida ONU, NATO, UE, OSCE. În ceea ce priveşte arhitectura acestuia, în principiu, organizarea sa generală trebuie să cuprindă „organisme de conducere, de execuţie, structuri informaţionale de avertizare timpurie, precum şi de comunicaţii şi informatică"[194].. Cerinţele la care trebuie să

[194] Col. dr Marian BUCIUMAN, *Comanda şi controlul operaţional în gestionarea situaţiilor de criză,* în: *Gândirea Militară Românească,* nr. 6/2004.

răspundă sistemul se pot formula astfel: să răspundă eficient şi oportun întregului spectru de manifestare a crizelor la nivel naţional; să permită participarea la gestionarea situaţiilor de criză regionale sau internaţionale, sub autoritatea organizaţiilor internaţionale şi regionale; să asigure controlul politic, indispensabil aplicării măsurilor de răspuns la criză; să optimizeze interacţiunea dintre structurile civile şi cele militare angajate cu responsabilităţi în acest domeniu; să asigure interoperabilitatea cu sistemele internaţionale, în primul rând cu sistemul NATO de răspuns la crize şi compatibilitatea cu principiile şi procedeele de management al crizelor şi de prevenire a conflictelor existente la nivelul acestora; să sprijine, în limita resurselor disponibile, statele partenere, potrivit acordurilor promovate în acest sens; să asigure avertizarea oportună a factorilor de decizie privind potenţiale riscuri şi ameninţări din mediul de securitate intern şi internaţional.

Sistemul naţional integrat de management al crizelor şi prevenire a conflictelor trebuie să gestioneze situaţiile de criză în concordanţă cu natura, tipul, intensitatea şi amploarea acesteia, prin aplicarea unor pachete de măsuri, cu un grad ridicat de interdependenţă, natura acestora prefigurând:

- măsuri preventive, ce cuprind opţiuni generale de acţiune, a căror aplicare se decide la nivel politic înalt, de regulă în stadiile incipiente de evoluţie a unei situaţii de criză;

- măsuri de răspuns la criză, ce vizează acţiuni predefinite, planificate în detaliu, din timp şi disponibile imediat, pentru a fi implementate în vederea îmbunătăţirii gradului de operativitate a sistemului naţional integrat, iniţierii procesului de activare a forţelor şi mijloacelor, creşterii gradului de protecţie a acestora;

- măsuri de contracarare a surprinderii, relevate de acţiuni defensive militare şi civile, care trebuie executate cu rapiditate, pentru siguranţa forţelor naţionale sau ale aliaţilor, populaţiei şi/sau obiectivelor strategice atât militare, cât şi civile în cazul unui atac prin surprindere ori în cazul unui atac iminent cu avertizare limitată;

- măsuri de contraagresiune, care cuprind acţiuni desemnate pentru implementarea planurilor corespunzătoare pentru apărarea teritoriului naţional, în cazul unei agresiuni directe împotriva României, precum şi pentru participarea, în cadrul Alianţei Nord-Atlantice, la operaţiile de tip art. 5 din Tratatul de la Washington;

- măsuri de instituire a stărilor de alertă, aceasta referindu-se la acţiuni care pot fi adoptate în funcţie de amploarea şi intensitatea unei ameninţări sau crize.

7.5. Apariţia blocurilor în spaţiul european

Climatul international a continuat sa se degradeze in tot cursul anului 1947. Procesul de construire a "blocurilor" a facut un nou pas in septembrie 1947, o data cu crearea Kominformului, "biroul informativ" al partidelor comuniste europene. Comunicatul pulbicat la incheierea intalnirii din Polonia, desfasurat sub conducerea lui Jdanov, a aprobat teza despre impartirea lumii in doua lagare: " lagarul imperialist si antidemocratic..si lagarul anti-imperialist si democratic, al carui obiectiv essential era de a submina Iimperialismul, de a intari democratia si de a lichida resturile fascismului."

Se ajunge astfel la confruntarea dintre doua sisteme, cel capitalist si cel socialist. Lumea Blocului Sovietic apare opusa Lumii libere a Blocului Altantic) Occidental[195]

Pentru Statele Unite in 1945, ordinea viitoare trebuie sa reuneasca intreaga planeta in jurul acelorasi valori de libertate a schimburilor si a democratiei. Incepind cu 1947, Uniunea Sovietica se prezinta ca un dusman ireductibil; trebuie deci ca puterea sa sa fie oprita (politica de containment)[196]. S.U.A. si-a directionat eforturile pentru blocarea expansiunii comunismului la scara planetara, sprijinind guvernele prietene in lupta impotriva insurgentei comuniste[197].

URSS-ul lui Stalin, traumatizat de razboi, cladit pe teroare si neincredere, are o obsesie: sa se protejeze impotriva oricarui i isc dc agresiune printr-o Centura de state din Europa de Est, pe care sa o controleze în totalitate. Venirea la putere a partidelor comuniste in aceste tari c:,lc conditia acestei influente. Dar daca un partid comunist incerca sa se

[195] Martin, McCauley, *op.cit.,* p. 1
[196] Philippe, Defarges, *op.cit.,* p. 18
[197] Valerică, Cruceru, *op.cit.,* p. 7

supuna orbeste Moscovei, este pus la stilpul infamiei (Iugoslavia lui Tito in 1948)[198]. In plus U.R.S.S. a urmarit sa-si largeasca sfera de influenta sustinand miscarile insurectionale de sorginte marxist-leninista (în Asia, Africa, America Centrala si de Sud), materializate violent prin actiunile gruparilor de gherila[199].

Planul Marshall

La 21 ferbruarie 1947 pessedintele Truman se confrunta cu luarea unei decizii grave privind Grecia si Turcia. Marea Britanie se afla in imposibilitatea de a acorda ajutor financiar celor doua tari care se flau sub o presiune crescanda din partea URSS . Grecia datorita razboiului purtat de fortele de gherila de stanga iar Turcia datorita cererilor totmai insistente ale guvernului de la Moscova.

Prezenta armatei engleze in Grecia era permanent denuntata de URSS. Problema care se punea I fata presedintelui Truman era daca SUA isi vor asuma rorul jucat in istorie de Marea Britanie in Mediterana de Est sau vor risca sa vada Grecia si Turcia cazand sub dominatia sovietica, cu incalculabilele consecinte pentru lumea libera. SUA urma sa se foloseasca de fort economica pentru a-si atinge pretentiile imperialiste[200].

La 12 martie 1947, Truman, pe atunci presedinte al SUA, a adresat Congresului un mesaj care a confirmat public teze ce au capatat denumirea de "doctrina Truman". In acest mesaj el a cerut sa se acorde de urgenta un ajutor economic, financiar si militarin pentru sprijinirea regimurilor reactionare din Grecia si TurciaIn urma Congresului tinut pe seama aceste probleme, raspunsul dat de Truman se poate rezuma in cuvintele: "*Eu consider ca politica SUA trebuie sa sprijine popoarele libere care rezista incercarilor de a fi subjugate de catre minoritati inarmate. Sau prin presiuni din afara. Eu consider ca noi trebuie sa acordam asistent popoarelor liberecare-si faurese destinele pe propria cale. E u consider ca ajutorul nostrum trebuie sa fie in principal de ordin economic si financiar, ceea ce este essential pentru procesele de stabilitate econonomica si ordine politica."* Sumele propuse si votate de Congres erau 250 000 000 dolari pentru Grecia si 150 000 000 dolari pentru Turcia, dar dupa cum scrie Truman in memoriile sale "curand mi-am dat seama ca acesta va fi doar inceputul"[201].

Doctrina Truman a insemnat o piatra de hotar.[202] In fond ea reflecta evolutia expansionismului. Dupa mesajul lui Truman, senatorul Vandenberg a declarat fatis ca ajutorul acordat Greciei si Turciei deschide o "era noua" in domeniul relatiilor externe ale SUA, marcheaza trecerea la o noua orientare a politicii americane in lumea intreaga. In ce priveste Europa, Doctrina Truman prevedea: crearea de baze americane in partea rasariteana a bazinului mediteranean, in scopul afirmarii in aceasta zona a dominatiei americane[203]; sprijinirea regimurilor reactionare din Grecia si Turcia, ca bastioane ale imperialismului American, impotriva tarilor din democratia populara. *„Politica Stateior Unite trebuie sa fie aceea de a susjine popoarele libere care rezista tentativeior de aservire venite din partea minoritilor inarmate si a presiunii externe. Cred ca ajutorul nostru trebuie sa se concentreze in special in sustinerea economica si financiara indispensabila stabilitatii economice si unei vieti politice coerente."* (Doctrina Truman, 1947)

Pentru a camufla scopurile reale ale politicii americane si pentru a extinde totodata aceasta politica asupra tuturor tarilor din Europa occidentala, in scopul organizarii principalului bloc militar-politic indreptat impotriva URSS si a tarilor de democratie populara, a fost conceput asa numitul „plan Marshall", menit sa devina de fapt un instrument de larga expansiune a imperialismului American.[204]

Pentru a ajuta Europa devastate de a! Doilea Razboi Mondial, Statele Unite hotarasc la jnceput sa ajute fiecare tara in parte. Dar, in fata rezultatelor dezamagitoare obtinute, S.U.A. este obligata sa recurga la un altfet de ajutor. La 25 iunie 1S47, Secretarial de Stat, (ministrul de externe) George Marshall propune un ..plan" pentru refacerea Europei.

198 Philippe, Defarges, *op.cit.,* p. 19
199 Valerică, Cruceru, *op.cit.,* p. 7
200 B.M., Halosa, *Blocul agresiv al Atalanticului de Nord,* Editura Militara, Bucuresti, 1963, p. 12
201 Eugen, Preda, , *NATO scurta istorie,* Editura Fundatia Culturala Magazin Istoric Silex, Bucuresti, 1999, p.55
202 *Ibidem*
203 Anne, Deighton, *The Impossible Peace,* Carendon Press, Oxford, 1990, p. 226
204 B.M., Halosa, *op.cit.,* pp. 13-14

La 5 iunie 1947, Secretarul de stat, generalul Marshall, a prezentat intr-o cuvantare la Universitatea Harvard planul care-i va purta numele si care avea drept scop sa evite „dezorganizarea intregii structuri a vietii economice europene" si ..tulburarile" pe care aceasta le-ar provoca. Potrivit cuvintelor lui Marshall, ajutorul pe care S.U.A. il acorda tarilor europene era menit sa sprijine refacerea economiei, „asa fel incit sa apara conditiile politice si sociale necesare existentei institutiilor libere", cu alte cuvinte capitaliste[205].

Planul Marshall propunea deci ca Statele Unite ale Americii sa acorde ajutor financiar tarilor care il solicita si care se angajeaza sa-si reface economia. Dolarii oferiti vor permite cumpararea produselor americane dar si modernizarea tarilor care primeau ajutorul, ceea ce va contribui la legarea lor mai stransa de Statele Unite ale Americii. Propunerea era adresata in egala masura si Uniunii Sovietice, stiindu-se ca va fi refuzata pentru ca aceasta dorea sa-si pastreze independenta.Intre 1948 si 1952 au fost oferite 13,2 miliarde de dolari Marii Britanii, Frantei, Italiei si Germaniei. Fondurile vor jcart un rol fundamental in reconstructia acestor tari[206].

Propunerea a fost deschisa tuturor statelor, inclusive URSSului si statelor satelite ale acestuia, Stalin refuza insa, pentru a doua oara (prima fiind reprezentata de refuzul Planului Baruch- 1946) o propunere venita din partea gigantului vestic, atat pentru tara sa, cat si pentru statele est-europene. Saisprezece state europene, printre. Italia, Franta, Marea Britanie au acceptat ajutorul American, fapt ce a determinat o dezvoltare separate a tarilor din vestul continentului fata de cele din partea de est a Europei[207]. *„Scopul nostru trebuie sa fie renasterea unei economii mondiale sanatoase pentru a permite stabilirea de conditii politice si sociale propice institutiilor libere. (...) Nu va fi oportun (...) ca noi sa elaboram (...) un program destinat sa repuna Europa pe picioare. (...) Aceasta e sarcina europenilor. (...) Europa e cea care trebuie sa ia initiativa, iar rolul SUA va consta in a (...) sustine practic planurile elaborate."* (Extras din discursul iui G. Marshall la Universitatea Harvard, 1947)

Planul Marshall n-a fost insa conceput numai ca un fel de leac impotriva crizei, rolul sau fiind sa "aduca statelke europene sub stapanirea economica si politica a monopolurilor capitaliste care domnesc in SUA si a planurilor lor de agresiune."- caracterizarea planului facuta de Molotov in discursul sau din Noiembrie 1948[208].

Burghezia din Europa occidentala, pornind de la interesele ei inguste de clasa, spera ca, sprijinindu-se pe capitalul American si obtinand sprijinul SUA va reusi sa "insanatoseasca" sistemul capitalist bolnav din Europa si sa opreasca cresterea fortelor democratice, progresiste din tarile ei. Cercurile conducatoare din Anglia isi pusesera mari sperante in aplicarea"planului Marsall"scontand sa cucereasca o pozitie dominanta in blocul tarilor din Europa occidentala. Prin organizarea Uniunii occidentale politicienii englezi urmareau sa ridice prestigiul Angliei in relatiile ei cu SUA sis a-I consolideze situatia internationala209.Marshall a constiuit, intr-un anumit fel, principalul instrument de scindarea Europei si de creare a blocului occidental antisovietic Incheierea Pactului de la Bruxelles si orientarea lui antisovietica[210]

Planul Marshall a constituit totodata un instrument dc scindare a Europei. Printr-o lege adoptata de Congres in 1948 se impunea tuturor tarilor care primeau „ajutor" sa interzica vinzarea catre tarile socialiste a materiilor prime si marfurilor, al caror export este interzis in S.U.A. - ceea ce a constituit inceputul politicii comerciale de discriminare împotriva U.R.S.S. si a tarilor democrat-populare[211].

NATO vs Pactul de la Varşovia

Organizatia Tratatului Atlanticului de nord se deosebeste de aliantele imperialiste precedente; niciodata, principlalele puteri imperialiste- SUA, Anglia, Franta, Italia, Germania occidentala- n-au facut parte din aceeasi grupare militara, asa cum se intampla in present in NATO. Este un fenomen cu totul nou, care se explica prin schimbarile radicale

[205] Silviu, Brucan, *Originile politicii americane*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1968, pp. 75-76
[206] Jacques, Porter, *op.cit.,* pp. 25-26
[207] Pompiliu, Mocanu, *op.cit.,* p. 28
[208] Norden, *op.cit.,* p. 107
[209] B.M., Halosa, *op.cit.,* p. 20
[210] *Ibidem*
[211] Silviu, Brucan, *op.cit.,* p. 76

intervenite in raportul de forte dintre capitalism si socialism pe arena internationala dupa cel de-al doilea razboi mondial. Cel mai puternic membru al blocului military NATO- SUA-, tinde sa-si subordoneze pe ceilalti participanti, mai putin puternici, ceea ce nu poate sa nu provoace o ascutire serioasa a contradictiilor imperialiste in coalitia Atlanticului de nord212.

Tratatul Atlanticului de Nord (NATO) , care a reprezentat prima alianta a SUA pe timp de pace, venea sa intareasca politica de ingradire initiata de Doctrina Truman si Planul Marshall, rezultatul final al acestor programe dorindu-se a fi un stat sovietic inconjurat, tot mai izolat in zona si incapabil sa actioneze in afara granitelor sale.

Crearea NATO a facut ca sovieticii, fideli unui ritm pendular in ceea ce privea diplomatia practicata, sa renunte pntru un timp la actiunile intreprinse in Europa, indreptandu-si atentia catre Asia.[213] La 4 aprilie 1949 la Washington s-a semnat Tratatul Atlanticului de Nord, la care aderau pe langa SUA, Canada, noua tari europene: Marea Britanie, Franta, Belgia, Olanda, Danemarca, Islanda, Italia, Norvegia si Portugalia. Suedia isi pastra neutralitatea. Tratatul le-a oferit celor unsprezece state semnatare o garantie in privinta pastrarii independentei si integritatii impotriva extinderii URSS. Acestora li se vor adaugat: RFG in 1955 si Spania in 1982. Tratatul Atlanticului de Nord stabilea ca un atac armat contra unuia dintre semnatarii sai echivala cu un atac contra teritoriului tuturor si obliga toate statele semnatare sa-si acorde ajutor reciproc in caz de conflict. NATO era o alianta îndreptata impotriva agresiunii Presedintele Truman, sustinut de Congresul american, acorda un ajutor militar membrilor noii aliante, in valoare de un miliard si jumatate de dolari in perioada anilor 1949 - 1950214[215].

Reactia Moscovei la semnarea pactului a fost dura, Ministerul Afacerilor Externe sovietic declara ca pactul are un caracter manifest agresiv si contravine acordurilor de la Potsdam. URSS în era Stalin nu si-a organizat statele satelite mtr-o alianta militara de tipul NATO, nu datorita lipsei de preocupare a liderului sovietic, ci deoarece acesta a fost mai preocupat de organizarea institutionala a acestor state, realizarea de epurari in sanul partidelor comuniste obediente si mai putin de ridicarea lor armata. Armata Rosie, detinea suprematia si ocupa in intregime statele satelite, astfel ca o alianta de tip militar, care sa duca la revigorarea armatelor nationale nu a reprezentat o prioritate.La moartea lui Stalin (martie 1953) succesorii sai doreau o destindere a relatiilor cu Occidentul si se temeau ca NATO sa nu exploateze acest eveniment pentru a declansa o etalare de forta in zona comunista. In acest context, perspectiva crearii unei aliante care sa presupuna un comandament al fortelor militare a fost evitata pentru o scurta perioada.

La 14 mai s-a semnat Tratatul de prietenie, colaborare si asistenta mutuala de la Varsovia, mcheiat pe 20 de ani, o contrapondere la NATO. Tratatul avea un caracter defensiv, conditionat si temporar, tarile semnatare se obligau sa se abtina in relatiile international de la amenintarea cu forta sau folosirea fortei si sa rezolve litigiile lor international prin mijloace pasnice. Se crea un Comandament unit al fortelor armate si un Comitet Politic Consultativ.

Tratatul de la Varsovia a fost un instrument al Kremlinului de a-si impune si mentine propria strategie in relatiile international ale membrilor sai. Strategii sovietici au conturat Tratatul ca un instrument de unificare a „fortelor politice, economice si militare ale tuturor tarilor socialiste" in scopul respingerii oricarui atac „si pentru a spulbera complet planurile agresive ale imperialistilor".

Planurile noii aliante prevedeau un atac pe cinci fronturi contra fortelor NATO din Europa Centrala si de Nord. Comandamentul unit al fortelor armate era condus de maresalul Uniunii Sovietice, I.S. Konev, iar Statul Major isi avea sediul la Moscova. Formarea celor doua blocuri militare NATO si Tratatul de la Varsovia a produs partajarea strategico-militara a lumii in urmatoarele patru decenii[216].

Manifestari ale Războiului Rece în Europa

În plan european, Razboiul rece a luat forma luptei pentru putere insa a avut la baza cateva calcule gresite. Protagonistii- SUA şi URSS se temeau unul de celalalt. Temerile existente erau exagerate. Cele ale americanilor se

212 B.M., Halosa, *op.cit.,* p p. 4-5
213 Pompiliu, Mocanu, *op.cit.,* p. 333
214 Cristina, Păiuşanu-Nuica, *op.cit.,* p. 63
215 *Ibidem*, p. 64
216 *Ibidem*, pp. 74-75

bazau pe doua presupuneri false: prima , ca armatele sovietice ar putea inainta din Germania mai departe spre vest, iar a doua, ca partidele comuniste ar putea prelua puterea in Franta , Italia sau oricare alt stat. Victoriile sovietice asupra armatelor germane in ultimii ani ai razboiului le-au adus armatelor sovietice o reputatie mare, care a ascuns insa epuizarea Uniunii Sovietice.

Armatele sale erau capabile sa-si impuna autoritatea in Europa Centrala si de Est, teritorii deja invadate unde nu se mai ridicau impotriviri dar ideea ca ar putea inainta pana la Atlantic era o utopie. In mod asemanator, posibilitatile partidelor comuniste din Occident erau mult exagerate de teama. Pe de alta parte, Stalin gresea cand presupunea ca aliatii sai aveau intentii de a ataca Uniunea Sovietica[217]

In 1945, o ordine paneuropeana pare a fi inca posibila. Instalarea unei cortine de fier intre Europa occidentala si Europa orientals are loc din 1945 pana in 1949, de-a lungul unui lant dc crize, relevind opozitia fundamentala intre Uniunea Sovietica si Occident. Alianta americano-sovietica nu rezista dupa terminarea razboiuiui, si mai ales dupa consolidarea influentei comuniste in Europa de Est, determinate, de teama Uniunii Sovietice iata de o agresiune americana.

Primul loc de conflict este Polonia: Stalin respingind orice revenire a guvernului aflat in exil la Londra[218] sovieticii ii trateaza pe polonezi ca invinsi, impunandu-le cedari de teritorii, organizand alegerile in tara pe care o ocupa, astfel incat sa asigure succesul candidatiior care le sunt devotati. Comunistii bulgari, in frunte cu Gheorghi Dimitrov, unui dintre conducatorii Internationalei a II-a, instaureaza cam in aceeasi perioada modelul sovietic in tara lor. Romania cunoaste un proces identic, care incepe prin interzicerea partidelor burgheze, in 1947, si prin abdicarea regelui Mihai, la 30 decembrie acelasi an. cand este proclamata republica populara[219]. In Ungaria comuniştii Rakosi si Imre Nagy, minoritari la alegerile din 1947, pun mana progresiv pe toate parghiile statului si isi elimina. succesiv, adversarii, in 1948. Anul 1948 confirma separarea Europei prin lovitura de la Praga, in februarie (lovitura de stat comunista in Cehoslovacia), apoi cu blocada Berlinului (iunie 1948-mai 1949)[220] Germania este impartita in patru zone de ocupatii, trei occidentale (americana, britanica si franceza) care vor forma, in 1949, Republica Federala Germania (RFG), si a patra sovietica, care va deveni Republica Democrata Germania (RDG).

[217] Peter, Calvocoressi, *Rupeţi rândurile! Al doilea război mondial şi configurarea Europei postbelice*, Editura Polirom, Bucureşti, 2000, p. 156-157
[218] Philippe, Defarges, *op.cit.,* p. 17
[219] Philippe, Defarges, *op.cit.,* p. 17
[220] *Ibidem*, p. 18

Capitolul 8
CONTRIBUŢIA ROMÂNIEI LA PREVENIREA CONFLICTELOR ŞI MANAGEMENTUL CRIZELOR

8.1. Prevenirii conflictelor şi managementului crizelor în viziune românească

În stabilirea cadrului general al gestionării crizelor, definirea conceptelor de „criză" şi „gestionarea crizelor" ocupă un loc important. În prezent, în literatura românească de specialitate nu există definiţii unanim acceptate ale acestor concepte. Într-o accepţiune foarte largă, prin „criză" se înţelege o situaţie naţională sau internaţională în contextul căreia se creează o ameninţare la adresa valorilor, intereselor sau obiectivelor prioritare ale părţilor implicate. Există un grad mare de subiectivism în aprecierea unei situaţii de criză de către actorii implicaţi (o situaţie de criză pentru una din părţi poate să fie percepută altfel de către cealaltă parte).

Gestionarea crizelor implică, în sens larg, organizarea aranjamentelor şi măsurilor care îşi propun:

- să aducă situaţia de criză sub controlul gestionarilor crizei;
- să permită gestionarilor crizei ca, în urma acţiunilor întreprinse, să poată modela evoluţia acesteia şi să o conducă spre o soluţionare acceptabilă.

Aceste proceduri şi activităţi acoperă o gamă foarte largă de măsuri, începând cu obţinerea informaţiilor şi elaborarea evaluărilor, stabilirea obiectivelor, elaborarea opţiunilor acţionale şi compararea acestora, implementarea opţiunilor şi terminând cu analiza şi anticiparea posibilelor reacţii ale părţii adverse.

În accepţiunea românească, în funcţie de cauzele care le generează, crizele pot fi economice, politice, militare, ecologice, sociale etc. sau pot reprezenta o îmbinare a mai multor cauze.

În principiu, situaţiile de criză în sfera geopolitică din spaţiul României pot fi favorizate atât de factori externi, cât şi de factori interni.

Dintre factorii externi pot fi amintiţi:

- desfăşurarea conflictelor militare zonale ori generarea şi menţinerea de tensiuni în spaţiile apropiate României, situaţii care concentrează atenţia opiniei publice mondiale;
- înrăutăţirea relaţiilor politice şi diplomatice cu unele state;
- acţiunile unor state sau organisme internaţionale de a forţa includerea României în sfera lor de influenţă, consecinţă a poziţiei geostrategice pe care o are, a posibilităţilor multiple de a fi o bună piaţă de desfacere ori spaţiu de investiţii rentabile;
- instituirea de către organizaţiile internaţionale a unor măsuri de embargo pentru ţări legate de România prin schimburi comerciale importante, a căror întrerupere poate provoca însemnate pierderi şi serioase disfuncţii economice;
- proliferarea tendinţelor revizioniste şi negarea sau nerecunoaşterea tratatelor prin care sunt stabilite actualele frontiere;
- evoluţia incertă a proceselor democratice din ţări vecine sau apropiate României, ori venirea la putere în aceste ţări a unor formaţiuni politice extremiste, naţionaliste, cu vădite intenţii de a influenţa spaţiul geografic din centrul şi estul Europei;
- realizarea unor alianţe zonale, politice, militare sau economice, de la care România este exceptată, şi care, în viitor, ar putea contribui la înrăutăţirea relaţiilor cu vecinii;
- alimentarea artificială a unor bănuite tensiuni între cetăţenii României în ceea ce priveşte minorităţile naţionale;

- ofensiva catolicismului şi islamismului în zonele unde predominant este elementul tradiţional ortodox.

Din multitudinea factorilor interni, ne vom opri doar la cei cu o contribuţie mai mare la declanşarea situaţiilor de criză:

- declinul economiei naţionale şi înrăutăţirea condiţiilor de viaţă ale populaţiei, în comparaţie cu situaţia din ţările dezvoltate;
- pierderea controlului statului asupra resurselor energetice;
- erodarea organismului social ca urmare a deprecierii criteriului de valori naţionale;
- devalorizarea monedei naţionale şi creşterea necontrolată a inflaţiei;
- reducerea nivelului siguranţei civice ca urmare a creşterii criminalităţii, într-un ritm greu de controlat de organele de ordine;
- lipsa de fermitate în aplicarea legii, manifestată de instituţiile fundamentale ale statului;
- neconcordanţa dintre pericolul social al infracţiunilor comise şi sancţiunile prevăzute de legislaţie;
- crearea de capital politic din conflicte de muncă existente în diverse regii ori societăţi comerciale;
- colaborarea deficitară între instituţiile cu atribuţii în domeniul securităţii naţionale, îndeosebi la nivel local, precum şi între unităţile teritoriale în care se manifestă intoleranţa şi primează orgoliile personale;
- încercarea de a crea confuzie şi nesiguranţă în structurile cu atribuţii în domeniul apărării, siguranţei naţionale şi ordinii publice, pentru a fi mai uşor de influenţat de factorul politic.

O soluţie posibilă în abordarea managementului crizelor este considerată adoptarea unor principii general valabile care să fie fundamentate pe următoarele reguli:

- crizele sunt inevitabile;
- gestionarea crizelor trebuie planificată, în sensul că anumite proceduri pot fi convenite anticipat şi aplicate în momentul apariţiei crizei;
- gestionarea crizei face parte integrantă din responsabilitatea fiecărui gestionar.

Gestionarea efectivă a oricărui tip de criză depinde, într-o măsură importantă, de eficienţa legăturilor stabilite atât în interiorul organizaţiei respective, cât şi cu grupurile interesate din exterior (modul în care o criză este tratată de la debutul ei poate sugera dacă aceasta va dura, de exemplu, doar o săptămână sau va produce ulterior pagube pentru mai mulţi ani).

Conceptul strategic al alianţei, pe care trebuie să ni-l însuşim şi să-l aplicăm în calitatea noastră de membru NATO, identifică procesul de gestionare a crizelor ca o misiune fundamentală, care obligă toate statele membre, în conformitate cu art. 7 al *Tratatului de la Washington*, să contribuie eficient la prevenirea conflictelor şi să se angajeze activ în managementul crizelor.

Însă pentru abordarea corespunzătoare a prevenirii crizelor, în managementul acestora România trebuie să ţină cont şi de faptul că este membră şi a altor organizaţii internaţionale (Organizaţiei Naţiunilor Unite, OSCE), este un candidat serios pentru admiterea în Uniunea Europeană şi este, de asemenea, parte a unor aranjamente regionale de securitate, toate acestea atrăgând pentru ţara noastră responsabilităţi importante în domeniul managementului crizelor şi prevenirii conflictelor.

De asemenea, pentru abordarea corespunzătoare a prevenirii crizelor, managementul acestora necesită dezvoltarea şi parcurgerea, în mod discret, dar ferm, a unor etape în procesul de răspuns la crize. Acesta trebuie să fie susţinut de structuri adecvate de management al crizelor, de proceduri şi aranjamente, precum şi de capabilităţi militare eficiente în întreg spectrul de circumstanţe imprevizibile.

8.2.Contribuţia României la prevenirea conflictelor

Evoluţia mediului de securitate a cunoscut profunde transformări prin lărgirea celor două organizaţii internaţionale, NATO şi UE, precum şi prin redimensionarea şi reconsiderarea rolului şi locului acestora în economia şi managementul securităţii şi stabilităţii regionale şi globale. Securitatea şi stabilitatea internaţională nu mai pot fi considerate apanajul exclusiv a unor state şi nu se mai limitează la un număr restrâns de probleme, precum războiul şi pacea. Acestea constituie preocuparea organizaţiilor internaţionale şi a unor actori statali şi nonstatali care împărtăşesc valori şi idealuri comune.

În condiţiile favorabile procesului general de integrare, evidenţiate de demersurile pentru edificarea unei noi arhitecturi de securitate şi de reevaluarea relaţiilor dintre state şi consacrarea dialogului politic şi parteneriatului ca elemente esenţiale ale soluţionării situaţiilor sensibile, asistăm la recrudescenţa ameninţărilor asimetrice. Între acestea, neoterorismul capătă valenţe globale prin gradul tot mai înalt de periculozitate şi aria sa de manifestare, iar, alături de crima organizată şi de proliferarea armelor de distrugere în masă, constituie o ameninţare majoră la securitatea regională şi globală.

Persistenţa în continuare a unor zone instabile din punct de vedere al securităţii, favorizată de existenţa unor regimuri politice dictatoriale şi grefată pe adâncirea unor inegalităţi socio-economice, determină activarea unor crize latente şi generarea altora noi, cu impact local şi regional. Aceste stări de lucruri, coroborate cu noile ameninţări şi provocări, relevă situaţii de criză pe care comunitatea internaţională şi, în mod particular, Alianţa Nord-Atlantică le identifică, analizează, monitorizează. În acest context, sunt dezvoltate strategii, modalităţi, capacităţi şi instrumente adecvate pentru asigurarea unui management eficient al acestora.

Din această perspectivă, România acţionează ca un actor statal important, având în acelaşi timp statutul de membru al Organizaţiei Naţiunilor Unite, a Consiliului Europei, a NATO şi a unui număr de alte organizaţii internaţionale. Este, de asemenea, un promotor activ al cooperării regionale prin participarea la o serie de organizaţii sau grupări regionale, precum Organizaţia de Cooperare Economică la Marea Neagră (OCEMN), Iniţiativa Central Europeană (ICE), Zona Central Europeană de Liber Schimb (CEFTA), Procesul de Cooperare a Statelor din Sud-Estul Europei (SEECP), Procesul Royaumont, Iniţiativa de Cooperare Sud-Est Europeană (SECI), Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est.

România se află într-un stadiu avansat al procesului de rezolvare a tuturor aspectelor legate de relaţiile cu vecinii, pe baza dreptului internaţional, şi s-a implicat într-o reţea de acorduri trilaterale cu vecinii, menite a asigura pacea şi stabilitatea în Europa Centrală şi de Sud-Est.

În acest context, în iunie 2003, România şi Ucraina au semnat un tratat privind regimul frontierei de stat şi au căzut de acord să continue negocierile pentru a găsi o soluţie reciproc acceptabilă pentru delimitarea platoului continental. De asemenea, relaţiile României cu Federaţia Rusă s-au îmbunătăţit simţitor, în iulie 2003 fiind semnat un tratat bilateral de prietenie şi cooperare.

România a continuat să-şi dezvolte relaţiile cu Republica Moldova prin propunerea unui „Parteneriat pentru Europa", iar relaţiile economice cu Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei (FYROM), Bosnia şi Herţegovina şi Croaţia au fost îmbunătăţite.

În timpul conflictului din Kosovo, poziţia României a avut în vedere susţinerea securităţii şi stabilităţii la nivel regional şi european. Această poziţie a fost susţinută şi în cadrul Pactului de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est şi în ceea ce priveşte sprijinul acordat eforturilor UE şi NATO de a integra ţările fostei federaţii iugoslave în sistemul predominant de valori europene. Obiective şi principii similare au fost promovate în timpul Preşedinţiei României a SEECP (martie 1999 – martie 2000), precum şi pe perioada Preşedinţiei României a OSCE, în 2001.

România a continuat să aplice sancţiunile internaţionale şi măsurile restrictive impuse de Naţiunile Unite, Uniunea Europeană, OSCE şi altele, rezultate din *Acordul de la Wassenaar privind controlul exporturilor de arme convenţionale şi de produse cu dublă utilizare*.

În acest context, România, consecventă opţiunilor politice declarate, participă în mod activ la soluţionarea crizelor majore specifice începutului de mileniu, inclusiv la campania antiteroristă. Încă de la declanşarea „războiului

împotriva terorismului", în 2001, România şi armata sa au acţionat ca membru *de facto* şi în prezent *de jure* al alianţei, angajând în coaliţia antiteroristă efective şi mijloace importante.

Participarea Armatei române la operaţiuni în sprijinul păcii este un alt element care subliniază viabilitatea organismului militar românesc în plan internaţional. Rezultatele şi aprecierile partenerilor de coaliţie la adresa profesionalismului şi devotamentului militarilor români, dovedite pe timpul îndeplinirii misiunilor pe teatrele de operaţii din Irak şi Afganistan, constituie nu numai elemente de satisfacţie, ci şi dovezi ale angajamentului plenar şi total al ţării noastre la eforturile comunităţii internaţionale pentru combaterea ameninţărilor şi provocărilor începutului de mileniu.

Începând din anul 1991, România a participat la mai multe operaţiuni de acest tip, respectiv în IFOR/ KFOR conduse de NATO în Bosnia şi Herţegovina (203 militari), ALBA şi MAPE în Albania (un poliţist), UNMIK în Kosovo (46 de poliţişti, 4 experţi civili, un ofiţer de legătură). Totodată, România a participat la misiunile de poliţie ale Uniunii Europene (EUPM), şi ulterior, la misiunea ALTHEA din Bosnia şi Herţegovina şi la operaţiunea militară CONCORDIA a Uniunii Europene din Macedonia.

Comisia Europeană a apreciat[221] drept „considerabile" eforturile făcute de România pentru a susţine misiunile internaţionale de menţinere a păcii. Astfel, România a contribuit cu trupe la Forţa Internaţională de Asistenţă pentru Securitate şi la operaţiunile ENDURING FREEDOM din Afganistan şi Irak. Totodată, România a participat şi la o serie de operaţiuni de menţinere a păcii şi de observare ale ONU, KFOR, SFOR şi OSCE.

Cuantumul forţelor ce pot fi angajate în misiuni de menţinere a păcii este relevant pentru credibilitatea acţiunii militare a României în afara graniţelor: patru batalioane de infanterie, un batalion de geniu, un spital militar de campanie şi alte subunităţi luptătoare şi de asigurare.

Pentru România, perioada 2004-2005 a fost una specială, a certitudinilor: platforma pluridimensională reprezentată de mandatul de membru ales în Consiliul de Securitate, obţinerea calităţii de membru NATO, semnarea Tratatului de Aderare la UE în 2005, Preşedinţia din 2004 a celui mai important format de cooperare politică sud-est europeană – SEECP. Toate acestea sunt de natură a plasa România la confluenţa celor mai importante procese de pe scena politică europeană şi globală.

România şi Organizaţia Naţiunilor Unite

Deşi dorinţa României de a face parte din ONU a fost exprimată oficial încă din 1946, aderarea noastră a fost blocată până în 1955. La **14 decembrie 1955**, Adunarea Generală a ONU a decis, prin rezoluţia nr. 995(X), **primirea României în ONU**, alături de alte 15 state.

Încă de la primirea sa în cadrul ONU, România a participat activ într-o serie de comitete, organe şi programe derulate de organizaţia mondială în domeniul prevenirii şi soluţionării paşnice a conflictelor. Printre organismele ONU în care activitatea României este remarcabilă se numără: Conferinţa asupra Dezarmării (cu sediul la Geneva), Comitetul pentru folosirea paşnică a spaţiului extraatmosferic, Comitetul special pentru operaţiunile ONU de menţinere a păcii, Comitetul *ad-hoc* pentru Oceanul Indian, Comitetul pentru Informaţii, Conferinţa pentru Dezarmare, Comitetul pentru eliminarea discriminării rasiale, Comitetul pentru drepturile economice, sociale şi culturale, Comisia de Drept Internaţional, Comitetul ONU pentru Programe şi Coordonare, Comitetul pentru probleme administrative şi bugetare (ACABQ), Comisia Economică a ONU pentru Europa, Subcomisia pentru prevenirea discriminării şi protecţia minorităţilor, Comisia ONU pentru droguri, Comisia ONU pentru Justiţia Penală, Programul Naţiunilor Unite pentru Mediul Înconjurător.

România, prin prezenţa sa în diferite organe ale ONU, are posibilitatea de a participa la procesul decizional din cadrul organizaţiei mondiale, cu influenţe asupra situaţiei internaţionale la nivel global şi în zone geografice apropiate. De asemenea, participarea României la operaţiuni ONU de menţinere a păcii (vezi anexa 4) a evidenţiat eficienţa Armatei

[221] European Commission, *2003 Regular Report on Romania's progress towards accession*, Brussels, 5 noiembrie 2003, la: http://www.infoeuropa.ro/docs/2003%20Regular%20Report%20on%20Romanias%Progress%_20Towards%20Accession.pdf.

române şi disponibilitatea politică a României de a se implica în activităţi militare multinaţionale pentru menţinerea stabilităţii internaţionale, managementul crizelor şi prevenirea conflictelor.

ONU reprezintă totodată, prin multiplele sale organisme specializate din România, o sursă de susţinere a eforturilor ţării noastre, într-o perioadă de transformări sociale şi economice definitorii.

În ceea ce priveşte raportarea la priorităţile de maximă actualitate ale ONU, România se alătură eforturilor generale de a găsi formule eficiente pentru reformarea sistemului Naţiunilor Unite. Anul 2005 a reprezentat o etapă-cheie de cristalizare productivă a tendinţelor înregistrate în domeniu şi, totodată, de opţiune. La 2 decembrie 2004, a fost prezentat Raportul Panelului personalităţilor eminente privind ameninţările, provocările şi reforma ONU, conţinând ample recomandări în direcţia adaptării organizaţiei la contextul internaţional al începutului de mileniu, marcat de o dinamică şi o complexitate fără precedent. România participă activ la procesul de consultări declanşat o dată cu publicarea raportului.

De asemenea, România urmăreşte cu atenţie evoluţiile conceptuale ale operaţiunilor de menţinere a păcii, în vederea intensificării şi diversificării implicării ei în aceste operaţiuni. Astfel, România figurează în grupul de state care au manifestat disponibilitate de a participa la aranjamentele *stand-by* ale ONU, având ca obiectiv creşterea operativităţii intervenţiei ONU în situaţii de conflict şi urgenţe umanitare. În acelaşi context, este de menţionat că România a asigurat, în 2005, Preşedinţia Comitetului Director SHIRBRIG. În această calitate, beneficiind şi de statutul de membru ales al Consiliului de Securitate, România a acţionat pentru accentuarea dimensiunii de cooperare operaţională ONU-SHIRBRIG, în vederea creşterii capacităţilor de răspuns rapid şi integrat la evoluţiile situaţiilor din zonele de interes.

De la intrarea în organizaţia mondială, în 1955, România a deţinut trei mandate în Consiliul de Securitate: 1962, 1976-1977, 1990-1991.

În perioada ianuarie 2004 - decembrie 2005, România a exercitat cel de-al patrulea mandat de membru nepermanent al Consiliului de Securitate al ONU, principalul organism din cadrul organizaţiei mondiale cu atribuţii în menţinerea păcii şi securităţii internaţionale.

În calitate de membru nepermanent (ales) al Consiliului de Securitate (CS), ţara noastră şi-a propus ca linie principală de conduită coerenţa prestaţiei în cadrul acestui organism şi consolidarea profilului României ca partener responsabil şi eficient al structurilor europene şi euroatlantice.

Demersurile de consolidare şi afirmare a profilului european al României au trebuit să valorifice atât potenţialul de convergenţă a priorităţilor UE cu cele ale CS, cât şi oportunităţile oferite de însăşi agenda consiliului, prin promovarea unei abordări pragmatice şi constructive a dosarelor europene (ţara noastră fiind un partener de încredere şi furnizor de expertiză în soluţionarea paşnică a conflictelor în proximitatea geografică: Balcanii de Vest, Caucaz, Cipru).

Mandatul de membru nepermanent în Consiliul de Securitate, obţinut de România într-o perioadă deosebit de dinamică, cu evoluţii determinante pentru destinul său european şi euroatlantic, a presupus responsabilităţi sporite în domeniul păcii şi securităţii mondiale şi a oferit oportunităţi deosebite de dialog şi conlucrare cu celelalte state partenere. România a fructificat în acest exerciţiu politic şi diplomatic complex experienţa dobândită prin participarea la operaţiunile de pace ale ONU şi la acţiunile internaţionale pentru asigurarea stabilităţii şi reconstrucţiei democratice. Totodată, acţiunea României în cadrul consiliului s-a bazat pe experienţa deţinerii Preşedinţiei OSCE şi a construirii unei societăţi democratice, factor de stabilitate regional deschis pentru acţiunea la nivel global.

România si Organizaţia pentru Securitate şi Cooperare în Europa

OSCE reprezintă un mecanism credibil pentru promovarea dialogului, solidarităţii, parteneriatului şi cooperării, folosind instrumente de prevenire a conflictelor, gestionare a crizelor şi reconstrucţie postconflict.

Secolul XXI a consacrat formula "securitate europeană egal structuri de securitate interconectate". În cadrul abordării securităţii prin cooperare, România, deţinând în 2001 Preşedenţia OSCE, a depus eforturi substanţiale pentru folosirea potenţialului OSCE în reglementarea tensiunilor şi conflictelor, prin implicarea în acţiunile OSCE în Bosnia-

Herţegovina, Albania, R.F. Iugoslavia, FYROM etc. O serie de reprezentanţi români au fost sau sunt membri ai misiunilor OSCE sau au participat ca supraveghetori la alegeri.

România consideră deciziile Summit-ului OSCE de la Istanbul (1999) un document de referinţă pentru dezvoltarea şi adaptarea organizaţiei la noile realităţi politico-militare de pe continent. În acest sens, ţara noastră s-a implicat în negocierile privind adaptarea Tratatului CFE, controlul armelor mici şi al armamentelor uşoare, precum şi în cele privind îmbunătăţirea şi dezvoltarea documentului de la Viena.

Responsabilitatea asigurării preşedinţiei în exerciţiu a OSCE a oferit României o oportunitate deosebită de afirmare ca partener credibil, o şansă de a contribui la formarea şi consolidarea unei comunităţi de state prospere şi paşnice, bazată pe respectul valorilor democratice comune.

Preşedinţia română a acţionat, în principal, pentru:

- consolidarea rolului OSCE ca for de dialog politic şi de cooperare în problemele securităţii;
- sporirea eficienţei OSCE în domeniul diplomaţiei preventive, al gestionării crizelor şi în reconstrucţia postconflict;
- realizarea unor progrese pe linia soluţionării conflictelor care ameninţă stabilitatea şi pacea în spaţiul euroatlantic;
- întărirea cooperării OSCE cu alte organizaţii cu atribuţii în domeniul securităţii (ONU, NATO, UE).

De asemenea, România sprijină dezvoltarea capacităţilor acţionale ale OSCE, incluzând structurile de reacţie rapidă prevăzute la Summit-ul de la Istanbul. Ca deţinătoare a Preşedinţiei OSCE, România a participat în mod direct la negocierile pentru soluţionarea crizei din Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei şi consideră necesară o participare susţinută şi în continuare, de la aspectele politice la cele operaţionale, incluzând creşterea numărului de observatori OSCE în zonă.

România şi Uniunea Europeană

Ca ţară care a început negocierile de aderare la UE, România sprijină deciziile Consiliului European de la Helsinki, care au stabilit elementele esenţiale pentru înfăptuirea Politicii Europene de Securitate şi Apărare (ESDP). În acelaşi timp, consideră că dezvoltarea politicii amintite este de natură să întărească capabilităţile UE în ceea ce priveşte managementul crizelor.

România consideră că Uniunea Europeană posedă o serie de instrumente politico-economice ce îi permit o abordare globală a noilor tipuri de riscuri şi ameninţări la adresa securităţii, în special în ceea ce priveşte diplomaţia preventivă şi aspectele civile ale managementului crizelor. România are şansa unică de a participa la un proces de anvergură europeană, PESA, încă de la lansarea sa. Aceasta reprezintă o oportunitate de a contribui la consolidarea stabilităţii şi securităţii în spaţiul european şi subregional, prin includerea ţării noastre într-un proces complex de prevenire şi gestionare a crizelor.

În acest context, legitimitatea demersurilor noastre este justificată, în primul rând, de interesele securităţii naţionale, cât şi de experienţa acumulată prin participarea la misiuni şi operaţiuni de sprijin al păcii în diverse zone de conflict, în special cele din spaţiul fostei Iugoslavii.

Progresele înregistrate în planul implementării obiectivelor asumate de către Uniunea Europeană la Helsinki – definirea aranjamentelor privind rolul statelor candidate în cadrul PESA şi crearea structurilor politico-militare din cadrul Consiliului UE – sunt de natură să ateste determinarea Uniunii Europene în a-şi asuma responsabilităţi sporite în domeniul asigurării securităţii continentului european. Contribuţia la edificarea politicii europene de securitate se poate realiza prin implicarea candidaţilor atât în mecanismele de analiză şi reflexie a dinamicii mediului de securitate internaţional, precum şi în procesul de evaluare a capacităţilor. O condiţie necesară este participarea statelor candidate la activitatea organismelor militare şi la subgrupurile de lucru existente la nivelul UE. În egală măsură, este util ca statele candidate să fie implicate în cadrul activităţilor desfăşurate de Uniunea Europeană în plan militar – exerciţii, aplicaţii etc., având în vedere experienţa acumulată de către acestea în urma participării la astfel de activităţi derulate sub egida ONU, NATO sau OSCE.

Având în vedere-elementele cheie pe care implementarea obiectivelor stabilite la Helsinki le impune, România consideră cooperarea europeană în domeniul industriei de apărare ca având un rol esenţial în cadrul procesului de implementare a PESA. În acest sens, experienţa unora dintre statele candidate, printre care şi România, poate fi utilizată în amplul efort de constituire a unei agenţii europene în domeniu.

Cu prilejul Conferinţei de Angajare a Capacităţilor de Apărare, desfăşurată în noiembrie 2000, la Bruxelles, România a pus la dispoziţia Uniunii Europene un pachet de forţe rezultat în urma reevaluării capacităţilor sale militare, puse anterior la dispoziţia Uniunii Europei Occidentale (UEO). Oferta românească s-a bucurat de aprecierea organismelor europene cu atribuţii în domeniul securităţii şi apărării, atât pe parcursul diferitelor reuniuni ale acestor structuri, cât şi în cadrul discuţiilor bilaterale UE – România.

Expresie a disponibilităţii de a participa la viitoarea structură europeană de apărare, România şi-a propus să eficientizeze contribuţia sa cu forţe şi mijloace la Forţa de Reacţie Rapidă a UE. Aceasta presupune un pachet de forţe îmbunătăţit, pus la dispoziţia UE pentru crearea Forţei de Reacţie Rapidă (FRR), contribuţia ţării noastre în cadrul FRR urmând să fie în concordanţă cu oferta de forţe puse la dispoziţie pentru operaţiuni în sprijinul păcii conduse de NATO. Contribuţia României presupune un număr de 3500 de militari, din cadrul tuturor categoriilor de forte armate, precum şi o serie de capabilităţi militare (nave si aeronave), care să contribuie la constituirea capacităţilor strategice ale FRR.

Prin creşterea ofertei sale la FRR, România contribuie într-o manieră mai eficace la realizarea Headline Goal, precum şi a "obiectivelor colective de capacitate" – domenii-cheie pentru a oferi UE o capacitate credibilă de acţiune în situaţii de criză – şi la întărirea poziţiei României ca furnizor de securitate şi factor de stabilitate în regiune, în perspectiva creşterii rolului UE în gestionarea crizelor din Bosnia-Herţegovina, Kosovo, FYROM.

România şi NATO

Alianţa Nord-Atlantică, la 50 de ani de la înfiinţare, a devenit, prin întreaga sa activitate, un pilon central al securităţii şi stabilităţii ariei euroatlantice. Aderarea României la NATO reprezintă modalitatea optimă de asigurare a securităţii naţionale, precum şi o consacrare a continuităţii şi profunzimii eforturilor naţionale în această direcţie.

În prezent, atât alianţa, cât şi întreaga comunitate internaţională trec printr-o perioadă de reconceptualizare a principiilor şi mijloacelor de acţiune în promovarea stabilităţii şi securităţii, incluzând o reevaluare a riscurilor şi provocărilor în plan global.

Obiectivele României, ca stat membru al NATO**,** răspund intereselor naţionale ale ţării şi se pot defini astfel:

- o alianţă robustă şi relevantă, bazată pe un parteneriat transatlantic solid;
- **consolidarea parteneriatului NATO cu statele din Balcani, Europa de Est, Caucaz şi Asia Centrală,** în sprijinul stabilităţii şi dezvoltării lor democratice;
- succesul procesului de transformare al NATO şi a misiunilor alianţei;
- un aliat activ şi valoros în combaterea terorismului.

România s-a implicat activ în acţiunile alianţei în domeniul combaterii terorismului (vezi anexa 4), încă din perioada de preaderare, având convingerea importanţei cooperării şi a eforturilor conjugate ale aliaţilor şi partenerilor de a lupta împotriva acestui flagel.

Ţara noastră a sprijinit **îmbunătăţirea pachetului de măsuri**, adoptat la 2 aprilie 2004, în vederea sporirii contribuţiei alianţei la efortul comunităţii internaţionale de combatere a ameninţărilor teroriste, prin promovarea unei abordări cuprinzătoare şi adaptate fiecărei situaţii în parte.

Pachetul de măsuri împotriva terorismului, adoptat în cadrul Summit-ului de la Istanbul, prevede dezvoltarea unor capacităţi destinate apărării civililor şi militarilor împotriva atacurilor teroriste. Acestea includ:

- apărarea împotriva armelor de distrugere în masă;

- protecţia aparatelor de zbor împotriva rachetelor;
- protecţia elicopterelor împotriva ameninţărilor terestre;
- protecţia porturilor şi a flotelor civile şi militare;
- detectarea minelor.

Aceste măsuri nou adoptate au rezultat din analiza experienţei desfăşurate de alianţă prin intermediul operaţiunilor sale, inclusiv patrulare în Marea Mediterană, operaţiuni împotriva grupurilor teroriste afiliate reţelei Al-Qaeda în Balcani, precum şi din cooperarea cu partenerii.

Deocamdată, la orizontul anului 2006, România îşi propune, în conformitate cu angajamentele asumate în cadrul NATO, realizarea unei capacităţi de reacţie şi proiecţie a forţelor care să permită angajarea a şase brigăzi luptătoare, cu sprijinul de luptă şi logistic aferent, a două-trei escadrile de luptă, a unei escadrile de transport, a patru-cinci nave de luptă de tip fregată multi-rol şi desfăşurarea simultană a 5.000 de militari. Se apreciază că, în acest an, România va fi în măsură să deplaseze în afara teritoriului naţional o brigadă aeromobilă, o flotilă de transport aerian, unităţi de infanterie, vânători de munte şi paraşutişti, precum şi structuri de sprijin de luptă şi logistice.

La început de secol XXI, România face acum parte dintr-o **alianţă** care îşi continuă misiunea fundamentală de apărare colectivă, cu instrumente noi, adaptate noilor riscuri de securitate. Calitatea de membru al Alianţei consolidează capacităţile României de protejare a securităţii sale**,** într-un mediu în care **"securitatea naţională" înseamnă mai mult decât putere militară sau apărare**, înseamnă şi **cooperare, valori comune, capacităţi noi, implicare activă a tuturor palierelor societăţii** (structuri guvernamentale, societatea civilă).

8.3.Participarea României la cooperarea subregională şi regională

Politica de cooperare şi bună vecinătate reprezintă un obiectiv prioritar al politicii externe a României, fiind concepută ca o dimensiune complementară demersurilor diplomatice pentru aderarea la NATO si UE. Situată într-o regiune cu potenţial ridicat de risc, ţara noastră continuă să reprezinte un reper în creşterea zonei de stabilitate democratică a continentului european, având relaţii bune cu toate statele vecine. Politica regională promovată de România poate facilita identificarea unor formule de reconciliere şi cooperare.

În acest sens, România va acţiona la nivel bilateral şi multilateral pentru:

- dezvoltarea unei politici coerente, care să susţină aspiraţiile ţării noastre de a exercita un rol de autoritate subregională;
- întărirea relaţiilor de colaborare cu ţările din spaţiul geografic proxim şi participarea la structurile militare multinaţionale constituite la nivel regional;
- promovarea proiectelor de interes regional şi naţional în cadrul Pactului de Stabilitate;
- intensificarea demersurilor în cadrul diplomaţiei preventive, insuficient exploatate până în prezent în stabilitatea sud-estului Europei;
- îndeplinirea angajamentelor internaţionale ce revin României în domeniul neproliferării şi controlului armamentelor;
- continuarea participării la operaţiunile în sprijinul păcii sub egida ONU, OSCE şi NATO, în primul rând la cele din zona de interes a României;
- optimizarea capabilităţilor de participare a României la managementul crizelor şi operaţiuni în sprijinul păcii;
- continuarea participării la exerciţiile de management al crizelor şi în sprijinul păcii organizate în cadrul NATO/PpP;
- armonizarea legislaţiei interne privind participarea la operaţiunile în sprijinul păcii cu cea a ţărilor membre NATO.

Cooperarea regională reprezintă o dimensiune semnificativă a diplomaţiei româneşti, complementară procesului de integrare europeană şi euroatlantică. Structurile regionale existente, între care: Procesul de Cooperare în Europa de Sud-Est (SEECP), Organizaţia Cooperării Economice a Mării Negre (OCEMN), Iniţiativa de Cooperare în Europa de Sud-Est (SECI), Iniţiativa Central Europeană (ICE) şi Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est (PSESE) ş.a. au fost create cu scopul de a întări cadrul de stabilitate economică şi politică din zonă, pentru a asigura dezvoltarea statelor într-un climat de pace, securitate, bună vecinătate şi cooperare.

Ca parte a demersurilor de consolidare a poziţiilor sale în procesul de integrare europeană şi euroatlantică, România s-a implicat activ în promovarea politicii şi programelor de cooperare regională, printr-o participare dinamică în toate organizaţiile din Europa de Sud-Est şi a contribuit constant la dezbaterea problemelor de interes pentru statele din zonă.

Procesul de Cooperare în Europa de Sud-Est (SEECP)

La Summit-ul SEECP din 12 februarie 2000, care a avut loc la Bucureşti, şefii de stat şi de guvern din Albania, Bulgaria, Grecia, Macedonia, România şi Turcia au adoptat *Carta Bunei Vecinătăţi, Stabilităţii, Securităţii şi Cooperării în Europa de Sud-Est. Carta de la Bucureşti* reiterează dorinţa statelor participante la SEECP de a dezvolta relaţii de bună vecinătate şi de a înfăptui reformele democratice şi economice. În timp, SEECP s-a consolidat ca forum de cooperare politică, în cadrul căruia statele participante au încheiat o serie de înţelegeri, cum ar fi: *Declaraţia comună privind lupta împotriva terorismului* sau cele referitoare la lupta împotriva criminalităţii organizate şi corupţiei, eliminarea armelor mici şi a armamentului uşor, precum şi la promovarea investiţiilor şi crearea pieţei regionale a energiei.

În perioada aprilie 2004 – aprilie 2005, România a deţinut Preşedinţia în exerciţiu a SEECP. Preşedinţia română în exerciţiu a SEECP şi-a propus să dinamizeze cooperarea regională în cadrul SEECP, astfel încât această structură să devină, cu adevărat, "vocea regiunii".

Obiectivele principale urmărite de ţara noastră pe durata exercitării acestui mandat au vizat: promovarea unei solidarităţi sporite a ţărilor din Balcanii Occidentali cu ţările învecinate; consolidarea şi coordonarea eforturilor de integrare europeană a ţărilor din Balcanii de Vest, în conformitate cu principiile stabilite în *Agenda de la Salonic*; utilizarea eficientă a oportunităţilor oferite de diferenţele în statut şi experienţă ale statelor din Europa de Sud-Est în procesul integrării europene, în vederea obţinerii unui transfer cât mai punctual de *know-how* către ţările din Balcanii de Vest; întreprinderea unor măsuri concrete în implementarea conceptelor de *regional ownership* şi *regional leadership*, prin conturarea unor strategii şi a unor acţiuni conforme nevoilor specifice ale ţărilor din regiune; amplificarea cooperării interparlamentare, prin găzduirea unei conferinţe regionale parlamentare; lansarea unui punct de reflecţie la nivel academic, în scopul elaborării unui model geopolitic regional, care ar putea fi util şi zonelor învecinate (Marea Neagră, Caucaz), şi organizarea unor seminarii şi conferinţe pe teme privind sprijinirea întreprinderilor mici şi mijlocii, a democraţiilor locale şi a cooperării transfrontaliere în vederea susţinerii dezvoltării unor euroregiuni viabile, securizarea frontierelor, combaterea crimei organizate, a terorismului şi a corupţiei în zonă; sprijinirea procesului privind crearea Comunităţii Energiei în Europa de Sud-Est, fapt care constituie o premisă pentru dezvoltarea durabilă şi integrarea europeană a regiunii. O atenţie deosebită va fi acordată cooperării regionale în domeniul combaterii criminalităţii organizate şi a corupţiei, prin lansarea unei campanii ample în acest sens, precum şi prin lansarea iniţiativei adoptării unei Carte Anticorupţie în Europa de Sud-Est.

SEDM (Reuniunile Miniştrilor Apărării din Sud-Estul Europei) şi Forţa Multinaţională de Pace din Sud-Estul Europei (FMPSEE)

Scopul acestor reuniuni este de a realiza un schimb de informaţii şi experienţă în domeniul militar, având ca finalitate pregătirea comună pentru integrare în structurile de securitate europene şi euroatlantice, în conformitate cu înţelegerile din cadrul reuniunilor miniştrilor Apărării din ţările sud-est europene participante la PpP.

La FMPSEE participă: Albania, Bulgaria, Grecia, Italia, Macedonia, România şi Turcia. SUA, Slovenia şi Croaţia participă ca observatori. Iniţiativa se înscrie în seria de acţiuni de cooperare militară pentru materializarea

Aranjamentelor ONU Stand-by privind sprijinul organizaţiilor de securitate internaţionale. România este hotărâtă să acţioneze în conformitate cu principiul *regional ownership* şi să contribuie la cooperarea în plan regional prin realizarea unor structuri de securitate regională şi a capacităţilor de acţiune necesare în acest sens, facilitând astfel integrarea în structurile euroatlantice, precum şi procesul de modernizare, profesionalizare, reformă şi conducere a forţelor armate. Atât iniţiativa SEDM, cât şi FMPSEE au un caracter deschis şi transparent pentru intensificarea cooperării cu alte instituţii regionale şi internaţionale din Europa de Sud-Est.

România participă la constituirea FMPSEE cu 1 batalion de infanterie în structură modulară; 1 pluton de cercetare; 1 pluton de transport; o grupă de ofiţeri şi subofiţeri de stat major.

În cadrul acestei iniţiative, România a propus extinderea proiectelor SEDM, pentru a aborda şi modalităţile de contracarare a noilor riscuri la adresa securităţii (o iniţiativă pe contraterorism, contraproliferare a armelor de distrugere în masă şi securitatea frontierelor).

Priorităţile Preşedinţiei României au vizat:

- asigurarea unei contribuţii reale la procesul de creştere a stabilităţii şi securităţii în sud-estul Europei, în contextul continuării eforturilor României, concretizate anterior în elaborarea SEECAP (*South East European Common Assesment Paper*);
- asigurarea unei capacităţi credibile de gestionare a problematicii complexe circumscrise în iniţiativa SEDM;
- menţinerea caracterului transparent şi deschis al iniţiativei, în perspectiva includerii de noi membri în SEDM;
- crearea condiţiilor necesare pentru participarea FMP/SEE la operaţiuni de sprijin al păcii şi umanitare, în conformitate cu acordul de înfiinţare a forţei;
- pregătirea transferului în condiţii optime a comandamentului FMP/SEE la Constanţa.

Batalionul româno-ungar de menţinere a păcii

Această formă de colaborare reprezintă un proiect comun româno-ungar, supervizat de Franţa şi Germania, menit să conducă la sporirea încrederii şi apropierii dintre cele două armate, concomitent cu asigurarea compatibilităţii şi interoperabilităţii la nivelul subunităţilor din compunerea acestei unităţi mixte.

Comanda acestui batalion aparţine succesiv celor două ţări, iar 30% din programul de pregătire în comun al personalului unităţii este alocat operaţiunilor de menţinere a păcii şi umanitare.

Iniţiativa de Cooperare Central Europeană (CENCOOP)

Această iniţiativă a fost lansată de Austria, în 1998. La ea participă: Austria, Elveţia, Ungaria, Slovacia, Slovenia şi România.

CENCOOP reprezintă o iniţiativă importantă, datorită caracterului său unic – este singurul proiect militar dezvoltat în cadrul cooperării central-europene şi include atât state membre NATO şi UE, cât şi parteneri şi candidaţi la aderarea în aceste organizaţii sau state neutre. Varietatea aranjamentelor de securitate în care sunt angajate statele participante poate reprezenta un catalizator al cooperării regionale atât politice, cât şi militare, sprijinind dezvoltarea parteneriatelor interinstituţionale, care reprezintă în prezent esenţa arhitecturii securităţii europene.

Brigada Multinaţională cu Capacitate de Luptă Ridicată a Forţelor ONU în Aşteptare (SHIRBRIG)

Această iniţiativă a fost lansată de Danemarca, în 1995, şi vizează constituirea unei brigăzi multinaţionale cu capacitate de luptă ridicată, în măsură să fie desfăşurată rapid (15-30 de zile) pentru îndeplinirea unei misiuni de menţinere a păcii sub mandat ONU.

Ţările care au semnat toate documentele SHIRBRIG sunt: Argentina, Austria, Canada, Danemarca, Olanda, Norvegia, Polonia, Italia, Suedia şi România. Disponibilitatea forţei a fost declarată începând cu 1 ianuarie 2002. Misiunile forţei s-au materializat în cadrul misiunii ONU de menţinere a păcii din Etiopia şi Eritreea (UNMEE). Contribuţia României cu forţe şi mijloace constă în: 1 companie de infanterie; 11 ofiţeri şi subofiţeri de stat major.

În prezent, România deţine, în cadrul SHIRBRIG, 4 posturi: un post permanent şi trei posturi nepermanente.

Forţa navală multinaţională din Marea Neagră (BLACKSEAFOR)

Ideea constituirii acesteia este inspirată din cooperarea militară regională la Marea Baltică. Ţările participante sunt: Ucraina, Federaţia Rusă, Georgia, Turcia, Bulgaria şi România. Scopul este constituirea unui grup de cooperare navală în Marea Neagră, în vederea participării la operaţiuni comune de căutare-salvare.

BLACKSEAFOR reprezintă o iniţiativă importantă pentru creşterea încrederii şi securităţii în zona Mării Negre, spaţiu de tranzit dinspre Caucaz spre Europa Centrală şi de Vest, precum şi un element de susţinere a iniţiativelor politico-militare existente în regiune.

Forţa Multinaţională de Geniu

Pe data de 15 ianuarie 1999, la întâlnirea trilaterală a miniştrilor Apărării din România, Ungaria şi Ucraina, de la Ujgorod (Ucraina), s-a propus constituirea unei unităţi militare de geniu, în scopul participării la operaţiuni internaţionale de menţinere a păcii şi umanitare, dar şi pentru limitarea şi înlăturarea efectelor unor calamităţi în zona bazinului râului Tisa. Colaborarea – iniţial trilaterală – a devenit o colaborare cu patru state membre: România, Ungaria, Ucraina şi Slovacia. Misiunea principală a modulului românesc ar urma să fie supravegherea, intervenţia în regim de urgenţă în cazul revărsărilor râului Tisa şi participarea la înlăturarea efectelor unor astfel de evenimente.

România poate participa la constituirea unei unităţi multinaţionale de geniu de nivel batalion cu o companie având până la 200 de militari.

Cooperarea multinaţională în domeniul menţinerii păcii, a urgenţelor civile şi misiunilor umanitare s-a dovedit esenţială într-o regiune expusă adesea calamităţilor naturale şi crizelor interne.

Iniţiativa Central Europeană (ICE)

Alături de alte 16 state, România participă la activitatea ICE, sprijinind consolidarea rolului acestei iniţiative, de liant între Estul şi Centrul Europei şi, totodată, de partener solid în dialogul instituţional cu UE, Consiliul Europei şi NATO. România a aderat la ICE la 1 iunie 1996, cu ocazia reuniunii de la Viena a miniştrilor Afacerilor Externe ai ţărilor membre ale acestei organizaţii.

ICE este o formă flexibilă şi pragmatică de cooperare regională, creată în anul 1989, care reuneşte 17 state: Albania, Austria, Belarus, Bosnia şi Herţegovina, Bulgaria, Republica Cehă, Croaţia, Italia, Macedonia, Republica Moldova, Polonia, România, Serbia şi Muntenegru, Slovacia, Slovenia, Ucraina şi Ungaria.

În cadrul ICE, România acţionează pentru promovarea unor proiecte de formare profesională a viitorilor funcţionari publici, conform criteriilor UE, precum şi de împărtăşire a celor mai bune practici şi a experienţei în materie de management postprivatizare şi de acces la fondurile de dezvoltare.

În perspectiva integrării sale în UE, România consideră creşterea competitivităţii economice ca fiind o prioritate decisivă atât pentru guvernul român, cât şi pentru toate statele membre ICE, manifestând un interes deosebit în: dezvoltarea reţelei de infrastructuri de energie şi de transport, mai cu seamă că ţara noastră va avea un rol important în viitorul coridor european Nord – Sud, care va lega Marea Adriatică de Marea Neagră; urgentarea redeschiderii cursului superior al Dunării, pentru care este necesară găsirea de fonduri la nivel european şi internaţional.

O preocupare deosebită a guvernului român o constituie combaterea criminalităţii, a migraţiei şi a traficului ilegal, văzute ca obligaţii comun asumate de toate statele membre ICE, iar întărirea colaborării între ICE şi Centrul Regional pentru Combaterea Crimei Transfrontaliere de la Bucureşti în acest domeniu, concretizată în semnarea *Înţelegerii de cooperare* în cadrul centrului, reprezintă un pas important în eforturile de aliniere la reglementările UE în materie.

Reprezentanţii României coordonează *Grupul de lucru pentru minorităţi* şi *Grupul de lucru pentru informaţii şi mass media*.

Activităţile şi proiectele realizate în cadrul diferitelor grupuri de lucru şi *Task Force*-uri ale ICE, în diverse domenii, plasează ţara noastră în poziţia dublă, de beneficiar, dar şi de furnizor de experienţă şi asistenţă în Balcanii de Vest, în ceea ce priveşte integrarea euroatlantică şi europeană, de interes efectiv pentru alte ţări ICE.

Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est

Prin declaraţia privind "Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est (PSESE)", adoptată la 10 iunie 1999, la Koln, peste 40 de state-partenere şi organizaţii internaţionale s-au angajat să sprijine ţările din Europa de Sud-Est (Albania, Bosnia-Herţegovina, Bulgaria, Croaţia, Macedonia, Republica Moldova, România şi Serbia şi Muntenegru) în eforturile lor de promovare a păcii, democraţiei, respectului drepturilor omului şi prosperităţii economice, în vederea asigurării stabilităţii întregii regiuni.

PSESE reprezintă cea mai ambiţioasă încercare a comunităţii internaţionale, îndeosebi a Uniunii Europene şi SUA, de a contribui la stabilizarea fostei Iugoslavii şi, în general, a Balcanilor.

Comisia Europeană şi Banca Mondială au fost desemnate să coordoneze măsurile de asistenţă economică pentru regiune.

În cadrul unor foruri de cooperare, statele beneficiare şi donatoare se manifestă critic la adresa Pactului de Stabilitate, apreciind că potenţialul enunţat în 1999 nu a fost folosit la nivelul aşteptat în folosul regiunii, iar fondurile de compensare alocate Bulgariei, României şi Macedoniei pentru daunele suferite ca urmare a intervenţiei armate în fosta Iugoslavie sunt mult sub aşteptări.

România, în calitate de co-preşedinte al „Mesei de lucru III", care are în atenţie probleme de securitate, apărare, afaceri interne şi justiţie, urmăreşte cu prioritate:

- punerea în aplicare a convenţiei ONU privind criminalitatea organizată transnaţională;
- consolidarea sprijinului politic acordat SEECAP (*South East Europe Common Assessment Paper on Regional Security Challenges and Opportunities*);
- sporirea rolului Centrului Regional pentru Combaterea Crimei Transfrontaliere, ca un proiect major al cooperării regionale în domeniul aplicării legii împotriva riscurilor asimetrice, în special în lupta împotriva terorismului;
- încurajarea unei cooperări mai strânse între ţările din Europa de Sud-Est, precum şi consolidarea coordonării între iniţiativele din această zonă;
- implementarea proiectelor în cadrul „Mesei de lucru III";
- sporirea vizibilităţii publice şi politice a obiectivelor şi a realizărilor obţinute la „Masa de lucru III".

Iniţiativa de Cooperare în Europa de Sud-Est (SECI)

A fost lansată în decembrie 1996, după semnarea Acordurilor de pace de la Dayton, la propunerea comună a Uniunii Europene şi Statelor Unite, cu scopul dezvoltării unei strategii economice şi de mediu viabile în regiune.

SECI este o structură subregională care încurajează cooperarea între statele participante şi facilitarea integrării lor în structurile europene. SECI urmăreşte coordonarea planurilor de dezvoltare regională, asigură o mai bună prezenţă a sectorului privat în economia zonei, încurajează transferul de *know-how* şi realizarea de investiţii în sectorul privat. Statele participante la SECI sunt: Albania, Bosnia-Herţegovina, Bulgaria, Croaţia, Macedonia, Grecia, Moldova, România, Slovenia, Turcia şi Ungaria. Statele observatoare sunt Austria, Azerbaidjan, Belgia, Franţa, Germania, Spania, SUA şi Ucraina. Există propunerea de acordare a statutului de observator permanent şi Georgiei. Cu ocazia reuniunii Comitetului de Agendă al SECI, din 26 ianuarie 1998, România a propus înfiinţarea la Bucureşti a unui Centru Regional SECI pentru combaterea infracţionalităţii transfrontaliere. În cadrul reuniunii de la Geneva, din 15 aprilie 1998, a fost acceptat proiectul ţării noastre privind instituirea centrului. La 26 mai 1999, a avut loc la Palatul Parlamentului din Bucureşti reuniunea dedicată ceremoniei de semnare a *Acordului de cooperare pentru prevenirea si combaterea infracţionalităţii transfrontaliere*, având ca parte integrantă *Carta de organizare şi funcţionare a Centrului Regional SECI*. Statele semnatare sunt Albania, Bosnia-Herzegovina, Bulgaria, Grecia, Macedonia, Republica Moldova, **România**, Turcia şi Ungaria. România a ratificat ***Acordul de cooperare pentru prevenirea şi combaterea infracţionalităţii transfrontaliere*** prin Legea nr. 208 din 1999. Acordul a intrat în vigoare la 1 februarie 2000. În luna iulie 2001, la Bucureşti, a fost negociat ***Acordul de sediu*** (tratat bilateral) cu Centrul SECI privind statutul juridic, regimul oficialilor iniţiativei şi al delegaţiilor la reuniuni, precum şi sprijinul acordat de România.

Capitolul 9
FUNDAMENTELE PREVENIRII CONFLICTELOR ŞI MANAGEMENTULUI CRIZELOR ÎN VIZIUNE UE

9.1. Fundamentele prevenirii conflictelor şi managementului crizelor în viziune UE

Uniunea Europeană este un actor global proeminent, care a dezvoltat, într-adevăr, politici într-o mare varietate de domenii. În domeniul managementului crizelor şi prevenirii conflictelor, *Strategia de Securitate a UE* reprezintă documentul de bază, iar un prim pas în implementarea efectivă a acesteia poate fi creionat după un inventar al politicilor existente în toate domeniile relaţiilor externe; un altul poate consta în reevaluarea politicilor existente, în funcţie de obiectivele trasate de strategie prin întărirea coordonării dintre politici; în fine, sunt domenii care trebuie încă identificate şi elaborate în profunzime.

Politica Europeană de Securitate şi Apărare (PESA) reprezintă răspunsul dat de Uniunea Europeană la crizele şi provocările la adresa securităţii şi a intereselor statelor membre, apărute după încheierea războiului rece. Deşi ideea integrării politicilor europene de securitate şi apărare are o istorie de aproape o jumătate de secol, realizarea ei efectivă s-a produs doar recent, în contextul generat de criza din Kosovo.

Dificultăţile cu care statele europene s-au confruntat în articularea unei reacţii la o criză în imediata vecinătate a uniunii, precum şi slăbiciunile demonstrate de UE cu acest prilej au constituit principalele argumente care au condus la asumarea necesităţii de realizare şi implementare a unei politici comune de management al crizelor externe. În acest sens, s-a trecut şi la realizarea mecanismelor autonome de răspuns la crize, prin dezvoltările concrete subsumate domeniului PESA.

Aceste evoluţii au început cu ocazia Summit-ului UE de la Salonic (iunie, 2003), la scurt timp după încheierea campaniei din Irak, când înaltul reprezentant al UE pentru PESC şi secretar general al Consiliului UE (HR/SG), Javier Solana, "artizanul" primei *Strategii de Securitate Europene*, a prezentat un document intitulat *A secure Europe in a better world*, proiectul conceptului strategic european. Premisa de la care se porneşte este că *"UE este, vrând-nevrând, un actor global"*; în consecinţă, *"ar trebui să fie gata să îşi asume responsabilităţi în domeniul securităţii globale"*. În intervalul scurs de la Summit-ul UE de la Salonic şi până la Consiliul European de la Bruxelles (decembrie, 2003), în cadrul căruia a fost adoptată prima *Strategie de Securitate Europeană – ESS*, documentul nu a suferit modificări de substanţă, fiind doar rafinat şi având loc o restabilire a priorităţilor (reierarhizare) pentru unele obiective sau linii de acţiune.

Analizând proiectul strategiei, Fraser Cameron[222] afirma că *"UE este un actor a cărui influenţă pe scena internaţională este în creştere şi care trebuie să îşi asume mai multe responsabilităţi în domeniul securităţii proprii, dar şi a celei regionale şi globale"*. Deşi având interese globale, continua raţionamentul, *"relaţiile externe trebuie orientate cu prioritate asupra vecinătăţii imediate a UE (...)"*. Şi, poate, cel mai important argument pentru evoluţia şi nevoia de maturizare a uniunii este dat de faptul că, *"deşi UE preferă negocierile, dialogul şi convingerea în loc de utilizarea forţei militare, nu poate ignora că forţa poate fi utilizată din când în când pentru apărarea valorilor şi a intereselor sale",* după cum apreciază Cameron şi este reflectat şi în textul documentului final. Desigur, acesta va necesita o dezbatere atât în cadru comunitar, dar şi cu partenerii principali ai UE, pentru a se obţine un acord asupra *"criteriilor referitoare la utilizarea forţei, în noul mediu de securitate"*[223].

[222] Cameron, F, *Towards an EU strategic concept*, în: *Romanian Journal of European Affairs*, vol. 3, no. 3, Institutul European din România, Bucureşti, septembrie 2003, pp. 20-34. Fraser Cameron este director de studii în cadrul Centrului de Politică Europeană (EPC) de la Bruxelles.
[223] Ibidem.

Primul concept de securitate european s-a născut, iar acum se aşteaptă transpunerea în practică a prevederilor acestuia. În momentul adoptării strategiei (decembrie 2003), consiliul a identificat patru domenii de acţiune imediată, şi anume: *"multilateralismul efectiv"*, care să situeze ONU în centrul sistemului global de gestionare a aspectelor privind securitatea şi care reprezintă motorul abordării multidisciplinare a strategiei, segment pe care s-a instituţionalizat deja noua comisie UE – ONU; *"lupta împotriva terorismului"*, domeniu în care UE militează pentru creşterea rolului agenţiilor de impunere a legii şi în care cooperarea transatlantică şi cu alte organisme internaţionale a fost dezvoltată în cadrul unor programe şi acţiuni comune, schimbul de informaţii fiind un domeniu în care încă nu se dezvoltă suficiente acţiuni[224]; o *strategie pentru zona Orientului Mijlociu*, ca prioritate, pentru că reprezintă o şansă pentru pace în această regiune (UE a adoptat o poziţie clară faţă de rezoluţiile elaborate faţă de acest conflict, acţionând împreună cu SUA, prin toate mijloacele, pentru stabilirea unor platforme comune); *o politică adecvată, cuprinzătoare, pentru Bosnia-Herţegovina*, care să conducă la constituirea unei identităţi naţional-statale în această ţară, integrarea acesteia şi, apoi, a restului statelor din Balcani şi continuând cu stabilizarea zonei şi integrarea în programele complexe de dezvoltare democratică şi economică. Preluând misiunea SFOR şi lansând propria operaţie ALTHEA, UE aplică această largă abordare a strategiei sale în domeniul regional; în domeniul armelor de distrugere în masă, UE aplică propriile politici, fiind parte activă, ca uniune, precum, şi prin statele membre, la toate iniţiativele şi acţiunile desfăşurate în acest domeniu.

Procesul, aflat în desfăşurare, al definirii obiectivelor în domeniul capacităţilor de apărare (Headline Goals 2010) va servi, la rându-i, la realizarea capitolului privind aspectele militare ale strategiei; nivelul de ambiţie, aşa cum este el definit în strategie, trebuie să determine ce fel de capacităţi vor fi create, în ce cantitate, la ce nivel calitativ, astfel încât capacităţile de apărare să joace un rol definitoriu în stabilizarea vecinătăţii apropiate a UE, să asigure protecţia forţelor, să sprijine politica ONU pentru un "efectiv multilateralism" etc.; în toate cazurile, operaţiile, cu sau fără recurs la capacităţi şi mijloace NATO, trebuie gândite pentru toate tipurile posibile de scenarii care vor avea la bază prevederile strategiei şi pe care Statul Major Militar al UE le va elabora sub coordonarea politică a PSC/Secretariatului General şi supervizarea militară a EUMC. Aceasta presupune o revedere/analiză periodică a strategiei apărării la nivelul UE[225], proces care poate asigura realizarea principiului *bottom-up* în realizarea capacităţilor europene de apărare în sistemul "cooperării consolidate", aşa cum este menţionat în proiectul Tratatului constituţional[226].

Proiectul tratatului instituind o constituţie pentru Europa (*The Draft EU Constitution*), semnat de către şefii de stat şi de guvern din statele membre şi candidate, la Roma, la 30 octombrie 2004, reprezintă un important pas pentru integrarea politicilor externă, de securitate şi de apărare la nivelul uniunii. Antonio Missiroli apreciază tratatul drept un text "favorizator" pentru PESA (*"enabling text"*)[227] atât prin inovaţiile pe care le aduce, cât şi prin perspectiva diferită asupra domeniului în comparaţie cu tratatele anterioare.

Datorită noutăţii procesului şi reţinerilor unor state membre, tratatele adoptate după momentul Maastricht (1992) au fost orientate, în principal, spre limitarea dimensiunilor şi a domeniilor de aplicare a politicilor externă, de securitate şi de apărare.

Noul tratat face referiri atât la politica externă şi de securitate comună (PESC), cât şi la politica de securitate şi apărare comună (PSAC), ca parte a PESC. În proiectul *Constituţiei Europene*, noul concept PSAC *(Common Security and Defence Policy – CSDP)* înlocuieşte atât vechiul concept PESA, cât şi varianta sa "desfăşurată", PESAC. Proiectul *Constituţiei Europene* conţine prevederi distincte cu privire la acţiunile externe ale Uniunii Europene (titlul V). Acestea din urmă cuprind o serie de elemente interdependente, între care politica comercială comună, politica externă comună, politica de securitate şi apărare comună, dezvoltarea cooperării şi asistenţa umanitară.

---

[224] În plus faţă de aceste acţiuni, UE crede mai mult în scopul general al politicilor globale şi de vecinătate apropiată decât în folosirea instrumentului militar; terorismul va fi în mod cert o problemă a dialogului politic, a parteneriatului şi acordurilor între UE şi statele lumii a treia/organizaţii; deci, terorismul rămâne o temă importantă pe agenda discuţiilor politice pentru că, între altele, are o semnificaţie deosebită pentru parteneriatul transatlantic şi pentru că nu poate rămâne o problemă a relaţiilor externe ale UE.

[225] Gerrard Quille, *Turning the Rhetoric of European Defence Cooperation into Reality*. În: New Defence Agenda (ed.), Fresh Perspectives on European Security, Brussels, NDA, 2004, pp. 27-31.

[226] Proiect de Tratat de instituire a unei Constituţii pentru Europa, Editura Convenţia Europeană, 18 iulie 2003, art. 43.4, p. 39.

[227] Antonio Missiroli, The Constitutional Treaty: enabling text for foreign policy and defence, EUROPEAN VOICE, 21-27 october 2004.

În ceea ce priveşte politica de securitate şi apărare comună, proiectul *Constituţiei Europene* reiterează faptul că aceasta va include articularea progresivă a unei politici comune de apărare a uniunii, care va conduce la o apărare comună atunci când Consiliul european va decide aceasta în unanimitate. Această evoluţie nu trebuie să afecteze particularităţile politicilor de securitate şi apărare ale statelor membre, trebuie să respecte obligaţiile impuse, anumitor state membre, de apartenenţa la NATO şi să asigure compatibilitatea sa cu politica de securitate a Alianţei Nord-Atlantice.

Proiectul *Constituţiei Europene* aduce cinci elemente de noutate, importante în sfera politicii de securitate şi apărare comune: extinderea *misiunilor Petersberg*; decizia înfiinţării unei agenţii europene de apărare (*European Defence Agency*), destinată coordonării politicilor în domeniul realizării capabilităţilor militare, aplicării cooperării structurate *(structured cooperation)* la misiunile internaţionale, analizării posibilităţii cooperării mai strânse *(closer cooperation)* a statelor Uniunii în sfera apărării reciproce *(mutual defence)*, şi introducerii unei clauze de solidaritate pentru cazurile producerii unor atacuri teroriste şi a unor dezastre naturale sau produse de om.

Din această perspectivă, extinderea *misiunilor Petersberg* de la definirea lor anterioară, din Tratatul de la Amsterdam, la propunerile actuale se referă la: operaţiuni comune de dezarmare; misiuni de salvare şi umanitare; servicii de asistenţă şi consultanţă militare; misiuni de prevenire a conflictelor şi de menţinere a păcii; misiuni ale forţelor combatante în operaţiunile de management al crizelor, incluzând impunerea păcii şi stabilizarea postconflict.

În ciuda divergenţelor manifestate pe marginea proiectului Tratatului Constituţional al UE, formulele finale de compromis par a fi fost satisfăcătoare pentru toţi: *"conceptual Tervuren"* a fost înlocuit cu o simplă celulă de planificare în cadrul EUMS, dublată de o prezenţă NATO în această structură militară a UE şi de o celulă de stat major a UE, la SHAPE; prevederile iniţiale ale unei "apărări colective europene" au fost mult ajustate, urmând a se aplica ansamblului membrilor UE, nu doar unui grup de state gata să participe la o "cooperare mai strânsă"; aşa-numita "cooperare structurată" în domeniul apărării a fost redirecţionată către un proces de îmbunătăţire a capacităţilor militare europene din domeniul gestionării crizelor.

9.2.Premise organizaţionale şi politice ale implicării UE în prevenirea conflictelor şi managementul crizelor

Implicarea Uniunii Europene în managementul crizelor şi prevenirea conflictelor este strâns legată de evoluţia politicii externe şi de securitate comună, care nu a existat până în anul 1993, când Tratatul de la Maastricht a intrat în vigoare. Înainte, relaţiile externe se rezumau la relaţiile comerciale, la cele privind raporturile cu coloniile unor state membre sau la cele ce priveau ajutorul acordat ţărilor în curs de dezvoltare. Primii paşi în definirea unei politici externe europene au început cu aşa-numitul proces de cooperare politică europeană, care, cu tot caracterul declaratoriu, a reprezentat un moment important, după care, în deceniile recente, UE a construit o reţea multiplă de relaţii internaţionale, al căror domeniu se extinde mult peste relaţiile comerciale, şi de dezvoltare economică, ducând la dezvoltarea unei cooperări care să includă dialogul politic, sprijinul democraţiei şi cooperarea în investiţii. Acest lucru, dublat de o integrare profundă, a conferit UE un nou statut în exercitarea responsabilităţilor, drepturilor şi obligaţiilor ce-i revin ca actor global şi în ceea ce priveşte crearea instrumentelor necesare exercitării acestora. O dată cu crearea politicii externe şi de securitate comună (*Common Foreign and Security Policy/CFSP*), statele membre pot să-şi coordoneze politicile proprii şi să confere UE o identitate politică proprie, uniunea dispunând de mecanisme şi instrumente necesare realizării acestei identităţi[228].

[228] Procedurile de elaborare a deciziilor politice în domeniul CFSP sunt interguvernamentale şi, de aceea, diferă de cele care guvernează relaţiile economice externe. Şefii de state şi de guverne convin, în cadrul reuniunilor Consiliului Europei, asupra strategiilor comune şi a obiectivelor care trebuie realizate în domenii în care statele membre au interese importante comune; miniştrii de externe ai statelor membre decid, în cadrul reuniunilor Comitetului Afacerilor Generale şi de Relaţii Externe/CAGRE, asupra aspectelor specifice; Comisia Europeană participă la toate dezbaterile, poate face propuneri şi are dreptul (şi nu numai) să prezinte iniţiativele proprii în domeniu; Parlamentul European este consultat în mod regulat, dar nu are puteri specifice în acest domeniu.

Tratatul de la Amsterdam (1997, intrat în vigoare la 01.05.1999) a adus o serie de dezvoltări semnificative în funcţionarea CFSP, iar în Tratatul de la Nisa (decembrie 2002) se stipulează că o decizie unanimă, care decurge din acordul tuturor statelor membre (sau folosind abţinerea constructivă), este necesară într-o serie de domenii, inclusiv CFSP[229].

Sub umbrela CFSP, UE a avut o serie de iniţiative în spaţiul ex-iugoslav (ajutor umanitar, trimiterea unor elemente de monitorizare a modului de aplicare a acordurilor şi tratatelor internaţionale, asigurarea de forţe din partea statelor membre pentru misiunile de menţinere a păcii), a contribuit substanţial la realizarea stabilităţii şi lansarea programelor de reconstrucţie statală în Bosnia-Herţegovina, în Kosovo, Serbia şi Muntenegru şi în FYROM, la lansarea şi derularea Programului Pactului de Stabilitate în Europa de Sud-Est, precum şi în definirea unor politici şi strategii concrete privitoare la relaţiile cu Federaţia Rusă, Orientul Mijlociu, Irak şi Afganistan, Africa şi alte regiuni.

Beneficiind de o politică comună externă şi de securitate exersată pe parcursul a aproape cinci ani, s-a putut trece la pasul următor, cel al fundamentării unei politici europene de securitate şi apărare. La reuniunea la nivel înalt de la Köln (iunie, 1999), liderii UE au decis să pună în practică o serie de proceduri de adoptare a deciziilor politice pentru o politică europeană de securitate şi apărare în cadrul CFSP şi să dezvolte capacităţi proprii pentru a lansa şi a conduce operaţii de gestionare a crizelor pe continentul european sau în alte regiuni geografice unde UE are interese strategice (Tratatul de la Amsterdam conţine prevederi pentru acţiuni în domeniul securităţii, cum ar fi menţinerea păcii, acţiuni de monitorizare, prevenirea conflictelor, care înainte erau îndeplinite de către UEO şi care, ulterior, au fost asumate de către UE). Reuniunea de la Nisa a completat acţiunile începute la Köln şi continuate la summit-urile de la Helsinki şi Feira/Portugalia pentru crearea ESDP.

ESDP însumează misiuni umanitare şi de căutare, de menţinere a păcii şi participă cu forţe combatante în gestionarea crizelor, inclusiv în misiuni de impunere a păcii. Obiective pentru ESDP au fost crearea unei forţe de reacţie rapidă (60.000 de militari), în măsură să se desfăşoare în 60 de zile, şi să se autosusţină în teatre un an de zile[230]. Tratatul de la Nisa a amendat articolul 17 al Tratatului Uniunii Europene, modificând prevederile care defineau relaţiile dintre UE şi UEO. În plus, Comitetul Politic şi de Securitate/PSC (COPS în limba franceză) poate fi autorizat de către consiliu să gestioneze o criză şi, pe durata crizei, să ia el însuşi măsurile care se impun pentru a asigura conducerea şi controlul politic şi strategic al operaţiilor de gestionare a crizei. Pentru operaţiile specifice securităţii comune, unde NATO, ca organizaţie, nu este angajată, UE poate utiliza mijloace şi capacităţi NATO sau capacităţi militare specifice statelor membre. Relaţiile dintre cele două organizaţii sunt reglementate de mecanisme specifice, care asigură consultări permanente ale UE cu NATO. Drept urmare, la nivelul UE s-a constituit o serie de aranjamente instituţionale care asigură funcţionarea mecanismelor specifice ESDP, astfel: PSC – pentru a asigura consultanţa necesară consiliului în monitorizarea situaţiei internaţionale, propune opţiuni politice, monitorizează procesul de implementare a politicilor comune adoptate de către consiliu şi, cu autorizarea consiliului, adoptă propriile decizii (în domeniul securităţii), în măsură să asigure controlul şi conducerea politică şi strategică pe timpul operaţiilor de gestionare a crizelor; un organism militar compus din şefii apărării din statele membre sau din reprezentanţii acestora; un centru satelitar al UE; un comitet militar al UE şi un stat major militar al UE, compus din personal militar şi civil din statele membre; un institut pentru studii europene de apărare (la Paris).

Necesitatea analizării mijloacelor strategice a decurs din procesul care a dus la crearea ESDP, ca dimensiune militară a CFSP[231]. La o propunere britanică privind coordonarea angajării unor forţe puse la dispoziţia UE de către statele membre, din raţiuni bugetare sau de natură politică, pentru a fi angajate în operaţii conduse de UE apărea ca necesară

[229] Pentru a face mecanismul mai flexibil şi mai eficace, Tratatul de la Nisa a înlăturat dreptul de *veto* al statelor membre, pentru a lansa principiul cooperării întărite, care reclamă votul a minimum opt state membre pentru a se putea stabili cooperarea întărită, ceea ce asigură posibilitatea lansării une acţiuni comune în domeniul CFSP, dar exceptează principiul de a lua deciziile privind apărarea comună; ceea ce asigură ca această cooperare întărită poate să fie aplicată în cadrul UE, cu respectarea rolului instituţiilor europene şi permite statelor membre să nu participe la o acţiune comună atunci când acestea nu doresc.

[230] Folosirea mecanismelor de reacţie rapidă s-a realizat cu ocazia misiunii de poliţie militară în Bosnia-Herţegovina (EUPM), a primei operaţii militare conduse de UE în FYROM ("Concordia"), operaţia din R.D. Congo ("Artemis") şi în cea mai amplă operaţie de menţinere a păcii şi reconstrucţie statală ("Althea"), prin preluarea misiunii SFOR în Bosnia-Herţegovina (la 2 decembrie 2004).

[231] Sven Biscop, *The UK's Change of Course: A New Chance for the ESDI*, în: *European Foreign Affairs Review*, vol. 4, 1999, no. 2, pp. 253-268.

crearea unor structuri specifice de analiză, avertizare timpurie, planificare şi conducere strategică doar prin cooperarea strânsă în cadrul UE, activitate care se poate rezolva prin crearea unor organisme militare specifice[232].

În urma reuniunii de la Helsinki a consiliului (decembrie, 1999), au fost elaborate *"Helsinki Headline Goals"*, începând, astfel, procesul de construcţie militară şi civilă a mijloacelor europene în domeniul militar al ESDP, capacităţi specifice de apărare pentru gestionarea crizelor, fără a fi încă realizat un cadru cuprinzător strategic pentru acţiuni externe în acest domeniu[233]. Absenţa unei strategii explicite, care să definească problemele concrete referitoare la modul de generare a acestor forţe, la dotarea şi instruirea lor, pentru a se asigura interoperabilitatea în teatrele de operaţii, ar trebui pusă pe seama momentului istoric în care fost elaborată decizia politică respectivă.

Motivaţia şi necesitatea imediată a formulării *Strategiei de Securitate Europene* constau în consecinţele crizei irakiene, care a produs divizare între state membre şi între europeni şi americani, dar se mai poate adăuga o largă preocupare de a defini o nouă abordare a securităţii. Acest document, *"O Europă sigură într-o lume mai bună/A Secure Europe in a Better World*", cunoscut şi sub numele de *Strategia Solana*, era absolut necesar, în condiţiile în care, în secolul al XXI-lea, s-au produs şi se vor produce mutaţii radicale în evoluţia mediului internaţional, iar pe plan conceptual are loc o diversitate de dezvoltări în teoria şi practica relaţiilor de putere, a relaţiilor internaţionale, în ştiinţa şi arta militară.

La data de 29 octombrie 2004, şefii de state şi guverne ale ţărilor membre şi candidate au semnat la Roma proiectul Tratatului referitor la o Constituţie pentru Europa (*The Draft EU Constitution*), care face referiri atât la politica externă şi de securitate comună, cât şi la politica de securitate şi apărare comună, ca parte integrantă a *PESC*. În proiectul *Constituţiei Europene,* noul concept *PSAC* înlocuieşte, aşadar, deopotrivă vechiul concept *PESA*, cât şi varianta sa „desfăşurată", *PESAC*.

În ceea ce priveşte *PSAC*, proiectul *Constituţiei Europene* va include articularea progresivă a unei politici comune de apărare a uniunii, care va conduce la o apărare comună atunci când Consiliul European va decide aceasta în unanimitate.

PSAC trebuie să nu afecteze însă particularităţile politicilor de securitate şi apărare ale statelor membre, să respecte obligaţiile impuse de apartenenţa la NATO anumitor state membre şi să asigure compatibilitatea sa cu politica de securitate şi apărare a Alianţei Nord-Atlantice.

9.3. Evoluţia procesului UE de prevenire a conflictelor şi al managementului crizelor

Majoritatea analiştilor dezvoltărilor subsumate PESA remarcă faptul că, în prezent, UE a ajuns la evoluţii semnificativ diferite faţă de intenţiile şi proiecţiile iniţiale ale decidenţilor politici şi politico-militari europeni, legate atât de capabilităţile militare ale UE, cât şi de misiunile de managementul crizelor, conduse de către UE.

În urmă cu cinci ani, contextul lansării celor mai importante iniţiative în domeniul PESA, de către Consiliul European de la Köln, era legat de intervenţia în Kosovo şi de necesitatea de a asigura capacităţile necesare pentru securizarea unor spaţii din vecinătatea imediată a uniunii, cum a fost cazul Balcanilor. În prezent, în prim-planul dezvoltărilor PESA se impun: necesitatea realizării capabilităţilor de reacţie rapidă pentru operaţiuni la mare distanţă, contracararea noilor riscuri şi ameninţări, în special a terorismului şi a fenomenului proliferării armelor de distrugere în masă, precum şi întărirea cooperării şi a parteneriatelor militare cu principalele organizaţii internaţionale, în special cu NATO şi ONU.

În acest context, recentele dezvoltări din cadrul PESA – dezvoltarea şi implementarea „Headline Goal 2010" şi a conceptului de grup tactic de luptă, „Battlegroups/BGs", preluarea operaţiunii militare din Bosnia/ALTHEA,

[232] Este vorba, între altele, de Comitetul Militar al UE/EUMC şi Statul Major Militar al UE/EUMS.
[233] *"Statele membre trebuie să fie în măsură, până în anul 2003, să desfăşoare în 60 de zile şi să susţină în teatru, pentru cel puţin un an, până la 50 000–60 000 de militari apţi să îndeplinească gama întreagă de misiuni Petersberg"*. Concluziile preşedinţiei (finlandeze), Helsinki, Consiliul European, 10-11 decembrie 1999.

operaţionalizarea Agenţiei Europene de Apărare – reprezintă momentul de maturizare şi consistenţă a eforturilor UE în această politică comunitară, semnificând, în acelaşi timp, un nou *momentum* în dezvoltarea acesteia.

Mult timp, criticii proceselor de integrare europeană în domeniile securităţii şi apărării remarcau ca pe o limitare serioasă incapacitatea de elaborare şi de adoptare a unei strategii de securitate. Necesitatea unui *concept strategic european* care să-i ghideze pe cei ce iau deciziile cu privire la aspecte legate de oportunitatea intervenţiilor militare – când, unde şi cum să fie sau nu acestea făcute ori cum şi când să se aplice instrumentele nonmilitare pentru gestionarea situaţiilor de criză – era considerată ca un element esenţial în maturizarea PESA.

În domeniul realizării capabilităţilor militare, UE se orientează spre o nouă abordare necesară – de la concepte, la contribuţii efective. În acest context, noul "Headline Goal 2010" mută accentul de la aspectele cantitative ale vechiului Helsinki Headline Goal pe elementele calitative, constând în creşterea eficienţei forţelor şi, implicit, a utilităţii lor (interoperabilitate, sustenabilitate, mobilitate şi viteză de desfăşurare în teatru). Principala explicaţie a întârzierilor şi a dificultăţilor întâmpinate în realizarea capabilităţilor militare UE a fost legată de existenţa a două "şcoli de gândire" divergente în legătură cu PESA – una care susţine şi proiectează PESA independent de NATO şi, a doua, care este adepta cooperării strânse cu NATO – între care nu a fost realizat încă un consens, necesar de altfel, şi de care depinde evoluţia întregului proces.

Documentul privind HG 2010 a fost adoptat în cadrul reuniunii miniştrilor apărării ai UE din 17 mai 2004 şi reprezintă rezultatul adaptării HG 2003 (Helsinki, decembrie 1999) la noua *Strategie de Securitate a UE*, precum şi la obiectivul principal stabilit de organele decizionale ale uniunii: până în 2010, UE va trebui să aibă capacitatea de a răspunde unei crize în orice punct de pe glob. Potrivit documentului, UE trebuie să fie în măsură să ia o decizie de lansare a unei operaţiuni de management al crizelor în termen de 5 zile de la aprobarea conceptului de către consiliu, iar desfăşurarea trupelor în teatru, în vederea realizării misiunii, să se realizeze în 10 zile de la adoptarea deciziei de intervenţie. În acest context, una dintre cele mai importante dezvoltări o reprezintă iniţierea şi operaţionalizarea conceptului de grup tactic de luptă, ca modalitate concretă de realizare a forţei europene de reacţie rapidă.

La Conferinţa ministerială de angajare a capabilităţilor militare din 22 noiembrie 2004[234], un număr de 22 de state membre şi Norvegia, ca stat terţ, s-au angajat să realizeze şi să pună la dispoziţia UE 13 grupuri de luptă, după cum urmează: 4 Bg naţionale (Franţa, Italia, Spania şi Marea Britanie) şi 9 Bg multinaţionale, realizate în următoarea asociere: Franţa, Germania, Belgia, Luxemburg şi Spania; Franţa şi Belgia; Germania, Olanda şi Finlanda; Germania, Cehia şi Austria; Italia, Ungaria şi Slovenia; Italia, Spania, Grecia şi Portugalia; Polonia, Germania, Slovacia, Letonia şi Lituania; Suedia, Finlanda şi Norvegia (ca stat terţ); Marea Britanie şi Olanda.

În domeniul *operaţiunilor de management al crizelor conduse de către UE*, evoluţiile actuale depăşesc din nou proiecţiile din urmă cu cinci ani. Făcând un scurt bilanţ al intervenţiilor de până în prezent, Uniunea Europeană a reuşit să desfăşoare două operaţiuni militare de managementul crizelor (CONCORDIA, în 2003, în Macedonia şi ARTEMIS, în vara lui 2003 în Congo), în prezent, derulându-se ALTHEA, cea mai importantă operaţiune de până acum, prin preluarea SFOR de la NATO, la sfârşitul anului 2004. CONCORDIA şi ALTHEA s-au organizat şi s-au desfăşurat, având acces la mijloacele şi capabilităţile comune ale NATO, în cadrul oferit de Aranjamentele Berlin Plus[235], în timp ce ARTEMIS a fost o operaţiune UE în contextul unei naţiuni-cadru, reprezentată de Franţa. Dacă adăugăm operaţiunile civile, de poliţie (EUPM, în Bosnia-Herţegovina, şi PROXIMA, în FYROM) sau în sprijinul statului de drept (EUJUST THEMIS, în Georgia), rezultă un bilanţ care semnifică transformarea UE într-un actor marcant, implicat în managementul crizelor la nivel european şi internaţional.

O altă zonă de dezvoltări semnificative vizează *relaţiile dintre NATO şi UE în domeniul securităţii şi apărării*, prin evoluţiile în curs în cadrul Parteneriatului strategic dintre cele două organizaţii. După criza provocată de intervenţia din Irak, în prezent relaţiile dintre cele două organizaţii esenţiale, pentru securitatea europeană, traversează o fază de

[234] Vezi *Declaration on European Military Capabilities*, adoptată cu prilejul Conferinţei din 22 noiembrie; http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/ pressData/en/misc/82761.pdf .

[235] Aranjamentele Berlin Plus au fost finalizate în primăvara anului 2003, iar prin intermediul acordurilor realizate, UE are acces la capabilităţile de planificare ale alianţei (SHAPE), logistică, informaţii şi alte mijloace militare pentru acele operaţiuni conduse de UE "în care NATO, ca întreg, nu este angajată".

importante oportunităţi, date fiind transferul misiunii din Bosnia, realizarea mecanismelor de legătură permanente dintre ele şi cooperarea în dezvoltarea capabilităţilor militare, în special a forţelor de reacţie rapidă.

În baza documentului *European Defence: NATO/EU consultation, planning and operations*, adoptat de către Consiliul European în decembrie 2003[236], începând cu a doua parte a anului 2004 s-a trecut la realizarea aranjamentelor permanente de legătură dintre UE şi NATO (Celula de stat major a UE la SHAPE şi Echipa de legătură a NATO la EUMS) şi la operaţionalizarea, în cadrul EUMS, a unei celule cu componente militare şi civile, în cadrul căreia să se organizeze un nucleu de centru operaţional, ca variantă de planificare şi conducere autonomă a unei operaţiuni UE de management al crizelor.

Celula civili-militari constituie baza de plecare pentru realizarea obiectivului UE de a-şi îmbunătăţi capacitatea de planificare autonomă şi de conducere a operaţiunilor de managementul crizelor. Până în prezent, UE are la dispoziţie două variante pentru planificarea şi conducerea efectivă a operaţiunilor militare proprii: cu recurs la mijloacele şi capabilităţile NATO, în cadrul Aranjamentelor Berlin Plus, situaţie în care SHAPE joacă rolul comandamentului operaţional UE (CONCORDIA din FYROM – 2003, ALTHEA din Bosnia-Herţegovina, începând cu 2 decembrie 2004) şi prin cele 5 comandamente operaţionale naţionale puse la dispoziţie de către unele state membre (Franţa, Germania, Marea Britanie, Grecia şi Italia) în cadrul mecanismului "lead-nation" (rol asumat de Franţa în operaţiunea ARTEMIS/Congo – 2003).

Această nouă structură reprezintă un instrument autonom, la dispoziţia uniunii, de planificare strategică, ce integrează atât elementele militare, cât şi pe cele civile implicate în managementul crizelor. În acest sens, celula şi centrul operaţional răspund direct necesităţii de abordare multidimensională a crizelor, utilizând toate instrumentele şi capacităţile la dispoziţia uniunii, care constituie esenţa şi punctul forte al concepţiei UE de management al situaţiilor de criză.

9.4. Experienţa UE în domeniul prevenirii conflictelor şi al managementului crizelor

Începând cu anul 2003, care se spune că a marcat operaţionalizarea PESA, *UE a urmărit o abordare graduală în implicarea sa în operaţii*. Astfel, prima operaţie PESA a fost o misiune de poliţie într-un mediu stabil (EUPM). A urmat o misiune de gestionare a crizelor cu recurs la mijloace NATO (tip Berlin Plus[237]), desfăşurată în imediata vecinătate (CONCORDIA – Macedonia) şi într-un mediu mai puţin permisiv şi, în cele din urmă, o operaţiune autonomă de gestionare a crizelor într-un mediu ostil, dar de mică amploare (ARTEMIS – R.D. Congo).

Operaţiile conduse de către UE au fost, în primul rând, utile pentru verificarea procedurilor existente, îndeosebi a procesului de analiză şi de luare a deciziilor – CONCORDIA a reprezentat un succes al implementării *Acordului Berlin Plus*, iar succesoarea sa, PROXIMA, a demonstrat abilitatea UE de a se adapta la cerinţele operaţionale în teatru (tranzitul de la o misiune militară la o misiune de poliţie) – *precum şi pentru a verifica modul de aplicare al tranziţiei cu alţi actori*. UE a preluat responsabilităţile altor organisme (ONU şi NATO) în cazul EUPM şi CONCORDIA, în timp ce ARTEMIS a fost iniţiată de către UE pentru a acorda un sprijin indirect unei operaţii în derulare, sub conducerea ONU, care a preluat ulterior responsabilităţi de la UE.

Acestea au reprezentat ingrediente valoroase pentru dezvoltarea PESA atât în domeniul capacităţilor (eliminarea deficienţelor constatate), cât şi în ceea ce priveşte desfăşurarea viitoarelor misiuni (planificare, finanţare etc.), având în vedere faptul că operaţia trebuie să determine capacităţile, şi nu invers.

236 Vezi materialul de la adresa http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/ 78414%20-%20EU-NATO%20Consultation,%20Planning%20and% 20Operations.pdf.

237 *Aranjamentele "Berlin Plus"* au fost finalizate în primăvara anului 2003 şi se referă la accesul UE la : capacităţile de planificare operaţională ale NATO; disponibilizare, faţă de UE, a mijloacelor militare colective ale NATO; opţiuni pentru o comandă europeană a operaţiilor UE desfăşurate cu recurs la mijloacele NATO (DSACEUR având rolul de comandant operaţional, iar SHAPE pe cel de comandament operaţional).

ALTHEA[238] *este prima operaţie militară a UE de anvergură* (7 000 de militari din 22 de state membre şi 11 state terţe), fiind o continuare a misiunii NATO – SFOR.

Deşi ALTHEA (ce are în principal un rol stabilizator) *este condusă de către uniune, NATO menţine la Sarajevo un comandament* (aproximativ 150 de militari) *cu rol de sprijin operaţional* (monitorizarea aplicării Acordului-cadru general de pace), acordând în acelaşi timp expertiza pentru reforma structurilor de apărare centrale ale Bosniei-Herţegovinei.

Obiectivele operaţiei ALTHEA constau în realizarea unui *"stat multietnic stabil, viabil şi sigur, implicat în relaţii de cooperare cu vecinii săi şi înscris ireversibil pe calea integrării în UE",* ce va contribui la menţinerea unui mediu sigur şi stabil pentru realizarea reformelor politice şi economice, conducând, în final, la realizarea capacităţii de autosuştinere a stabilităţii ţării. Pe măsură ce situaţia de securitate din Bosnia-Herţegovina se va îmbunătăţi, UE intenţionează să reducă progresiv caracterul militar al operaţiei, concomitent cu creşterea implicării componentelor civile de management al crizelor. În momentul în care vor fi realizate progrese în domeniul securităţii şi apărării[239], operaţia îşi va încheia mandatul, urmând ca toate responsabilităţile EUFOR să fie transferate către autorităţile bosniace.

ALTHEA se aseamănă în multe privinţe cu operaţia CONCORDIA. Este o misiune de gestionare a crizelor cu recurs la mijloace NATO (de tip Berlin Plus), desfăşurată în spaţiul ex-iugoslav, prin preluarea responsabilităţilor de la o misiune condusă iniţial de către NATO (SFOR). Nivelul iniţial al forţelor are aceeaşi valoare pe care o are misiunea condusă de către NATO, iar lanţul de comandă este identic cu cel pentru CONCORDIA.

Cu toate acestea, ALTHEA se evidenţiază prin complexitatea sa, fiind pentru prima etapă o misiune cu prezenţă preponderent militară, care înglobează însă şi o componentă civilă, de poliţie (IPU). Date fiind premisele utilizate în procesul de planificare (potrivit cărora, în timp, când situaţia din zonă va deveni stabilă şi vor exista condiţii favorabile transferului responsabilităţilor către instituţiile democratice locale), importanţa acestei misiuni se va concentra asupra consolidării statului de drept. Ca urmare, dimensiunea forţei va fi ajustată, componenta civilă urmând să crească din punct de vedere numeric, în detrimentul celei militare (ocazie cu care se va schimba şi caracterul militar al misiunii).

Fără îndoială, operaţiile desfăşurate au reprezentat un succes pentru uniune, fiecare în parte marcând o experienţă suplimentară şi contribuind astfel la creşterea credibilităţii PESA. În acelaşi timp însă, acestea au evidenţiat provocări *operaţionale, financiare* şi *de planificare*, până atunci percepute doar la nivel ipotetic.

Din punct de vedere *operaţional*, în prezent numai Franţa şi Marea Britanie au capacitatea de a desfăşura o forţă importantă într-un teatru de operaţii îndepărtat şi pe care să fie în măsură să o sprijine inclusiv cu acoperire aeriană. În misiuni de impunere a păcii, succesul este determinat şi de structurile de comandă şi control, dar şi de avizarea politică a ţărilor participante, în măsură să accepte şi eventualele pierderi de vieţi omeneşti.

Din acest punct de vedere se poate aprecia că, dacă Anglia sau Franţa nu sunt dispuse să participe în astfel de operaţii (datorită angajamentelor din alte teatre de operaţii) pe termen scurt, UE nu are capacitatea de a interveni rapid pentru a gestiona situaţii de criză în zone îndepărtate.

În ARTEMIS şi CONCORDIA a fost folosit conceptul de *"framework nation"*, Franţa jucând un rol principal în cadrul ambelor operaţii. Franţa ar fi avut capacitatea de a executa independent misiunea din Bunia (sub mandat ONU şi fără a fi sub auspiciile UE). Totuşi, ARTEMIS a devenit operaţie a UE datorită voinţei politice de a demonstra valoarea şi eficienţa capacităţilor europene în menţinerea păcii, ceea ce s-a bucurat de un sprijin politic larg atât din partea altor ţări membre ale UE, cât şi a statelor terţe care au participat în ambele operaţii.

Chiar dacă participarea unui număr de 27 de ţări la operaţii de o mică amploare (320 de militari în CONCORDIA) nu aduce beneficii din punct de vedere operaţional, acest lucru este compensat prin valoarea politică a deschiderii manifestate faţă de participarea terţilor, îndeosebi când este vorba de puteri regionale (cazul Rusiei pentru Macedonia şi al Africii de Sud pentru R. D. Congo).

[238] Operaţie ce a debutat la 02.12.04.
[239] Al căror rezultat se va materializa prin crearea unor instituţii viabile ale statului.

Se poate afirma că, până în prezent, acţiunea UE a fost determinată *by default* de capacităţile de care dispune. Prin mărimea contingentelor din compunerea forţelor, aceste operaţii pot fi apreciate de valoare mică, dar şi desfăşurate într-o perioadă limitată, din cauza deficitului înregistrat în domeniul transport strategic (pentru dislocare) şi a incapacităţii de susţinere în teatru pentru un timp îndelungat. Chiar dacă aceste deficienţe stau la baza dezvoltării unor mecanisme precum HG 2010, procesul ECAP, *Global Deployability Approach*, având ca obiectiv tocmai eliminarea acestora, se pare că şi pentru viitor *UE îşi va exprima preferinţa pentru operaţii autonome de scurtă durată* (prin utilizarea conceptului BG) *sau pentru operaţii de tipul Berlin Plus*.

Într-adevăr, participarea la operaţii în sprijinul păcii de lungă durată va reduce semnificativ marja de manevră strategică în ceea ce priveşte angajarea în alte misiuni.

Dacă la nivelul uniunii nu se vor găsi modalităţi de împărţire a responsabilităţilor (inclusiv financiare), va fi tot mai greu să se găsească ţări care să-şi asume un rol în conducerea operaţiilor, lucru ce va crea dificultăţi în crearea capacităţii de reacţie rapidă din partea uniunii în situaţii de criză.

Problema comandamentelor separate, ce urmează a fi create la nivelul EUMS (*Military HQ*), a dat naştere la controverse în raporturile UE – NATO. Discuţiile iniţiate pe timpul Consiliului European din octombrie 2003 s-au concentrat asupra stabilirii unei celule de planificare autonome (la Tervuren), pentru acele operaţii pe timpul cărora nu se face recurs la mijloacele NATO. Propunerea susţinută în principal de Franţa, Germania, Belgia şi Luxemburg a pornit de la posibilele scenarii în care uniunea ar putea fi solicitată să participe (misiune condusă de NATO, misiune autonomă a UE cu recurs la mijloacele NATO pe bazele acordurilor de tip Berlin Plus şi misiuni ale UE, independente, a căror conducere urmează a fi executată din comandamente operaţionale naţionale).

Propunerea a fost primită cu mari rezerve din partea Marii Britanii, dar, la rândul lor, membrii NATO (SUA şi Polonia) şi-au exprimat un profund dezacord. În timp, aceste poziţii au căpătat nuanţări, ministrul britanic al Apărării avansând ideea dezvoltării unui astfel de comandament la SHAPE[240]. În prezent, la nivelul celor două organizaţii au loc discuţii pentru stabilirea structurii şi responsabilităţilor Celulei de Stat Major din cadrul SHAPE, al cărei rol va fi de a sprijini comandantul operaţiei în planificarea şi conducerea operaţiilor UE de management al crizelor (atunci când UE face recurs la mijloace şi capacităţi NATO).

Din perspectivă britanică, larg susţinută în alte ţări europene, nu este dorită dezvoltarea unor capacităţi militare alternative la cele ale NATO, astfel încât planificarea la nivel operativ să rămână în cadrul NATO. Pe de altă parte, UE a transmis un mesaj potrivit căruia Africa reprezintă o zonă posibilă pentru desfăşurarea forţelor sale.

[240] În timp, chiar Peter Struck, ministrul german al Apărării, s-a delimitat de propunerea de la Tervuren, afirmând că ţara sa doreşte întărirea pilierului european din interiorul NATO.